

მნათობი

საქართველოს
საბავშვო ჟურნალი

114/3
2002

7-8

2002

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

მნათობი

წელიწადი 78-ე

№ 7-8

2002 წელი

საქართველოს მშვიდობის კავშირის ორგანო

ბიბლიოთეკა

დამფუძნებლები:

საქართველოს მშვიდობის კავშირი
და შერეულ „მნათობის“ რედაქცია

შინაარსი

პროზა, პოეზია

მთარ ჭილაძე - გოდორი, რომანი, დასასრული	3
გიორგი გიგაური - ლექსები	120
განრიცხა შუთათაძე - ლექსები	122
მამუკა ცაცხლაძე - ლექსები	125

კრიტიკა, პუბლიცისტიკა

თაგარ (თათული) ღვინიაშვილი - გიორგი შარვაშიძე	128
ზაურ კილაძე - „როდის აუფრთხილდა ნაღობით ვინი ძველანა“	135
გივი როგავა - საქართველოსა და რუსეთის ეკლესიების ურთიერთობის .. ისტორიებიდან	139

თვალსაზრისი

ლევან ფრუიძე - ადგილის დედანთან დაბრუნება	143
---	-----

იხ. მე-2 გვ.

ქართული
ბიბლიოთეკა

იბოცე

შინაარსი
(გაგრძელება)

ხელისმწერა

მთავრდებიან - ბალახტიონი ძარბულ მუსიკაში 148

სტატიები 148

ქვემოთ მოცემული მუშაობები ქვემოთ მოცემულ

ბიბლიოგრაფია

მთავრდებიან - „შედეგები და საუკუნეები“, „აღმოსავლური ნოველები“ ... 155

ანდრო ბუაჩიძე - „სრული ღირსება“ 158

ქვემოთ მოცემული მუშაობები

იპიტეზი

მთავრდებიან

- 1. მუშაობები - მთავრდებიან
- 2. მთავრდებიან
- 3. მთავრდებიან
- 4. მთავრდებიან

სიბიბლიოგრაფია

- 1. მთავრდებიან
- 2. მთავრდებიან
- 3. მთავრდებიან

მთავრდებიან

1. მთავრდებიან

მთავარი რედაქტორი
თამაზ ქილაძე

სარედაქციო საბჭო:

მარიამ აგიაშვილი
 ანდრო ბუაჩიძე (მთ. რედაქტორის მოადგილე)
 აკაკი მინდიაშვილი
 მანანა მიქელაძე
 მზია შატბერაშვილი
 ვაჟა ჩორდელი

მოლოჩი

რომანი

მეორე ნაწილი

14436

საქმე

ჯერ ლამეა. ერთადერთი ჩიტი უსტვენს მხოლოდ. ისიც გაუბედავად. ხანგამომგებთ. მაგრამ მისი ხმა — ფოლადივით მტკიცე, მახვილივით ბასრი, ანდაზასავით მკაფიო — მაინც შლის, მაინც არღვევს წყვდიადს და ჯიუტად, თანდათანობით გამოჰყავს იქიდან ცვარ-ნამით გალუმბული, მოულოდნელად განთავისუფლებულ პატიმარივით დაბნეული ქვეყანა, ისეთივე „უხილავ და მოუმზადებელ“, როგორც გუშინ ამ დროს იყო, გუშინნინ, გუშინნინისნინ, შარშან, ქრისტეს შობამდე, ნარღვნამდე, ადამ და ევამდე... ყოველთვის. ეს ის მარადიული და იდუმალი ნამია, უფრო ზუსტად კი, ის ღვთაებრივი, გნებავთ, ღვთისგან გამორჩეული მონაკვეთია დროისა, როცა ერთმანეთს უკიდურესად მიახლოვებული, პირისპირ დარჩენილი, ბოლო ზღვარზე შემდგარი დღე და ღამე, სიკვდილ-სიცოცხლე, ძველი და ახალი, დამარცხება და გამარჯვება — თავის გარდუვალობასა და განუმეორებლობას ადასტურებს ერთსა და იმავე დროს, ერთსა და იმავე ადგილზე, ერთი და იმავე საშუალებებითა და ერთი და იმავე მიზნით. ყრუდ, საიდუმლოდ ფეთქავს ჰაერი, თითქოს ეს ნუთია, ჩაიკარგა, ჩაინრიტა უსასრულობის უფსკრულში ოცსაუკუნოვანი შეძახილი ჯვარცმული ძისა — „მამა, მამა, წამიყვანე შენთან“ — და თითქოს საცაა, თავად ღმერთიც უნდა გამოჩნდეს, შვილის წასაყვანად ჩამოსული დედამიწაზე, ხელები დაიკაპინოს და ერთხელ კიდევ (მარტო

მან იცის, მერამდენედ) ხელახლა შექმნას (რასაკვირველია, შვილის ჩათვლით), რაც ერთხელ კიდევ დაეანგრიეთ, ერთხელ კიდევ მოვსპეთ, გავაცამტვერეთ გუშინ... მერე კი, ყველაფერი გაცილებით სწრაფად ხდება, ვიდრე იმ წუთას წარმოგვიდგენია ჩვენზე სულიერი თუ ფიზიკური მდგომარეობის გამო. ჯერ მოლოჩი-ჯო-მონითალო ზოლებით გადასერილი ცა გამოეყოფა წყვდიადს, თითქოს კრეტსაბმელი გაიფხრინება ტაძრისა, თავიდან ძირამდე, და ათრთოლდება ჰაერი, გამკვირვდება მინა, დაჩნდება კლდეები, მიცვალებულებს ერთხელ კიდევ შეძრავთ სამარხებიდან წამოდგომის უინი და ჩიტის ნაცვლად, ახლა უკვე მთელი ლაშქარი აჭიკჭიკდება, ათასნაირ ხმაზე, უფრო თამამადაც, შეიძლება ითქვას, უფრო თავხედურადაც, ხოლო, მიწაზე დარჩენილი წყვდიადი სახლებად, კვარტალებად, ცალკეულ ხეებად თუ ხეების ჯგუფებად (კორომებად) ნაწილდება და ბოლოს, ვერის ბალის აუზის კიდეზე მუცლით გადაწოლილი ანტონი, მართალია, ბუნდოვნად, მაგრამ მაინც არჩევს საკუთარ სახეს საკუთარი სისხლით კიდევ უფრო უარესად ამღვრეულ წყალში...

ესე იგი, ცოცხალია!

არათუ არჩევს, არამედ ცნობს საკუთარ სახეს და არა მარტო ცნობს, გრძნობს კიდევ, ათასნაირად დაიარ-

ებულს, დალილავებულს, დასიებულს... მოკლედ, თბილისურად გალახულს, თბილისური სისასტიკითა და დაუნდობლობით, მაგრამ, თქვენ წარმოიდგინეთ, მაინც ბედნიერია, ოღონდ, იმიტომ კი არა, სასწაულად რომ გადაურჩა სიკვდილს, რომელიც ლამის ბარის აქოთებულ საპირფარეოში, არამედ, ნაგვემსა და ნაწამებს, ისევ თავის საყვარელ ქვიშხეთში რომ ჰგონია თავი – თითქოს ქვიშხეთს ზემოთ, სათიბებში წევს პირქვე, მოთიბულ ბალახში, მოთიბული ბალახის სუნით გაბრუებული და, რაც მთავარია, ჯერ ისევ ბავშვია, პატარა ბიჭი, ჯერ არც ლიზიკოს იცნობს და არც მამის მოკვლა დაუსახავს ცხოვრების მიზნად. პირქვე წევს და მშვიდდება. ძროხამ შეაშინა ეს წუთია. გზისპირა ბუჩქებიდან გამოვიდა მოულოდნელად. კი არ გამოვიდა, უზარმაზარი ჭრელი ღრუბელივით წელა, ძალდაუტანებელი სიზანტით გამოიზღაზნა, ერთბაშად გაავსო იქაურობა უაღრესად საკუთარი, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი, სასიამოვნოდ თბილი, თითქოს ხაოიანი სურნელით, აუჩქარებლად გადაჭრა გზა, ადგილზე გამეშვებული, ენაწავარდნილი ბავშვის (ანტონის) წინ და, საკუთარ სურნელში, როგორც გამქვირვალე გვირაბში გამოვლილი, ასევე აუჩქარებლად, ნაწილ-ნაწილ შთაინთქა, ჩაინრიტა დაბურულ ბუჩქნარში, ოღონდ, ახლა უკვე გზის მეორე მხარეს...

ასე იწყება ანტონ კაშელის მახსოვრობა, იგივე შეგნებული ცხოვრება, ანუ, ბოლომდე გაუცნობიერებელი და მარად მზარდი შიში მომავლისა, ბალახის ბლუჯასავით (ბალახში, რაც ყველაზე მეტად გიყვართ, ის შეგიძლიათ იგულისხმოთ), მის ცხვირწინ რომ კონნიალობს განუწყვეტლივ, მაგრამ როგორც არ უნდა აევისოს პირი ნერწყვით, ვერ მინდებდა და როგორც არ უნდა აუჩქაროს ფეხს, ვერასოდეს დაენევა... ჭრელი ძროხა

კი, ასე რომ გაუხეთქა გული ანტონის, ცხოვრების მდორე, მაგრამ სახიფათო და უწყვეტი დინების განსახიერებაა და სხვა არაფერი. თუმცა, ანტონ კაშელი ჯერ ამდენს ვერ ხედვდა (სამი წლისაა მხოლოდ), მაგრამ ოცი წლის შერეც ამოუხსნელ გამოცანად დარჩება მისთვის ცხოვრება, რადგან ყოველი ახალი მთაბეჭდილება, ცხოვრებისგან მიღებული, კიდევ უფრო გაუმძაფრებს, როგორც შიშნარეკაღფრთოვანებას, ისევე, მისგან თითქოს ყოველად წარმოუდგენელ დანაშაულის შეგრძნებასაც, ხოლო, ყველა მთაბეჭდილება ერთად, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარ შესაძლებლობებში დაეჭვებს და საკუთარ სიპატარავეს დაინახევებს... ასე რომ, ოცი წლის შერეც (ესე იგი, ახლა, დღეს, ამჟამად), არათუ თავის ადგილს ვერ მიაგნო ანტონმა ცხოვრებაში, არამედ ვერ მიაგნო თავად ცხოვრებას, სადაც ალბათ მისთვისაც აუცილებლად იქნებოდა გათვალისწინებული, თუნდაც, სულ უმნიშვნელო ადგილი, როგორც, ვთქვათ, მის თვალწინ მოკლული ციყვისთვის, ანდა მისგან გადარჩენილი მატლისთვის... არადა, მოკლული ციყვივით, ისიც ვიღაცის (გინდაც, ვიღაცეების) ხსოვნაშია არსებობს მხოლოდ და მისგან გადარჩენილი მატლივით, ისიც მორჩილად ასრულებს ბუნების წესს, ანუ, ფრენით ამთავრებს წინა სამი თაობის მიერ ხოხვით გამოვლილ გზას. განა მართლა შეპელასავით არ გადმოფრინდა წელან ღამის ბარის საპირფარეოს სარკმლიდან?! და აქ რომ გდია, სათიბებში (აუზის კიდეზე), ესეც ერთგვარი ფრენაა, საკუთარი უმწეობიდან, საკუთარი სიბინძურიდან ამოსვლის ცდაა, თუნდაც წარმოსახვებსა და ზმანებებში. გაჭუპრებული მამიდან ამოფრენილი პეპელა ბრმადა და ალაღბედზე აწყდება გაუჩინარებულს, გამქრალს. სინამდვილის ხორკლიან კედლებს, გაუჩინარებულს, რა თქმა უნდა, მისი მიზეზითაც, მისი, გნებავთ, სიჯოჯის

და, გნებავთ, სიბრძნის წყალობითაც და, ჩვენში რომ ვთქვათ, მეტი არც მოეთხოვება ერთ შეცდომას გადაყოლილი ქვეყნის შვილს... მისმა წინაპრებმა იმდენჯერ დაუშვეს ერთი და იგივე შეცდომა, იმდენჯერ ჩაყლაპეს ერთი და იგივე ანკესი, ბოლოს მტერსაც ყელში ამოუვიდა მათი სიბრძნე, მობეზრდა მათთან კუკუშალობის თამაში და საერთოდ ამოშალა ისინი სათვალავიდან: მათი მეოცნებე მეფეების უკანალებით გადახეხილ-გადაცვეთილი ტახტი ურემზე დაუდო და, ვინ იცის, აქამდე ლპება სანკტ-პეტერბურგის რომელიღაც წყალჩამდგარ სარდაფში... აი, ასეთ სისაძაგლეებს ეხსიანებოდა ბალიშზე ხატივით დასვენებული და გველივით ბრძენი წიგნი ბავშვობაში და ისიც, მთელი ბავშვობა, თავზე საბანაფარებული, ჯიბის ფანრის შუქზე კითხულობდა სამშობლოს ნეკროლოგს, ნეკროლოგებს, მაგრამ წესიერად ვერ წვდებოდა სამშობლოს სიკვდილის მიზეზს, ვერ ასწრებდა გარკვევას, უფრო სწორად, ერთბაშად უნდოდა ჩანვდენოდა სიმართლეს და ჩქარობდა, ღელავდა, რადგან ყოველ წამს შეიძლებოდა შემოსულიყო მამა (დაუკაკუნებლად) და ველარ მოესწრო გველივით ბრძენი წიგნის დამალვა ბალიშის ქვეშ. „მამაშენმა არ გინახოს ეს წიგნი“ – განსაკუთრებულად აფრთხილებდა ყოველთვის ბიბლიოთეკარი ნიკოლოზი, მაგრამ უკვე ტყუილად ეშინია ნიკოლოზს მამამისი: დღეს დილით, არა, გუშინ დილით, სამხარეულოს ცულით გაუპო ამან თავი საკუთარ მამას. ასე თვლის თვითონ, ასე სჯერა, თუმცა, არც მილიციასში დაუჯერეს, სადაც თავისი ფეხით გამოცხადდა დანაშაულის ასალიარებლად, და არც დუქანში, სადაც გამომძიებელმა ნაიყვანა მისი საბოლოო, სამუდამო განთავისუფლების აღსანიშნავად. ყოველ შემთხვევაში, ქუპრიდან პეპლის ამოფრენა, უპირველეს ყოვლისა, მატლის სიკვდილის მაუნყებელია. პეპელა სულივით უნდა ამო-

ხდეს მატლს, ამ შემთხვევაში, შველი მამას, და ასე უნდა დამთავრდეს მატლის მიწიერი არსებობა, მისი მატლობა... მაგრამ, რატომღაც, ნიკოლოზზე ნაკლებად, არც თვითონ ეშინია მამისა, თუმცა, მშვენიერად იცის, მეკედარია, მთელი არსებითაც გრძნობს იმის სიკვდილს, და მაინც, მაინც კი არა, მით უფრო, და ამ მოურჩეველ ძიძს რომ არ აპყვეს, ისევ წიგნში მიძვრება, მტვერში ამოგანგლული მატლივით მიიკლაკნება აზრისგან დაცლილ სიტყვებს შორის... ამაჲ იხალთაჲ იმეჲ ად ილოც იზობ იმეჲ აირეჲჲ სილოც ლავხ აფოყ არიტე სამამ უთ სედდ... – ისინებს ბალიშზე ხატივით დასვენებული წიგნი. მამა საერთოდ კი არ უშლიდა კითხვას, არამედ გივი ნიკოლოზის დაობებული წიგნების წაკითხვას უკრძალავდა კატეგორიულად. ის კი, მაინც მწერალთა სახლის ნესტიანი ბიბლიოთეკიდან ეზიდებოდა „აკრძალულ ლიტერატურას“. ნიკოლოზს რამდენჯერმე უნდა გადაეხვია გაზეთში წიგნი, თვალში რომ არ მოხვედროდა ვინმეს, რის გამოც, ამას კიდევ უფრო უმძაფრდებოდა რალაცის გაგების, რალაცის მოსწრების სურვილი. ბოლოს და ბოლოს, ის მაინც ხომ უნდა სცოდნოდა, შეესაბამებოდა თუ არა მისთვის განკუთვნილ სასჯელს მისგან ჩადენილი დანაშაული, რომელიც, მადლობა ღმერთს, უკვე მოხდილი სასჯელის, ანუ, ოცდასამწლიანი პატიმრობის უკანასკნელ დღეს, ანუ, გუშინ ჩაიდინა. საკუთარი გამბედაობით ამჩატებული, ეზო-ეზო, მოკლებზე მიისწრაფის კაშელების პირქუშად პომპეზურსა თუ პომპეზურად პირქუში სახლისკენ. ერთი სული აქვს, როდის გადაშლის წიგნს. ვნახოთ ერთი, ამჯერად რას ეტყვის წიგნი. ახლაც იქ არის, მშობლიურ გარემოში და ცელის ხმაც კი ესმის, სასიამოვნო, დამამშვიდებელი, მარტივი, მაგრამ ძნელად მისაბაძი, მით უფრო, მის დღეში მყოფი კაცისთვის – გაბლანტებული სისხლიც ვერ გადმოუფურთხებია,

ისე აქვს ტუჩ-პირი დასერილ-დასიებული — მისი დამფრთხალი, გაღალახული ხორცი ისევე ბრმად, ისევე ალაღბედზე, ისევე ამოოდ დაეძებს თავშესაფარს, მშველელს, მხსნელს, თუმცა, ეს ნუთია, დაუსხლტა საფრთხეს, ერთხელ კიდევ იშვა, ამჯერად საფრთხის საშოოდან და ჯერ კიდევ უცხოა აქაურუბისთვის, უცხოპლანეტელივით, ჯერ კიდევ უჭირს სინამდვილესთან დაბრუნება, განცდილისა და გადატანის განცობიერება, და თავისი ხელმეორედ დაბადებისა და საბოლოო განთავისუფლების პირველ დღეს პირველად ამბობს (რასაკვირველია, გუნებაში) მის ლექსიკონში უკვე საკმაოდ გაცვეთილსა და გაუფასურებულ სიტყვას: „მეშინია“. მეშინია. მეშინია. მეშინია — იმეორებს ზედიზედ, ვილაციის ჯიბრით, რაღაცნაირად ალგზნებულ-ატაცებული, გააღმასებული, მაგრამ მაინც საფრთხის ნაშიერი, საფრთხის პირმშო, საფრთხის მემკვიდრე და საფრთხის გვარ-ჯილაგის გამგრძელებელი...

სამაგიეროდ, ცელის ხმა ახლოვდება, ძლიერდება — დამამშვიდებელი, სასიამოვნო, მარტივი და მაინც ძნელი მისაბაძი. ტყუილად დაიტანჯები, სულ სხვანაირი პირის ღრუა საჭირო ამგვარი ხმის გამოსაცემად. ს და შენაცვლება ერთმანეთს განუწყვეტილ... შსშსშ... სშსშს... ორი თანხმოვანი... შსშსშ... სშსშს... ვერც ენას იმორჩილებ, ვერც ტუჩებს უყრი თავს. მაგრამ ბედნიერებისგან მაინც გელიძება. აუზის ფსკერიდან, როგორც მწვანედ მოლივლივე სათიბიდან, თანდათან ამოდიან მთიბავეები, ჯერ მხრებამდე, მერე წელამდე, მერე მუხლამდე — ერთად, ერთხმად იქნევენ (შენს დასანახად) მზეზე ალაპლაპებულ ცელებს. ირიბად, გვერდულად, თითქმის შეუმჩნეველად მოინევენ წინ (შენსკენ). რაკი მაყურებელი ჰყვან, უფრო მონდომებით შრომობენ. სიამოვნებით უცხო თვალი. უფრო ლამაზად იქნევენ ცელს, განსაკუთრებულად,

ყველა ნების დაცვითა და ცოტა გაზვიადებულადაც. თან ერთმანეთს უსწორებენ, ასწავლიან, დასცინიან — გაქალაქებულები, თიბვას გადარეულები — თითქოს კი არ შრომობენ, თამაშობენ; თითქოს ზამთარში პირუტყვის გამოსაკვებად კი არ ირჯებიან, არამედ კაშვლების ერთი უსაქმური ბავშვის ცნობისმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად. „პირი გაისველე, ბჭოუ, მოგვკლავს მამაშენი“ — ეუბნება ერთ-ერთი მათგანი და ფესვიანად მოგლეჯილ მარწყვს აწვდის. თითები თითქოს თიხისა აქვს, სიცხისაგან თუ სიძველისგან დაბზარული. მარწყვის ღეროს რამდენიმე მონთალო, ალგ მკრთალად ჩათვრებული და კენჭით მკვრივი ნაყოფი ჰკიდა. სამკაულს უფრო ჰგავს, ვიდრე ხილს. ანტონი გაუბედავად ციცქნის წინა კბილებით და ველური სიჯანსაღის მძაფრი გემო მაშინვე ნერწყვით უწებს პირს. ცელგამოსმული ბალახი უხმოდ ნეება პატომრის თავივით არათანაბრად გადახოტრილ მინდორზე. მოთიბული ბალახი ცელის პირის მოყვანილობას იმეორებს თითქოს. შსშსშ... სშსშს... ერთი და ორი. ერთი და ორი. ჰაერი თივის სუნით იფლნითება. ცელგამოსმული ბალახი უკვე თივა. თივის სუნი ათრობს, აბრუებს და ეს ჯმუხი, ჩაქვითკირებული მთიბავეები მართლა მიწიდან ამოზრდილი ზღაპრული გმირები ჰგონია ანტონს. არადა, ისინიც ჩვეულებრივად ბედშემომწყრალი, ცხოვრებისგან დაბეჩავებული გლეხები არიან. კიდევ უარესი — ფუძემოშლილი და გლეხობადაკარგულნი... არავინ და არავისნი. ადგილობრივმა „ხაზინმა“ ჯერ მამა-პაპურ ფუძიდან აპყარა ისინი, ვითომ, უწყლობის გამო, მერე კი, მათვე მიაყვანინა წყალი ძველ ნაფუძვარზე, ოღონდ, ხიზნებისთვის, სხვა ტომის ხალხისთვის. ანტონს კი არ ართობენ, როგორც ანტონს ჰგონია, ანტონის გასაგონად ლაპარაკობენ თავიანთ უმწეობაზე, უსახსრობაზე, თავიანთ საერთო უბედურებაზე — გლეხური

ემშაკობით — იქნებ, ამან მაინც გვიშველოს რამეო, თუმცა, თავადაც არ ჯერათ, მართლა თუ არსებობს მათთვის საშველი. ამიტომაც გამოიყურებიან უფრო ხნიერებად, ვიდრე არიან. ესეც ცხოვრების ბრალია (ჭრელი ძროხისა), გაუნელებელი სევდისა, დაუმსახურებელი დამცირებისა, ჩაუნყნარებელი ტკივილისა, ჩაბნული მრისხანებისა... ცხოვრებამ (ჭრელმა ძროხამ) დაიმონათ და ისინიც მორჩილად, ნყნარად მისდევენ ცხოვრების წესს... სსშსშ... სსშსშ... სსშსშ... სსშსშ... ჩუმად, მშვიდად, ნყნარად, ვითომც არაფერი ხდებოდეს საშიში და სახიფათო. ვითომც, მინაზე დაღვრილი ზეთივით თუ მაზუთივით, ნელა, თავისთავად, ნიანგის მოთმინებით, მაგრამ ჯიუტად არ მოცოცავდეს, არ მოსრიალბდეს უცხო თესლი მათგან დანატოვარი სიცარიელის ამოსავსებად. იტბორება მათი ფეხბანადგამი, ხელშენავლები ღობე-ყორე... ცოტაც და, საერთოდ ნაიშლება მათი კვალი, ვითომც არ ყოფილან. არც ეს სათიბები ყოფილა. არც ანტონი — მოაზროვნე, მგრძნობიარე, მეოცნებე არსება — წარსულით გულმოკლული, ანწყოთი გაბითურებული, მომავლით დამფრთხალი... ჭრელი ძროხა კი, დინჯად, აუჩქარებლად მოუყვება თავის მარადიულ გზას, «გლეხის ფიქრით უბოლოოს»... მისთვის დრო არ არსებობს. ხამურაბისა და ასურბანიფალის ბოსლებშიც უცოხნია გულგამომჰალი ჩალა, ტუტანხამონის ქელებშიც დაუკლავთ. მისი ყვითელი, ქაფიანი წერწყვითაა მორწყული ევრაზიის, ამერიკის, აფრიკისა თუ ავსტრალიის თვალუნდენელი ველ-მინდვრები: სტეპები, პრერიები, სავანები... მისი რძით გამოზრდილი თაობები, უკვე ათასწიერ მინერალებად გარდაქმნილნი, ფენა-ფენა წვანან დედამიწის ნიაღში, როგორც თევზები კონსერვის ყუთში, და დღემდე ერთნაირი მღელვარებით, ერთნაირი მოუთმენლობით ელოდებიან საძოვრიდან მის მობრუნებას

ასაკისგან ნიკაპდანაოჭებულად, დროუამის ღუმელთან წარბ-წაწნამ შეტრუსული დედაბრები — თეთრკანიანებიც, შავკანიანებიც, ყვითელკანიანებიც, წითელკანიანებიც — და ისიც ყოველთვის ბრუნდება, ფლატზე გადაიჩეხება თუ მგლები დაგლეჯენ, მაინც ბრუნდება, მაინც მოდის, ვითომც არაფერი მომხდარიყოს, მოდის მკვდრეთით აღმსდგარი, უფრო სწორად, უკვდავი; მის საკმაოდ უშნოსა და მოუხეშავ სხეულში მარადიული მდებრი, მარადიული ქალღურობა იმალება, როგორც ცეცხლგამძლე ყუთში — უკვდავების წამლის, ანდა სიცოცხლის ერთბაშად მომსპობი სანამლავის ფორმულა. მოდის, მშვიდად, აუჩქარებლად... ვერც ტექნიკურ რევოლუციებს შეუძლია მისი შეყოვნება, ვერც ატომურ ფსიქოზსა და ვერც სექსუალურ თავაშეებულობას... არაფერი ესაქმება იმათთან, არც არაფერი გავგება იმათი. მოდის, ჯანსაღი, ბუნებრივი, უკომპლექსო... მოდის, რათა შინიდან პირველად გამოჰარული ბავშვი ერთი წამით შეაყოვნოს და დააფიქროს მოსალოდნელ საფრთხეზე. მთელი დღის ნაძოვი ბალახით მუცელგატიკნული, სიმძღრისგან ახვნეშებული, მოდის, მომლოდინე დედაბრების დასამშვიდებლად, ერთხელ და სამუდამოდ გამოზომილი ნაბიჯით მოუყვება დედამიწის ნებისმიერ წერტილზე გამავალ გზას და არც აინტერესებს ვისთვის რეკს ზარი, ვისთვის უნდა ამოხდეს მზე... რასაკვირველია, ეს ნუთია მისგან შეშინებული ბიჭის ვინაობაც არ აინტერესებს, მატლია თუ მატლის პეპელა, გვარის გამგრძელებელი თუ გვარის მესაფლავე... ბევრი ასეთი ბიჭის მახსოვრობაში ჩარჩენილა სამუდამოდ, ღმერთის ვნების დამაცხრობელი და ღმერთქალის სიმშვიდის დამრღვევი, ღმერთქალის მეტოქე, თუმცა, როგორც უკვე ითქვა, მისთვის სულერთია ყველაფერი, გინდა ღმერთი, გინდა ვიღაც ჭკუასუსტი მწყემსი... მოდის, მოაბუყბუყვ

ბს შთამბეჭდავად გაბერილ მუცელს, მშვიდად ფშვინავს და მშვიდად ზმუის, საკუთარი სიმშვიდით გაკვირვებული, თუკი შეიძლება რამე უკვირდეს ძროხას... ფუნაშემხმარი კუდის ბოლოს ფერდებზე იტყლაშუნებს და, რომ იტყვიან, თავი ქუდში აქვს. მისი შემყურე კაცობრიობა წელზე ფეხს დაიდგამს და ზაფხულში ბალახს არ მოაკლებს, ზამთარში — თევას. ყოველ ზაფხულს მთელი დედამინა ითიბება მისი გულისთვის. შსშსშ... სშსშს... შსშსშ... სშსშს... კიდით კიდემდე წედება ცელის ხმა, ახალ და ახალ სივრცეებს იპყრობს კლასიკური მუსიკის თავაზიანი მოურიდებლობითა და მოუთოკავი სილალით... მოდის, მოჩლახუნობს, საკუთარი გამძლეობით შეწუხებული, თუკი შეიძლება რამე აწუხებდეს, ღმერთქალის მიქსეული ბუზანკლის მეტი. მოდის, მოდის, მოჯადოებულ წრეში მოქცეული, წრის ბინადარი, სადაც ერთსა და იმავე ღამეს ერთი და იგივე დილა ენაცვლება, ლანდშაფტს — ლანდშაფტი, ეპოქას — ეპოქა, უსასრულოდ, განუწყვეტლივ, და სადაც ყველაფერი კვდება, რაც იბადება და ყველაფერი იბადება, რაც კვდება...

გაშლილი ხელისგული გამეტებით დაპკრა წყლის ზედაპირს და უხილავი შხეფები სახეზე მიუხსურა. მაშინვე მეორე ხელიც მიაშველა. ესამოვნა აუზის დამყაყებელი, დუბელა წყალი. „რატომ აიყარენით? რატომ მამაჩემს არ გაუჩუქებთ თავი? მე მელოდებოდით, მე თქვენი დედა...“ — უყვირის, აგინებს გუნებაში მთიბავეებს და სველ ხელს, უნებურად, დამსკდარ, დასიებული ტურებზე იდებს. „ნუ აიყრებოდი, თუ ბიჭი ხარ...“ — პასუხობენ მთიბავეები აუზის ფსკერიდან, კიდეც უფრო სასაცილოდ დაუჯუჯავებულნი, დაბრეცილნი, ატორტმანეებულნი ადგილზე. მერე უკვალოდ ქრებიან. „თქვენი დედაც...“ — აგინებთ გუნებაში — ღირსნი არა ხართ გადარჩენისა... იქნებ ვერ მოვკლავდი მამას, პაა? —

გუნებაში უწევს ხმას და სახე დასმუდარ ტურებზე იფარებს ხელს. თვითონ არაფრის აღარ ეშინია. თვითონ უკვე თავისუფალია. გუშინდლიდან. იმიტომ რომ, გაბედა. გუშინ მოიხადა ოცდასამწლიანი სასჯელი მამის მკვლელობისთვის. ოღონდ, ჯერ სასჯელი მოიხადა და მერე ჩაიდინა დანაშაული. ანუ, გუშინ მოკლა მამა. თუმცა, არც ისაა გამორიცხული, საკუთარი მამის მკვლელობისთვის, ასევე, წინასწარ დაეჯილდოვებინათ ოცდასამწლიანი სიცოცხლით. მაგრამ ის ოცდასამი წელი, ჯილდოა თუ სასჯელი, მოგონილია დღევანდელთან, თავისუფლების პირველ დღესთან, რადგან არც დანაშაულისთვის განკუთვნილი სასჯელისა თუ ჯილდოს ატანა გასჭირვებია ასე და არც დანაშაულის ჩადენა. თავისუფლების მძაფრმა შეგრძნებამ ნანატრი შეება კი არ მოუტანა, სასიცოცხლოდ კი არ ალაგზნო, ერთბაშად დააჭყლიტა შინას, მატლივით; ღირსების გრძობაც დააკარგინა და სიამაყეც; გააპირუტყვა, გაამხეცა და საერთოდ დაუკარგა აზრი მის ამქვეყნიურ არსებობას, ანუ, სულერთი გახადა მისთვის, როდის რას მოიმოქმედებდა ბნელ სურვილსა და მოთხოვნილებას აყალილი. ასე რომ, არც თიხის ტაფაზე (კეცზე) მოთუთქულ სოკოს პქონდა მისთვის გემო (ოცდასამწლიან პატიმრობასთან გამოსათხოვარ სუფრაზე მირთმეულს), არც ხბოს ჩაქაფულს. როგორც მოსალოდნელი იყო, დედის რძეც არ შერჩინა — მთელი სუფრა რწყევა-რწყევაში გაატარა — კი ფიქრობდა, წყალივით ვსვამ ამ ლეინოს, სრულებით არ მეკიდებო, მაგრამ აივანზე გამოსვლას ძლივს ასწრებდა და მოაჯირზე გადაკიდული, ღმუილით არწყევდა... დუქნის გარყვნილი ძაღლები ფაცაფუტვით თქვლეფდნენ წარწყვეს და თავანუღონი, მლიქვნელურად ანკუტუნებული ამოსცქეროდნენ ქვემოდან. სადღაც ბაყაყები ყიყინებდნენ. „რა თქმა უნდა, ქვიშხეთში ვარო“ —

ფიქრობდა ეს სულელურად. სხვათა-
შორის, ჭოტმაც შეჰყვირა რამდენ-
ჯერმე. ქვიშხეთის გარდა, არსად გაუ-
გია ჭოტის ხმა. მერე მოაჯირს მამალი
დააფრინდა მის გვერდით და ცხენი-
ვით დაიჭიხვინა. თუმცა, არა. ცხენი-
ვით დაიჭიხვინა შარვალჩახდელმა
კაცმა და სამზარეულოს კედელთან
ნაკუზულ გოგოს შიშველ გავაზე გამ-
ეტებით დაჰკრა ხელი. „დაგმინდეს
მარჯვენაო“ – მიანყეულა ნაკუზულ-
მა გოგომ და ამას ენა გამოუყო, ზუს-
ტად ლიზიკოსავით. მაშინ ლიზიკო
ექვსისაც ძლივს იქნებოდა, ფეხშიშ-
ველი მოდიოდა ქვიშხეთის სადგური-
დან და ფეხსაცემელებს მკვდარი
ჩიტებივით მოაპორნიალებდა პაერში,
მაგრამ ანტონისგან მაინც უნესო
საქციელია ზედმეტი ცნობისმოყვარ-
ეობის გამომჟღავნება, მით უფრო
რომ, ლიზიკოცა და მისი მშობლებიც
ნამდვილად ვერ იყვნენ კარგი სანახა-
ვები, ვაგონის ბულში გამოხა-
რშულები, ძლივს მოათრევენ
ფეხებს. იმ წელს პირველად ჩამ-
ოვიდნენ ქვიშხეთში დასავანებლად,
ანტონისთვის კი, არავითარ სიახლეს
არ წარმოადგენდა თბილისელი დამს-
ვენებლები, მაგრამ, რატომღაც, ვე-
რაფრით ვერ მოწყვიტა თვალი მშობ-
ლების წინ ყოჩივით მომავალ ფეხშიშ-
ველა გოგოს და იქამდე უყურა, ვიდრე
ენა არ გამოუყო იმან, სავსებით სამა-
რთლიანად. ლიზიკოს დედას (დეიდა
ელისოს) ერთ ხელში საკმაოდ მძიმე
ჩანთა ეჭირა (ხელზეც ეტყობოდა),
მეორეში კი გაუხსნელი ქოლგა, თუ-
მცა, მზე დაუნდობლად აცხუნებდა.
მთავარი ბარგი მამას (ძია ელიზბარს)
მოჰქონდა: ორი ჩემოდანი და ილლია-
ში ამოდებული გამაკი. თავზე
კიდებდნენასკული ცხვირსახოცი
ჩამოფხატა, მაგრამ აშკარად არ
ეტეოდა.. დანითლებულ სახეზე
ოფლის მსხვილი წერტილები ეყარა.
„როგორ იქცევით“ – გაუნყრა შვილს
და მისი უნესობა რომ მიეჩქმალა,
ზრდილობისთვის ჰკითხა ანტონს: ხომ
სწორად მივდივართ, ყმანვილო, მწე-

რლების სახლისკენო. ხოლო, სამშა-
ულოს კედელთან ნაკუზული გოგო
ერთი ხელით კედელს ებჯინებოდა,
მეორეთი კი საკუთარ მუხლს და
სასაცილოდ კისერმოღრეცილი
უყოფდა ამას ენას. ეზოს ნათურის
მბჟუტავ შუქზე ქონასამულივით
უბზინავდა შიშველი გავა. ნათურას
გაგიჟებული პეპლები ეხვეოდნენ.
თეთრჩაჩიანმა მზარეულმა ქათმის
აქოთებული შიგანი ტაშტით გამოი-
ტანა და იქვე, ნაკუზული გოგოს ცხვი-
რწინ დაყარა კედელთან. ძაღლები
ახლა შიგანს მიესივნენ. განულ-გამ-
ონელეს ბინძური ნაწლავები და თავფ-
ეხიანად გაიხლართნენ შიგ, ერთმან-
ეთზე აღრენილნი. შარვალჩახდელმა
კაცმა ვაშლისა თუ ქლიავის ხეს
ფოთოლი შეანყვიტა და ნაკუზულ
გოგოს შეურჭო უკანალში. უფრო
სწორად, ვერ შეურჭო – ფოთოლს
ყუნწი ებრიცებოდა და არაფრით არ
ერჭობოდა, — სადაც ძალით
უპირებდნენ შერჭობას. ამაზე ორი-
ეს ეციანებოდა, თან ხითხითებდნენ,
თან ერთმანეთს უწყრებოდნენ ვითომ,
რა ამბავში ხარო, ნუ აიკელი აქაურო-
ბაო, ვერა ხედავ, ხალხი პურსა ჭამსო...
ანტონმა თვალეები დახუჭა და ისევ
თავბრუ დაესხა, ისევ დაუბზრილდა
ბნელი, გაურკვეველი ქვეყანა... „აგე
ციყვიო“ – დაიძახა ძია ელიზბარმა. ეს
მათი მორიგი ექსკურსიაა, „მორიგი
შეჭრა ბუნების ნიაღში“, როგორც ძია
ელიზბარი ამბობს. ნითლად გაბუ-
რძნულ ციყვს მწვანე გირჩი უჭირავს
წინა თათებით და თავადაც დაინტე-
რესებული დასცქერის ზემოდან.
ყოველ შემთხვევაში, ნამდვილად არ
ეშინია მათი. თუმცა, ეშმაკმა იცის,
რას ხედავს, რად აღიქვამს იმას, რასაც
ხედავს: ჭიანჭველებად? ხოჭოებად?
მატლებად? „რა ხდება მანდ,
პოეტების საუფლოში“ – ეკითხება
ძია ელიზბარი. ბავშვები იცინიან. ან-
ტონიც. თუმცა, ვერ ხვდება, რას
გულისხმობს ძია ელიზბარი „პოეტე-
ბის საუფლოში“, ან რას ხედავენ ბავშ-
ვები სასაცილოს ამ სიტყვებში.

უბრალოდ, კარგ გუნებაზე არიან ყველანი. ერთად არიან, მშობლებისგან შორს (ელიზბარა არ ითვლება, უფრო მეგობარია, ვიდრე მშობელი. თანაც, იშვიათად, მხოლოდ შაბათ-კვირას ჩამოდის აქ), საიმედოდ ჩაკარგულნი ბუნების წიაღში. ლიზიკოს ბიჭურად შეუკრეჭია თმა და მუხლებთან გადაჭრილი, ჯინსის შარვალი აცვია. ყველაფერი მზითაა გაბრწყინებული: ფოთოლიც, ბალახის თავთავიც, ფიჭვზე მიმხმარი ჭრიჭინების გამჭვირვალე გვამებიც... ყველაფერი ბრუნავს, ბზრიალებს: ამოვტილი, ალისფრად ალანძული ფიჭვის ხეებიც, გადაკრიალებულ ცაზე აქა-იქ შერჩენილი ღრუბლის ფთილებიც და, თავისთავად ცხადია, ციყვიც, ფიჭვის დრეკად შტოებზე დასკუპებული, გამოშვევად კუდაპრეხილი, თოჯინასავით თვალგაშეშებული... ბზრიალებს, ბზრიალებს, ბზრიალებს, თითქოს კარუსელის ციყვი, სათამაშო... მაგრამ ამ დროს, ავად გაღურსული ბუჩქნარი გაიპობა და იქიდან ყიჟინით გამოცვივდებიან შუბებშემართული, ტიტლიკანა, მუცელდასიებული, წყალმანკიანი, ეგზემით შექმული, კბილებჩამპალი ველურები, კაციჭამიები, ოღონდ, დღევანდელი, ოცსაუკუნოვანი ცივილიზაციის ნაშინი... ეტყობა, დედა-შვილი არიან. რალაცით გვანან ერთმანეთს. რალაცით კი არა, ყველაფრით. თუმცა, ქალს ლურჯი სპორტული პიჯამო და თეთრი ბოტასები აცვია, ბიჭს კი — ნარწერიანი მისიური და შორტები. რათქმა უნდა, ბოტასებიც, ოღონდ, ფერადი. ქალს ხელში ჰაერის თოფი უჭირავს, ბიჭს კი — არაფერი, არც ჰაერის თოფი, არც ჩვეულებრივი რაგატკა და, მით უფრო, არც შუბი... სახეზე საყმანვილო მუნუკები აყრია. ანტონზე უფროსია ალბათ, მაგრამ ჯერ კაცი არ ეთქმის. საერთოდ არ ეთქმის კაცი, არც ადამიანი... ანტონს ლამის გული ამოუხტვს საგულედან, ვისაც გინდათ დაენიღავენ, თავს დასდებს, ეს თუ ის ბარმენი არ არის,

ბოთლი რომ დაამსხვრინა, ხედავს კბილებზე, დიდი-დიდი, ამ ერთი საათის წინ, ლამის ბარის საპირფარეოში. „გიცანი შე დამპალლო“ — როგორც იქნა, ამოიხრიალა ანტონმა და ისევე დახუჭა თვალები. ქალმა თოფი მხარზე მიიბჯინა და სხარტად გამოჰკრა თითი სასხლექს. ტყვიამ მზუილით გაფხრინა ჰაერი და თვალგადმოვარდნილი ციყვი საცოდავად აფართხალდა გასისხლიანებულ ბალახში. „გიცანი შე არაკაცო... შენი დედა... შენი გვარ-ჯილაგო...“ — ღმუის, გმინავს აუნის კიდეზე გადამხობილი ანტონი. ციყვი თვალის ადგილზე ვეებერთელა ლორწოვანი ბუშტი გამოებერა. ბუშტში, როგორც მრგვალ სარკეში, თეთრჩაჩიანმა მზარეულმა გაიარა, სასაცილოდ გადასხვაფერებულმა. ქალმა ელვისებური, ალბათ უფრო კატისებური სიმარადით მოუფრინა ციყვს კისერი, ცელოფანის პარკში ჩატენა, ალბათ ჯერ კიდევ ცოცხალი, და პარკი სახე-დამუნუკებულ შვილს ჩაუდო უბეში. ძია ელიზბარმა რომ იყვირა, რას სჩადიხართ, ეს ხომ უწყინარი არსებააო, კვალიც გაქრა იმათი. ციყვის სისხლით დაუშნოვებული ბალახი რომ არა, შეიძლება ეფიქრათ, ყველა ერთდროულად მოგველანდა ეს შემზარავი მკვლელიობა. „რას სჩადიხართ, მატლებო... მკვლევებო“ — ახლა ყვირის ანტონი და ვერაფრით მოუშორებია ნიკაპზე ჩამონუნული სქელი, ნებოვანი დორბლი. ყელი ენვის, უხურს, ბუხრის ბოლივით. ხელები საკუთარ ნარწყევში აქვს ამოთხვრილი. ეზოს ონკანში კი, წყალი არ მოდის. შმორის სუნი მოაქვს იქიდან ნიავს. შსშსშ... სშსშს... შსშსშ... — ამშვიდებს ცელის ხმა და ისიც მშვიდად იცდის, როდის გამოუტანს გოგო წყალს დიდი, გამურული ჩაიდნით. „მამა კი არა, ცოლი უნდა მოგველა, ქალია ყოველთვის დამნაშავეო“ — ეუბნება გოგო და თან სახესა და ხელებს ულოკავს ჩნით. ამას გოგოსი რცხვენია, სირცხვილისგან ფხიზლდება და გოგოც მაშინვე

ქრება თავის ჩაიდნიანად. სამაგიეროდ, დუქნის გარყვნილი ძალები შემოსცქერიან წყლიანი, სევდიანი თვალებით და ესეც იძულებულია, ისევ სუფრამდე დაბრუნდეს. სუფრაც ყოველთვის ალტაცების შეძახილებით ეგებება მის დაბრუნებას და ყველაფერი თავიდან მეორდება. ისევ აჯარიმებენ „სუფრის უნებართვოდ მიტოვებისთვის“ და ამასაც ისევ უწინდება კიდევ ერთი „თავისუფალი“ სადღეგრძელოს წარმოთქმის სურვილი. „მოუსმინეთ, მოუსმინეთ... იქნებ რამე შევიდეს თქვენს გოგონებში“ — ყვირის თამადა და ღვიწხის გრაფინზე აკაკუნებს ჩანგლით. „არა არს ესრეთ ტკბილი, ვით მამულის სიყვარული“ — ამბობს ეს ხმაართოლებული. ცდილობს, კიდევ უფრო უკეთესად, უფრო შთამბეჭდავად თქვას, ვიდრე აქამდე უთქვამს. სიამოვნებს მისკენ მიპყრობილი, უაზრო, გამოცარიელებული, მაგრამ მოლოდინად ქცეული თვალები მასზე არანაკლებ მთვრალი, ოღონდ, მისგან განსხვავებით, ამ საქმეში უკვე დაოსტატებული, კუჭებამოკუპრული თანამეინახეებისა. სუფრა სუნთქვაშეკრული, ანუ, ახვანებულ-აქსუტუნებული უსმენს. მაგრამ მოათავებს თუ არა სადღეგრძელოს, მიიყუდება თუ არა ვერაგ ჭიქას, სუფრაც მაშინვე ბაზარივით აყაყანდება, სკასავით აზუზუნდება, ნახირივით აზმუვლდება... აღარც თამადის ჩანგლის წკრიალი ესმით, აღარც ერთმანეთისა. ვითომ, ერთად სჯიან, ერთად არჩევენ ახლახან მოსმენილ სადღეგრძელოს, სინამდვილეში კი, ლაპარაკს არ აცლიან, სიტყვას პირიდან გლეჯენ ერთმანეთს, წენავც, ნელავენ და როგორც დუქნის ძალები ქათმის ნანლავეებში, თავფეხიანად იხლართებიან ამ მთვრალი დებილის ნაბოდვარში, ამ ცრუპენტელას გამოინაგონში... რატომ არ დგას, ვითომ, თავის ადგილას? მე ჰიზრადად, ძალიან მომწონს, ძმაო... განსაკუთრებით ცხენი. ცხენი ყოველთვის ცხენს გაგს,

ვინც არ უნდა იჯდეს ზედ. გაგიფხვინებს ეკითხოს ცხენზე, რაც ცხოველიაო?! მხედარს კი კითხულობენ. მართლაც, ვინ რა იცის, სინამდვილეში როგორ გამოიყურებოდა ესა თუ ის ისტორიული პიროვნება. არსებობს ნეტაც სურათი?! ამას ეცოდინება. ყველაფერი იციან ამ ნაბიჭვრებმა. ისე, სწორი თქვა, ძმაო, ვისაც ემსახურა, იმან საფლავი აუფუთქა, ჩვენ კი, სხვისთვის მკვდარი, ისევ ცხენზე შევსვით და ისევ ხმალი დავაჭერიეთ ხელში. ეგ არც ალამაჰმადხანის გამჩერებელია, არც ორჯონიკიძისა, მეტი არ იყოს ჩემი მტერი. ნელან, აქეთ რო მოვდიოდით, მტრედი ეჯდა ხმალზე. ცხენზე ამხედრებული და ხმალშემართული კი არ უნდა იდგეს კრწანისში, სადაც, სულ ცოტა, ორჯერ უკვე გვეტირა დედა, არამედ — დაჩოქილი, ჩამოფლეთილ-ჩამოხეული, ეპოლეტებამძვრალი, ხმალგადატეხილი, უსმელუჭმელი, კიბობავით უკუსვლით ძლივს ჩამოღწეული ბოროდინოდან კრწანისამდე... ასეთია, ძმაო, სინამდვილე, გინდა ძველი იყავი, გინდა ახალი, გინდა მრგვალი, გინდა გრძელი... ამ ბიჭს რას ერჩით?! „მერაც ვიცოდი, ვთქვი“ — თავმდაბლურად იღიშება ეს, ფრიად კმაყოფილი საკუთარი თავით, უფრო სწორად, ოცდასამწლიანი პატიმრისთვის ყოველად შეუფერებელი სითამამითა და გულწრფელობით. აი, ამაზეა ნათქვამი, თხა და მგელი ერთად ძოვდესო. იმის მაგივრად, თმით ეთრიათ, კბილები ჩაემტვრიათ, თითები კარის ღრიჭოში მოენენკათ (რისი ოსტატებიც არიან), ქალაქის ყველაზე ცნობილ დუქანში სუფრა გაუშალეს ჩვეულებრივ მკვლელს, თუნდაც, არაჩვეულებრივ თვითმარქვიას. გინდაც მოეკლავს და გინდაც მოკვლა გდომებია. შეიძლება, ავმა ენებმა ისიც კი თქვან, მაინც ვერაფერს გამორჩევიდა მართლმსაჯულება ვერც „დაზარალებულს“ და ვერც „ექვმიტანილსო“, რადგან, სხვა თუ არაფერი, ორივენი კამელები არიან,

მამა-შვილი, და არავითარ შემთხვევაში არ გადაიხდიან ფულს იმის მისაჩქმალად, რაც ფულის მეშვეობით და, უფრო მეტიც, ფულის გულისთვის არ ჩაუდენიათ, თუკი, მართლა ჩაიდინეს რამე. ხოლო, „ექვიანობის ნიადაგზე“ შვილი მამას თავს რომ გაუპობს, იქ მართლმსაჯულებას ნამდვილად არაფერი ესაქმება. ამგვარ „ოჯახურ მკვლევლობას“ ყველაფრის სუნი შეიძლება ასდიოდეს, სამსახურის დაკარგვისაც, ზემდგომი ამხანაგების გადაკიდებისაც, ფულისა კი არა. არავითარ შემთხვევაში. ერთადერთი, რასაც ამ საქმიდან შეიძლება გამორჩეს კაცი (და ეს ითქვას კიდევ სუფრაზე, არაორაზროვნად), „ახლებურად მოაზროვნე“ მუშაკის სახელია, რაც თავისთავად ცოტა არ არის („ვისაც მოხმარა შეუძლიაო“ — სიტყვა ჩაუერთო თამადაშ), მით უფრო, ორტრაკა ხელისუფლების თვალში, დღეს რომ უარყოფს გუმინდელს, რათა პასუხი ხვალ მოკითხოს დღევანდელს გუმინდინდელისთვის. მაგრამ სწორედ ხელისუფლების ორტრაკობის გამო, თამადას არ იყოს, „ნაკლებად რენტაბელურია“ ეს თქვენი ახლებურად აზროვნება. ეშმაკმა იცის, როდემდე მოგიწონებენ „დემოკრატიულობას“ და რა დროს მოგთხოვენ პასუხს იმავე „დემოკრატიულობისთვის“ (სხვებს დაუყარონ ეგ საკენკი). მართლაც, ჯერ კიდევ გუმინ, რაჟდენ კაშელისთანა კაცის მკვლევლობისთვის, დახვეტა თუ არა, ხანგრძლივი (ანუ, უკადო) გაციმბირება ნამდვილად არ ასცდებოდა მკვლელს, გინდაც შვილს; დემოკრატიის გარიჟრაჟზე კი, მკვლელი, თანაც შვილი, დაშობიანად აქეიფეს კანონის ცერბრებმა; მაგრამ იმიტომ კი არა, კაცი რომ გაუფასურდა, როგორც სუფრის ერთ-ერთმა ბუსთვალემა ნეურმა თქვა, არამედ, გვამი რომ დაფასდა, კაცის კელა ფულის შოვნის წყაროდ და ცხოვრების წესად იქცა, როგორც გამომძიებელს მიაჩნია. მართლაც, აბა მიიხედ-მოიხედეთ გარშემო, რა ხდება: გვამიც

ისევე იყიდება, როგორც მკვლელობა ანდა პრეზერვატივი... თუ ფული გაქვს და არ გენანება, ლენინის გვამს გამოგიტანენ მავზოლეუმიდან. სამაჩაბლოსა და აფხაზეთში ზომ ცეცხლი უკიდია კაცის ხორცს. ფასი კი, მაინც ძლითი-დღე იზრდება. ჭირისუფალი იძულებულია, ნაწილ-ნაწილ შეიძინოს მისთვის ძვირფასი გვამი. ზოგ მიცვალეზულს ორივე მარჯვენა, ან ორივე მარცხენა ფეხი აღმოაჩნდება ხოლმე, მაგრამ ეს რა სახსენებელია იმ ტანჯვა-ნამებასთან, რისი გადატანაც დასჭირდათ, ადამიანური წესით რომ მიეზარებინათ მინისთვის თავიანთი ახლობლის ათასნაირად ნაჯიჯგნი ცხედარი. მაგრამ ყველაზე სწორი მაინც თამადაა. არავინ არ იცის, რა ითვლება დღეს დანაშაულად და რა — დამსახურებად. აი, ბოროტების სათავეც. ვიდრე ეს არ გაირკვევა, ვერანაირი ორგანო ვერ შეასრულებს თავის დანიშნულებას, ტყუილად იფაფხურებს, რაკი არ ეცოდინება, ვის ჩამოუღოს კბილები და ვის აუღოს ჩესტი. ჯერჯერობით, არც მსაჯული არსებობს და არც განსასჯელი. თუ არსებობს, ორივე ერთ ძირგახვრეტილ, უნიჩბო და უიალქნო ნაეში ზის და ცხოვრებისგან ნამხდარი, მორჩილად მიჰყვება დინებას. არ იცის, რომელ მეჩჩრზე გაირიყება ხვალ, ანუ, ახალს მოიგონებენ რამეს, თუ ძველი დაბრუნდება ისევ. ამიტომ, თუკი რაიმე აინტერესებს საერთოდ, სექსუალური ბატალიები აინტერესებს მხოლოდ, მაგრამ ნაკლებად აღუღვებს შემდგომი ბედი ამ ბატალიების მონაწილეთა, თუმცა, ისინი (მონაწილენი), კვლავაც ანტიკური სიმშვედითა და სიამაყითაც კი, ელოდებიან მისგან შერისხვასაც და, სულო ცოდვილო, თანაც მდიონობასაც. მაგრამ არც ქვას ესვრით ვინმე, არც ყვევილს. ყველა საკუთარ სიაგკარგეში დგას ყველამდე, სხვებისთვის არ სცალია, და არც აპირებს იქიდან ამოსვლას, ვიდრე ქვეყანა ისევ ქვეყანას არ დაემსგავსება (იქამდე არ აგიდგეთ

გვერდებიო" — გაიცინა ბუსთვალე-
ბამ). „მე მილალატეს ძველმა რითიმე-
ბმა, ძველ მეგობრებსაც მე ვამჩნევ ლა-
ლატს" — ამბობს ეს მულევარედ, გრძნ-
ობას აყოლილი. ორივე ხელით უჭი-
რავს აცახცახებული ჭიქა. „არაფერია
ლალატზე ამაზრუნეი" — ამატებს
ზიზლნარევი ღიმილით სახედამა-
ნჭულს. ჭიქას სულმოუთქმელად
ცლის და ყველის ნაჭერს იღებს თე-
ფშიდან. ოდნავ ციცქნის წინა
კბილებით, გაუბედავად, თითქოს
გაურეცხავი მარწყვი მოერთმიოთ
მისთვის მთიბავეებს. დაუღეჭავ
ლუკმას შეუმჩნევლად იღებს პირიდან
და თეფშის ქვეშ მალავს. მაინც მსუბ-
უქად, მაინც ხალისიანად გრძნობს
თავს. ერთ რამეზე წყდება მხოლოდ
გული: მისი სიმამრი, ძია ელიზბარის
რომ არ უსმენს მის სადღეგრძელოებს
და არ უყურებს მის ტრიუმფალურ
სვლას თავისუფლების შარავზე...
გუნებაში ეცინება ძია ელიზბარის
სახის წარმოდგენაზე. შიშისაგან, შეი-
ძლება ინფარქტი დაემართოს. რაც
თავი ახსოვს, ერთსა და იმავეს
უმეორებს, აფრთხილებს „მამაშვილ-
ურად" (სინამდვილეში — აშინებს),
წურასოდეს წუ ირწმუნებ, ბოლოს და
ბოლოს, დადგა სიმართლის დროო...
არადა, დადგა! ამგვარი დრო საე-
რთოდ არ არსებობს ბუნებაშიო...
არსებობს! ვიდრე ხარ, ამგვარი დროც
არსებობს. ბოლო ამოსუნთქვამდე გა-
ქვს სიმართლის თქმის შანსი. მსგავსიც
არაფერი ახსოვს არცერთ
ასტრონომიულ კალენდარსო...
ასეთია მისი აზრი. ანტონი კი
ბედნიერია... ბედნიერია, ძალა რომ
ეყო იმის ჩასაძენად, რაც ჩაიდინა,
თუნდაც, იმის სათქმელად, რასაც
მეორე დღელა ლაპარაკობს... უანგაროდ
და სხვათა კარნახის ვარუშე, რაც,
პირველ რიგში, ბატონ გამომძიებელს
არ სჯერა. მაგრამ ხომ არ შეიძლება,
სულ რალაცის გამორჩენის ფინი და-
გარბენინებდეს წინ და უკან, ანდა,
კიდევ უარესი, სულ ვიღაცის უხილა-
ვი ხელი წარმართავდეს შენს სულსა

და გონებას?! არა, ბატონებო, ასე უნდა
ოვრება აღარ შეიძლება. უკან დასა-
ბრუნება არ არსებობს. წინ, წინ,
მხოლოდ წინ, თუნდაც სიკვდილისკენ.
დიახ, რაც იყო და არის, იმას სი-
კვდილი სჯობს. ნურც შეიცხადებთ,
ნურც გაიცინებთ. ანტონი სრულ ჭკ-
უაზეა და არავითარ ფსიქოთერაპიას
არ საჭიროებს, არავითარ ძალდატახ-
ებას არ განიცდის არც გარედან (ესე
იგი, სუფრიიდან) და არც შიგნიდან (ესე
იგი, სინდისიდან). საერთოდ უსვინდი-
სოა. არაფერს ნანობს. უფრო სწორად,
ნანობს, რაც არ ჩაუდენია და ოცნებ-
ობს ჩადენილზე. ამიტომაცაა, ამაყად
რომ აღიარებს: მე მოვკალი მა-
მაჩემიო, და ვიდრე არ დაუჯერებენ,
უსასრულოდ გაიმეორებს იგივეს,
თანაც, ნებისმიერ ენაზე, ნებისმიერ
კოლოკაზე, ნებისმიერ ფარგონზე, ასე
ვთქვათ, ნებისმიერი ქვეყნის მეშვეო-
ბით, ქუჩური იქნება თუ ქაჯური, მა-
სმედიური თუ მართლმსაჯულური...
ამ შემთხვევაში, ალბათ, მართლმს-
აჯულური ყველაზე უპრიანია. ამით,
რა თქმა უნდა, საქმის არსი არ შეიც-
ვლება, მაგრამ უფრო გასაგები და
ხელმისაწვდომი გახდება ყველასთ-
ვის, ანუ, ყოველგვარი დამატებითი
ახსნა-განმარტების გარეშეც,
როგორც იურიდიული საზოგადოე-
ბის, ისევე ბოროტმოქმედთა სამყარ-
ოს ნებისმიერი წარმომადგენლისთვის
ცხადი შეიქნება, რომ ეჭვმიტანილმა
ა. კ-მა, ამა წლის 25 სექტემბერს, დღის
11 საათსა და 27 წუთზე, ადგილობრი-
ვი დროით, გამოვიდა რა მამის, რ. კ-
ის კუთვნილი ბნიდან და მოძრაობა
დაიწყო რა ივ. ჯავახიშვილის სახელ-
ობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პირველი კორპუსის მიმართულებით
(მისამართზე ი. ჭავჭავაძის პრ. 1), იქ
მოხვედრის მიზნით, უნივერსიტე-
ტამდე არ მისულმა სრულიად შემთ-
ხვევით დააფიქსირა, რომ მისი
საფულე — „ბუმაჟნიკი" — ზომით 10 სმ.
12-სმ-ზე, არ იმყოფებოდა მისთვის
განკუთვნილ ადგილზე, ესე იგი,
შარვლის უკანა მარჯვენა ჯიბეში, რის

საფუძველზეც ექვმიტანილია ა. კ-მა სასწრაფოდ გააკეთა გადაწყვეტილების მიღება, დაბრუნებულიყო შინ, უკაცრავად, სახლში, და შავი ხელოვნური ტყავის საფულე — „ბუშაჭნიკი“ — რომელიც ექვმიტანილი ა. კ-ის უკანასკნელი მონაცემებით, მოთავსებული იყო 6 000 ქართული კუპონი, დაებრუნებინათ თავის კანონიერ ადგილზე, ანუ, შარვლის უკანა მარჯვენა ჯიბეში, რაც ოჯახში შექმნილი გაუთვალისწინებელი სიტუაციის გამო, არ მოხერხდა... თუმცა, ის უფრო საინტერესოა ალბათ, საფულის ასაღებად შინ მიბრუნებულმა ანტონმა, სამზარეულოს კარის შეღებამდეც რომ იცოდა „მამისა და ცოლის ეროტიული თანამშრომლობის“ თაობაზე. მაგრამ რომელმან სიტყვამ იტვირთოს, რაც თვალმან მისმან იხილა და ყურმან მისმან მოისმინა... შენ თვითონ წარმოიდგინეო — ეუბნებიან, უმტიციცებენ ჯიუტად — და დაუშვავთ, მართლა თვითონ წარმოიდგინა. ესე იგი, საფუძველიც ჰქონდა, არა? მთავარი კი, საფუძველია და არა ნაირსახეობა გარყვნილებისა. შენ რა, ესეც იცი? ეგ ყველა გოგომ იცის. მამამთილი უკნიდან რომ მოგეპარება და მხრებზე ხელებს ჩამოგანყოფს, ზრდილობისთვის შაინც არ უნდა პკითხო რაზე ხომ არ გეშლებათო, თუკი მიჩვეული არ ხარ მამამთილის ამგვარ ცელქობებს? ასეთია ანტონის რეზიუმე, გნებავთ, მისეული ინტერპრეტაცია ამ საოჯახო რომანისა და არც თავს იჩინებს, არც თავს ისაწყლებს. უბრალოდ, მასმედიურად ფაქტს აფიქსირებს, მართლმსაჯულურად — დანაშაულის შეფასებას აკეთებს, ქაჯურად — ტყემალზე ზის და ქუჩურად — ღადაობს... მოკლედ, მეტი რომ არ ვთქვათ (ანტონისთვის ესეც საკმარისია), ბოლო სამოცდაათი წლის განმავლობაში, ძალღმაც და მამაძალღმაც ყველაფერი იკისრა, ყველაფერი ჩაიდინა, რათა მაინცდამაინც ამახ, ანტონ კაშელს, სწორედ 25

სექტემბერს, ზუსტად დღეს ქსეფიქს და 47 წუთზე, სამზარეულოს ცული აელო ხელში და ფეხებზე დაეკიდა არა მარტო მამის სიცოცხლე, არამედ მთელი კაცობრიობა, სამყარო, მზის სისტემა, თანავარსკვლავედი... რასაკვირველია, პატარა, საბრალო სამშობლოს ჩათვლით, რომელიც ისედაც მკვდარია მისთვის, თუნდაც, სასიკვდილოდ გადადებული, უკვე გვამის სუნდაკრული... ყოველ შემთხვევაში, ასეთი სამშობლო იხილა მან ნიკოლოზის დაობებულ წიგნეში... მთელი ბავშვობა, იმ წიგნებიდან ამოკითხული ამბები დასტრიალებდნენ თავს, როგორც ლემის მოზიარეს, ლემიდან წამოფრენილი სვავები. სისხლიანი ფრთებით სცემდნენ და სისხლიანი ნისკარტებით კორტინდნენ... ის კი მაინც წიგნში მიძერებოდა, წიგნის თვალჩაუნვდენელ სიღრმეებში, სადაც ნებისმიერ საოცრებას შეიძლება გადაეყაროს კაცი, საკუთარი დაბადებისა და საკუთარი დაკრძალვის ჩათვლით. წიგნი წარკოტიკია. მაგრამ თუკი ბებიაშის წარსულის დასაინყებლად ჭირდებოდა წარკოტიკი, ის სწორედ წარსულში შეღწევას ცდილობდა წიგნის მეშვეობით, თუნდაც, სამშობლოს ნაადრევი სიკვდილის მიზეზის დასადგენად... „ამას მგონი მიღებული აქვს, ხოცი“ — გაცივია ბუსთვალეზამ. „სამშობლოს სადღეგრძელოა, ვირიშვილებო, დააცადეთ“ — გაცივია თამადამაც. „ეს ქვეყანა ყველას გვეყოფა“ — შემრიგებლურად იცინის ბუსთვალეზა. „მე ჩემი წილი სამშობლო რახანია ვიხმარე“ — თავისებურად ოხუნჯობს სუფრის კიდევერთი წევრი, არაფრით გამორჩეული, ძნელად დასამახსოვრებელი, უბრალოდ, სუფრის წევრი — კარგი მსმელი, კარგი მჭამელი და ოხუნჯობის მოყვარული, თანამემამულეთა უმრავლესობის მსგავსად. კი, ბატონო! ვიხუმროთ, გავძარცვოთ, გავყიდოთ... ჩვენ კი დავგზოთ უცხოეთში... კი ბატონო! ყველა ისე ცხოვრობს, როგორც შეუძლია და არა ისე, როგორც სურს.

სისუსტე ამართლებს სივლახეს, სივლახე ამართლებს ტყუილს. ანტონის პეპერამ, „გოდორის კაცად“ ნოდებულმა, არაბებისგან კი არ გაანთავისუფლა თბილისი, დავითითით, არამედ თბილისელებსიგან. ხოლო, მისი შვილი (ანტონის ბაბუა, თავადაც ანტონი), სამშობლოს მტრების ნაცვლად, სამშობლოს ერთგულ შვილებს ხერცხდა სუკის სარდაფებში... იმათი ხელით დახოცილთა გვამების სუნი ტანჯავს ანტონს გაჩენის დღიდან... იმ გვამების მუმილი ეხვევა, მაგრამ ვერ უთქვამს, მიუკიბ-მოუკიბავად, ურიდება მუმილისა... ათას სისულელეს იგონებს... ილმუმ ასახუმ სრავ ადოევხე... მაგრად გაუტია, აი“ – გადახედა თამადამ გამომძიებელს. „აცალე“ – მოკლედ მოუჭრა გამომძიებელმა. გვამის სუნშია გაზრდილი, ამ სუნითაა გაჟღერებული ყველა მისი ფიქრი, სიზმარი თუ ოცნება... ეს სუნი არ აძლევდა ნებას, ისიც ჩვეულებრივი ბავშვი ყოფილიყო, ტოლამხანაგების მსგავსად, იმასაც არაფერი სცოდნოდა ქვეყნისა და მარტო იმაზე ეზრუნა, თუ როგორ ჩაეგდო ხელში ახალი კასეტა, ამერიკული სიგარეტი, გასაბერი კევი თუ ნარწერიანი მაისური... ანუ, ყოფილიყო ის, რაც უნდა ყოფილიყო, რასაც სკოლა და ოჯახი მოითხოვდა მისგან – მშობლებზე უარესი და, როცა დრო მოუვლიდოდა, შვილზე უკეთესი. ეს არის და ეს მთელი საბჭოთა იდეოლოგიური კომპოტი... იმას კი, მაინც წარსული-სკენ გაურბოდა თვალი. სიმართლე კვერცხს წარსულში დებს, როგორც კუ – სილაში, მაგრამ სიმართლის კვერცხი თავისთავად არ იჩეკება, ვიღაცას უნდა ჭირდებოდეს, ვიღაცამ უნდა მოიძიოს, თუნდაც მისი ნაწილი, სულ უმნიშვნელო ნაშეკეცი მაინც... ახლაც იქიდან ბრუნდება, წარსულიდან, პროზექტურიდან, და ახალი გამოკვლევის ძველი მონაცემები უდევს ჯიბეში. მისი სამშობლო კი არ მოკვდა, ნაადრევად თუ უდროოდ, არამედ მოკლეს და კვალის მოსასპობად, ნიგ-

ნის შახტში ჩააგდეს. იქ ჭვრეტულად ფსკერზე, დასახიჩრებული, მრავალგზის ნალალატევი და ყველასგან ერთნაირად განწირული, ორი მეფის, ოთხი მთავრის, ერთი ათაბაგისა და უთვა-ლავი თავად-აზნაურის უკუდო ამპარტავიბობას გადაყოლილი, მათ სიხარბეს ვერ განედენილი... „თქვენ მოკალით, ახალგაზრდებმა“ – ბურდლუნებს კიდეც ერთი ჩვეულებრივი, არაფრით გამოჩრეული სუფრის ნეერი. „ილმუმ ასახუმ სრავ ადოევხე“ – ამბობს ეს, მაგრამ ლიზიკოსგან განსხვავებით, სუფრის კიდეც ერთი ნეერი მშვიდად ისმენს ამ უახრობასაც. ლიზიკომ კი, არა მარტო სახე, ჭკუაც დაკარგა ერთბაშად, ბრმად, ალალებდზე გადაეშვა მანქანიდან, ბრმად, ალალებდზე შეიჭრა ბუნების ნიაღში, ბრმად, ალალებდზე შევარდა მაყვლის ბუჩქებში, ოღონდ აღარ მოესმინა ქმრისგან ამგვარი სისულელე. „აღარ შემიძლია“. „თავი გამანებეთ“. „მძულხართ ყველანი“. ადვილი შესაძლებელია, ლიზიკო საბაბს ეძებდა მხოლოდ. მაგრამ, ობიექტურები თუ ვიქნებით, არც ქმარმა დაუკავა საბაბი. ილმუმ ასახუმ სრავ ადოევხე... სხვათაშორის, მართლა ასე ეგონა ანტონს, ასე ფიქრობდა სადღაც, ქვიშხეთსა და თბილისის შორის, ყოფნა-არყოფნის შუა, როცა მის ცოლს მუმილით ამოვსებულ მანქანაში ზნემ წამოუარა და სრულიად უმიზეზოდ ისკუპა მანქანიდან. რაც უფრო თავგანწირულად იბრძოდა, მით უფრო საფუძვლიანად იხლართებოდა მაყვლის ეკლიან საცეცხებში. ძლივს მიანვიდინეს ხელი მამამთილმა და ფელეზნიშ. ამას არაფრის თავი აღარ ჰქონდა, ოღონდ, უფრო შიშისგან და ნერვიულობისგან, ვიდრე დალილობისგან. მწვეარივით ენაგადმოვდებული, წინა თათებით უკანა ფეხების მუხლებზე დაბჯენილი, მოწმესავით უყურებდა, ჯერ როგორ გამოათრის მაყვლის ბუჩქებიდან კაბანამოხდილი, ჭინჭრით დასუსხული, ჭიანჭველების

დაკბენილი და ეკლებით დაკანრული მისი მეუღლე — თითქოს ეკლის ურჩხულის საშოდან არანაკლებ ეკლიანი მისი ნინილი ამოიყვანეს — და მერე, ამოღლიავეებული, როგორ ნააძუნძულეს მანქანისკენ, ვიდრე მშობიარობის ტკივილებით ვაოგნებული, დაუძღურებული ურჩხული გონს მოეგებოდა... ეს კი, საფუძველს გვაძლევს ვალიართ, ჯერ კიდევ ანტიკური ტრადიციის თაკარა მზე რომ აცხუნებს ჩვენში, თბილისის მისა-ადგომებთან კი, ტროს ცხენი ძოვს. თუმცა, ბატონი გამომძიებლისა არ იყოს, შეიძლება, ისე არ წვიმდეს, როგორც ქუხს („მსგავსიც არაფერი მითქვამს“ — გაიფიქრა გამომძიებელმა). მით უფრო, თუკი ცოლმა ყველაფერი პატიოსნად აღიარა, თანაც, ყველაზე ინტიმურ გარემოში, სანოლში, სადაც სიტყვა, ჩვენში რომ ვთქვათ, ზედმეტიცაა — ნონასაც კარგავს და ფასსაც — სანოლში სხვა რაღაცაა აუცილებელი, გადამწყვეტიც, რადგან მხოლოდ მისი გაბარიტები და უდრეკი ბუნება განსაზღვრავს, ანუ, ანონასნორებს და არღვევს, ამშვენებებს და ამახინჯებს, აძლიერებს და ასუსტებს, ამცირებს და ამადლებს, აკეთილშობილებს და რყვნის, ამტყუნებს და ამართლებს ყველაფერს, რაც შეიძლება შეემთხვას, გარდახედეს, შეხედეს, შეეხოს ადამიანს ერთი სანოლიდან მეორემდე. მე თუ გიდალატებ, მხოლოდ მამაშენთან გიდალატებო, აი, რა ჩასჩურჩულა ცოლმა ქმარს ყურში, უკიდურესი სიხალისის ჟამს, ერთი ნამით ადრე, როცა ჯერ კიდევ არ ეკუთვნი ცას, მაგრამ უკვე აღარც მინისა ხარ. რა ცოლის ბრალია, თუკი ქმარმა წესიერად ვერ გაიგო ცოლის ნათქვამი, ანდა ისე გაიგო, როგორც თავად აძლევდა ხელს. მით უფრო, იმ მომენტში, ცისა და მიწის შუა გაჩხერილს. მამაჩემი ყვარებილი — შეკუნტრულდა ხბოსავით, რადგან ცოლს რომ ეთქვა, ვერ ვიტან მამაშენსო, ნამდვილად ეტკინებოდა გული, თუმცა, ძნელი ასახსნელია, რატომ. სიყვ-

არული სიძულელი ზეჟუჟვეთესო მიზეზია მკვლევლობისთვის, მაგრამ იოტის ოდენადაც არ ამართლებს მკვლელს. პირიქით, უფრო ამძიებებს დანაშაულს. თუმცა, ამავე დროს, რაღაცნაირად ამაღლებს და კეთილშობილების შარავანდედში ხევეს დამნაშავეს. მართლაც, თუ არ გიყვარს, რატომ კლაფ? რა უფლებიო? უფლება კი სიყვარულია. თუ ეს უფლება არ გაგაჩნია, მხოლოდ მამაშენ შეგიძლია ერთნაირად მიაფურთხო ცოლსაც და მამასაც, როგორც ბატონმა გამოძიებელმა ბრძანა („ებრძანე რო?“ — გუნებაში შეეკითხა გამომძიებელი თავს). მაგრამ თუკი პატივმოყვარე ეგოისტი, კუდაბზიკა ოტელო და გაანჯანურებული მდაბიო ხარ, რასაკვირველია, ასე ვერ მოიტყვევი. ვერც ანტიონი მოიტყვა ასე. აილო ცული და თავი გაუპო მამას, რომლის იმედიც ცხოვრობდა აქამდე. ცოლი ამჯერად დაზოგა. ამდენს ვერ განვდა ერთბაშად. დუხი არ იყო, ობსილია, თუ, არ ვიცი, რა პქვია ქართულად. სამაგიეროდ, მამას ეტირა დედა. თუ ვერ მოკლა, როგორც ამ საქმის სპეციალისტები ადასტურებენ ერთხმად, სამუდამოდ მოიკვება, ცულის ერთი დაკვრით ის ტოტი მოჭრა, რომელზედაც არხეინად იჯდა დღემდე და ხელის გაუნძრევლად მოსდითოდა ყველაფერი — რაც კი, ერთ ჩვეულებრივ თბილისელ დეგენერატს ჭირდება, ბედნიერად რომ ჩათვალოს თავი — სასმელ-საჭმელიც, ჯინსიც, კურტაკიც, ბოტასიც, ფირფიტაც, კასეტაც, ცოტაოდენი ჯიბის ფულიც და, თავისთავად ცხადია, ცოლიც, თუნდაც საზიარო... ასე რომ, მისგანაც შეიძლება დაამდგარიყო კაცი, თანამედროვეობის მოთხოვნათა გათვალისწინებით — მშობელზე უარესი, შვილზე უკეთესი — ისიც შეიძლება მოჰკიდებოდა რამე სარფიან საქმეს... სხვათაშორის, ტექნიკური გაუნათლებლობა და თანდაყოლილი სიმბდალე თუ არ შეუშლიდა ხელს, ალბათ არც მთლად ურიგო პაპარაცი გამოვიდო-

და მისგან. ყოველ შემთხვევაში, უაპარატოდ და რისკის გარეშე, შეუძლია ყოველად ნარმოუდგენელ სიტუაციაში ნარმოიდგინოს მისი ინტერესის საგანი თუ ობიექტი, საკუთარი ცოლის ჩათვლით, და ალბათ თქვენთვისაც საინტერესო ბევრი პიკანტური კადრი აქვს აღბეჭდილი საკმაოდ გარყვნილ გონებაში. ასე მოგონს, საყვარელო? ხო, მიდი... „უგენი მოყვე, დედას გაფიცებ“ – დაუძახა ბუსთვალეებამ. მაგრამ თავად მხოლოდ პოეტად თვლის თავს. თავისთავად ცხადია, უგულუბელყოფილ პოეტად. ყველა ჭეშმარიტი პოეტი ან მკვდარია, ან უგულუბელყოფილი. ვინც იბეჭდება, ხელისუფლებას ემსახურება, რადგან ნებისმიერი ხელისუფლება მხოლოდ იმის დაბეჭდვის უფლებას იძლევა, რისი დაბეჭდვაც, უპირველეს ყოვლისა, თავისთვის მიაჩნია სასარგებლოდ და არა პოეტისთვის. პოეტისთვის შეიძლება თავის მოჭრაცაა, მაგრამ რაკი თვითონვე იჭრის თავს, აღარც სინდისი ანუხებებს, აღარც უსინდისობა. ის კი, მისნაირთა მსგავსად, მხოლოდ ოცნებას ემსახურება, ოღონდ, თითის გაუნძრევლად. რამკიანი ქურდივით. აღარც ნერს, აღარც კითხულობს. თავის ქმნილებებს, ნაბიჭვრებივით, მალულად, საიდუმლოდ აჩენს გონებაში და იქვე მარხავს ცოცხლად. მაგრამ მაინც პოეტად თვლის თავს და, დამეთანხმებით, არავის შეუძლია მისთვის ამის აკრძალვა. ეს არის შენმიერი, შინაგანი დემოკრატია და ტანკებით ვერ მიუდგები. თუმცა, ჯერ კიდევ შორეულ სიყმანველში, ჟამსა გულუბრყვილობისა, როცა გნამს და გკვრა, ერთ რედაქციაში მისი, ჯერ კიდევ ცინცხალი, პატარაძლის დაკრეფილი მწვანელივით, ქორფა ლექსები, თავიანთი შეხედულებების შესაბამისად... მორეში კი, ასევე თავიანთი შეხედულებებიდან გამომდინარე... და მას მერე აღარც გაუხედავს რედაქციისკენ. საერთოდ აღარ უცდია ლექსის დაბეჭდვა (გამო-

მძიებელი ნერვიულად შეიმშრება სკამზე და ასანთის კოლოფიც ნერვიულად მოისროლა, ეტყობა, ახალგაზრდობაში თვითონაც წერდა ლექსებს). არ უზრუნია მინიერი დიდებისთვის. პირიქით, მას მერე, ყველანაირად ცდილობს მხოლოდ შიგნით, სულიან საკანში იყოს ისეთი, როგორც სინამდვილეშია. თქვენ ახლა ნილაბს უყურებთ, ეშმაკურად შერჩეულს და მოხერხებულად მორგებულს ნამდვილ სახეზე. ამქვეყნიური დიდება სასაცილოდაც არ ყოფნის და გულწრფელად უკვირს, როცა ხედავს, რას არ კისრულობს ხალხი ამ ნამიერი თვითგაბრიყვებისთვის. ემსახურება ოცნებას და ოცნებობს მარადისობაზე. დიდება დროებითი საკვებია მისთვის და იმის გულისთვის, რასაკვირველია, არ ღირს მამის მოკვლა. ეს ვერსიაც უნდა გამოირიცხოს, ერთხელ და სამუდამოდ, თითქოს გაგვაჩნდეს საერთოდ რაიმე ვერსია. დიდების ნაფხვევებს თურმე ყვავია არ აკარებს პირს. საბიფათოა სიცოცხლისთვის. ყვავს თავის სამასწლიან სიმარტოვეში ურჩევნია ყრანტალი იმ თქვენს დიდებას. სამაგიეროდ, ადამიანი დაუფიქრებლად ჭამს და კვდება. ვერინელებს. უფრო სწორად, ვერ ზომავს. ზედმეტი მოსდის ყოველთვის. ზედმეტი კი ყველაფერი ერთნაირად მავნებელია: საჭმელიც, სასმელიც, ნარკოტიკიც, სიყვარულიც და თავად დიდებაც... ანტონის დედამ, ფეფემ, დედამთილს კნიაჟნა ქეთუსიას, ზედმეტი ნარკოტიკი შეუშხაპუნა; ანტონის ცოლმა, ლიზიკომ კი, ზედმეტად დიდი სიყვარულით შეიყვარა მამამთილი, ანტონის მამა, რაჟდენ კაშელი, რის შედეგადაც, ერთის დედამთილი და მეორის მამამთილი ერთნაირად გამოეტხოვა ნუთისოფელს, შეიძლება, უშნიშენელოდ, მაგრამ მაინც უფრო ადრე, ვიდრე ლმერთს სურდა. აქედან გამომდინარე, რძალი უშხაპუნებს დედამთილს, თუ მამამთილი რძალს, შედეგად ერთნაირად სავალალოა... და

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მინც, მამის მკვლელობაზე მნიშვნელოვანი, საინტერესო და, რაც მთავარია, საჭირო, არაფერი გაუკეთებია ანტონს, არაფერი ჩაუდენია და არაფერი მოუმოქმედებია მთელი თავისი ოცდასამწლიანი სიცოცხლის მანძილზე. ოცდასამი წელი უაზროდ, უმიზნოდ, უინტერესოდ, ანუ, უწყლოდ და უმირაჭოდ მიუყვებოდა მწირსა და ხრიკ უდაბნოს, ჰაერის გაბერილი ბუმტივით, მამის გვამი კი (სულერთია, იპოვიან თუ არ იპოვიან), იგივე ბალასტი აღმოჩნდა მისთვის. მამის გვამმა ჰაერით გაბერილი ბუმტი (რომლის მსგავსიც მრავლად იყიდება თითქმის ყოველ ნაბიჯზე), აეროსტატად აქცია და მშვიდობიანად დააბრუნა მიწაზე, თუნდაც მხოლოდ იმიტომ, მოხალოდნელი საფრთხე რომ ეუნწყებია ამას თქვენთვის. მაგრამ, რა?! შეაყარე კედელს ცერცვი. კვლავ მშობლიური უზრუნველობა და დაასხი-დალიე... „მთლად ნუ გადაგვივლი ახლა“ — იცინის თამადა. „მეც მათქმევინე, შეჩემა, ერთი სადღეგრძელო... როდემდე ვუსმინოთ ამ ნესოსტაიავეში უბიიცას...“ — ბრაზდება ბუსთვალემა. მაგრამ ბუსთვალემა არ იცის და აუცილებლად უნდა იცოდეს, მამის მკვლელობა ანტონისთვის საზოგადოებრივი მოვალეობის, ყველასთვის ერთნაირად სანუკვარი ოცნების აღსრულება და არა მარტო მათი პირადი უროიერთობის გარკვევა... მამის მოკვლით საკუთარ სიცოცხლესაც უსვამს წერტილს, რადგან მის სიცოცხლეს მხოლოდ იქამდე აქავს აზრი, ვიდრე მამამისი იარსებებს ამ ქვეყანაზე — მისი, როგორც აღუვსებელი სანყაულის, ერთადერთი დანიშნულებაა, დღითი-დღე, წვეთწვეთობით იგებოდეს და ვერ იცებოდეს მამის მოკვლის დაუოცებელი ჟინით. ამან კი — რა-ააზი — (როგორც მამას უყვარდა თქმა) და ოცდასამწლიან უაზრობას ერთბაშად მოულო ბოლო. ამიტომ, აფექტზე ლაპარაკი, რისკენაც ბატონი გამოძიებული უბიძგებდა გუმინ შეფარვით, ცოტა

არ იყო, უხერხული ცაბ... იტყვი“ — დასცინა გუნებაში გამოძიებელმა). ერთადერთი, რაც თავისთვის ვერ უპატიებია, ისევე გულუბრყვილო, ისევე უმაქნისი სიკეთის გამომჟღავნების სურვილია, მამის პირისპირ დაჩენილს რომ დაეუფლა ბოლო ნაშს, მოულოდნელად, სხვათაშორის, მეორევერ. პირველად მათი „დაპირისპირება“ ამ ათიოდენწლის წინ მოხდა, ქუჩაში, რომელიღაც სადარბაზოში და ისევე მოულოდნელად, როგორც გუმინ, სამზარეულოში... სადაღაც იყვნენ სტუმრად, ქალაქგარეთ, და შუალამისას დაბრუნდნენ იქიდან; შემოვიდნენ თუ არა ქალაქში, მამამ მანქანა გააჩერებინა და, აქ დაგვიცადეო, დაუბარა ჟელეზნის, თერთონ კი, ფეხით გაუყვინენ ქუჩას, ვიდრე საკმაოდ არ მოშორდნენ მანქანას და ვიდრე მამამ ლამის ძალით არ შეაგდო სადარბაზოში, სადაც ჯერ პიჯაკი გაიხადა, სათუთად დაკეცა და ამას მიაბარა, არ დამისვარო, მეერ კედლისკენ შეტრიალდა, პირში ორი თითი ჩაიყო და გადაუხარშავ მოუნელებელი სასმელ-საჭმელი ღმუილით ამოარწყია უკანვე. ეგ იყო და ეგ. სხვა არაფერი თქმულა, არც მომხდარა მამა-შვილს შორის. სულთა, ოთხად გაკეცილი ცხვირსახოცი, რომლითაც იქამდე ტუჩები მოინმინდა, მამამ ნარწყევზე დააგდო, შვილს პიჯაკი ჩამოართო და, ვითომც არაფერიო, ისე გამოვიდა სადარბაზოდან. მაგრამ, თუკი მამინ, ნარწყევის სუნით აქოთებულ სადარბაზოში, ნამდვილი, სერიოზული შიშით პირველად შეეშინდა ანტონს მამისა და პირველად იგრძნო თავი მის ყურმოჭრილ მონად, რომლის თანდასწრებითაც ყველაფრის უფლება შეუძლია მისცეს თავს პატრონმა, გუმინ, სამზარეულოში, ასევე პირველად თავის სიცოცხლეში შეეცოდა მამა, უფრო სწორად, შემანუხებლად იგრძნო, ყველაფრის უფლება რომ ჰქონდა ამ არარაობის წინაშე... არასოდეს ენახა ასეთი უმწეო, ასეთი და-

უცველი და ასეთი ამაზრზენი (ალბათ სიტყვების გამო) და უსასველოდ, აუტანლად მოუნდა უცებ, პატიება ეთხოვა იმას. არა, პირიქით, ამისთვის ეპატიებინა მოულოდნელი გამბედაობა, თუნდაც, თავებდობა, არ გაენირა სამუდამოდ და თავისებურად ეთქვა: რას სჩადი, ბრიყვო, რას სჩადი, ბრიყვო, ბრიყვო, რას სჩადიო, რადგან მამის ნებისმიერი სიტყვა, ნებისმიერი ტონით ნათქვამი, უმალ ცულს დაადებინებდა, ვიდრე ნავის დაუსხამდა ცეცხლზე და კიდევ უფრო გაუმძაფრებდა თანდაყოლილ სენს, მოურჩენელ ავადმყოფობას, კერძოდ, მამის მოკვლის ჟინს. მაგრამ, ეტყობა, მამამაც იცოდა ეს – არავინ იცის ძე, გარდა მამისა – და ანტონმაც, ჯერჯერობით, ერთი რამე იცის მხოლოდ ნათლად: ცოლთან ღლაბუცზე მეტად, სწორედ ეს დუმილი ვერ აპატია მამას... ცულშემართულიც არაფრად ჩააგდო... თითქოს მკვლელი კი არ იდგა მის წინ, არამედ მისივე ლანდი, ჩრდილი, ჰაერის ბუშტი... და იხილა ანტონმა სახილველი: „უდიდესი გამოცანა“ და „უღრმესი ირონია“, როგორც მისი საყვარელი პოეტები მოიხსენიებდნენ სიკვდილს, და, რა დასამალია, შეძრულია ამ დიდებული სანახაობით. შეიძლება, მართლა მოაბეზრა ყველას თავი, მაგრამ ამ თემაზე უსასრულოდ შეუძლია ლაპარაკი. სამაგიეროდ, სრულებით არ აინტერესებს იმის დადგენა, თუ „რა ნიადაგზე მოხდა“ უთანხმოება მამასა და შვილს შორის. მამაშვილობა თავისთავად უთანხმოებაა, გათიშვაა, გაყოფაა, გნებავთ, გამოყოფაა ზედმეტისა და შემანუხებლისა. მამა ყოველთვის სიამოვნებით იშორებს შვილს და შვილიც ყოველთვის თავქუდმოგლეჯილი გამოზობის მამისგან, რათა დედის ბნელ დილეგში მოადინოს ტყაპანი და საიმედოდ დაეცულმა, თანდათანობით შეისხას ხორცი, მიიღოს სახე, შეიძინოს აზრი და ნონა, და ნელა, ტაბათით, უხალისოდ გამოვიდეს სამზეოზე, სადაც,

უპირველეს ყოვლისა, მამას უნდოდა დაუპირისპირდეს ისევ, თვითონვე რომ აღარ ახსოვს, რისთვის... გამოძიებელი კი, ასანთის კოლოფით თამაშობს, როგორც თავის კაბინეტში თამაშობდა, მაგრამ აქ ნამდვილად არ ყოფნის ადგილი, მაგიდაზე ჯგუფ-ჯგუფად აწყვია ყველა ზომის ჭიქა და ბოთლი, ერთმანეთზე ახვავია სამნაირი ყველის, ორნაირი ხიზილალის, ხუთნაირი ლობიოს, ათნაირი მხალის, ძეხვის, შაშხის, ქიძმარში ჩანყობილი ლოქოს, ნიგვზის წვეწმი ჩანყობილი თართის, ნიორწყალში ჩანყობილი ნინილის, ცოცხალის, ქაბაბის, ხინკლის, ჯიგრის ყაურმის, ჩაქაფულის, ხაშლამის, ჩანახის, სოკოსა თუ მწვადის თეფში, მათლაფა, ჯამი და ლანგარი... ასანთის კოლოფი ან ჭიქაში ვარდება, ან საჭმელში – ღვინითა და ათასნაირი წვენით გალუმპული, დაქნძილ-დარბილებული, ხელში აღარ აიღება, მაგრამ გამოძიებელი მაინც ჯიუტად აგრძელებს თამაშს. „ესე იგი, მშობლებს თუ დაეხოცავთ, უკეთ ნავა ჩვენი საქმე, არა? – შარხუა ბუსთვალემა. „მე რაც ვიცოდი, ყველაფერი ვთქვი“ – ჯიუტად, მტკიცედ იმეორებს ეს, სუფრის ორ ჩვეულებრივ წვერს უკვე დაუძინია. თავები გასაყიდი ნესვებით დაუყრიათ მაგიდაზე და ყელგამოჭრილებივით ხრიალებენ. „არ გაიშვა მაგათი დაჭერილი კაცი“ – იცინის თამადა. მაგრამ ანტონს მართლა აღარა აქვს მეტის თავი. კინი ნყადება. თავისთავად ეხუჭება თვალები. მაგრამ ხუჭავს თუ არა თვალს, ისევ კარუსელივით ტრიალებს ყველაფერი, ერთმანეთში არეული, ერთმანეთს გადაბმული, გაერთიანებული თავბრუდამხვევ ქროლვაში, წრეში მოქცეულ დროსა და სივრცეში: დალაქავებულ-დაბინძურებული სუფრაც, სველი სამარხივით, ღვინის ჭიქაში ჩაქოვებული ჩანგალიც, ლობიოს თეფშზე დაგდებული თევზის ჩონჩხიც, ქონშეყინული, ჩამავებული ყაურმაც, ხინკლის ჭიპებიც, პურის ნაჭერზე დაჭყლელი სიგარეტიც, გოგოს ში-

შველი, ფოთოლშერჭობილი გავაც, შარვალჩახდილი კაციც, მოთახთახე შიგანიც, ნანლავებში გახლართული ძალღებიც, მოაჯირზე შეფრენილი და ცხენივით აჭიხვინებული მამალიც, მოყვირებ ბაყაყებაც (უფრო მათი ხმა), სუფრაზე დაყრილი და ღია პირებიდან ლორწოჩამოღვენთილი, ამაზრუნენად ახრიალებული თავებიც... განა ციხე ამაზე უარესია?! სხვა რა უნდა მოხდეს იქ, უფრო ძნელი ასატანი?! პირიქით. იქ დროც მეტი გაქვს და სივრცეც... ზიხარ შენთვის... საკნის სარკმლიდან, გინდაც ჭუჭრუტანიდან, ალბათ ხრიოკი ქედი და უკაცური, კაჭაკადავლილი მინდორი მოჩანს... რა შეედრება ამ სანახაობას?! შეედრება რამე?! სიკვდილამდე რომ უყურო, არ მოგებზრდება. არა მარტო ყოველ დღე იცვლის ფერს, არამედ დღეში რამდენჯერმე: მზის ამოსვლისას, მზის გულზე, მზის ჩასვლისას... სულ სხვანაირია წვიმამდე, წვიმაში, ნანვიმარზე... სულ სხვანაირია ქარში: ერთბაშად ამოშლის, ამოაფრქვევს იქამდე დამალულ, გასაიდუმლებულ ფერებს... სულ სხვანაირია თოვლის ქათქათას ხანის ქვეშ გაუჩინარებული, გალურსული და მარად მზადმყოფი თავისი ერთხელ კიდევ განწმენდილი, გასპეტაკებული სიშიშვლის გამოსაფენად...

ანტონი კი, მოუხერხებლად წევს, პირქვე, და ორივე ხელით სცემს ამღვრულ, აქაფებულ, აქოთქოთებულ წყალს. პერანგისა და პიჯაკის სახელოები ილიებამდე დასველებია. მართალია, ჯერ სექტემბერი, „პატარა ზაფხული“, მაგრამ ღამლამობით უკვე საკმაოდ ცივა. თუმცა, ეს არც სიცივეს დაგიდევთ, არც სისველეს — რალაცნაირი, გამოზინვევი, ნერვიული, კაპასი სისხლისით ჭყუმპალაობს აუზის სუნდაკრულ წყალში. ენას ვერ ატრიალებს პირში, ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით. ზორხი ნაყლაპი სისხლით ამოგლესვია. გატეხილი ცხვირი ჰაერს ველარ

ატარებს წესიერად. ცალი თვალი, მგონი, საერთოდ აღარა აქვს და მაინც, არაადაამიანური ძალისხმევის ფასად, ნაბიჯ-ნაბიჯ, ნამცეც-ნამცეც იხსენებს, რა შეემთხვა სატუსალოდან გამოსვლის შემდეგ. რაც შეეხება სატუსალოს, იქაური ყველაფერი ახსოვს, ყველაფერი, უზარმაზარი ჭრელი ძროხით დაწყებული და ნუხანდელი ღრეობით დამთავრებული. არაფერს იგონებს და არც ცილს სნამებს ვინმეს. შეიძლება, რალაც-რალაცებს აზვიადებს, მაგრამ არც ესაა გასაკვირი მის დღეში მყოფი კაცისგან, აქვს ამის საფუძველი, საფუძველი თუ არა, გამართლება მაინც, რადგან ჯერ კიდევ მონაა, გინდაც გააზატებული, და მონურ თვისებებს ასე ერთბაშად ვერ მოიშორებს, თუკი საერთოდ შესაძლებელია მათი მოშორება. სხვათაშორის, ნუხანდელ ღრეობაზე გახდა მისთვის ნათელი, თუ რატომ ვერ იტანს მონა თავისუფლებას. იმიტომ რომ, მონა და, რაკი მონაა, სხვანაირად არ შეუძლია. თავისუფლება მონობას ართმევს, მონობა კი, საშუალებას აძლევს, რამდენიც უნდა, იმდენი იოცნებოს თავისუფლებაზე. აი, ასეთი მონა იყო დღემდე, ამასაც არ შეეძლო სხვანაირად, მაგრამ ბოლოს მაინც შეძლო შეუძლებელი (რის გამოც, სხვა ყველაფერი ეპატიება), საკუთარ მამაზე აღმართა ხელი და უკვე თამამად შეიძლება ითქვას, ამ გაუვალ წყევლიაში, მხოლოდ ეს წარმოადგენს „თავისუფალ სამყაროს“, მიუხედავად ფეხში სავეალალო შესახვედრობისა...

ერთი ცხადია, ამ ერთი საათის წინ (რა თქმა უნდა, მისი მეტად არაზუსტი ვარაუდით), რომელიღაც ღამის ბარის საპირფარეოს სარკმლიდან გადმოხტა, ანდა გადმოაგდეს (ამას არა აქვს არსებითი მნიშვნელობა), მაგრამ საკითხავი ის არის, როგორ აღმოჩნდა ჯერ იმ ბარში, მერე იმ ბარის საპირფარეოში და რამ იძულება იქიდან გადაშობა, ან რამ იძულება სხვები, სიგარეტის ნამწვივით გადმოეგდოთ საპირ-

ფარემოს სარკმლიდან. ჯერჯერობით, მხოლოდ ის ახსოვს, თუ როგორ გამოვიდა დილით ციხიდან, ანუ, დუქნიდან, და უკვე შუალამისას, როგორ გამოერკვა უცბ მავიდასთან, თითქმის ცარიელ დარბაზში. ორთაჭალაში ჩაყვინთა და მთანმინდაზე ამოყვინთა. ხოლო, ვიდრე თავისუფლებით დაბრმავებული და სუნთქვაშეკრული, ალაღბედაზე მიცურა და წყალქვეშ, ეშმაკმა იცის, რა მოხდა ქვეყანაზე. ერთი კია, არც ასე ბრმად მოცურავეს გადაუხვევია შინისკენ, თუნდაც იმის შესამონმებლად, თვითონ ტყუოდა თუ გამომძიებელი. არც მონანიებთა და არც შურისძიების ერთნაირად ვერაგ სურვილს აპყოლია, თუმცა, ეს ორი სურვილია აკავშირებს თავისიანებთან და, რაც მთავარია, ერთნაირად დამკნინებელ შეგრძნებებს უჩენს, როგორც წარმოდგენილი მონანიების, ისევე წარმოდგენილი შურისძიების სცენა... თავშეხვეული მამა თვალშისაცემად მასიურ მავიდას უზის თავის კაბინეტში. მავიდაზეც მასაური ნივთები ალაგია, კრიალი გაუდის, უხმარითაა. მამა წელზემით შიშველია. მკერდზე და მხრებზე განსაკუთრებულად ჭარბად მოსდებია ბალანი. მაჯაზე დიდი საათი უკეთია, კაბინეტის აკლდამისებურ სიჩუმეში მკვეთრად ისმის მისი ხმა, თითქოს უჩინარი მაკრატელი ასევე უჩინარ ბუჩქნარს კრეჭს. ეს კი, კართან დგას, თავჩაქინდრული, დარცხენილი, და მღელვარებისგან დაფხრენილი ხმით ძლივს გასაგონად ლულულულებს: „მამაპატიე, მამა, მამაპატიე...“ რაღაც ბალახები მოაწვეინეს ბიჭებმა უნივერსიტეტში და თვითონაც არ იცოდა, რას აკეთებდა... ანდა, ასევე წელზემით შიშველ მამას (ძალიან უყვარს მამამისს ბანჯგვლიანი ტორსის დემონსტრირება), ხელები ზურგსუკან დაუწყვია, საათიანი ხელით მეორე ხელის მაჯას ჩაფრენია და ბოლთას სცემს სასადილო ოთახში. ფეფე და ლიზიკო ერთმანეთს ჩახუტ-

ებიან და შემანუხებლად სლუკუნებენ. ეს კი, სიტუაციის შესაფერისად დასერიოზულებული (განცდილითა და გადატანილით დაბრძენებული, როგორც ნამდვილ მამაკაცს შეეფერება), მარქსიზმ-ლენინიზმის ლექტორივით (პროვინციულ აქცენტს რომ ნიღბავს მეტ-ნაკლებად), ნაწყვეტ-ნაწყვეტ და ღეჭვა-ღეჭვით ლაპარაკობს, მამის მავივრად: ბუდის-ნერას ვინ აღსდგომია წინ... მოსახდენი მაინც მოხდებოდა და კარგია, რომ მოხდა... ის მაინც გავიგეთ, რანი ვყოფილვართ... მაგრამ ჭკუა კი არ უნდა დავკარგოთ უარესად, ჭკუას უნდა მოვუხმოთ, ბოლოს და ბოლოს... შურისძიებაზე კი არ უნდა ვიფიქროთ, არამედ მონანიებაზე... ერთად თუ არ ვიყავით, ახლა უნდა გავერთიანდეთ... და თუ არ გვიყვარდა, ახლა უნდა შევიყვაროთ ერთმანეთი... არადა, მონანიებისა და შურისძიების ეს ორი, თითქოს ერთმანეთის გამომრიცხავი, მაგრამ მისი და მისთანების სიმდაბლისა და სიყალბის გამოააპკარავებელი სურვილი, არა მარტო უიოლებდა, გარკვეული თვალსაზრისით, სასიამოვნოსაც ხდოდა მის ოცდასამწლიან პატიმრობას. ერთნაირად გაბედნიერებული, ერთნაირად აღელვებულ-აღფრთოვანებული ნებდებოდა ორივეს, როგორც თბილისურ, ისევე ქვიშხეთურ საკნის წყვილადში და, ხანდახან, თვითონვე უჭირდა მათი გარჩევა, იმდენად გავდნენ ერთმანეთს, ანუ, ერთი მეორესაც გულისხმობდა ყოველთვის და, ამავე დროს, უფრო მკვეთრად, უფრო მძაფრად, მთელი სისასხითა და სიდიადით წარმოაჩენდა საკუთარ თავს... მაგრამ ეს ადრე იყო. ახლა, თავისუფლების პირველ დღეს, არც მონანიების სურვილი ანუხებეს, არც შურისძიებისა. ყველაფრისგან ერთბაშად განთავისუფლდა, განიტვირთა. „შენ არავინ არ გყვარებია, შენი თავის მეტი“ – ეუბნება ლიზიკო, ოღონდ, სასაფლაოზე, დიდუბის პანთეონში... ნამდვილად დიდუბის პანთეონია, წარა-

მარა თვალში ეჩხირება ქვის ნატეხზე აღბეჭდილი პოეტის გაცრეცილი სახე. ცას ასცქერის, გულხელდაკრეფილი. ნამოაგდეს უკვე შეჩვეული საფლაიდან და ჯერ მოუწყობელ, დაუშვითარებელ საფლავეში უკრეს თავი. ახლა ვილა მოიცლის უსახლკარო პოეტისთვის, პოდა, ისიც ცისკენ თვალბაპყრობილი ელოდება მფარველი ანგელოზის გამოჩენას... „უსახლკარო მე ვარ, მაგას რა უჭირს... — იცინის ლიზიკო — აღარც ქმართან დამედგომება და აღარც მამასთან მიმესვლება“. საფლავეს მტვრიანი, სიცხისგან გამოსუნებული ბალახი მოსდებია. ბალახზე, აქა-იქ, ნაადრევად ჩამოცვენილი ფოთოლი ყრია. „მაგრამ შენ მაინც უფრო უბედური ხარ... ისიც არ იცი, რა გინდა“ — ამბობს ლიზიკო. „მონანიება და შურისძიება“ — ამბობს ეს და თან პანთეონის მეთვალყურე ქალისკენ იყურება, არ უნდა იმანაც გაიგოს მათი ლაპარაკი. ქალი იმშორებით, რომელიღაც საფლავეს ასუფთავებს მოკლე ფოცხით. ნაადრევად ჩამოცვენილ ფოთოლს ვედროში აგროვებს. ჭილის ქუდი ახურავს, ფარფლებიანი. აქეთკენ არც იყურება, მაგრამ აშკარად ესმის ყველაფერი, ზედმეტად დაძაბული საქმიანობს, ზედმეტად მონადინებული... ეყ იგი, ლიზიკო უნახავს დღეს, მაგრამ სასაფლაოზე რა უნდოდათ?! თუმცა, სხვაგან სად უნდა წასულიყვნენ, სადა აქეთ ადგილი?! თუკი ვინმე ყავდათ, ყველას მოუკვდნენ, პირველ რიგში კი, ერთმანეთს. დამარხვალა აკლიათ. „მომიცადე, მომიცადე“ — მისდევს ლიზიკოს ყვირილით, არავისი აღარ ერიდება. ლიზიკო საფლავეს შორის დარჩენილ ვიწრო ბილიკზე გარბის. „აღარ ახსენო ჩემი სახელი“ — ყვირის ისიც, უკანმოუხედავად. რკინის მესერი ირხევა, ფლრიალი გაუდის. ქუჩა ხალხითაა სავსე, ეკლესიის ეზოც... ყველას ერთნაირად შავი აცვია... ლიზიკო კი, არ ჩანს. სად გაქრა ასე უცებ?! თუმცა, რა ამის საქმეა, ბოლოს და ბოლოს. რა ესაქმება

ლიზიკოსთან? არაფერს უნდა აინტერესებს, სად შეხვდნენ ერთმანეთს, ასე დაბარებულეზივით, როგორ შეხვდნენ... შეიძლება, ეს დახვდა უნივერსიტეტთან, მაგრამ აქ რა უნდოდათ, დიდუბეში?! „ღმერთი მოგცემს შვილს, დამეხმარე, ლტოლვილი ვარ“ — გაუბედავად უღიმის ვილაც ქალი. ლიზიკო არ ჩანს. ამ შავმა ხალხმა უყო პირი. შეიძლება, ეკლესიაში შევიდა. მიდი და ეძებე... ყველა ერთნაირად ლტოლვილია, გინდა მკვდარი პოეტი და გინდა მწერლის ქალიშვილი... „ლიზიკოს ხომ არ გამოუვლია აქეთ?“ — ეკითხება მათხოვარს. მათხოვარი გაოცებული უყურებს. „აბა, ლიზიკო?!“ — კითხულობს ბოლოს. ლიზიკო, ამდროისთვის, პატარა საგალანტერიო მაღაზიაში დგას, აღმამენებელზე, და დახლის შუშის ქვეშ სანახევროდ გახსნილ სამართებლებს დასცქერის. „გნებათ რაშე“ — ეკითხება ნოქარი. „ვნახოთ... ჯერ ვათვალთქვებ“ — გაურკვევლად პასუხობს ლიზიკო. ეს კი, ჯიბეებში იქექება ტყუილად, არაფერი აქვს გასაცემი. მათხოვრისა რცხვენია, მაგრამ ის უფრო აინტერესებს, სად გაქრა ლიზიკო ასე უცებ. მხოლოდ ლიზიკოსგან თუ გაიგებს, რა უნდოდათ აქ, თუკი მართლა იყვნენ, მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში... რაზე ილაპარაკეს, თუკი ილაპარაკეს საერთოდ... თვითონ არაფერი ახსოვს. არც ის ახსოვს, რაც ლიზიკოს საბოლოოდ დაკარგვის შემდეგ შეემთხვა, სად იზოდილა მთელი დღე, და ბოლოს, რა მიზნით შევიდა, მაინცდამაინც, იმ ბარში... თუმცა, ეს შედარებით ადვილი ასახსნელია. ალბათ ჩვეულებრივი (სინამდვილეში, არაჩვეულებრივი, არაბუნებრივი) ცნობისმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად, ანუ, ერთხელ კიდევ დასარწმუნებლად, არც პატიმარსა და არც თავისუფალს, არსად რომ არ შეესვლება დაუკითხავად, საკუთარი, მშობლიური სახლის ჩათვლით. შეიძლება — ერთი ჭქიხ

გადასაკრავადაც, ყველაფრისგან (რასაკვირველია, ლიზიკოსგანაც) განთავისუფლების ერთხელ კიდევ ალსანინშნავად, ანდა, სულაც ნამლადა — აკი გააფრთხილა ბუსათვალეებამ, ღვინით მკედარს მხოლოდ ღვინო მოგარჩენსო — მაგრამ დაუშვავთ და, დუქანში გადატანილის მერე, კიდევ გაებედა ამას სასმელის პირში ჩამვება, მაიხც არაფერი უჭყაოდა ჯიბეში, გარდა ნარწყვეშემხმარი ცხვირსაოცისა და მოყვარული ფოტოგრაფის (დოიფურა გრიგოლას) გადაღებული სურათისა, რომელზედაც მშობლებთან ერთად არის აღბეჭდილი ათი წლის ჯერ კიდევ გულუბრყვილო და სპეტაკი ყმაწვილი. მაგრამ უფრო სავარაუდოა, გაუნაფავი ხელით კედელზე მიხატულმა ისრებმა დააინტერესეს და ისევ სათავგადასავლო რომანის გმირად წარმოიდგინა თავი, როგორც ბავშვობაში ემართებოდა ხოლმე. რასაკვირველია, ისრებმა გაიტყუეს — არათანაბარი ზომისა და ერთმანეთისგანაც ასევე არათანაბარი შუალედებით დაშორებულმა ისრებმა — რალაც ახლის, დღემდე არარსებულის, თუ დღემდე გასაიდუმლოებულის, აკრძალულის, მიუღწეველის, ვთქვათ, არალეგალური ბორდელისა თუ ლეგალური სამორინეს მისანიშნებლად რომ გაჩნდნენ ამ ბოლო დროს ქალაქის კედლებზე, რის გამოც ქალაქიც ერთბაშად გაუცხოვდა, გაიდუმალდა, ამ სიტყვის არაპოეტური გაგებით, და ნარკოტიკისა თუ ბაქტერიული იარაღის მწარმოებელ უზარმაზარ და უკაცურ ქარხანას დაემსგავსა, ამერიკული ფილმებიდან გადმოხატულს... აი, ასეთმა ისრებმა გაიტყუეს ისიც და ბოლოს, მისთვისაც მოულოდნელად, საცხოვრებელი სახლის ერთ ჩვეულებრივად ბინძურ სადარბაზოში შეიყვანეს, სამხატვრო აკადემიამდე თუ სამხატვრო აკადემიის შემდეგ. მაგრამ, ასე იყო თუ ისე, ერთი ცხადია: ამჯერადაც იქ შევიდა, სადაც არ უნდა შესულიყო, ისევე,

როგორც საკუთარ სამზარეულოში თუმცა, ჩვენში რომ ვთქვათ, ახლაც უგრძნო ტანმა, სწორად რომ არ იქცეოდა — იქ არ შედიოდა, სადაც უნდა შესულიყო, ანდა, პირიქით, იქ შედიოდა, სადაც მისი ადგილი არ იყო (ალარ იყო) და სადაც არავის გაახარებდა მისი მოულოდნელი გამოცხადება. შეიძლება, სისხლამდეც მისულიყო საქმე და, აკი მივიდა კიდევც... ლიზიკომ გარეულ კატასავით აფოფრილმა ამოხედა ქვემოდან, თითქოს ეს გვამის ნართივას უპირებდა (თუკი მართლა არსებობს გვამი და თუკი ყველაფერი, როგორც გამოძიებულმა უთხრა გუშინ, მისივე ფანტაზიის ნაყოფი არ არის). მაგრამ არავითარი გრძნობა არ გასწენია ცოლის მიმართ: რომელია, მისთვის დღემდე უცნობ ცხოველად უფრო აღიქვამდა, ვიდრე ცოლად. მით უფრო — მოლაღატე ცოლად. არც ძულდა, არც უყვარდა, არც აფრთხობდა, არც იზიდავდა თავისი დემონსტრაციული სიშიშვლით. პირიქით, ასეთი უფრო შეესაბამებოდა გარემოს. სიტუაციასაც. უფრო მეტიც, თითქოს პირველად ხედავდა საერთოდ. ყოველ შემთხვევაში, არასოდეს უნახავს „ასეთი“, არც იქამდე, ვთქვათ, ძალით გამოთრეული მაცვლის ბუჩქებიდან, და არც იმის მერე, მოჩვენებასავე თავისთავად გამქრალი დიდუბის ჰანთეონიდან. სამაგიეროდ, მამის გვამის (თუნდაც მხოლოდ მის წარმოდგენაში არსებული გვამის) სიშიშვლე ჯიუტად ეჩხირებოდა თვალში, თქორივით სცემდა ცხვირპირში და როგორც წყალნაყლაპი და თანაც ცუდი მოცურავე, სასაცილოდ აბჩენდა პირს, ვერც სული მოთქვა, ვერც დაელაპარაკნა, ცოტაც და, თვითონაც მამასავით სამარცხვინოდ გაიშლართებოდა სამზარეულოს იატაკზე. სისხლით იყო ყველაფერი ირგვლივ მოთხერილი, არა მარტო იატაკი, არამედ სკამიც, რომელზედაც მამა იჯდა, ვიდრე ეს შევიდოდა სამზარეულოში (მამას ვინ ეჯდა კალთაში, უთქმელადაც ნათ-

საქმისა და
საქმისა და

ელია), მაცვივრის კარიც, რადიატორიც... ყველაფერი, ალვის ხის ფოთოლიც კი, მამის გვამის გვერდით რომ ეგდო იატაკზე. მოგელანდაო, ნარმოიდგინეო – უბნებიან ჯოუტად, ის კი, ახლაც ნათლად ხედავს, ახლაც იქ არის (ვერის ბალის აუზის კიდეზე გადამხობილი) და როგორც მაშინ, ახლაც ვერ ახერხებს იქიდან გამოსვლას. არადა, სამდვილოდ აღარაფერი ესაქმება იქ, სულერთია, მოკლა თუ ვერ მოკლა მამა. გვამის შემტევი, უტიფარი, მოუშორებელი სიშიშვლე რომ მოიგერიოს, ალვის გაყვითვლებულ ფოთოლს უყურებს. ფოთოლი მამის გვამის გვერდით გდია (ეგდო) იატაკზე. ესე იგი, კიდეც ერთი ზაფხული დამთავრდა. როგორც თვითონ ფიქრობს, მისთვის ალბათ უკანასკნელი. თუკი რამე გადახდენია, მნიშვნელოვანი და საინტერესო, მხოლოდ ზაფხულში და, ამდენად, ქვიშხეთში. ქვიშხეთი და ზაფხული ერთი და იგივე ცნებაა მისთვის. ლიზიკოც ქვიშხეთში გაიცნო და თაფლობის თვეც იქ გაატარა სულ ახლახანს. ასე რომ, შეიძლება, მთელ თავის ცხოვრებას გულისხმობს და იმიტომაც ამბობს გუნებაში ასეთი ხაზგასმული პათეტურობით: დამთავრდა ზაფხულიო. ესე იგი, დამთავრდა ცხოვრებამო. მან ხომ ეს ნუთია მოკლა მამა, ცულის ერთი დაკვრით ერთბაშად გადაჭრა ყველა თოკი, რომლითაც ნაწივით იყო მიბმული აქაურობას და აი, მისი გაოგნებული, დადამბლავებული არსება, მართლაც რომ უნიჩბო და უილაქნო ნაწივით მიაქვს გაურკვეველობის, მიუსაფრობისა და სიმარტოვის ღონიერსა და ვერაც დინებას (სინამდვილეში, არცთუ ისე დიდ აუზში ატრიალებს ნაგავივით). ქურდბაცაცა ფისუნიასავით მიიპარება მამის სისხლით მოთხვრილ სამზარეულოდან, მენყერზე შერჩენილივით, შეუმჩნევლად მიცოცავს არარაობის უფსკრულსიკენ, თუმცა, ხშირ ფოთოლს შესცქერის, მოწუხს ხულივით, და ცუელიც ჯერ ისევე ხელში უჭირავს. თუკი

რამეს გრძნობს, იმის სასიხარულოდ, მაშმვიდებელ სიმძიმეს გრძნობს მთელ სხეულში. საკმარისია ხელი გაუშვას (ასე ჰგონია თვითონ), მაშინვე რალაც შეემთხვევა, კიდეც უარესი, რაც უკვე შეემთხვა, ახლახანს, ლამის ბარის საპირფარეოში. არადა, პირველსავე მაგიდას ისე უდრტივნეულად მიუჯდა, თითქოს მდიდარი და სიმდიდრისგან ზენამხდარი კონოვარსკვლავივით, მაინცდამაინც, იმ მაგიდასთან, იმ საკმზე ხვედებოდა ყოველ ალიონს. მართლაც, დარბაზში თითქმის ყველა მაგიდა თავისუფალი იყო. მხოლოდ ერთ მაგიდასთან ისხდნენ ვილაცყები, დარბაზის მეორე ბოლოში – სამი ბიჭი და ორი გოგო, ანდა, პირიქით, სამი გოგო და ორი ბიჭი – არც ეს დაინტერესებულა ზედმეტად იმათი სქესობრივი შემადგენლობით და, სხვათაშორის, არც იმათ გამოუჩენიათ განსაკუთრებული ყურადღება მის მიმართ. შეიძლება, არც შეუმჩნევიათ მისი შემოსვლა...

„მაინც ვერ მომჭამეს ფეხებიო“ – მის მაგივრად ამბობს ვილაცა მის არსებაში.

მახსოვრობა ნელ-ნელა იღვიძებს და ჩაძირული გემის ნამსხვრევებთან ერთად, დამხრჩვალთა გვაშებიც თანდათანობით ამოდიან ზედაპირზე. მაგრამ ჯერ ბევრი რამ ბურუსითაა მოცული. უფრო სწორად, თვითონვე უჭირს სწორი ურთიერთობის დამყარება კატასტროფის ნარჩენებთან... ცალკულ ფრაგმენტთან... მაგალითად, სინამდვილეში არავითარი ურთიერთობა არ ჰქონია იმ მაგიდის ნეკრებთან, მაგრამ, ამჭამად, დარწმუნებულია, სწორედ იმათ სცემეს, იმათ ჩაადეს ამ დღეში და იმათი მისამართით ამბობს: „მაინც ვერ მომჭამეს ფეხებიო“. მაგრამ მალე ყველაჯერი პირველყოფილი სახით აღსდგება მის გონებაში. შეიძლება, არათანამიმდევრულად, მაგრამ ცხადად. მართლაც,

აუზის სიღრმიდან, მთიბაგების მსგავსად, ახლა მამის შიშველი აჩრდილი ამოზრდილა, ათასნაირად დაშრეტილი, ადგილზე მოტორტმანე, მაგრამ მაინც თვითმპყრობელურად ფალოსშემართული და მრისხანედ თვალუბდაყვალყვილი. „საქართველო განირეს!“ – ამბობს მამა. „ვინ? ვინ განირა?“ – ხავის ეს, იქნებ ახლა მაინც ათქმევინოს მამას სიმართლე. დაძაბულობისგან ყელზე ლამის დაანყდეს ძარღვები. მაგრამ მამა ხელით ანიშნებს, დამაცადეო, და აგრძელებს: „ყველა გზა მოჭრილია, ყველა საშუალება ამონურული... დავიღუპეთ.“ „ამას ჩვენ ვამბობთ, მამა, ჩვენ... შენ ის გვითხარი, ვინ გაგვანირა? რატომ?“ – ყვირის ეს, ხმადაკარგული, ყელგადაკეტილი. „თქვენ არაფერს არ ამბობთ, თქვენ მხოლოდ იმუქრებით და იგინებით – ისევ აწყვეტინებს მამა – აბა, ერთი ნუთით დაფიქრდი, განა შეიძლება ერთსა და იმავე ქვაბში ორნაირი კერძი იხარშებოდეს ერთდროულად? მოკლედ, თუკი ჩვენზე რასაც ამბობენ, ოდნავ მაინც შეესაბამება სინამდვილეს, მაშინ ჩვენ არათუ ვტყუით ყველას წინაშე, არამედ საერთოდ არ ვარსებობთ, საერთოდ აღარ რჩება ჩვენთვის ადგილი, არათუ თაღლითი კარტოგრაფის შედგენილ რუკაზე, არამედ ბუნებაში და თქვენი ყბადაღებული „სრულიად საქართველო“ ისტორიული მირაჟი გამოდის მხოლოდ... მკვდარი ვირის სიზმარი... ტელევიზია კი ჩივის, საქართველოში შოუ-ბიზნესი არ არსებობსო. ღვთის რისხვაა, აბა, რა არის?! არც ახლა მეთანხმები? ამასაც ვიგონებ? აღარ მიხსენო ეროვნული მოძრაობა! გათავდა! თვალები გამოიჩიჩქენე... ქვეყანას ისევ ჩემსავით დაობებული კომუნისტები და შენსავით „ეროვნული მოძრაობიდან“ მოსული კომკავშირლები მართავენ... მაგრამ ისინი (მე და შენ) კი არ არიან (ვართ) მოლაღატები, არამედ ჩვენ (ისევ მე და შენ) არა ვართ სამართლიანები იმათ (ესე იგი, ჩემსა და შენს)

მიმართ... ჩვენ გვინდა, ისინიც (ჩვენც) ისეთები იყვნენ (ვიყოთ), როგორებიც ჩვენთვის (შენთვის, ჩემთვის) იქნებიან (ვიქნებით) სასარგებლონი და არა თავისთვის (ანუ, შენთვის, ჩემთვის). დააკვირდი, რა გამოდის? გამოდის, რომ ჩვენვე ვიპატივებთ თავს გავხდეთ მოლაღატენი, რადგან ჩვენ რომ ჩვენს თავს დავეუდგეთ გვერდში, პირველ რიგში, იმას უნდა შევაქციოთ ზურგი, ვისაც მთელი სიცოცხლე ვემსახურებოდით და ვისაც ახლაც ვეუთვნით სულიან-ხორციანა. გაიგე? გაიგე რამე, ბატონო ედეშე? – კბილებს აკრაჭუნებს მამა, ვერ შეატყობთ, ხუმრობს თუ ბრაზობს. „ვერაფერი ვერ გავიგე, მამა, არაფერი არ მესმის. უფრო გარკვევით მითხარი, თუ შეიძლება“ – ეხვეწება, ემუდარება ეს გუნებაში და დაძაბულობისგან ხელახლა პირგახსნილი ჭრილობებიდან ახალი, ალისფერი სისხლი გადმოსდის...

აი, ასე ლაპარაკობდა მამა. ხოლო, მამის სიტყვას ყოველთვის კანონის ძალა ჰქონდა ანტიონისთვის. კანონისა კი არა, თილისმისა, შელოცვისა, ჯადოსი... მამა რომ ეტყოდა, ტყუილად ტირი, არაფერი აღარ გტკივაო, მაშინვე ჩაუნყნარდებოდა, კბილი იყო თუ მუცელი... მამას რომ ეთქვა, ადექი და გადავადრი ფანჯრიდანო, ადგებოდა და გადავადრიდებოდა. ასე რომ, როცა სიმწიფის ფაზი დაუდგა, სასიამოვნოდ შემამოფოთებელ ნარმოდგენებში ჩაძირული, სერიოზულად განიცდიდა, სერიოზულად ეჭვობდა, შეესაბამებოდა თუ არა მისი მამაკაცური მონაცემები დადგენილ ნორმებს და საერთოდ მოახერხებდა თუ არა, უმამოდ, ქალთან ურთიერთობას, როცა ამის დროც მოუვიდოდა, ანუ, როცა მამა ჩათვლიდა საამისოდ მომზადებულად. მართალია, მამა რასაც ეუბნებოდა, ხუმრობით ეუბნებოდა ხოლმე, ყოველ შემთხვევაში, ასეთი წესი ჰქონდა შვილთან საუბრისა, მაგრამ ამით სრულებითაც არ კარგავდა მისი ნალაპა-

რაკევი სავალალო ზემოქმედების უნარს. პირიქით, დღითიდღე კიდევ უფრო მეტად სჯეროდა მამისა და კიდევ უფრო ნაკლებად ენდობოდა თავს. მაგრამ ცოლქმრულ სანოლში განცდილმა სიამტკბილობამ ისე გაათამამა, უფრო სწორად, ისე გამოატუტუცა, ცოლსაც გაუშხილა თავისი ფარული შიში, თავისი ოდინდელი ეჭვი და სადარდელი. ცოლმა კი, ლამის ცხვირ-პირი დააბლორტნა ფრჩხილებით. გააცეცხლა ქმრის სიბრწყვემ — ასე იფიქრა მამინ ანტონიმა — თურმე, უკვე ფეხმძიმედ იყო და მისი ქმარი ახლავს არკვევდა, შეეძლო თუ არა საერთოდ ქალის დაორსულება. ისე გაბრაზდა, თითქოს რაღაც სათაკილო სენი გადასდებოდა ქმრისგან. მუხლებზე იდგა ანენილ ლოგინში და სიყვარულის ნაზი ოფლით ჯერ კიდევ კანდანამული, ბალიშით სცემდა სახეზე ყასიდად ხელაფარებულ და გულში აშკარად კმაყოფილ თანამეცხედრეს. „ალარ გაიმეორო ეგ სისულელეო“ — დაჰყვიროდა თმა-აბურდული, სახელენილი, მიმზიდველიცა და საშიშიც ერთსა და იმავე დროს, როგორც თავისი დაუდევარი სიშიშვლით, ისევ მოულოდნელი და მოუთოკავი სიანჩხლით. დაჰყვიროდა, ალბათ დედამთილ-მამამთილის გასაგონადაც. ასე ფიქრობდა ანტონი და არც თვითონ იყო წინააღმდეგი, თუკი მისი მშობლებიც მოისმენდნენ ამას. ცოლის ეს სიტყვები მალამოდ ეცხებოდა მრავალი ეჭვისა და შიშის გადამტან გულზე, რადგან მათ ჭეშმარიტ აზრს, სამსუხაროდ, გვიან ჩანვდა, გვიან გახდა მისთვის ნათელი ცოლის უეცარი განწინაგატებისა და გააფთრების ნამდვილი მიზეზი. რაც ცოლ-ქმრულ სანოლში მისი მამაკაცური ღირსებების აღიარებად ეყურებოდა, იმაზე უკვე მწარედ ეცი-ნებოდა მილიციამი. ციხე დიდი სკოლაა და, ეტყობა, არც მისთვის ჩაუვლია მთლად უშედეგოდ ოცდასამწლიან პატიმრობას. ციხეში კაცობრძედება, ანუ, ზოგი გვიან, ზოგი კი

ადრე, უნდა — არ უნდა, ბოლოს მაინც რწმუნდება თავის სიბრწყვემი, ხედება — ბრყევად გაუჩნია ღმერთს და, მე რომ მკითხოთ, არც ამის მიხედვრაც ცოტა. ესეც ერთგვარი სიბრძნეა: იცი ბრყვი ხარ და რაც გემართება, შენი სიბრყვით გემართება. ვერავის გაამტყუნებ... განა წელანაც თავისი სიბრყვის გამო არ გაილახა? იმდენი იხეტილა უაზროდ, ვიდრე ზუსტად იქ არ შევიდა, სადაც არავითარ შემთხვევაში არ უნდა შესულიყო. მაგრამ არც ეს არის მთლად მისი ბრალი: ალბათ ცოლს ეძებდა და, თქვენი აზრით, სად უნდა ეძებოს კაცმა ვაბოზებული ცოლი, თუ არა ლამის დანესებულიებში? რა თქმა უნდა, ცოლს ეძებდა, პოეტყვით უსახლკაროს, რომელსაც აღარც ქმართან დაედგომება, მოჭარბებული მგრძნობიარობის გამო, და აღარც მამასთან მიესვლება, როგორც თვითონვე განაცხადდა პანთონში. ისიც ქალაქში დაძრნის ალბათ უთავბოლოდ. დიახა, იმას ეძებდა, რადგან სიგოჟმდე უნდოდა, სწორედ იმისგან გაეგო, რამდენად შეესაბამებოდა სინამდვილეს, რაც თვალმან მისმან იხილა და ყურმან მისმან მოისმან... თუნდაც წარმოიდგინა, ანუ, შესაძლებლად ჩათვალა ცოლისგან მსგავსი სისაძაღლის ჩადენა, რა თქმა უნდა, არც მთლად უსაფუძვლოდ; ყოველ შემთხვევაში, ასე ვთქვათ, საგზაო ინციდენტის შემდეგ, როცა მამის მკერდზე გატრუნული იხილა ეკალბარდებში დაბლორტნილ-დაკანრული მეუღლე, ერთი ნაშითაც აღარ განელებია ავი წინათგრძნობა და სანოლშიც ბევრჯერ ნამომჯდარა საზარელი სიზმრით დაფთობული, რძლისა და მამამთილის უფორესად არამამაშვილური სიახლოვით შეძრწუნებული, ტკივილამდე, ცრემლამდე, ბლავილამდე შეურაცხყოფილი... დიახ, თუნდაც სიზმრისული შეურაცხყოფისთვის პასუხის მოსაკითხად ეძებდა ცოლს, მხოლოდ და მხოლოდ, ამ მიზნით, ამ სურვილით შეპყრობილი... აბა, დედა არც გახსენ-

ებია. ქალს ქმარი მოუკლა და იმისთვისაც ვერ მოიცალა, მისულიყო და ეთქვა: ვიზიარებ შენს მნუსხარებას ძვირფასი მეუღლის დაკარგვის გამო... ანდა, მოემზადე, შენც უნდა გაგიყენო შენი ქმრის კვალსო... ასეთ დაწყვეტილ ვარსკვლავზეა დაბადებული: იმას ვერ ამბობს, რაც უნდა თქვას და დაუფიქრებლად შედის იქ, სადაც არ უნდა შედიოდეს. გუმინ საკუთარ სახლში შეეხეტა და იძულებული შეიქნა, მამა მოეკლა; წელან კი, ამოდენა ქალაქში, მაინცდამაინც, ღამის საიდუმლო ბარში ამოყო ციხეში გადახოტილი თავი (ყოველ წელიწადს იხოტრავს, პატიმარს რომ გაედეს გარეგნულადაც) და ღამის თავად მოკლეს. მაგრამ ფეხები ვერ მოჭამე მაინც. იმიტომ რომ, ისიც უკვე იმართანია. ოცდასამი წელი არც იმას გაუცდენია ფუჭად. ცოტაცოტა უკვე ყველაფერი გამოცდილი აქვს, საკუთარ კისერზე უწვნივია. წევდა კიდეც, სვამდა კიდეც და იჩხირავდა კიდეც, რადგან სხვანაირად ვერ გაძლებდა ციხეში, დაიღუპებოდა, თუკი ამას გადარჩენა ჰქვია. გადაუღლიდა, მიწასთან გაასწორებდა ციხე თავისი მკაცრი, მაგრამ იცოცხლისთვის აუცილებელი კანონებით. პირველად რომ უთხრა დედას, შენ ისეთი თავშენახული ქალი ხარ, ბებიაჩემის მარაგიდან კიდეც გექნება დარჩენილი და ერთი-ორი ამჰჟულა მომეციო, დედამისმა პირი დაალო ვაოცებისგან, ვერაფრით ვერ მიხვდა, რატომ უნდა დასჭირებოდა მის შვილს დაფრდომილი, დაუძღურებულ მიზოფრენიკის გასათიში ნამალი. «გაიგე, დედა, მეც, ბებერი ვარ, მეც უძღური ვარო» — უყვირა ამან, რადგან მართლა გაამწარა, გააცეცხლა დედის მიუხევედრელობამ თუ გულუბრყვილობამ. გაზეთი ამაზე ლაპარაკობდა და ტელევიზია, ანათლებდნენ ქვეყანას, და მართლაც, მთელი თბილისი სადარბაზოებში, სარდაფებსა და სხვენებში იყუყუებოდა «მინიერ სიამეთა» განსაცდელად.

დედამისი კი, ისევ პროფესიონალი დიასახლისის პედანტურობით აღნიშნულად სარეცხს აბაზანაში, გასაპრობად ფენდა უკვე გარეცხილს, აუთოვებდა უკვე გამშრალსა და ფიქრშიაც არ უშვებდა, დიდი წვლილი რომ მიუძღოდა თავადაც, თუნდაც, როგორც კამელების რძალს, არა მარტო საკუთარი შვილის, არამედ საერთოდ ქვეყნის ნახდენამი... სამაგიეროდ, მისი შვილი ციხეში გაზარდა, ციხეში გამოიწინათო, გამომუშდა, როგორც ამირანი — ფურის ფაშეში. ძველი ანტონი აღარ არსებობს. ტყუილად ნუ დაელოდებით, ნურც ძებნას დაუნყებთ. მამიკოსთან ერთად მოკვდა დედიკოს ზიჭი, თავაზიანი ქალაქუნა. მორჩა, დამთავრდა როგორბრძანდებით ქალბატონო და დედამშოკითხვაშემოგითვალათ და თავს გაუფრთხილდითო და ჯერ კიდევებერსჭირდებითო და ამგვარი სისულელეები. არავინ არავის არ სჭირდება. ანდა, ერთხელ სჭირდება მხოლოდ. მოკლას ან მოეკვლევინოს. ადამიანი ერთჯერადი შპრიცივითაა დედისთვისაც, მამისთვისაც, ცოლისთვისაც... მისი ზედმეტად გამოყენება სახიფათოა, მიდის იცის, საერთო გამოქლიანება, საბოლოო დაქინათარება და ცუმპარამპა. ამიტომაც, სანამ ჯერ კიდევ დრო აქვს, ძნელად ასახსნელი სიამაყითა და, ცოტა არ იყოს, გამაღიზიანებელი გულითადობით ადასტურებს და კვლავაც დაადასტურებს (რამდენჯერაც საჭირო იქნება, ვიდრე არ დაუჯერებენ, ანდა იმას მაინც არ მიხვდებიან, თუ რამდენად კეთილშობილური მისი სულიისკვეთება), მის მიერ ჩადენილ თუ ჩასადენ მკვლევრობასაც, ცოლის ლალატსაც, დედის ვერაგობასაც, საკუთარ სიბრძავესაც, სიყრუევესაც, უნიათობასაც... ყველაფერს, რაც მას ეხება, სექსუალური მიდრეკილების, პოლიტიკური მრწამსის, სოციალური მდგომარეობის, თვალის ფერისა თუ ცხვირის მოყვანილობის ჩათვლით, ოცონდ, არ იცის, რა უფრო საინტერესოა თავად მა-

რთლმსაჯულებისთვის, უკვე ჩადენილი მკვლელობა, რა მიზეზითაც არ უნდა იყოს ის ჩადენილი, თუ არსი მკვლელობისა, თუნდაც, ჯერ ჩაუდენელის... უფრო სწორად, მართლმსაჯულებამ „მიტომ მიუტევა, მკვლელობის არსს რომ ჩასწავდა და გაიზიარა კიდევ, თუ დემოკრატიულ გარდაქმნებიდან გამომდინარე, მაინც მიუტევებდა, გინდაც უმიზეზოდ მოეკლა ამას მშობელი. შეიძლება, საერთოდ არაფრად ჩააგდო მართლმსაჯულებამ, როგორც სოციალურად უსაქმური, მშობლის კმაყოფაზე მყოფი პარაზიტი, მაგრამ განა ახალგაზრდობის უმრავლესობა, ანუ, როგორც საბჭოთა რეჟიმის დასასრულსა და ეროვნული მოძრაობის დასაწყისში მოიხსენიებდნენ ხელისუფალნი, „ჩვენი შესანიშნავი ახალგაზრდობა“, დიხაც, რომ უქნარა და უმაქნისი არ არის, როგორც საბჭოური, ისევე საერთაშორისო თვალსაზრისით? რასაკვირველია! მაგრამ თუკი საერთოდ არსებობს სამართალი, ეს ყველაზე ნაკლებად მიეკუთვნება უსაქმურთა და უმაქნისთა ამ კატეგორიას, რადგან, ასე თუ ისე, მაინც ახდენდა მასზე განეული ხარჯების კომპენსაციას. ბოლოს და ბოლოს, ცოლის ნახევარს უთმობდა მამას. მართალია, ცოლიც მამამ შერთო, და ალბათ თავიდანვე თავისთვის, მაგრამ რაკი არც საბჭოური და არც საერთაშორისო კანონი არანაირად არ ითვალისწინებს საზიარო ცოლის არსებობას, თუნდაც, კოლექტიური სექსის დასაწერგად მასობრივად გაკულტურებულ-გადემოკრატიზირებულ ოჯახებში, საკუთრების უფლება ამგვარ დელიკატურ საქონელზე, პირველ რიგში, მაინც ქმარს ენიჭება (მიუხედავად მისი უსახსრობისა) და არა მამამთილს (მიუხედავად მისი მაღალი მყიდველობითი შესაძლებლობებისა). მეორე საკითხია, რატომ შეუნყვიტა შვილმა მშობელს კომპენსაცია, ანუ, რატომ გაუპო თავი ცუდით,

თუნდაც, თეორიულად. და თუკი სწავრთალი თეორიულად მაინც არსებობს, თუკი მართლმსაჯულებაში ამგვარი ცნება სამუშაო ტერმინად მაინც გამოიყენება, მაშინ ყველაზე მეტად სწორედ ამის გარკვევა უნდა აინტერესებდეს იმავე მართლმსაჯულებას. ეძებთ გვაში? გვაში არსებობს და გაცილებით მეტი, ვიდრე საქმისთვისაა საჭირო. განა ხმელი ფოთოლიც გვაში არ არის? ვინ უნდა აგოს პასუხი ფოთლის მკვლელობისთვის? განა ისიც ვილაცამ არ მოკლა? მართლმსაჯულებამ ჯერ უნდა ირწმუნოს, არაფერი რომ არ კვდება ამ ქვეყანაზე თავისით, არც ადამიანი, არც ფოთოლი, და მერე გაარკვიოს, რა განსხვავებაა რაჟდენ კაშელსა და ნებისმიერ ალვის ფოთლოს შორის, თუნდაც, სარგებლობის თვალსაზრისით. განსხვავება ნამდვილად დიდია და, თანაც, ფოთლის სასარგებლოდ. ფოთოლი ჩიტისხელა ჩრდილს მაინც აფენს მიწაზე. სახიამოვნოდ შრიალებს ღამის სიჩუმეში. მომზიბულად თრთის ნიავის ყოველ ნამოქროლვაზე... მაგრამ რაჟდენ კაშელი ხარ თუ ალვის ფოთოლი, მხოლოდ მაშინ კვადები, თუ გნებავთ, მხოლოდ მაშინ გკლავენ, როცა შენი დღე დაიღუფვა, როცა შენთვის განკუთვნილი დრო ამოიწურება. ეთქვათ, და, ანტონ კაშელს მართლა არ მოუკლავს მამა, როგორც გამოძიებელს ჰგონია. მაშინ? მაშინ, საერთოდ არაფერი შეცვლილა ამ ქვეყანაზე, არც არაფერი დამთავრებულა, არც არაფერი დაწყებულა და დამოუკიდებლობის დეკლარაციაც, დემოკრატიზაციაც და ეს გაუთავებელი მიტინგომანიაც მორიგი ოინბაზობა ყოფილა და მეტი არაფერი. არადა, ანტონ კაშელის ღრმა რწმენით, დღეს თუ არა, გუშინ (ალბათ, უფრო გუშინნინ), კაშელების სამზარეულოში ერთად დაილია, როგორც ალვის ფოთლის, ისევე რაჟდენ კაშელის დღე. ფოთლისა არ იყოს, ადამიანსაც დრო კლავს, საერთო მსაჯული, საყოველთაო ჯალა-

თი... ანტონი იმასთან სახსენებელიც არ არის, ანტონები წვრილფეხა და ადგილობრივი მნიშვნელობის ქილერები არიან, თანაც მოყვარულები, უსასყიდლოდ მუშაობენ, უფრო სწორად, დროის მითითებას ასრულებენ ყოვლოდ, ანუ, ნიავეით ეხმარებიან ყუნწგამხმარ ფოთოლს ჩამოცვენაში... მაგრამ ფოთოლში თუ ზაფხული მთავრდება, რაჟღერ კაშელში კაშელობა უნდა დამთავრდეს, საუკუნოვანი გზა უნდა დამთავრდეს გოდრიდან გამოჩეკილი მატლისა და ეს ცხოვრებისეული, გნებავთ, ისტორიული კანონზომიერებაა და არა ჩვეულებრივი მკვლელობა, მკვლელობისადმი თანდაყოლილი, გენეტიკური მიდრეკილების კიდევ ერთი გამოვლენა, ამჟამად, ანტონის მხრიდან. ამიტომაც აარიდა თავი მილიციის წინ მის დასაცავად, მის დასახსნელად გამართულ მიტინგს და გამომძიებელს ნაპყვად უქანში, ორგანოს ბიჭებთან საქეიფოდ. გარეეოლუციონერებული ბრბო კი არ გაიხადა თანამზრახველად, ბრბოს სუნიან წილს კი არ შეაფარა თავი, სადაც დიაცუნა, რომ საიმედოდ იქნებოდა და ცხელი ყველაფრისგან, მართლმსაჯულების ჩათვლით, რადგან თავად მართლმსაჯულება დაუდგებოდა მცველად, სატაბელო იარაღის ბუდეში გახეთქილ ატენილი და სევდიანად გულხელდაკრეფილი, არამედ აღვირახსნილ ცხოვრებას მიეცა, მართლმსაჯულებასთან ერთად, რაც თავისთავად უკვე იმის დადასტურებაცაა, მართლა რომ შეიცვალა რაღაც. სხვანაირად, ვერც პირად დამოუკიდებლობას შეინარჩუნებდა და ვერც შინაგან თავისუფლებას, რაც სრულიად მარტომ, სხვათა დაუხმარებლად, ვინ იცის, რის ფასად, მაგრამ მაინც მოიპოვა, თანაც სულ ახალახანს, წელან, უფრო წელან, ვიდრე გუშინ თუ გუშინწინ, მამის სისხლით მოთხრეილ სამზარეულოში, მამის გვამზე, როგორც კვარცხლბეკზე შემდგარმა... დიახ, მამის მკვლელობაზე ძნელი, პირადი დამო-

უკიდებლობისა და შინაგანი თავისუფლების შენარჩუნებაა მისთვის. უფრო მნიშვნელოვანიც ამის ბრალია, ამდენს რომ ლაპარაკობს. უფრო სწორად, ამდენს რომ ლაპარაკობდა, ვიდრე ენას ატრიალებდა პირში. უაზროდ, უთავბოლოდ ედებოდა ღობე-ყორეს, თავს აზონებდა გამომძიებელს, ვითომ, არაფრის არ შემშინაო, და მართლაც, იმ შეგრძნებას, რითაც მთელი მისი არსებაც იყო გამსჭვალული, შიშს ნამდვილად ვერ დაარქმევდით. პირიქით, იმდენად ალექზნო განცდილს (თუნდაც წარმოდგენილისა), იმდენად გაეოგნებინა საკუთარ ნამოქმედარს (თუნდაც სხვებისთვის დაუჯერებელს), აღარც წესს დაგიდევდათ, აღარც კანონს. ფეხებზე ეკიდა ყველაფერი (სიცოცხლის ჩათვლით). ეგაა რომ, ძალიან უნდოდა გამომძიებელიც შეეძრა და შეეწუხებინა მის ნალაპარაკევს, დაინტერესებულყო მისი ბედით, უფრო, უბედობით. მაგრამ, სამწუხაროდ, მსგავსიც არაფერი მომხდარა. გამომძიებელმა რამდენჯერმე გააჩუმა კიდეც, არაფრად ჩააგდო მისი მგზნებარე აღსარება, ხელით ანიშნებდა, გვაცალათ, და საქმოად ხანგრძლივად და აშკარად არასამსახურეობრივ საკითხებზე ესაუბრებოდა თავის თანამშრომლებს, რომლებიც დაუკითხავად შემოდიოდნენ კაბინეტში და, რაც მთავარია, ვერცკი ამწვედნენ, ესეც თუ იმყოფებოდა იქ, ყოველ შემთხვევაში, არაფრად აგდებდნენ, არ ურიდებოდნენ და კაბინეტიდან გასვლამდე, თითქოს სავალდებულო წესიო, ყველანი ერთნაირი მგზნებარებითა და სიტყვებით აგინებდნენ მთავრობას, გაქცეულსაც და დარჩენილსაც... ამას კი, გაჩუმებისთანავე, ისევ იატაკზე გულადმა გაშხლართული, თვალეზაყველფილი და ფალოსშემართული მამა დაუდგებოდა ხოლმე თვალწინ და ისევ მისი სისხლის სუნი აღრჩობდა. მოკვდებოდა, იტანჯებოდა. თუმცა, სიცოცხლეში პირველად გრძნობდა თავს სწორედ

რომ მისთვის შესაფერ, მისთვის განკუთვნილ ადგილზე არც დედის თბილ კალთაში, არც მამის კრიალა მანქანაში, არც ყვიანახველიან ბავშვთა ბაგაში, არც სპერმის სუნით აქოთებულ სკოლაში, არც მზესუმზირაჭამიების უნივერსიტეტში, არც ზღაპრულ ქვიშხეთში და არც ბოზი ცოლის ლოგინში არ უგრძნვია მსგავსი რამ და, თქვენ წარმოიდგინეთ, ბედნიერია, გაამაყებულა ამ შეგრძნებით, რადგან ღვთის პირიდან გადავარდნილ თბილისში, ანტონ კაშელი კი არა, ჯერ ძველიც არ მდგარა თავის ადგილზე... ეტყობა, როგორც ბრმანანლაევამსკდარი კაცი აუცილებლად უნდა მოხვდეს საოპერაციო მაგიდაზე, ცხოვრებას თუ აპირებს, ასევე აუცილებლად უნდა მოხვდეს გამომძიებლის კაბინეტში მკვლელიც, გინდაც მისთვის სულერთი იყოს და არც არავინ ეკითხებოდეს, სურს თუ არა ცხოვრებასთან დაბრუნება. სამაგიეროდ, ოცდასამი წლის წინ დაკარგულ და, ბოლოს და ბოლოს, თავის კანონიერ ადგილზე დაბრუნებული ნივთივით გრძნობდა თავს, თუკი, რა თქმა უნდა, ნივთს შეიძლება შექონდეს შეგრძნების უნარი. იქ მიგიყვანს ფეხი შენი, სადაც არის ბედი შენით. ჭეშმარიტად! არაფერი აქვს საერთო ამ შეგრძნებასთან სტიქიურობისა და ნებაზე მიშვებულობის შეგრძნებას, თავის ტოლ-ამხანაგებში რომ ეუფლებოდა ხოლმე... რასაკვირველია, იმათთან უკეთესად გრძნობდა თავს, მშვენივრად ერთობოდა და ძალიანაც სიამოვნებდა, ვთქვათ, მთავრობის სასახლის კიბეზე ჯდომა თავის მომავალ მეუღლესთან ერთად (სხვაგან არსად ყოფილან უკეთესად და უფრო ახლოს), მაგრამ თავს მოხვეული თუ ხელოვნურად გამძაფრებული ჟინი მშობლის ჩრდილიდან გამოსვლისა თუ თავის გამოჩენისა თუ გალიაში მთვლემარე ურჩხულის გალიზიანებისა თუ საერთოდ ყველასი და ყველაფრის ფეხებზე დაკიდებისა, სამწუხაროდ თუ საბედნიეროდ, მას სხვებზე ადრე

ჩაუჭრა, რადგან გეგმაზომიერებისა და ასევე გეგმაზომიერი შრომის შედეგთან კი არ შექონდა საქმე, არამედ უუფლებობის, უპასუხისმგებლობისა და უსაქმურობის ნიჟარაში გასაიდუმლოებული და გახანგრძლივებული ოცნების უკვე ქვად ქცეულ ნაყოფთან... გახედვაც აღარ უნდოდა გუშინდელ თანამებრძოლების კენ, რასაც, სხვათაშორის, როგორც არ უნდა გაგიკვირდეთ, ყველაზე მეტად მამამისი – ბოლშევიზმის გაქუპრებული მატლი – განიცდიდა: სამშობლოს ღალატად უთვლიდა, თავად სამშობლოს წამბილწავი ბოგანოს ნათესლარი; შტრაიკბრებრს ეძახდა, მონოდებით ჟანდარმი (ფეხით შესდგა საკაცეს, რომელზედაც თვითმფრინავის გამტაცებელი ბიჭის ცხედარი ესვენა) და, რასაკვირველია, ყველაფერს ისევ იდიოტი ნიკოლოზის დაობებულ წიგნებს აბრალებდა, იმათ ავირის ქუთავონებო. მაგრამ ამას უკვე პირად შეურაცხყოფად მიაჩნდა რეგულარული სტიქიის მორევში ტრიალი: გაუთავებელი დემონსტრაციები, საჩვენებელი მიტინგები, მზესუმზირის კნანუნი და შორისდებულებებით კამათი ქვეყნისთვის საჭიროოტო საკითხებზე... მართალია, ამას ყველაზე უკეთ, არასასურველის (სიხამდეილის) შეცვლა ეხერხება სასურველით (წარმოდგენილით) – თავისუფლად შეიძლება ითქვას, თვლის ახელისთანავე ძირითადად ამ საქმითა დაკავებული – მაგრამ მაინც იოლად სძლია ცდუნებას, რათა ჩვეულებრივ მკვლელად კი არა, ძველის დამამბობელ და ახლის დამამკვიდრებელ მეამბოხედ გაესალეზინა თავი, რისი უფლებაც ალბათ ნებისმიერ თანამომიტინგე-მოდემონსტრატზე მეტი თუ არა, არც ნაკლები აქვს – ისინი თუ ჯერ მხოლოდ იმუქრებიან, ამას ერთი უკვე გასტუმრებული ჰყავს საიქიოს. თუმცა, გამოძიებელი, გუშინინდლიდან, ჯიუტად უმეორებდა ერთსა და იმავეს: მკვლე-

ლობის ფაქტი არ დადასტურდა და არარსებულ ფაქტზე არავითარ შემთხვევაში არ აღვძრავ საქმესო. მაგრამ გამოძიებელს სულ სხვა მუცლის გერემა ჰქონდა ატეხილი, თავისი გასჭირვებოდა, უფრო სწორად, მხოლოდ ის აინტერესებდა და, ცოტა არ იყოს, აბნევდა კიდეც (აბა, რატომ უნდა დაეპატიჟნა დუქანში თვითმარქვია მკვლეელი?!), საქვეყნოდ ცნობილ და ყველა ხელისუფლებისგან ერთნაირად დაფასებულ კაცის მკვლელობას რატომ იბრალვებდა მისი ვაჟიშვილი, ვერ მიმხვდარიყო, რა ამოძრავებდა, რა უნდოდა თავად ვაჟიშვილს – არაპროფესიონალიზმში უნდა ემხილა ეს, როგორც ძველი, საბჭოური კადრი, თუ აქაურობა დაეზვერა პარტიის დავალებით... მილიციის შენობაზე უკეთესს ვერცერთი პარტია ვერ ინატრებდა საოფისედ და არა მარტო პოლიტიკურ ბოსებზე, ბევრ ახალგაზომცხვარ ბიზნესმენსაც უჭირავს თვალი ამ ძველებურ (მეცხრამეტე საუკუნის ოცინანი წლები); კარიადიტებით დამშვენებულ შენობაზე. ასე რომ, არც გამოძიებელს გაემტყუნება ამგვარი ეჭვები, ოღონდ, ამას არაფერი აქვს საერთო რაჟდენ კაშელის მკვლელობასთან. თუმცა, როგორ არა... პირიქით, სწორედაც რომ სისხლბორციელადაა დაკავშირებული... თუკი ანტონ კაშელს რაჟდენ კაშელი არ მოუკლავს, მაშინ ყველაფერი მირაჟია და არც მილიციის შენობას ემუქრება რომელიმე პარტიის, ანდა რომელიმე ფირმის ოფისად გადაკეთება. ესე იგი, კი არ ქუხს, მაგნიტოფონზე ჩანერილ ქუხილს გვასმენინებენ შენიღბული ოპერატორები. თუმცა, არც რაჟდენ კაშელით ამოიწურება ყველაფერი. რაჟდენ კაშელი კი არა, ლენინი გადმოაგდეს კვარცხლბეკიდან, მაგრამ ქვეყანას კვლავ ჩინოსანი კომუნისტები და გამაჟულიშვილებული კომკავშირლები მართავენ. რაჟდენ კაშელს შეიღმა თავი კი გაუპო ცულით, მაგრამ ამით კაშელობა არ მოშლილა. შეი-

ძლება, გაძლიერდა კიდეც... რაჟდენ კაშელი პიროვნება კი არა, სისტემაა, გნებავთ, ზღაპრული დევის თავი – რამდენჯერაც არ უნდა მოკვეთო, მაინც ამოვა, ზუსტად ისეთივე და თანაც ახალი. ახალი ცოცხი კარგად გვის. ახალმა კაშელებმა დამალეს გეამიც, ხოლო რა მიზნით, ეს მართლმსაჯულებამ უნდა გაარკვიოს, თუკი საერთოდ ამირებს რამის გარკვევას. თუკი საერთოდ არსებობსო, გვინდოდა გვეთქვა. ფეფერთ ნუთომ მოასუფთავებდა იქაურობას. იმიტომაც დაფდა გამოძიებლის გაგზავნილ ხალხს „ობიექტი“ სუფთა, ფეფე რეცხვის, ხეხვისა და მოპრიალების ოსტატია, მერე ჟელეზნი გამოიძახეს ალბათ და ისიც, როგორც ყველა ერთგული მსახური, მაშინვე ცოცხლად დარჩენილთა მხარეზე გადავიდა, დაუფიქრებლად, თუმცა, ახალი „ხაზინებიც“ დაპირდებოდნენ ალბათ რალაცას, ვთქვათ, მანქანის გადაფორმებას მის სახელზე. გვაში სქელ, გაუმჭვირვალე ფარდაში გაახვიეს, თოკით შეკრეს, გაკოჭეს, როგორც ობობამ მატლი, და მანქანის საბარგულით ნაიღეს ან უელეზნისთან, ან ლიზიკოს მშობლებთან, ოღონდ, რასაკვირველია, არავითარ შემთხვევაში არ ეტყობოდნენ იმათ, რა ჰქონდათ გახვეული „მაფრაშაში“. სხვათაშორის, არც ისინი ჰკითხავდნენ, არ დაინტერესდნენ ზედმეტად, რადგან იმდენად პატიოსნები არიან, ფიქრშიაც არ დაუშვებენ, იმათაც თუ ჩაითრევს თავის ბინძურ მაქინაციებში მათი საყვარელი შვილიკო. ელიზბარი ამბობს, ადამიანი ცუდი კი არ არის, ცოდაო. ელისოც მისი ტყუისაა. აქამდე ვერ ეპატიებინათ ერთმანეთისთვის, „გული რომ ატკინეს“, „ბავშვობა რომ გაუმნარეს“ შვილს, მისი დედის ხსოვნა რომ შეურაცხვეყეს თავიანთი თავმეუკავებლობით. ასეთი გულქვა მამადა ასეთი ბოროტი დედინაცვალი ჰყავს მის ცოლს, ლიზიკოს, თორემ, რასაკვირველია, არც ტიტველი იჭყუმპალავებდა მტკვარში, ბიჭებთან

ერთად, და არც ლიქიორს დააკარებდა პირს, არც სიგარეტს. მაგრამ ახლა მთავარია, დაღამებამდე დამალონ სადმე გვამი. ღამით კი, მტკვარს გაატანენ. ალბათ უკვე გაატანეს. სოღანლულს ზემოთ ერთი პატარა რიყეა, დიდი, თეთრი ქვებით მოფენილი, მთვეარის შუქზე ბრძოლის ველი გვგონებათ, ოღონდ, ძველებური ბრძოლისა, სააკაძის დროინდელი, თუნდაც, ბაზალეთისა, ძმათა მომსვრელი... ქვები ჩაჩქნებივით ბზინავენ. მდინარის ქარი ბუბუნით გეხვევა, ვითრევს, გისრუტავს თავის ცივ, უსასრულო დერეფნებში და შენც მიდიხარ, მიდიხარ, თავს ძალას ატან, ფეხი ქვებზე გისხლტება, ღრმულეებში გივარდება, ქვებს შორის, ბორძიკობ, ეცემი, მიფორთხავ და მაინც წინ მიიწევ, მდინარის კენ... იქ დამთავრდება შენი წამება. მხოლოდ მდინარე ჩამოგართმევს ამგვარ ტვირთს და მერე თვითონ მიხედავს, უშენოდაც... შელეზნი გვამის მტვირთველებს ჯგობს ფანრით უნათებს გზას. თუმცა, გზა სად არის... თუ არ არის, გზა არ არის სწორად. უბრალოდ, მიმართულებას უჩვენებს მკრთალი და მხდალი სინათლის მეშვეობით. აანთებს, ჩააქრობს, აანთებს, ჩააქრობს. ფრთხილობს, გამოცდილია, ბევრი ასეთი მაფრაშა გაუტანებია მდინარისთვის. იცის, როდის აანთოს და როდის ჩააქროს ფანარი, საქმე რომ არ გაფუჭდეს. ანტონს კი ჰგონია, მამის უჩუმრა, ნიგნს კითხულობს ქვიშხვითი, თავზე საბანაფარებული. „ცოტაც, ცოტაც და მივედით. ესო.“ — ამხნეებს შელეზნი ქალებს. „შენც მოკიდებული, აღარ შემიძლია“ — ეუბნება ფეფელიზიკო უხმოდ იტანჯება. ამაყი დუმილით უძლებს წამებას. „სად შემიძლია, ქალო, ჩემი ტრიკის პატრონს“ — იცინის შელეზნი. ქარი ბუბუნებს. ძლიერდება. თამამდება, მდინარის სიახლოვეს, თავის მოედანზე. მდინარეც ხმას უწევს თანდათან. არ ჩანს, მაგრამ იგრძნობა — ღონიერი, ძარღვიანი, მოუხელთებელი, ერთხელ და სამ-

უდამოდ დაძრული. თითქოს ბრწყინებს, ასე გაუფრთხილებლად ღრმულეებზე ადგნენ თავზე, ანდა უარს ამბობს ამგვარ ძღვენზე, მობეზრდა, ყელში ამოუვიდა სულ ერთი და იგივე. „ყველა მთავისმკვედარსმოუაროს ყველამთავისმკვედარს...“ — მიბუტბუტებს შეუვალ სიბნელეში. სადაც ჭოტი მჭყვივრებს და სამივენი შეკრთებიან (ანტონხივით). არადა, ჭოტი ანტონის საყვარელი ფრინველია და, ადვილი შესაძლებელია, ეჩვენებოდეს, როგორც თვალგადმოვადებული ციყვი, ანდა ობობას ძაფზე დაკიდული მატლი. ეს მისი მარადიული ჩვენებებია. მოუშორებელი. ობობას ძაფზე დაკიდული მატლი ახლაც მის ცხვირწინ იკლავება ჰაერში. ქალბატონ არაქნეს კი, ამკარად აღიზიანებს ზედმეტად ცნობისმოყვარე ვაჟბატონები, ცხვირს რომ ყოფენ ყველგან, სადაც ჩასაყოფს ნახავენ. იძულებულია, გაილურსოს, ვითომ, მატლი თავისით ტივტივებს ჰაერში, ვითომ, თავად არაფერი ესაქმება მატლთან და ვითომ, არ იმსახურებს ამ დებულ მატლს, თუნდაც, საზრიანობისთვის. კაცმა რომ თქვას, არც ისეთი იოლი საქმეა ალბათ, შენზე ბევრად დიდი მატლი ჯერ დაიჭირო, გაკოჭო და მერე ხეზე აიტანო, არანაკლებ სამიოთხი მეტრის სიმაღლეზე. მაგრამ ძნელზე-ძნელია სწორი არჩევანი ღირსეულსა და უღირსს შორის. ძალიან ძნელია, რაც უფრო მაღალია შენში ადამიანურობის კოეფიციენტი. რასაკვირველია, მატლიც ცოდოა თავისთავად, არაერთიანი შანსი არა აქვს გადარჩენისა, არავინ ჰყავს, შენს მეტი, მთელ სამყაროში, ვისაც მისი შველა შეუძლია. მაგრამ იმას, ვინც, მაინცდამაინც, შენ გამოგატარა აქეთ და, მაინცდამაინც, ახლა, ამ ნუთას, ერთნაირად ჰკიდია ფეხებზე ობობაცა და მატლიც. იმას შენ აინტერესებ, შენ გცდის — მომავალ ადამიანს, ბუნების გვირგვინს, განვითარების ყველაზე მაღალ საფეხურზე მდგარ არსებას — რას იზამ? როგორ

მოიქცევი? მიაგებ ღირსეულს, თუ იხსნი უღირსს, ანუ, მატლს დაუთმობ ობობას, რომელიც ნამდვილად იმსახურებს და აღტაცებასაც იწვევს თავისი საზრიანობით, თუ ხელიდან გააგდებინებ დამსახურებულ ლუკმას, ანუ მატლს, რომელიც სიბრალულის გრძნობასთან ერთად, ზიზღის გრძნობასაც ბადებს შენს გულში... აირჩიე, სანამ ჯერ კიდევ დროა! აირჩიე! ადამიანს, გაჩენისთანავე, ერთადერთი უფლება ენიჭება და ეს უფლება შეცდომის ჩადენის უფლებაა. ადამიანის ცხოვრება მის მიერ ჩადენილ შეცდომათა ჯამია. სხვანაირად რომ ვთქვათ, ნებისმიერ ექსტრემალურ სიტუაციაში უფლებამოსილია, განიროს ღირსეული და იხსნას უღირსი... მტვერში ამოგანგლული მატლი გამწარებული მიიკლავება, თეთრონაც რომ არ იცის, საით... ისიც პატარა მაფრამას ჰგავს. თითქოს იმაშიც მამაშენის გვამია გახვეული, ოღონდ, ბავშვობისდროინდელი. რასაკვირველია, მატლიც იგივე მაფრამაა – გაიზარდა, გასივდა, გაჭურდა და ყაჭის ძაფში გაეხვია თავისთავად. ამიტომაც არ დადასტურდა მკვლელობის ფაქტი. ეს მკვლელობა კი არ არის, ბუნებრივი პროცესია. შვილი ამთავრებს მამას, როგორც პეკელი – მატლს... ლიზიკო უკვე მდინარეში დგას. „კაბა უნდა გამეხადა, გასანური ვარო“ – იცინის ყასიდად. „არა უშავს, უცებ გაშრები, ჯერ კიდევ ზაფხულიაო“ – ამშვიდებს ყელეზნი. „კარგი მზიარული ზაფხული გვაქვს, მე და ჩემმა ღმერთმა“ – ბუზღუნებს ფეფე. სამივე იცინის და ნამდვილად რომ სასაცილოდ აქვთ საქმე: არც ის ჩანს, რაც მდინარეს უნდა გაატანონ და არც მდინარე, რომელმაც, ბოლოს და ბოლოს, უნდა ნაილოს ნასაღები. გვამი მინც ვარდება წყალში, მაგრამ ვერ იძირება, ჯერ ახლოს არიან ნაპირთან. აქ წყალი მეჩხვრია. სამაგიეროდ, ხმაურობს. აკლებული აქვს აქაურობა. ხმაურობს, მაგრამ მინც საშიშია. ყელეზნი ფანრის შუქით პოულობს

წყალში ჩავარდნილ მაფრამას. და ფეხით აწვება. „უფრო ღრმად უნდა შეხვიდე“ – ამბობს ბოლოს. „ალარ შემიძლია“ – ჩივის ფეფე. „წყულშიც იყავით ყველანი... წყულშიც იყავით ყველანი“ – ყვირის ლიზიკო. „ლიზიკო, ლიზიკო, ლიზა“ – ბნელში სისინებს დამფრთხალი ფეფე. „წყულშიც იყავით ყველანი...“ – იძვორებს ლიზიკო, მაგრამ უკვე დამშვიდებული, ხმაში ღიმილგარეული. „აბა, ერთხელაც ავნიოთ და მოვრჩეთ ამ საქმეს“ – აქეზებს ყელეზნი. ქალებს სველი მაფრამა ხელიდან უსხლტებათ. უჩინარი წყალი დგაფუნობს, ბუზბუზებს. თვითონაც ზედ ემზობიან მაფრამას, უჭირთ თავის შეკავება წყალქვეშა სლიპინა ქვებზე. თანაც სრულ სიბნელებში. სადღაც, უფრო ქვევით, ბაყაყბი ყიყინებენ. ძნელი სათქმელია, ახლა აყიყინდნენ, თუ უბრალოდ აქამდე არ ესმოდათ მათი ყიყინი. „ბაყაყი წყალში ყიყინებს“ – ამბობს ლიზიკო, ის რომ არ თქვას, რისი თქმაც უნდა, რაც ენაზე უტრიალებს. უკვე წელამდე დგას წყალში. წინ გადახრილი და ზურგს უკან ხელებგაშვერილი ექაჩება მაფრამას. „მეც არ ჩამარტყათ რამე თავში, არ გამაყოლოთ ამას“ – ამბობს ვითომ ხუმრობით. „ისე, ორივენი რომ ნავეყვით, აჯობებს, მაგისტვისაც და ჩვენთვისაც“ – მხარს უბამს ფეფე. „არა, ჩემი სიკვდილი არ შეიძლება. მე ქმარი მყავს და მალე შვილიც მეყოლება“ – ამბობს ლიზიკო სერიოზულად აღელვებული, ჩქარ-ჩქარა, ფაცაფუცით, თითქოს დრო განსაზღვრული ქონდეს, ანდა, მართლა უპირებდეს ვინმე მოკვლას. ესე იგი, თუ ვინმე უნდა ნაჰყვეს მაფრამას, ფეფე უნდა ნაჰყვეს, რადგან ალარც ქმარი ჰყავს და, იმედი უნდა ვიქონიოთ, ალარც შვილი ეყოლება. ამდენს ფეფეც ხვდება, მაგრამ ხმას არ იღებს, უხმოდ, მთელი ძალით აწვება მაფრამას. დრო გვიწვენებს, ვინ წავა და ვინ დარჩება. ფეფეს ლაპარაკი არ უყვარს. ფეფეს საქმე საქმეა. საქმე უნდა აკეთოს სულ, უსასრულოდ,

მუხლის ჩაუხრელად... ვერც ინატრებდა, ისეთი ოჯახის დიასახლისობა არგუნა ბედმა და ბედს არ უღალატებს, არ ათქმევინებს, მართლა არ ყოფილა ღირსიო. ოჯახის გადასარჩენად, ქმარსაც დაჰარხავს და შვილსაც. ოჯახის ყურმოჭრილი მონაა და მხოლოდ ოჯახის განუსაზღვრელი, უვადო სამსახურით შეუძლია თავის გამოსყიდვა მონობიდან. საქმე რომ არ ჰქონდეს, გაიჩენს. უქმად იშრომებს და უქმად არ დაჯდება. წყალს დანაყავს, ქვიშას გაცრის, შაერს მოხვას, ქვას მოხარშავს... შრომისმოყვარე კი არ არის, შრომისუნარიანია, ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით. შრომა უბრუნებს არა მარტო გარემოს, არამედ საკუთარი თავის აღქმის უნარსაც ამ გარემოში. ბუნებითაა ასეთი. სხვანაირად არ შეუძლია, როგორც თევზს — უწყლოდ. ხუთი წლისა, მტკვარში დამხრჩვალ მეზობლის ბიჭს თავით ჩაუცუცქადა და ვიდრე სხვები (უფროსები) ნივილ-კივილით იკლებდნენ იქაურობას, არ იცოდნენ, რა ექნათ, როგორ მიეხედათ ბრეზენტის ნაგლეჯზე დაგდებული დამხრჩვალისთვის, მან თითოთ გამოუჩიქნა მდინარის ფსკერის სილით ამოგლეხილი ყურები. მისთვის არ არსებობს ძნელი და იოლი, სუფთა და ჭუჭყიანი საქმე — ყველა ერთნაირად აუცილებელია და მისი გასაკეთებელი... აკეთებს კიდევ, თავჩალუნული და პირში წყალჩაგუბებული. არა მარტო მოზიარეა კაშელების ცოდვებისა, არამედ დამცველიცა და გამმართლებელიც... კაშელები რომ არა, კენ იცის, რომელ სარდაფში ჩაკედებოდა თავის პატარა დასავით, ცხოვრების ღვარძლით პირდათუთქული და ყველაფერზე თვალდარჩენილი. რაც მთავარია, პატარა დისგან განსხვავებით, იმას დამმარხავიც არავინ ეყოლებოდა, ჩემოდანში მაინც ჩაეტენა მისი გვაში და ჩუმად, ქურდულად ჩაემარხა ვილაცის საფლავში. მისთვის კაშელობა კი არა,

რომელიმე კონკრეტული კამილის გავლენა და პატივია მთავარი, თუნდაც იმავე რაჟდენისა, თუმცა, რაჟდენმა კი არ შეირთო ის ცოლად, არამედ კნიაჟნა ქეთუსიამ ვერთო რაჟდენს ძალათი და არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს მისთვის, რა მიზნითა და მოსაზრებით: მარადიულ მხეველად დაუყენა შვილს, თუ პოტენციურ მკვლელად მიუჩინა. რაჟდენის უერთგულესი ცოლი კია, მაგრამ ქმრის, იმავე რაჟდენის სიყვარული კი არ განაპირობებს მის ერთგულეობას, არამედ დედამთილისგან შემკვიდრეობით მიღებული შიში და, რასაკვირველია, მადლიერების გრძნობა ამ შიშისთვის. დიახაც რომ, მადლიერია დედამთილისა, გაბედნიერებისთვის, მაგრამ ასევე დიახაც, რომ ეშინია ქმრისა, რომელსაც ყოველ წუთას შეუძლია წაართვას ეს ბედნიერება. კეთროვანის გვერდით უფრო მშვიდად იწევოდა, ვიდრე ქმრის გვერდით წევს ამ ხნის განმავლობაში, და ნებისმიერ შეურაცხყოფას ჩაყლაპავს, ნებისმიერ დამცირებას აიჭანს, ოღონდ არაფერი შეეხოს მის კეთილდღეობას, ვირთხებისა და ობობების დასაცინი არ გახდეს ისევ. სანაცვლოდ ყველაფერს გაილეს, შვილის ღირსების ჩათვლით... ანტონი ახლაც ღრმადა და არწმუნებული, პირველმა ქსეა იგი, ანტონამდე იმან წაასწრო ქმარსა და რძალს... ბაზრის დღე ჰქონდა ალბათ და, მისთვისაც მოულოდნელად, დროზე ადრე მობრუნდა შინ (წნევამ აუნია უცებ, კუჭი აეშალა, ფული დააკლდა და ასე შემდეგ...). შევიდა სამზარეულოში და, რას ხედავს: ტიტველი ალქაჯები დაპატრონებინ იქაურობას და გამალებულნი, გაალმასებულნი ნთქავენ ერთმანეთს. ვერც ვერაფერს ხედავენ, არც არაფერი ეყურებათ, თითქოს დანიძლავებულან, აბა, ვნახოთ, რომელი რომელს შეჭამს უფრო ადრეო. სულ ცოდელო და, საკმაოდ საინტერესო სანახაობაა, შეიძლება, სათაკილოც, მაგრამ ნამდვილად რომ სასიამოვნო

შეგრძნებების აღმძვრელი. განაფული, გამობრძმედილი მამრისა და სიმნიფეში შესული (გნებავთ, ადრე დამნიფებული) მდედრის შიშველი სხეულები ერთმანეთში შეჭრილან, ერთ არსებად ქცეულან, მიმზიდველნი და მადის აღმძვრელნი, ცხელ ტაფაზე დახლილი კვერცხებივით... რა ექნა საბრალო ფეფეს? როდემდე მდგარიყო ასე პირდაპინილი? წყალი აედულებინა სასწრაფოდ და, ვიდრე ისინი გონს მოეგებოდნენ, დაემდულრა გადაბმული ძაღლებივით? (ერთხელ, შორეულ ბავშვობაში, მაინცდამაინც, მათი სახლის წინ გადაებნენ ძაღლები და ანტონს ახლაც ცხადად დაუდგა თვალწინ ერთ-ერთი ძაღლის პატრონი, ჩია, გაქუცული დედაბერი, რომელიც ცალი ხელით საყელოში ჩაურებოდა თავის ძაღლს, მეორეთი კი, გაუბედავად სცემდა გავაზე – ჯერ შინ მივიდეთო, იქ მოგელაპარაკებო – ემუქრებოდა სასონარკვეთილი, ხმაში ტირილგარეული, რადგან ერთნაირად ეშინოდა ცნობისმოყვარე, უსაქმური მაყურებლებისაც – „ადამიანობისკენ“ რომ მოუნოდებდნენ აქეთიქიდან – და უცხო ძაღლისაც, ასე გაუთვალისწინებლად, ასე მოულოდნელად რომ შემოჭრილიყო მის ცხოვრებაში და ერთბაშად დაერღვია თითქოს დაურღვეველი, გარე სამყაროსგან თითქოს საიმედოდ დაცული მისი ბებრული სიმყუდროვე). ნივილ-კივილი აეტეხა მეზობლების გულის გასახარად? შვილისთვის ეხმო? (მაინც არ მოვიდოდა, არ ეყოფოდა გამბედაობა). არავითარ შემთხვევაში! არ გცნობიათ ფეფე და ეგა... – ყველას მოახლე, „ყველასგან დავალებული“, მაგრამ, ამავე დროს, ერთადერთი დიასახლისი კაშკაშების ბუნაგისა, კაშკაშა სულის სამალავის კლიტის მფლობელი... უჩუმრა, ბაზრის ჩანთიანად, გამოვიდა დიდ ოთახში და სავარძელში ჩაჯდა, არც გადმოუფერთხავს მკვდარი პეპლები, აზრი არ ჰქონდა და იმიტომ, ბლომად ეყარნენ

ყველგან, სავარძელშიც, მაგიდაზეც, სარკმლის რაფაზეც, იატაკზეც... მუშლი კი ტრიალებდა, ტრიალებდა, ქალის გარშემო, ფეფეს თავზეც, მაგრამ უკვე არავინ აქცევდა ყურადღებას ბუნების ამ საოცრებას. რალაცას რომ აუნყებდათ ბუნება, ფაქტია, მაგრამ იმდენი და იმდენნაირი საოცრება ხდებოდა ყოველ ნაბიჯზე, უდღეური მუშლის შემოსევა სალაპარაკოდაც არა ღირდა მათ გვერდით. ყოველ შემთხვევაში, ფეფესთვის ნამდვილად აღარ ჰქონდა მნიშვნელობა, რას აუნყებდა ბუნება – უარესი და უფრო მნიშვნელოვანი მაინც აღარაფერი მოხდებოდა მის ოჯახში. მოკლედ, სავარძელში ჩაჯდა, რათა იმათთვისაც („გადაბმულებისთვის“) მიეცა გონზე მოსვლის, მონესრიგების საშუალება და თვითონაც მშვიდად აენონ-დაენონა „მოულოდნელად“ შექმნილი სიტუაცია, რომელსაც მოულოდნელი ნამდვილად არ ეთქმოდა, რადგან რალაც ამის მაგვარის მოლოდინი თვითონაც ჰქონდა (ანტონისა არ იყოს), რაც ახლა, მხოლოდ და მხოლოდ, პატივისცემის გრძნობას უჩენდა საკუთარი თავისადმი და დამამშვიდებელ მალამოდ ეცხებოდა გულზე. ბაზრის ჩანთას ქინძისა და რეჰანის მძაფრი სუნი ასდიოდა და ესეც რალაცნაირად ამშვიდებდა, სასიამოვნოდ აბრუებდა... ისინი კი, „გადაბმულები“, ფაცაფუცით იცვამდნენ კარს იქით (იმედია!) დამფრთხალნი, დაბნეულნი, გაანჩლებულნი, და ჩურჩულ-სისინით აბრალებდნენ ერთმანეთს თავიანთ სულმდაბლობას, თავშეუკავებლობას – შენ თუ არა მაშინ ხომ მეც არ... – ვიდრე ფეფე დედოფალივით მშვიდად იჯდა სავარძელში – თუნდაც, ლტოლვილი დედოფალივით, რომელსაც ბაზრის ჩანთაში ჩაუტყვია მთელი თავისი ავლადიდება, მთელი თავისი ქვეყანა – და ერთი სული ჰქონდა, როდის იხილავდა მათ სახეებს. „რას ჰგავს ეს, რას გვითვალთვალე, ჯაშუშობა დაინყე ამ სიბერეში!“ – უყვირებდა

აღბათ რაჟდენი, ჩვეულებისამებრ, ყასიდად გაბრაზებული, რადგან მხოლოდ ასეთს, ყასიდად გაბრაზებულსა და, ამდენად, ვითომ მართალსაც, შეუძლია აიღოს ხელში ნებისმიერი სიტუაციის სადავეები და შეინარჩუნოს ჯერ კიდევ სიყმაწვილეში, კომკავშირულ ღონისძიებებზე გამომუშავებული ტონი ერთპიროვნული მბრძანებლისა, რათა ჩვეულებრივ მოვლენათა რიგს მიათვალოს ეს საკმაოდ არაჩვეულებრივი მოვლენაც. მაგრამ ამხანაგი რაჟდენი ვერ ხვდება (ვერ ხვდებოდა) და ვერც ვერასოდეს მიხვდება (ვერც მკვდარი და ვერც ცოცხალი), სწორედ „ერთპიროვნული მბრძანებლის“ ტონი რომ ამხელს (ამხელდა) მის სიყალბეს და ააშკარავებს (ააშკარავებდა) მის სიბეჭავეს. მაგრამ უფრო მოსალოდნელია, ვიდრე ისინი („გადაბმულები“) ჩაიცვამდნენ და ცოტა გონს მოეგებოდნენ, ფეფეს ჩასძინებოდა კიდევ ფუმუღა, მხოლოდ და მხოლოდ, საპატიო სტუმრებისთვის განკუთვნილ სავარძელში, სადაც, სხვათაშორის, არასოდეს მჯდარა აქამდე (ყოველ შემთხვევაში, ანტონს არ უნახავს). ეს უფრო ახლოა სიმართლესთან. ყველაფერს რომ თავი გავანებოთ, ისე ილღება, ერთი წამით თუ ჩამოჯდა სადმე, მაშინვე ნიბლიასავით ეძინება. ნიბლიამ (აღბათ ფრენით დაქანცულმა), სარზე დაიძინა და ალაღის ლუკმა გახდა, ფეფეს ალაღი კი, რაჟდენია. „რა მოგივიდა, ფეფე, გძინავს?“ — გამომცდელი სიფრთხილით ჩაეკითხება ცოლს. „კიცი, რა მითხრა დედაშენმა სიკვდილის წინ? — დაიწყებს წამსვე გამოფხიზლებული ფეფე, მაგრამ რაჟდენი აღარ დაამთავრებინებს სიტყვას. ისედაც ყველა-სთვის ცნობილია, რა დაუბარა დედა-მთილმა ფეფეს სიკვდილის წინ. რაჟდენი ზემოდან დასცქერის ცოლს და თან პერანგის ღილებს იკრავს. „ყველაფერში მართალი ხარ, რაც გინდა, გვითხარი... რამდენიც გინდა, იმდენი გვაგინე... ღირსნი ვართ ორივენი...

ნურც მე დამზოგავ და ნურც ინა... შვილი დაზოგე... ჩვენ დავაძავეთ და უნდა დავისაჯოთ კიდევ...“ — მხურვალედ იწინიებს რაჟდენი და, „ჩემი საათი ხომ არ გინახავს შემთხვევითო“, მოაყოლებს სხვათაშორის. თან მარჯვენა ხელის თითებს მარცხენა ხელის მაჯაზე ათამაშებს. მაჯას აშკარად ეტყობა ნასაათარი, საათის დანატოვარი შერთალი ზოლი. ესე იგი, ამჯერად არ ტყუის. „შენ შეილს რომ პკითხო, ძეგლიც არ დგას თურმე ამ ქალაქში თავის ადგილზე“ — გაბრაზდება მოულოდნელად (მაინც გაბრაზდება, ყოველშემთხვევისთვის). „სად გაქრა, ის ოხერიო ფეხი აიდგა?“ — უყვირის ქალის ირგვლივ მბრუნავ მუმლს. „ეტყობა, სამზარეულოში მოიხსენიო“ — შეახსენებს ფეფე და რაჟდენიც, ვითომ საათის მოსაძებნად, ისევე სამზარეულოში შებრუნდება, ოღონდ, გაბრაზებული და, აქედან გამომდინარე, მართალი კაცის კვალობაზე, თვალშისაცემად ფრთხილად შეიკეტავს კარს ზურგს უკან. ხოლო, ცოტა ხნის მერე, უკვე ლიზიკოსთან ერთად გამოვა იქიდან. იგივენი და ლიზიკო! გმირი ქალი ამ სამარცხვინო სპექტაკლისა და, ობიექტურები თუ ვიქნებით, ბრწყინვალე შემსრულებელიც თავისი როლისა... დაუდევრად გაუნასკვავს სააბაზანო ლურჯი ხალათის ქაშარი. ტიტველ ტანზე შემოიცვა უცებ. ფეხები კი, რატომღაც, ფეფეს ფლოსტებში წაუყვია, შეიძლება, შემთხვევით, მღელვარებისგან, შეიძლება, განგებ, ფეფეს კიდევ უფრო გასაგვიებლად. მაგრამ აღბათ პირველი ვერსია უფრო შეესაბამება სინამდვილეს: რაც არ უნდა იყოს, მაინც ლელავს აღბათ, ჯერ ახალი რძალია და სიუცხოვის გრძნობა, გარკვეული თვალსაზრისით, მაინც აფერხებს, მთლიანად გამოამჟღავნოს თავისი შესაძლებლობები. ფეფე კი, მოჯადოებულებით შესცქერის. როგორც ყოველთვის, ახლაც აშკარად მოხიბლულია მისი გარეგნობით. თითქოს საერთოდ პირველად ხედავს,

თითქოს ლამის მის თვალწინ და მის ხელში არ იყოს გაზრდილი. როგორც ყოველთვის, ახლაც შურს მისი, რადგან გულის სიღრმეში, ასეთი უნდოდა ყოფილიყო თვითონაც. ოღონდ, თავხედი და გამომწვევი კი არა, როგორადაც ლიზიკო აჩვენებს ახლა თავს, არამედ – მომხიბლავად თამამი, როგორიც სინამდვილეშია. რაც მთავარია, ნებისთ თუ უნებლიედ, ლიზიკო იმას აკეთებს, ყოველ შემთხვევაში, იმის გაკეთებას ცდილობს, რისი გაკეთება თავდაც უნდაა, მაგრამ ვერ შეძლო, მიზეზთა სხვათა და სხვათა გამო, რაც სრულებითაც არ არის ლიზიკოს ბრალი. „უი, თქვენი ფლოსტები ჩამიცვამს შემთხვევით... მაპატიეთ“ – იკრიჭება ლიზიკო. თითქოს ფლოსტების მეტი არაფერი მიეთვისებინოს იმისი. არენაზე გამოყვანილი ცირკის ცხენივით, ჯერ ერთ ფეხს აიქნევს, მომხიბვლელი სისხარტით, მერე მეორეს და გახადილსა თუ მოშორებულ ფლოსტებს ფეხის წვერით ფრთხილად მიუჩოჩებს სავარძელში დედოფალივით ჩაბრძანებულ დედამთილს. ერთი ფლოსტი ამოტრიალებული გდია, პირქვევიდრე ლიზიკო ამ მარტივ, მაგრამ მეტად მნიშვნელოვან ოპერაციას ატარებს, რაჟღერით თვალს არ ამორებს ფეფეს. ფეფე კი, თავის მხრივ, ისევ მონუსხულივით შესცქერის ლიზიკოს. რაჟღერი – ფეფეს, ფეფე – ლიზიკოს, ლიზიკო – ლიზიკოს, საკუთარ გამოსახულებას, სარკესავით მოპრიალებულ იატაკზე. იატაკს, რამდენიმე ადგილას, მისი შიშველი ტერფების მკრთალი ანაბეჭდიც ატყვია. „შეიწყალე უფალო სული მონათლული კომუნისტისა და ფრიად ცოდვილისა მონისა შენისა რაჟღერი-ი-ი-საა“ – მღვდელივით ნაიმღერებს რაჟღერი. სწორედ ამ დროს, თითქოს კვერი დაუკრაო, კედლის დიდი საათი სამჯერ ზედიზედ დაიგრგვინებს და ყველანი ერთბაშად შეცბუნდებიან, აჩქარდებიან – ყოველ ნუთას შეიძლება შემოუსწროს ანტონმა, იმ ბრუცი-

ანმა ბატმა, იმან... ვერაფერს მიხედობა, მაგრამ მაინც... ვისა აქვს ამდენი მანჭვა-გრეხის თავი! „აბა შე, მადლობა ვუთხრათ დედილოს ყველაფრისთვის და პირობაც მივცეთ, აღარასოდეს გავიმეორებთ ამ სისაძაგესთქვა“ – ასწავლის რაჟღერი ლიზიკოს. თან, ვითომ ძალით აჩოქებს, მხრებზე აწვება დიდი, ღონიერი ხელებით. ლიზიკოც ვითომ უძალიანდება (ასე არიან ალბათ შეთანხმებულნი), მაგრამ ბოლოს მაინც „ტყდება“ და რაჟღერის მტკიცე ხელსა და ნებას დაყოლილი, მორჩილად იჩოქებს დედამთილის სავარძლის წინ. მიტყუპული ხელისგულები ნიკაპთან მიიქვს, თავს ლამის იატაკამდე ხრის და ბავშვურად ხმადაწვრილებული, სხაპასხუპით ნარმოსთქვამს „იპონურად“: ფეფე სან, ფეფე სან, მადლობელი ვარ ჩემი სახელითაც, ანტონის სახელითაც, თქვენი მეუღლის სახელითაც და საერთოდ, გზასამცდარი კაცობრიობის სახელითო. რაჟღერი აშკარად კმაყოფილი დასცქერის ზემოდან. ხანდახან ცოლსაც გახედავს ხოლმე და თვალს უზამს, თუმცა, ძნელი დასადგენია ფეფესთვის, რისი თქმა უნდა ამით მის მეუღლეს: „მეტი რა ქნას ამ საბრალომ“ თუ „მეტი რა მოეკითხება ამ სულელს“. მერე, დედამთილის წინ დაჩოქილსა და „გულწრფელად“ მონანიერ ლიზიკოს ილღიებში შეუცურებს ხელებს და ერთბაშად წამოაყენებს ფეხზე. ლიზიკოს მუხლისთავები დასწითლებია. თითქოს ოდნავ ჩაქყლეთია კიდეც. დაცქვეტილი დგას, თითქოს რაჟღერის მორიგი რეპლიკის მოლოდინში, და რაჟღერიც არ აყოვნებს: „მეც მადლობელი ვარ და პატიოსან სიტყვას ვაძლევ, მსგავსიც აღარაფერი განმეორდება“ – (ანტონს თუ მოელანდება რამე, ეს რა მისი ბრალია?) – ეუბნება სავარძელზე დედოფალივით დაბრძანებულ მეუღლეს. „ზურმუხტის ტახტზე დაჯდა ზაფხული“ – იგესლება ლიზიკო. ოთახში მუშლი ირევა, ისევე

როგორც მთელ საქართველოში. მთელ საქართველოს დასტრიალებს მუშლი, როგორც გადამნიფებულ ხილსა თუ სიღამპლეგამჯდარ ბოსტნეულს... მერე ალბათ თავლაფდასნხმული ანტონიც მოვიდა, ქუჩის ახალი ამბებით დახუნძლულ-დაბორი-ალბებული, და, ჩვეულებებისამებრ, ერთად ისადილეს, მერე ერთად ივახშმეს, მერე, ცოტა ხანს, ვიდრე შუქი გამოირთვებოდა, ერთად უყურეს ტელევიზორს, ფეფეს გარეშე, კლასიკური სამკუთხედის მთავარმა ნევრებმა, ფეფე ამ დროს სამზარეულოში ჭურჭელს რეცხავს ხოლმე, და კვლავაც ორ ბანაკად გაყოფილი, თავთავიანთ ნაბილწულ სანოლ ოთახებში შეიკეტნენ... მეტი არც არაფერია ოჯახი. მიუხედავად უსიტყვო შეთანხმებისა, ანდა, სწორედ უსიტყვო შეთანხმების გამო, არავის არ უნდა და მაინც ყველას ხელს აძლევს ერთ ჭურჭევმ ცხოვრება. ჩვეულება რჯულზე უმტკიცესია. ჩვეულებას, შეიძლება, თავი ანაცვალო, შვილის ღირსებაზე რომ არაფერი ვთქვათ. ჩვეულებათა დასაცავად გადავიდა ფეფეც მისი შვილის შემგინებელთა ბანაკში და, ვინ იცის, დარაჯათაც ედგა მისი „სიკეთით“ გათავებებულ ქმარსა და რძალს, ოღონდ ყოველ დღე ერთად ესადილათ, ერთად ევახშმათ, ერთად (უიმიხოდ) ეყურებიანთ ტელევიზორისთვის და, რაც მთავარია, სხვების თვალში ისევე ერთ ოჯახად დარჩენილიყვნენ. მაგრამ რა დამალულა, ეს რომ დამალულიყო. ყველა საიდუმლოს, ადრე თუ გვიან, ეხდება ფარდა და ყველას მიეზღვება ღმერთის ნებით. დიახ, ეს ღმერთის ნებაა, თორემ, რაუდენ კაშელის შვილს გუშინდლამდე მსგავსიც არაფერი ჩაუდენია, კაცი მოუკლავს კი არა, მატლიც ვერ გაუნირავს, მატლიც შესცოდებია, და არც გუშინ ეყოფოდა სულის სიმტკიცე იმის ჩასადენად, რაც ჩაიდინა. ის ღმერთის იარაღია მხოლოდ. ღმერთის ნება აღსრულდა მისი მეშვეობით, რადგან ვერც მრგვალები და ვერც

გრძელები, ვერც მწვანეები და ვერც ცისფრები ვერაფერს გახდებიან, უფრო სწორად, ისინიც თანდათანობით კომკავშირის მაგვარ ორგანიზაციებად გარდაიქმნებიან, თუკი რაჟდენ კაშელის სახსენებელი ერთხელ და სამუდამოდ არ აღიგვევს პირისაგან მიწისა. ამიტომაც (ალბათ — ამიტომაც!) ვილაც აისორს კი არ უნდა გამოეჭრა იმისთვის ყელი შუშის ნამტვრევით, ისიც მანქანას კი არ უნდა გაეჭყლიტა ქუჩაში, მანანნალა ძალღივით, არამედ, მაინცდამაინც, საკუთარ შვილს უნდა გაეპო მისთვის თავი სამზარეულოს ცუდით, რადგან არავინ იცის მამა, ვიდრე ძემ... ასე ვილაც მოხდა! ამ თვალსაზრისით, ანტონიც ღირსეული კაშელი აღმოჩნდა, სისხლი სისხლთაგანი და ხორცი ხორცთაგანი, დაბადებით მკვლელი, თავიდანვე მკვლელად მოვლენილი მაშის ზღვარგადასული სითავებდისა და დედის მდაბიური ეშმაკობის წყალობით... კი უთხრა დედამ, შენ ვერ გაასწორებ ამ ქვეყანასო, მაგრამ რაც იმ ერთ ნამში განიცადა ამან, იმის ფასს ვერაფერს მოიპოვებს დედამისი, ვერც მათხოვრობით, ვერც მამამისის ცოლობით, ვერც მისი დედობით და ვერც ლიზიკოს დედამთილობით. თითქოს ყველაფერია და მაინც არაფერს წარმოადგენს არც ქმრისთვის, არც შვილისთვის, არც რძლისთვის — მტერის გადასაფრთხი ჩვართი და იატაკის მოსაპრიალბელი ქეჩის ნაგლეჯი, ნალალატევი ცოლი და მოლალატე დედა... ქმარს ვერ იტირებს, შვილს ვერ თანაუგრძნობს... ასეთია მისი ხვედრი. მაგრამ რა ექნა საბრალო ჩიორას, ერთი ბარტყისთვის გადაეყოლებინა მთელი ოჯახი?! ისიც ადგა და შვილის ღირსების წამბილწავთა ბანაკში გადაფრინდა მაშინვე, ხელებს ულოკავდა ზენამხდარ ქმარსა და ძირგავარდნილ რძალს, იქნებ ცოტა მაინც დაზოგოთ ჩემი ბარტყიო, იქნებ, მთლად არ გაასწოროთ მიწასთანო... თუმცა, საცა სამართალია, თავის პირდაპირ მოვალეო-

ბასა და დანიშნულებას ასრულებდა მხოლოდ. თავიდანვე ამისთვის შემოიყვანეს ამ ოჯახში, თავიდანვე შეატყვევეს, მარტო ამისთვის რომ ივარგებდა, პოდა, ივარგა კიდეც! არა მარტო შვილი განირა, არამედ ქმარიც და რძალიც, ყველანი, ოჯახის ყველა წევრი, რათა უზრუნველად იცხოვროს თვითონ კნიაჟნა ქეთუსიას დანატოვარ შიშსა და სიძულელიში... გაანებე ჩემს შვილს თავიო" — უყვირა ლიზიკოს, შეიძლება, მხოლოდ ანტონის წარმოდგენაში, რადგან აუტანლად მოუწინა უცებ ანტონს, თუნდაც ასე დაგვიანებით გამოქომაგებოდა დედა, თუმცა, თვითონაც არ იცის, უფრო მეტად, როგორღა უნდა გაანებოს ლიზიკომ თავი. ლიზიკომაც გაკვირვებულმა შეხედა დედამთილს, შეპასუხებაც დააპირა (საინტერესოა, რას იტყოდა!), მაგრამ სწორედ ამ დროს, სამზარეულოში სასწრაფოს ექიმები შემოვიდნენ და ორივე ძალით გამოიყვანეს იქიდან. შერე, ზენარგადაფარებული რაჟედენ კაშელის გვამიც გამოავარეს ბორბლებიანი საკაცით და ასე დასრულდა ეს ამბავი. სინამდვილეში, დაიწყო! სიკვდილი აჩენს სიცოცხლეს. გნებავთ, სიკვდილს სიცოცხლე ენაცვლება ყოველთვის. რაჟედენი მოკედა, მაგრამ კაშელობა გრძელდება. ფეფე ფეფედ და ლიზიკომაც არანაკლები რძლობა გაუნია კაშელებს, თანაც, გაცილებით მოკლე დროში. დიახაც, ღირსეული მემკვიდრე აღმოჩნდა თავისი დიდი წინამორბედებისა. კაშელებს საერთოდ არ ეთქმით საყვედური თავიანთ რძლებზე. ტოლს არ უდებენ ერთმანეთს. ფეფეს დედამთილმა (ანტონის ბებია), ლიზიკოსგან განსხვავებით, თავლობის თვე ქვიშხეთში კი არა, ფსიქიატრიულის კართან გაატარა, ფეხი არ მოუცვლია იქიდან, ვიდრე მისმა დედამთილმა, ცხოვრებულმა კლავამ (ანტონის პეპერამ), თავი არ ჩამოიხრჩო ფსიქიატრიულის ფეხსადაგილში. სამაგიეროდ, როცა თვითონ ჩავარდა ლოჯინად, მისი რძალი (ანტ-

ონის დედა), სიკვდილის ანგელოზებით დაადგა თავზე და, რომ იტყვიან, ცივ ნიავს არ აკარებდა, ვიდრე, ერთ მშვენიერ დღეს, ყელში არ ამოუვიდა ქკუიდან გადამცდარი დედაბრის უაზრო ბფუტური და „ბოლო სიამოვნების“ ბარაქიანი დოზა ერთბაშად არ შეუშხაპუნა ენის ქვეშ თუ თვალის გუგამში, რადგან სხვაგვანა აღარ შქონდა იმ უბედურს ნემსის გასაკეთებელი ადგილი. ხოლო, თავად მას (ფეფეს), საკუთარი რძალი (ლიზიკო), უპირველეს ყოვლისა, სანოლში შეენაცვლა, როგორც კეთილშობილ ოჯახში აღზრდილ მანდილოსანს მოეთხოვებ (მწერლის ქალიშვილი ვახლავთ, ბოლოს და ბოლოს), დაასვენა, სული მოათქმევინა დედამთილს... აი, ასე, ერთმანეთზე უკეთესად გამოიყურებიან ისინი კაშელების საოჯახო ალბომში და საერთოდ, კაშელებით სასტიკსა და გულღრძო კაცებს, ეტყობა, ყოველთვის ასეთი სათნო და გულისხმიერი ქალები უნდა ჰყავდეთ გვერდით. ასეთია დაუნერვლი კანონი ბუნებისა, სადაც მსგავსი მსგავსს არა მარტო სპობს, არამედ წარმოშობს კიდეც. ეს ალელეებს (ალელეებდა) ანტონსაც, ამის თქმას ცდილობდა გუშინ მთელი დღე, ვიდრე საბოლოოდ გაითიშებოდა. კვალის აბნევას კი არ ცდილობდა, როგორც გამომძიებელს ეგონა, არამედ გულით იყო მონადინებული, კვალზე დაეყენებინა ძიება, არა მარტო თავიანთ ოჯახურ სიბინძურეში ჩაეხედებინა, არამედ უფრო სერიოზული, საყოველთაო უბედურების წყაროც მიეთითებინა და მისი თავიდან აცილების გზებიც ესწავლებინა. მაგრამ, მაგრამ და კიდეც მაგრამ... ან გარდაცვლილი კაშელები (იქამც ყოფილან), სამიშნი აღარ არიან. რისი გაკეთებაც შეეძლოთ, გააკეთეს. მაგრამ გვეწინააღმდეგოთ, ვინც მათ შემდეგ მოდიან. ანტონ კაშელი საკუთარი მამის მკვლელობისთვის კი არ არის საზოგადოებისთვის სახიფათო „ელემენტი“, არამედ — ზიარი ცოლი რომ ჰყავს მა-

მასთან, თანაც, ფეხმძიმე! ვინც იხილოს მამა, იხილოს ძეც... მაგრამ ეს კი არ არის მთავარი, მთავარია ახალი უბედურება ავიცილოთ როგორმე თავიდან. ქუჩა-ქუჩა ხეტიალითა და დროშების ფრიალით არაფერი გამოვა. აუცილებელია, არა მარტო ანტონის ცოლმა, არამედ ყველამ, სრულიად საქართველომ, სასწრაფოდ მოიშალოს მუცელი, უფრო გასატებად თუ ვიტყვით, გაიკეთოს აბორტა — დაუნანებლად, დაუნდობლად, როგორც არ უნდა დაირღვას ჩვენი გენეტიკური ფონდი, გამოიფხიკოს თავისი წიაღიდან, იგივე წარსულიდან, ანუ, გონებიდან, სულიდან — საიდანაც გნებავთ — კაშელის თესლი, ერთხელ და სამუდამოდ, უკუნიით უკუნისამდე, თუკი მართლა აპირებს გადაარჩენას. კაშელი გვარი კი არა, სენია, და ანტონზე უკეთესად არავინ იცის, რა თვისებები გააჩნია ამ სენს თავის დასაცავი, გარემოსთან შესახამებელი, უფრო ზუსტად კი, ნებისმიერი გარემოს, კლიმატის, ამინდის, ფერის, ზნის, გარეგნობის, სულის, გონების, ენის, რჯულის, მიზნის გარდამქმნელი ყველასთვის, ვისაც შეეყრება მისივე სიბრძნისა თუ უიღბლობის გამო. ამიტომ... ამიტომ, სასწრაფოდ უნდა გაერთიანდნენ და ყველამ ერთად ეძებონ, არა მარტო რაჟდენ კაშელის გვამი, არამედ ანტონ კაშელის ცოლიც. თავად ანტონი, რა დასამალია და, ყველაზე მძაფრად სწორედ უცოლობას გრძნობს ახლა. ესე იგი, ვერ აღიქვამს ცოლის თუნდაც მის წილ ნახევარს. ხოლო, უფრო გულახდილნი თუ ვიქნებით, საკუთარ ერექციას გრძნობს, ცოლის რეაქციას კი ვერა. ეძებეთ იბლისის მეძაღვი, თავის მარად ღია, მარად მშვიდ, მარად ყველაფრის მშთანთქავ საშობი — როგორც ალქიმის სინჯარაში — ამთქვეფი, შემზავებელი, გამაერთიანებელი მამისა და ძის თესლისა, არნახულ, არგაგონიდ ჰომუნსკულუსის შესაქმნელად, რომელიც მისთვის, ერთსა და იმავე დროს, შვილიც იქნება და მამ-

ლიც, მისი ქმრისთვის კი — შვილებიცაა ძმაც; ხოლო მამამთილისთვის კი — შვილებიცაა შვილებიც... სხვათაშორის, ლიზიკოცა და ანტონიც თავისებური ჰომენკულუსები არიან, პირველები, პიონერები, ხელოვნურად, ლაბორატორიული მეთოდით შექმნილი საბჭოელი ალქიმისტების მიერ, იდეოლოგიის ნითელი კვრცხიდან გამოჩევილი, რასაკვირველია, არც მთლად პატიოსანი მიზნითა და განზრახვით. თუმცა, მიზანი და განზრახვა უკვე ყველასთვის ნათელია: მათ უნდა მოუვლინონ ქვეყანას ახალი სახეობა კაშელისა, წინაპარზე საშინელი და უშთამომავლო — ერთგურადი ურჩხული — არა მარტო ქვეყნის ამოშავი, არამედ საკუთარი თავისაც. ანტონი ძმაც იქნება და ბიძაც საკუთარი შვილისა, ლიზიკო — დაც და მამიდაც... მაგრამ აქამდე არ უნდა მივიდეს საქმე, ანუ, ანტონის კანონიერმა მეუღლემ და უკანონო ტყუპისცალმა როგორმე უნდა სძლიოს ქმრისა და ძმის დაჩაგვრის, დაკინების ფინს და ამოგდოს თავიდან, რაც ჯერ კიდევ ჩანასახობისას, ჯერ კიდევ კვრცხის ბინადარს ჩაუწერგეს, გნებავთ, ნემსით შეუყვანეს, და გადაიფიქროს, რაც მის გაჩენამდე დიდი ხნით ადრე ჩაიფიქრა დოსითოზ ხეკრესელის გამპოეტებელმა თუ ქვიშხეთელი ბიბლიოთეკარის გამგეებელმა... მოკლედ, ქალბატონმა კაშელმა, სანამ ჯერ კიდევ არ დაგვიანებულა, საქვეყნოდ, ყველად დასანახად, ტელეკამერის წინ უნდა მოიშალოს მუცელი, თუნდაც სავარაუდო, თეორიული საშიშროებაც რომ მოისპოს კაშელთა ხილახალი ალხევეებისა, რასაც ალბათ პირველი თვითონ არ დაუშვებს, როგორც ანტონის ტყუპისცალი, მაგრამ როგორც ანტონის მეუღლე, დიდი სიამოვნებითაც გაუჩენს ქმარს, ერთსა და იმავე დროს, და ერთი და იგივე არსების სახით, შვილსაც, ძმასაც და დისშვილსაც... ბუნებაში არ არსებობს ძალა მისი გამჩერებელი...

ჩიტები კი ყიფივებენ, სტვენენ, ჭიკჭიკებენ, ალგზნებულნი, ალტაცებულნი საკუთარი ხმებით, ერთმანეთს აყოლილნი, მონდომებულნი, მონადინებულნი ერთმანეთის ნამხედურობითა და, ვინ იცის, მართლა დარწმუნებულნიც, მათი ერთობლივი ძალისხმევით რომ თენდება ეს უკუნეთი ღამე... შეიძლება, ანტონის ტუქსაყენ, არ უწონებენ საქციელს — რას გავხარ, რას ჭყუმპალაობ მაგ აშმორებულ აუზში — შეიძლება, წყველიან კიდევც, მშობლის გამეტეტბისთვის და ერთხმად მოუწოდებენ, ვიდრე ჯერ კიდევ დროა, გონს მოეგოს, დაბრუნდეს შინ, მოინანიოს, განიწმინდოს, გასუფთავდეს, ისევე ადამიანს დაემსგავსოს და კეთილი ინებოს, კვლავაც დაიცვას ბუნების წესი, ჩადგეს რიგში და მიჰყვეს ჩიტისთვისაც და ადამიანისთვისაც ერთნაირად სავალდებულო დროუჭამის დინებას... მაგრამ ამოდ ირჯებიან. ანტონი ველარასოდეს გახდება ისეთი, როგორც იყო და უკვე ზუსტად ისეთია, როგორც უნდა ყოფილიყო თავიდანვე, როგორც ბუნების, ისე ცხოველების წესიდან გამომდინარე. უფრო სწორად, არავითარ წესს არ ემორჩილება. მისი ბედი ცაში კი არ არის გადაწყვეტილი, როგორც ნებისმიერი სულიერისა, არამედ კაბინეტში. მან უკვე ღალატის სიმწარეც იგემა და მკვლელობის სიამტკბილობაც აღარც გული აქვს, აღარც მიზანი, აღარც ღირსება, აღარც სამშობლო და ისევ მამამისის საყვარელი სიტყვა რომ მოვიშველიოთ, აღარც იდეალი. მისი იდეალი სიკვდილისთვის სიკვდილია. არაფრის გამო და არაფრისთვის. ამიტომ გააჩინა დედამ, ამიტომ ანოვა ძუძუ (თუკი ანოვა საერთოდ), ამიტომ ზრდიდა, ამიტომ უმართავდა გრანდიოზულ დღეობებს, ნამცხვრის მთებითა და ლიმონათის მდინარეებით, ამიტომ უკუჭავდა ჯიბეში ფულს, მამის უჩუმრად, და ამიტომ უკეთებდა ნემსს, „ხანდახან“, „იშვიათად“, „ნამლად“, განსაკუთრებით, „ცუდ

ამინდში“, როცა ძალიც არ გაიგებოდა გარეთ და ერჩია, შინ, ოჯახურ სიტბოსა და სიმყუდროვეში მჯდარიყო მისი შვილი, ვიდრე სხვენში ან სარდაფში... შეიძლება დაეფასა ამაგი. მაგრამ ვინც მამას კლავს, ის შეიძლება ნებისმიერი ვიკინდარის ხელით მოიკლას. ჯერ კი ცოცხალია. ჯერ ვერაფერი დააკლეს მისი მოკვლის მსურველებმა, ესე იგი, ნამდვილად მისიანებმა, მისნაირებმა. ისინი უკვე მრავლად არიან და, ლეთის წყალობით, ხვალ უფრო მეტნი იქნებიან, მამებისა და დედების ხელშეწყობით, ხელისუფალთა უსიტყვო თანხმობით, ზეზეურად ჩამომპალნი ათასნაირი სენითა და სიბინძურით, მარადიული ტუსალები, ციხეში თუ ციხის გარეთ, პლანტაციებში ქანცვანყვეტილი ზანგებივით ჩაცუცქულნი სადარბაზოების წინ, ტროტუარების გასწვრივ... უაზრო, უმიზნო, უშედეგო აღსასრულის მოლოდინში... ერთმანეთისა რომ ესმით, თანაც კარგად, იმიტომაც ხოცავენ ერთმანეთს. თუმცა, ამჯერად ხელი მოეცარათ. მაგარი კაკალი შეხვდათ, თავადაც მკვლელი, თანაც გენეტიკური, თმის ძირიდან ფეხის ფრჩხილამდე. აშკარად ცოცხალია. აი, სისხლიც მოსდის... აი, რას უგავს სახე... კბილგზე ბოლოდ დაამსხვრია იმ ფალარათმა... სველი ხელებს ფრთხილად ისვამს შეშუპებულ სახეზე, ნელა, გაუბედავად იშორებს ბოთლის წერილ ნამტვრევებთან ერთად მიმხმარ სისხლს და ჭრილობები მაშინვე ახალი სისხლით ევსება. მერე ისევ წყალში აფართხლებს ხელებს, ფარფლებივით, და უარესად ამღვრევს, აქაფებს ბინძურ წყალს. გეგონებთ თამაშობსო, თავს იქცევსო, და ასეუცაა, სხვა არც არაფერი ევალება, არც არაფერი მოეკითხება. ვალიც გაისტუმრა და მოსახდელიც მოიხადა, ყბაყურისა და ყივანახველის ჩათვლით. ჯერ-ჯერობით, სხვა არანაირი საყმანვილო სენი არ შეყრია. სხვათაშორის, არც ვენერიული. ამ მხრივ, მათი

ოჯახი ნამდვილად სანიმუშოა, ყველანი მკაცრად იცავენ სისუფთავეს და უცხოთს არავის აჭაჭანებენ ოჯახურ სექსში. მაგრამ სიმართლე თუ გინდათ, ამას არაფერი აღარ აინტერესებს, აღარც ცოლის სიმართლე, აღარც მამის ტყუილი. საერთოდ არაფრის ცოდნა არ უნდა, არც ლუდოვიკო ბოლონიელის ჩაშლილი მისიისა, არც დონიოტოზ ნეკრუსელის დაქუცხვისა... არაფრის... სურს, უყვიცი და უცოდინარი იყოს სხვებივით, დანარჩენებივით, რადგან ცოდნა ზედმეტი ბარგია, ხელის შემშლელი და, შეიძლება, დამლუპველიც, როცა მარტო შენ იცი, რისი ცოდნაც ყველასთვის ერთნაირადაა სავალდებულო, მით უფრო მკვედარ ქვეყანაში, სადაც არათუ სიმართლეს არ ამბობენ მიცვალებულზე, არამედ საერთოდ არ ახსენებენ მიცვალებულს, თითქოს არც ყოფილაო. მართლაც, ვერავითარი სწავლა-განათლება ვერ მოუტანდა ალბათ ისეთ სულიერ კმაყოფილებას, შინაგან სიმშვიდეს, სიამაყის შეგრძნებას და, რაც კიდევ უფრო მეტია, ისეთ სახელსა და პატივს (არა მარტო ბოროტმომქმედთა, არამედ სამართლის დამცველთა შორისაც), როგორც მამის მკვლელობამ მოუტანა ერთ ჩვეულებრივ დებილს, თუმცა, სამწუხაროდ, არც მოლაღ ჩვეულებრივს, ჩვეულებრივზე დაბლა მდგომს თავისი ზნეობრივ-მორალური დონით, რადგან ჯერ კიდევ შენარჩუნებული აქვს და ვერაფრით მოუთოკავს იმპულსური სიბრაულისა და აღშფოთების უნარი, რაც, უპიროველეს ყოვლისა, ხელს უშლის ქვემარტი ბუნების გამომჟღავნებაში, რის გამოც ნაკლებად მიმზიდველი, თუნდაც, ნაკლებად საინტერესო ჩანდა ყოველთვის ტოლამხანაგების თვალში, მაგრამ როგორც კი ცული აიღო ხელში, როგორც კი ორად გაუპო თავი საკუთარ მშობელს, უშალ დიდების მარავანდედი დაადგა თავზე, სუფრა გაუშვალეს „ხეივანში“ და ყველამ ქვემოდან დაუნყო ლაქუცი, დუქნის გარყვნილი

ძალელებით. მკვლელობა ნინაპრების სგან მემკვიდრეობით მიღებული სება მისი და არა ფაცაფუცით, სახელდახელოდ, იძულებით შეძენილი ხელობა, დროის მოთხოვნილებათა გათვალისწინებით. პირიქით, სწორედ დროის მოთხოვნილებებმა შეუშალა ალბათ ხელი, თვისება ხელობად ექცია, თავის სახელოვან ნინაპრების მსგავსად. საყისუყულუბა და დამოუკიდებლობა, მით უფრო ზემოდან თავსმოხვეული და, ეშმაკმა იცის, რა მიზნით გათამაშებული, არა მარტო პირველი მოთხოვნილების საქონელს აქრობს დახლებიდან, არამედ უდანაშაულო მსხვერპლის დეფიციტსაც აჩენს მისდაუნებურად, რაც თავის მხრივ, არათუ რომანტიულ მომხიბველობას უკარგავს ჯვალათის პროფესიას, არამედ საერთოდ სათუოს ხდის მის არსებობას, რის გამოც ასობით და ათასობით თვალსაჩინო პროფესიონალი ქუჩაში რჩება და ჩვეულებრივი დურგლისა თუ სანტექნიკოსის მსგავსად, სანაგვეზე გადის სარჩოს მოსაპოვებლად... მაგრამ, რაც მართალია მართალია, მან გაცილებით მეტი შეძლო, ვიდრე მისმა სახელოვანმა ნინაპრებმა, თუმცა, ყველა მათგანი სახელმწიფო მნიშვნელობის მკვლელად ითვლებოდა და „უპრაგონოდ“ ხერხედა ხალხს მარჯვნივ და მარცხნივ. მაინც მხოლოდ მან გაბედა მშობელზე ხელის აღმართვა. შეიძლება, იმათ ვერ მოასწრეს, არ დასცალდათ, იქამდე დაიხოცნენ, ვიდრე მიხვდებოდნენ, მშობლები რომ უნდა მოეკლათ ჯერ, თუკი მართლად უნდოდათ ქვეყნის გასწორება — პეპერა ჩხუბში მოკლეს, პაპა მანქანამ გაიტანა — მაგრამ არცერთ მათგანს გუნებაშიც არ გაუვლია მშობლის მოკვლა და ეს თუ ვინმემ იცის, მხოლოდ ამან იცის, რადგან ზღაპრების მაგივრად და ყველა ზღაპარზე უფრო ნერვილად, იმათ ამბებს უყვებოდა ხოლმე ბებია, უყვებოდა მისი ხანებით ანთებული, აღვზნებული, აგანგაშებული, უზომო სასმელისგან

და ნარკოტიკისგან ხმაჩახრინნული, კლანჭებად ქცეული თითებით ჩაფრენილი შვილიშვილის მაჯას — გრძნობდა კიდევ, როგორ გადმოდიოდა ბების სხეულიდან მის სხეულში, როგორც ერთი ჭურჭლიდან მეორეში, გაუნელებელი შიში და სიძულვილი საკუთარი ჯილაგისა, საკუთარი სისხლისა და ხორცისა — ცხოვრებისგან დასახიჩრებული, მასაც ასახიჩრებდა უნებურად (ნარკოტიკით ჰქონდა ტინი შექმული), შურისძიების ფუჭი, ცვედანი, არაფრის მაქნისი ჟინით შეპყრობილი და უკვე ყველაფრის ჩამდენი, რისი ჩადენაც საერთოდ შეუძლია ქალს... თავადის ქალი ბოლშევიკს ჩაუნვა ლოგინში და ქმრისა და მამის დამხვრეტს შვილი გაუჩინა... შვილიშვილისთვის ვერ ეპატიებინა, რაც თავად ჩაედინა, გულქვა, უზირი, უგმური სიცოცხლისთვის, და იმასაც ძალით ითრევდა თავის ბინძურ, სამარცხვინო წარსულში, იმ უპაერო, ოფლიან და ბნელ დროში, თავზე ტომარაჩამოცმულმა რომ გაატარა ქვიშხეთური აგარაკის სარდაფში, ასე ვთქვათ, „რეპეტიციებზე“, ბრმა სიკვდილის განუწყვეტელ მოლოდინში, ვიდრე მისი მეუღლე და ამის პაპა, ამის დიდი სეხნია, სროლაში ვარჯიშობდა და ნაგანის ტყვიით ამსხვრევდა თავზე აბლაბუდიან ქილებსა და ბოთლებს... მოკლედ, არაეინ იცის, რის ფასად, მაგრამ ამას მოსახდელი უკვე მოხდლი აქვს. ასე თვლის მართლმსაჯულებაც. „ჩემზე რომ იყოს რამე დამოკიდებული, შენისთანა ბიჭს კი არ დავსჯიდი, დაეაჯილდოვებდიო“ — უთხრა გუმინ გამომძიებელმა კობინეტში, როცა ზერელე, „ფორმალური“ გაჩხრეკვისას მისი პიჯაკის გულის ჯიბეში აღმოჩენილ სურათს უბრუნებდა. ის ერთადერთი სურათია, რომელზედაც მშობლებთან ერთად არის გადაღებული და ახლაც პიჯაკის გულის ჯიბეში უდევს ალბათ, ყოველ შემთხვევაში, რამდენადაც ახსოვს, ჯერ ის სურათი ამოიღო შარდის ნუმიპედან და მერე გადმოხტა ღამის

ბარის საპირფარეოს სარკმლიდან, ასე რომ, ის ოცდასამი წელი, ავი იყო თუ კარგი, უკვე ისტორიას ჩაბარდა. ცოტაა თუ ბევრი, ამან ის მოიხდა, რაც მიუსაჯეს. თავისთვის არაფერი მიუსჯია, არც ოცდასამი წელი, არც ოცდასამი საათი. აზრი არ ჰქონდა და იმიტიომ. აზრი არ ჰქონდა იმდენად, რამდენადაც არც იქამდე ჩაუთვლია თავი დამნაშავედ და არც იმის მერე. ნებისმიერი ბოროტმოქმედი წინასწარ ითვალისწინებს, კანონის რომელი მუხლი შეესაბამება მის მიერ ჩადენილ დანაშაულს, იცის რაზე მიდის, ამასთან კი სულ სხვანაირადაა საქმე, ამას ჯერ სასჯელი უნდა მოეხადა და მერე უნდა დაედგინა, როგორი დანაშაული უფრო შეესაბამებოდა მისგან უკვე მოხდელ სასჯელს. ამდენად, ამან ისიც კი არ იცოდა, სწადიოდა თუ არა რამეს. უფრო სწორად, იმას სწადიოდა, რაც განგებას, ღმერთს (რომელიც, ეტყობა, მართლა არსებობს, რაკი მამამისმა ინამა), წინასწარ ჰქონდა გავალისწინებული, თუ რაც იმპულსური მრისხანების ჟამს მოეპრინა. რაც მთავარია, ამან ისიც არ იცოდა, ბოროტმოქმედება თუ იყო, რასაც სწადიოდა. პირადად მას, პირიქით ეგონა. ასედაც გაიფიქრა, სიკეთეს ეშურებო, როცა ცული უკვე მთელი ძალით ჰქონდა დაქნეული და ველარაფერი გააჩერებდა. ცულიც, რა თქმა უნდა, ღმერთმა ჩაუდო ხელში. თვითონ ერთი ნამით, თვალის უმციურესი ნაწილით აღიქვა იმის მომლოდინე, ცივი ელვარება და მერე ვერც მილიციამი და ვერც სუფრაზე გაიხსენა, როდის მივიდა მაგდასთან ცულის ასაღებად. ახლა თვითონაც ეცინება, მაგრამ ისევ მამის მეშვეობით რომ შეეცადა ამ უცნაური, უჩვეულო განსაცდელიდან გამომძრომას — ფაქტია — და მთავარ ფაქტზე არანაკლებ სამარცხვინოც... მამაჩემი მოაგვარებს ყველაფერსო — გაიფიქრა სამზარეულოში შესვლისთანავე, თავისთავად ცხადია, უნებურად, როგორც ბავშვობაში ემართებოდა

ხოლომე, მეტ-ნაკლებად სერიოზულ და სახიფათო სიტუაციაში მოხვედრილს. რალა შორს წავიდეთ, იმ დღესაც ასე გაიფიქრა ზუსტად, როცა გულამოვ-არდნილი მისდევდა ლიზიკოს ტრიალ მინდორში, მამასთან და ფელეზნისთან ერთად, და იმის გარკვევას კი არ ცდილობდა, რატომ უნდა გადახტომოდა ცოლი მანქანიდან, არამედ, „მამაჩემი მოაგვარებს ყველაფერს“, იმეფილებდა თავს. თან, გულამოვ-არდნილი გარბოდა და იმის მერე, ასე გარბის: სული ეხუთება, ცეცხლის პერანგი აცვია თითქოს, ღილები კი ვერ შეუხსნია, ვერ იმორჩილებს თითებს და, გამწარებული, ტანზე იხვევს პერანგს. ანყვეტილი ღილები კულტკალიებივით მიხტვიან მაღალ ბალახში. მინდვრის ბოლოში პირქუში ქედი წამოწოლილა, მაგრამ კი არ ახლოვდება, ნელ-ნელა უკან იხვევს თითქოს. ლიზიკო უკანმოუხედავად გარბის. ფეხშიშველაა. ფეხსაცმელები ხელში უჭირავს და მკვდარი ჩიტებივით მიაკონწიალებს. გარბის, გარბის, თითქოს სიკვდილს გაურბის. ესენი კი, ენაგადმოგდებული მწვერებივით მისდევენ. „ზემოდან მოუარე, ზემოდან“ — უყვირის მამა ფელეზნის და ესეც ელოდება, რა მითითებას მისცემს მამა. მაგრამ ამაოდ. მამა ძალდაც არ აგდებს, არადა, მთავარი ესაა. უფრო სწორად, ამის ცოლს მისდევენ დასაჭერად და თუკი ვინმე უნდა დაიჭიროს, ამაზე უნდა დაიჭიროს, პირველ რიგში. „მე თვითონ, მე თვითონ“ — ყვირის სუნთქვაშეკრული, გულამრვარდნილი, სახეზე, მკერდზე, მკლავებზე ოფლში ახელილი მუშლი გადაგლესვია. ამ საზიზღარი ფაფითა აქვს ამოვსებული პირის ღრუც და ნესტოებიც. ცოტაც და, გაიგუდება, მოკვდება. მაგრამ მაინც ჯიუტად მიძვრება ეკალბარდებში, სადაც ლიზიკო შევარდა ეს წუთია. მიძვრება, მატლივით მიტოვებს ლიზიკოს ნაკვალევზე, თუმცა, თვითონვე გრძნობს, რა უაზრობაა მისი თავგამოდე-ბა. საპუდისნეროდ დააგვიანდა უკვე.

ანუ, გინდაც მინდევს, დამწმინდის ლიზიკო, მაინც ვეღარასოდეს დაიბრუნებს უკან. აქამდე არ უნდა მიეყვანა საქმე. ნაღმა-უკულმა კი არ უნდა ეკითხა მისთვის ლექსები, არამედ რაც შეიძლება შორს და რაც შეიძლება სწრაფად უნდა გასცლოდა აქაურობას, იმასთან ერთად. არ უნდა მიელო მამის ნაწყლობები თავისუფლება, რადგან მამამ მართლა კი არ გაანთავისუფლა, როგორც ქვიშხეთში ეგონა, ცოლთან მარტო დარჩენილს, არამედ მისი ცოლიც ჩაიგდო ხელში, მისი მუშვეობით. დროებით დათმო დაპყრობილი ტერიტორიის ერთი გოჯი და ორი მიიმატა სამუდამოდ... ეს კი ეკალბარდებში მიძვრება. რას ეძებს? რა დაუკარგავს? აქ ლიზიკოს რა უნდა? ლიზიკო რახანია გამოათორის აქედან მამამისა და ფელეზნიმ. აქ მხოლოდ ლიზიკოს დანატოვარი სიცარიელეა, ლიზიკოს სუნდაკრული, ეკლიანი ჩახუთული, მუშლითა და მტკრით ამოვსებული. ლიზიკოს დანატოვარ სიცარიელეში მილოდავს მატლივით და საკუთარ ხორცს ატოვებს მაცვლოვანის ეკლებს. მისი სისხლით წვეთავენ მაცვლოვანის ეკლები. „ლიზიკო, ლიზიკო“ — მისი ხმით ყვირის, ღრიალებს მაცვლოვანი. ლიზიკოს სახელი სასულეში გასჩხერია თითქოს და როგორმე თუ ვერ ამოანთხევს უკანვე, ისიც ამასავით გაიგუდება, დაიხრჩობა, მოკვდება... „იღმუმ ასახუმ სრად ადოეზე“ — მშვიდად ამბობს მამათილის მკერდზე თვალმიწულული ლიზიკო. იმასაც მთელი სახე დაკანვრია. ნაკანრებში სისხლი ჩასდგომია, მაგრამ, გაჭირვებით, მაინც ახელს ცალ თვალს, ძალიან აინტერესებს, რა ზემოქმედება მოახდინა მისმა ნათქვამმა, და შედეგით კმაყოფილი, ენას უყოფს ამას. ეს კი იცინის, იმდენად უმწეოა ილონოს რამე, ყველაფერზე ეცინება, სიყვარულზეც, ვერაობაზეც, ყველაფერზე... იმაზეც კი ეცინება, იმით მაგივრად რომ რცხვენია, უფრო სწორად, ლიზიკოს მაგივრად — მამისა და მამის მაგივრად —

ლიზიკოსი. მამამისმა ლიზიკო ფარად დაიყენა ნინ, ცულშემართული შვილის მოსაგერიებლად, ლიზიკომ კი, ერთად მობოჭილი საცვლები (იქამდე, რატომღაც, მკერდზე პუნდა მიხუტებული ორივე ხელით), სახეში მიაყარა და უყვირა: „დამარტყი, რალას უცდი, შე ლაჩაროო“. მაგრამ ყველაზე ნაკლებად ლიზიკო იმსახურებს მისგან სიკვდილს და ეს მამამისმაც იცოდა. თუ იცოდა, იმან იცოდა სწორედ, და თუ უნდოდა, სწორედ ამას უნდოდა, არჩევანი შეუძლოდა იმას. იმიტომაც დუმდა. დუმილით აგიუბდა ორივეს, ერთმანეთს რომ დარეოდნენ ბოლოს. სხვათაშორის, ყველაზე ნათლად, ის დუმილი ახსოვს. ის დუმილი იყო ყველაფერზე ამაზრზენიც და შეურაცხმყოფელიც. სულ რამდენიმე წამს გაგრძელდა ალბათ, მაგრამ აქამდე ვერ დარღვია ვერაფრით. მილიციამაც შეჰყვა, დუქანშიც, ლამის ბარშიც... შეიძლება სიკვდილი იმდენად არ უნდოდეს, რამდენადაც იმ დუმილისგან განთავისუფლება. იმ დუმილის გამო უნდა ალბათ სიკვდილი. იმ დუმილით კიდე უფრო მონუსხა და გამოათავყანა მამამისმა, მაგრამ არჩევანი მაინც არ შეშლია, მამასა და ცოლს შორის კი არა, არამედ მამის ჩრდილში მატლივით ღლონასა და გაფრენის იმ წამით შეგრძნებას შორის, ცულის დაქნევისთანავე რომ დაუფლა უცებ და ერთბაშად აამალა საკუთარი უძღურების, საკუთარი უმწეობის, საკუთარი სიმდაბლის მწვერვალზე, რასაც ვერ ვოჯოხებთური ღრეობა მოჰყვა, მერე კლინიკური სიკვდილი და ბოლოს კომარული სიზმარი, რომელმაც, სამუდამოდ თუ არა, ღმერთმა იცის, რამდენი ხნით გამოათრია სინამდვილიდან, რკინის გრძელტარიანი კაუჭივით, რომლითაც პაპამისი მორიგ მსხვერპლს გამოათრევდა ხოლმე სიკვდილმისჯილთა საკნიდან. ასე რომ, მისი მიწაზე დაბრუნება უკვე შეუძლებელია. ის უკვე ცაშია, მაღლა, საკუთარ თავზეც კი, და სწორედ იმ წამიერი თავისუფლე-

ბის ნყალობით; იმ წამიერი თავისუფლების გამო, იმ წამიერი თავისუფლებისთვის, სრულიად მარტომ, დამოუკიდებლად რომ მოიპოვა მამის სისხლით მოთხერილ სამზარეულოში. მამის არსებიდან საკუთარი წარმომავლობა, საკუთარი ფესვი ამოიძირკვა და, ჩვენში რომ ვთქვათ, ეს არის მისი პირდაპირი დანიშნულებაც, ამისთვისაა საერთოდ მოვლენილი ქვეყანაზე. მატლის პეპელისავით, საკუთარი გვარ-ჯილაგის აღსასრულის მანუყებელია და აქეთ-იქით უაზრო ფარფატითა და ფრენით – ფარფატითა და ფრენით – ამთავრებს წინაპრების მიერ ხოხვით გამოვლილ გზას, მატლის ფიქრივით უფერულსა და ულიმლამოს... ლამის ბარის მატლები ამასთან ვერ მოვლენ. ისინი კიდე უფრო უარესი მატლები არიან, საპირფარეოსო ნუშპეების ბინადარი... მატლებად დარჩებიან ბოლომდე. იმიტომაც ვერ მოჭამეს ფეხები. ვერასოდეს განიცდიან, რაც ამან განიცადა, რადგან ის კი არ ადარდებთ, ვაითუ, ძალა არ გვეყოს მოსაკლავადო, არამედ, ვაითუ, ჩვენზე ძლიერი აღმოჩნდეს, და აქეთ დაგვხოცოსო. უფრთხილდებიან თავიანთ მატლურ სიცოცხლეს, გაუთავებელი ლაყობით მალავენ თავიანთ მატლურ შიშს და განუსყვეტილ დამებენ მათთვის არასასურველი სიტუაციებიდან გამოსაძრომ ბერელებს, თორემ, რა მნიშვნელობა აქვს, ვის კლავ, ქილერს თუ ქრისტეს, თუკი მისი მოკვლა დაგისახავს მიზნად, თუკი მისი სიკვდილი მიგაჩნია ერთადერთ ხსნად, თუ მთელი ქვეყნიერებისთვის არა, შენთვის მაინც. განა ამან უყოყმანოდ, ულაპარაკოდ არ დააქრა მამას ცული თავში?! თუმცა, სრულეობითაც არ გაუკვირდებოდა, ლითონის ან ქვის ბირთვივით, აესხლიტა მამის თავს მისი ცული. მამა უკვდავი იყო მისთვის, არა მარტო ბავშვობაში, როცა ვერ ბევრი არაფერი გავგებოდა სიკვდილისა, არამედ მერეც, როცა თავად იხილა, იგრძნო და ინენია ყვე-

ლაფრის წარმავლობა. მხოლოდ მამამისი რჩებოდა უცვლელი, შუუვალი, მიუდგომელი, როგორც ზებუნებრივი, ისევე ბუნებრივი და ქვებუნებრივი ძალებისთვის. ვის არ ხსნიდნენ, ვის არ იჭერდნენ, ვის არ კლავდნენ — ის კი (მამამისი), ერთი კაბინეტიდან მეორეში გადადიოდა, თანაც უკეთესში, უკეთესი ავეჯითა და მდივანით განყობილში. ამოიქცა ამოიქცა და ამოიქცა ყოველი, მაგრამ მაინც ნუ შგონიათ იმ დებილებს, ცხვარივით რომ გაუჩერდებათ ეს. მართალია, სიკვდილს იქით დაიქცებს, მაგრამ მართლა ცხვარი ხომ არ არის?! შეიძლება, მამამისისთვის ცხვარი იყო, უფრო სწორად, ცხვრის მაგივრად ეს შესწირა მამამისმა თავის კერპს, მაგრამ ეს მაინც უფრო ადამიანია, ვიდრე ცხვარი: რაღაცეები ახსოვს (მაგალითად, ჭრელი ძროხა, თვალგადმოვლებული ციყვი, მისგან განანწყნებული ობობა...), რაღაცაზე გული წყდება (პირველ რიგში, ქვიშხეთში გატარებულ დღეებზე), ვიღაც უყვარდა (ვთქვათ, ლიზიკო)... ასე რომ, ჯერ თავიანთი უპირატესობა დაუმტკიცონ, ყველა გზა მოუჭრან, არ დაუტოვონ გადარჩენის არავითარი შანსი და, კი ბატონო, მერე გინდა მართლა ცხვარივით გამოჭრან ყელი, გინდა ტყვია დაახლოონ კეფაში, როგორც პაპამისი ექცეოდა „სამშობლოს მოღალატეებსა“ და „ხალხის მტრებს“. მაგრამ ვიდრე ცოცხალია, ესეც ყველაფერს იღონებს, რათა ერთხელ კიდეე გადარჩეს, იმიტომ კი არა, სიკვდილის რომ ეშინია, არამედ მამას რომ არ შეხვდეს სიკვდილის საუფლოში, სიმძაფრე და სიცოცხლე არ დაუკარგოს ერთხელ უკვე განცდილსა და გადატანილს (თუნდაც, წარმოდგენილს), რადგან იქაც, სიკვდილის საუფლოშიც, ისევე მოექცევა მამას, როგორც აქ მოექცა, სამზარეულოში — თავს გაუპობს ცულით... თავს გაუპობს ცულით ერთადერთ ადამიანს, რომლისაც სწამდა, რომელიც ეიმედებოდა და რომელსაც სიმბოლოდ თვლიდა საერთოდ ადამიანო-

ბისა, ვიდრე იმან ბრანტს ვინაობა არ აქვს აი, შენი რწმენაც, აი, შენი იმედიც და აი, შენი ადამიანობაცო... იმიტომ, მისი უკანასკნელი სურვილია, გადარჩეს, ანუ, არასოდეს აღარ შეხვდეს მამას. არადა, ამ ერთი საათის წინ, იმდენად ახლოს იდგა სიკვდილთან, ხეინათქივით გადასდიოდა სახეზე მკვდარი მამის სუნიანი, ნებოვანი ამონასუნთქი... ახია! მეტის ღირსია! ეგრე მოუხდება! ვილაცის, მართლა დებილის, წერა-კითხვის უცოდინარის გაუნაფავი ხელით დაჯღაბნილმა აცაბაცა ისრებმა გააბრიყვეს, გაიტყუეს და საკუთარი ფეხით შეაბრძანეს ხაფანგში...

— ეს საიდანღა გაიჩინა, ე?! — გულწრფელად გაუკვირდა ბარმენს.

— მე რა ვიცი. მე რომ მოვედი, ეგ უკვე იჯდა — თქვა ლიდა.

ხელოვნური, გრძელი წამნამები შავად უზინავდა. აშკარად ზედმეტი მოსვლოდა საღებავი.

— რა გნებავთ, გენაცვალე? მარტო ხართ? — დაუყვავასავით ბარმენმა ანტონს — კარი ვინ გაულო? — მიუბრუნდა ლიდას.

— მე არ გამოილა. მე რომ მოვედი, ეგ უკვე მაგიდასთან იჯდა — თქვა ლიდა.

— კარგია, შენი ქორიმი... — აუქნია ხელი ბარმენმა — ნალდი შენი კლიენტია, ბოზიშვილივიყო...

— ერთხელაც იტყვი და ნავალ... მეყოფა ყოველდღე ერთი და იგივე... — გაბრაზდა ლიდა, მაგრამ ბარმენმა არ აცალა:

— რადიბოგა! ოლონდ, მერე ხეუნა აღარ დამიწყო — დაეთანხმა და დაემუქრა კიდევ, ერთსა და იმავე დროს.

— მე არაუვის არაფერს არ ვეხვებები... ასეთ სამსახურს ყველგან ვიშოვნო... აქეთ შემეხვებებიან — კიდევ უფრო გაგულისხმა ლიდა.

— ვსომოვრჩით. მაგაზე მერე ვილაპარაკოთ. ახლა კლიენტს მიხედე — საქმიანად თქვა ბარმენმა — შუუკვეთეთ, რაც გინდათ — მიუბრუნდა ანტონს.

ანტონმა პირველად მაშინ შეხედა საფუძვლიანად. ოცდაათს ძლივს იქნებოდა გადაცილებული, მაგრამ ბუერად ხნიერად გამოიყურებოდა, ალბათ ნაადრევი სიქაჩლისა და სათვალის გამო. აშკარად მონადინებული იყო, ზრდილი, თავაზიანი კაცის შთაბეჭდილება მოეხდინა «კლიენტზე», მაგრამ ხელოვნური, ნაძალადევი თავაზიანობა კიდევ უფრო მდაბიურსა და არასასიამოვნო ელფერს აძლევდა მის გარეგნობას.

— რა გაქვთ რო? — ჰკითხა ანტონმა აგდებულად.

— ე, როგორ თუ რა გვაქვს... ჩვენ ყველაფერი გვაქვს. შუუკვეთეთ რაც გინდათ და ლიდა ყველაფერს გააჩენს... არა, ლიდა? — დაიმონმა მელამ კუდი. მაგრამ, მართლაც, მელიის კუდივით გაფუშვებული ოფიციალტი, რომელიც ალბათ მეძვადაც მუშაობდა შეთავსებით ამ გაუგებარ დაწესებულებაში, ჯერ კიდევ ებუტებოდა. ყოველ შემთხვევაში, აშკარად ყელში ჰქონდა ამოსული თავისი ორივე ხელობა.

— არაფერსაც არ გავაჩენ... მოვრჩი მუშაობას — განაცხადა კუშტად.

— არ გააჩენ და... რას ჰქვია, არ გააჩენს არ გამოიყვანო, შენაბოზვარო, მოთმინებიდან... — მოთმინებიდან გამოვიდა კი არა, გამოვარდა, გამოენთო ბარმენი.

— ეი, მუნუკ... არ გრცხვენია? როგორ ელაპარაკები ქალს... — მშვიდად უთხრა ანტონმა.

ბარმენი მოულოდნელობისაგან გაოგნდა, დამუნჯდა. ანდა, შეგნებულად დაიმუნჯა თავი, დრო რომ მოეგო, სასწრაფოდ აენონ-დაენონა შექმნილი სიტუაცია და შერედა ემოქმედა, სიტუაციიდან გამომდინარე.

— ჯერ ლაპარაკი უნდა ისწავლო და შერევა ხსნა ბარი... — გააგრძელა ბარმენის დუმლით გათამამებულმა ანტონმა — აქ უნდა ისწავლოს გამოქლიავებულმა ახალგაზრდამ, რაც სკოლაში ვერ ისწავლა... მობრძანდით. დაბ-

რძანდით. მადლობთ. უქაცოცხლად. კარგად ბრძანდებოდეთ... არ მიაფსათ მაგიდის ფეხს... არ მიაჭყლიტოთ კედელზე სიგარეტის ნამწვავი... ნუ ჩაუფურთხებთ მეზობელს ყავის ფინჯანში...

— შენი საქმე არ არის, ჩვენ რას ვეცყვით ერთმანეთს — გაანყვეტინა ლიდამ. ეტყობა, ტანმა საფრთხე უგრძობო და ხაზგასმული ფამილიარულიობის სცადა დაძაბულობის განმუხტვა — თქვი, რა გინდა, რა მოგიტანო? — თან, მარჯვენა ხელის გრძელფრჩხილებიან თითებს, ალბათ მღელვარების დასაფარავად, მაგიდაზე ათამაშებდა, ლამის ანტონის ცხვირწინ, მარცხენა კი, გამომწვევად, შემოედო თეძოზე.

ანტონს, რატომღაც, გული დანყდა, ეგონა (თავს დააბრალოს), ოფიციალტს ესიამოვნებოდა მისი გამოქომაგება, მადლიერების გრძნობით განიძსჭვალებოდა მისდამი, მოიგლეჯდა ფოთლისხელა წინსაფარს, სახეში მიაგდებდა სათვალისანი გველივით გაღურსულ ბარმენს და, თუნდაც, მეძავური, ოფიციალტური ღირსებით მიატოვებდა აქაურობას... მასთან ერთად.

— შენს ადგილას, ფრჩხილებსაც შავად შევიღებავდი... დაგხატავს... ერთბაშად გაიზრდება კლიენტურა... მენდე სიტყვაზე. კარგად ვიცნობ ამ დებილ ქალაქს — თქვა ყალბი გულითაადობით. — საღლაბუცოდ არ მცალია, შენი ჭირიშე, თქვი, რა გნებაეს? — აიფხორა ლიდა. თან ფრჩხილებზე დაიხედა უნებურად.

— ორალური სიყვარული — მიახალა ანტონმა მშვიდად, ნარბის შეუხრულად.

— რაო? რა მნებაესო? — როგორც იქნა გამოერკვა ბარმენი. საკუთარ ყურებს არ დაუჯერა და ისევ შემობრუნდა, წასასვლელად გამზადებული.

— სისაძაგლეს მუშბნება არაღაცას — დააბეზლა ლიდამ კლიენტია.

— ორალური სიყვარული შევუკვეთე — უთხრა ანტონმა ბარმენს იმავე

სიმშვიდით — თქვენ არ თქვით, რაც გინდოდათ მოთხოვეთო?!

— შარში ნუ გამხვევ, ძმავ, შენი თავი არა მაქვს — დაიძაბა ბარმენი.

— სროკი მომიხდია, ძმავ, გამიგე რა! — ხმაში აპყვა ანტონი.

— ნადი, მიშას დაუძახე... კენჭოსაც. დროზე ქენი, რას მიყურებ, შე იდლოტო? ორივენი მოვიდნენ ახლავე — უთხრა ბარმენმა ლიდას — ადექი. მორჩა. ვიხურებით. აღარ ვმუშაობთ — მკლავში მოკიდა ანტონს ხელი.

— ხელი გამიშვი — თქვა ანტონმა მშვიდად.

ბარმენმა მაშინვე გაუშვა ხელი. ანტონმა ადგომა დააპირა, ორივე ხელით დაეყრდნო მაგიდას და სკამიც ფეხით გააჩოჩა უკან, მაგრამ ამ დროს, ისინიც მოვარდნენ, მიშა და კენჭო, და რა ხდება, რა ამბავიაო, აქომინებულები დაადგნენ თავზე აქეთ-იქიდან.

— ვინ არის? ფულს არ იხდის? — იკითხა მიშამ.

— შარზეა ვილაცა... მეძველებიჭება აქ... მინეტი მოთხოვა ლიდას — თქვა ბარმენმა.

— ვაჰ! — გულწრფელად შეიცხადა კენჭომ.

— მერე? გაქვს მაგდენი ფული? — დაინტერესდა მიშა.

— ფული საერთოდ არა მაქვს. დღეს გამოვედი ციხიდან — თქვა ანტონმა.

— ფუფლო ხარ? ესე იგი, ფუფლო ხარ — დაასკენა კენჭომ.

— ფუფლო კი არა, მკვლეელი გნებავთ, ქლოერი — დააზუსტა ანტონმა.

— გვალადავებს, ბოზიშვილივიყო — თქვა ბარმენმა.

— მეც არა ვთქვი, ვაკელები მოვიდნენ-მეთქი... — თქვა მიშამ.

— რა იცი, რომ იმათი გამოგზავნილი არ არის? — აღელდა ბარმენი — ვინ ხარ, ძმავ, რა გინდა? აქ ბარდერი არ არის, აქ ბარია — მიუბრუნდა ანტონს.

— ეს რა ბარია... თქვენ რა, ვიდეოშიც არ გინახავთ ბარი? — ჩაიციხა ანტონმა და დემონსტრირებულად მოატარა ხელი სივრცეში.

მართლაც, იქაურობა ჩვეულებრივი სასაბადლოს უფრო გავდა, უნდა რომ ღამის ბარს. ერთ კუთხეში იატაკი ოდნავ აემიღლებინათ და ზედ სკამი დაედგათ, ალბათ მუსიკოსისთვის, მაგრამ ახლა არავინ იჯდა იმ სკამზე — ამერიკული სიგარეტის მოჭმულხული კოლოფი დაეგდო ვილაცას ზედ — ხოლო, დარბაზის მეორე ბოლოში, სიგარეტის კვამლის ღრუბელში შეყუჟული სამი ბიჭი და ორი გოგო, ანდა, სამი გოგო და ორი ბიჭი, კიდევ უფრო ამძაფრებდა ისედაც უსიცოცხლოსა და უფერულ გარემოს. საერთოდ არ იღებდნენ ხმას. ალბათ ანაშას ენეოდნენ და გარინდულნი ელოდებოდნენ მძაფრ შეგრძნებებს. არც გაუგიათ, რაც დარბაზის ამ ბოლოში ხდებოდა.

— კაიფობ, ჯიგარ? — უთხრა კენჭომ ანტონს, ცუდად შენიღბული სიბრაზით — ეგრე როგორ შეიძლება... ეგრე არ გამოვა, ძმავ...

— კაიფობ კი არა, ქეიფობ. ქართულად ქეიფია — გაუსწორა ანტონმა, ყურადღება არ მიუქცევია იმის ცუდად შენიღბული სიბრაზისთვის, თითქოს მშობლური ენის მასწავლებლად მოეწვიათ აქ და პირველ გაკვეთილს უტარებდათ — ბაყაყი წყალში ყიყინებს... კაპიკი გაკაპიკებულა... სარტყელი მივირტყი-მოვირტყი, მორტყმული დავიარები... და კიდევ რამდენი ასეთი მარგალიტი გვაქვს, ღეთის წყალობით. ასე არ არის? მაგრამ თქვენ თუ აღარ მოგწონთ, მე ვინ მსჯღის ვითომ... თავი ქვას გიხებთქო... სხვათაშორის, მართლა ექეიფობ, ორი დღეა, ქეიფში ვარ, არ გამომიხელდა არაფრით... ასე რომ, მეც თქვენისთანა ნაგავი ვარ... თუ არ გჯერათ, მისუნეთ...

ამკარად, ცუდად იყო ატეხილი, წერას ჰყავდა ატანილი, ცეცხლს ეთამაშებოდა, მაგრამ სიამოვნება ცეცხლთან თამაში, გამაბრუებლად, გამომათავყვანებლად, როგორც გამნირავე დედის, ანდა, მოლალატე ცოლის აღერსი...

– გიჟია, ბოზიშვილივიყო – თქვა ბარმენმა.

– ნადი, ძმაო, მასტი ნახე – ქურდულად მოუქცია კენჭომ.

– ჩემი მასტი არ არსებობს... ერთი პატიოსანი მკვლეელი ვარ, სულს იქით არაფერი მაბადია – თავი მოისანყლა ანტონმა.

– გეუბნებით, გიჟია – თქვა ბარმენმა.

– ადე, ადექი! გავიდეთ, გარეთ ვილაპარაკოთ – ხმას აუნია კენჭომ და მკლავზე წაეტანა, უნდოდა ძალით წამოეყენებინა სკამიდან, როგორც მთვრალი, გაჯანჯლებული კლიენტის, მაგრამ ანტონმა დაასწრო, ყველასათვის მოულოდნელი სისწრაფით წამოადგა ფეხზე, გადაყირავებული სკამიც ასევე სწრაფად, უკანმოუხედავად მოიშორა ფეხით, თან პიჯაკის გულის ჯიბეში ხელის ჩაყოფაც მოასწრო და კი არ იყვირა, დაისისინა: ადგილზე გაგათავებთ სამივესო... ეტყობა, ლიდა არ ჩაუგდია სათვალავში, მარტო მამრობითი სქესის ნარმომადგენლები იგულისხმა.

– გირჩევთ, სიტყვაზე დამიჯეროთ – დაამატა ცოტა ხნის შემდეგ, უკვე აგდებულად მომლიმარმა.

დაძაბული დუმილი ჩამოვარდა. თითქოს დაცხა კიდეც. ლიდა მოშორებით იდგა და გულხელდაკრეფილი იყურებოდა აქეთკენ. შეღებილი თვალ-წარბი შავად უბზინავდა. გეგონებოდათ, ჩვეულებრივ, მობეზრებულ სანახაობას უყურებს იძულებით და ერთი სული აქვს... არა, პირიქით, სულერთია მისთვის, როდის ან რითი დამთავრდება ეს მორიგი მაიმუნობაო.

– ეს ბაზარი მინდოდა ახლა მე?! – ბარძაყზე ხელი დაირტყა ბარმენმა.

– გვასიბანდებს – თქვა კენჭომ – ვინ ჭამს მაგას...

– გეუბნებით, მკისრებელია – თქვა ბარმენმა.

– მკისრებელი ვარ... ყველაფრის მკისრებელი ვარ – დაეთანხმა ანტონი – მამასავით, მამის მამასავით, მამის

მამის მამასავით... – მარჯვენა ხელი ისევ პიჯაკის გულის ჯიბეში შექონდა ჩაყოფილი.

– ესო. მოვრჩეთ ბაზარს. თქვი, რა გინდა და ნადი შენი გზით – საქმიანად მოუჭრა ბარმენმა.

– შენ ცოტა ვერა ხარ, აი... – ყასიდად მოიღუშა ანტონი – აკი გითხარი, არსად მიმესვლება-მეთქი... პატიოსანი, მკვლეელი კი არა, პოეტი აღარ უნდა არავის... ამის მეტი არაფერი მაბადია. ეს არის მთელი ჩემი ავლადიდება – მოაყოლა აუჩქარებლად და პიჯაკის გულის ჯიბეში ჩაყოფილ ხელს სურათი ამოაყოლა, ჩვეულებრივი სურათი, ფრიად გავრცელებული საოჯახო ალბომებში: დედ-მამა თავიანთ შვილიკოსთან ერთად. ოჯახის ნევრები ოჯახურ გარემოში.

ბარმენმა მტაცებელი ცხოველის სიმარდით გამოსტაცა სურათი ხელიდან. ჯერ ხარბად დააშტერდა, მერე რამდენჯერმე გადაატრიალა ნაღმა-უკულმა, ბოლოს, მგონი, დასუნაკიდეც, მაგრამ მაინც ვერაფერი გაუგო.

– ესენი ვინ არიან? რად გინდა? – უკითხა ანტონს დაუფარავი ინტერესით – შენ რა, მართლა მკვლეელი ხარ? ქილერი ხარ? ესენი უნდა დახოცო? – ზედიზედ მიაყარა შეკითხვები, ზედმეტად აღელვებულმა საკუთარი, ჯერ კიდეც დასაზუსტებელი ვარაუდით.

სურათი ორი თითით ეჭირა, წკიპად, თითქოს ეს ნუთია გაუმტლავებია და ამრობსო.

– მაგათგან ერთი უკვე მოვკალი – უთხრა ანტონმა და ხელი გაიშვირა, სურათის ჩამოსართმევად, მაგრამ ბარმენმა სურათიანი ხელი განზე გასწია.

– მინეტისთვის ხალხს ხოცავ, შერემა, არ გრცხვენია? – თქვა კენჭომ.

თვალგაშეშებული, გაფითრებული, სადღაც, ანტონის თავს ზემოთ იყურებოდა, დაძაბულობისგან ყბაჩამოზრდილი და, ეტყობა, ანტონისგან განსხვავებით, ის ნამდვილი იარაღის ტარს ბლუჯავდა ჯიბეში. ვერ გადა-

ენყვიტა, აპყოლოდა თუ არა უეცრად გაჩენილ განზრახვას, ანუ, ამოელო თუ არა იარაღი, რადგან თუკი ამოიღებდა, მერე იძულებული შეიქნებოდა, ეხმარა კიდევ.

ანტონმა ისევ ბარმენს შეხედა, ვითომ ისევ სურათის ჩამოსართმევად გაუნოდა ხელი, მაგრამ, იმავე წამს, კენტოსკეს შემობრუნდა და მოულოდნელად, ვიდრე ის ყოყმანობდა, მთელი ძალით ხეთქა მუშტი სახეში. კენტო გადაქანდა, ერთი-ორი არეული ნაბიჯიც გადადგა უკან, მაგრამ არ ნაქცევულა. ნაქცევით ანტონი ნაიქცა, რადგან მიშამ შავად ალაპლაპებული ნაგანის ტარი ჩაარტყა კეფაში... „ადრეც თუ მოგსვლიათ ერთმანეთში უსიამოვნებამ“ — მაშინვე ჰკითხა გამომძიებელმა და ასანთის კოლოფი ისროლა მაგიდაზე. „მე და ჩემს ცოლს“ — შეუბრუნა კითხვა ამან. „მაშა მოკალი შენ თუ ცოლი“ — გაიცინა გამომძიებელმა და — „აგე, ციყვი“ — გაიშვირა თითი. ამან გამომძიებლის თითს თვალი გააყოლა და მართლა დაინახა ციყვი, ოღონდ, ხეზე კი არ იჯდა, ბარმენის უბიდან იჭყიტებოდა. უცებ ცალი თვალი გამოებერა, გამოებერა, გამოებერა და აეროსტატის ხელა რომ გახდა, საზარელი ხმით გასკვდა. იმის ლორწოვანი ნაფლეთები თვალზეც აეკრა ანტონს და იმავე წამს საპირფარეშოში ამოჰყო თავი. ლიდას გარდა, ყველანი იქ იყვნენ. სუნით მიხვდა, სუნითა და განსაკუთრებული, საპირფარეშოსეული სიგრილით. ამქვეყნისა აღარ იყო, ფეხზე ვერ იდგა, მიშას ეკავა უკნიდან, უფრო სწორად, ფეხებნართმეული, ილაჯგანყვეტილი და მინაზე ჩვარივით მოთრეული ეკიდა მიშას რკინისებურ მკლავებზე.

— მონუნე, შე დამშალო... ვის ვეუბნები მონუნე ქართული მომზასი — ეუბნებოდა კენტო და თვითონვე იცინოდა საკუთარ ხუმრობაზე. — ცოტა ქვევით დანიე, სიმონ, ხომ ხედავ, ვერ ვნედეები — უთხრა მიშას.

ეს ჯერ ვერ მიხვდა, რას ამბობდა, რაზე იცინოდა, რას აკეთებდა კენტო, მაგრამ უცებ შეძრწუნებული სიცხადით იგრძნო, როგორ მოულოთუნა იმან ტურებზე ამაზრუნად დონდლო, ნელთბილად აქოთებული ასოს თავი და მაშინვე წამოაზიდა, სისხლიახი დორბლი ჩამოეწუნა ნიკაპზე.

— ზედ დაბარწყია, ამ ჩათლახმა! — იყვირა კენტომ.

ახლა მიშამ და ბარმენმა გაიცინეს, ერთდროულად, შეხმატკბილებულად, თითქოს მოუთმენლად ელოდებოდნენ ამ რეჰლიკას.

— ტყუილად ფაფხურობ და იმიტომ. ხომ ხედავ, არ გიდგება — მოაყოლა სიცილს ბარმენმა.

— რა გზია მაინც ამისთანა — აპყვა მიშაც — შენ ისა თქვი, სამუდამოდ თუ დაგაკარგვინა კაცობა...

— დედითქვენისამ, დიახ! აბა, ლიდა შემოვიდეს... მე ამ ბანძზე არ მიდგება — თქვა კენტომ, ყოველგვარი ხუმრობის გარეშე, და იმავე წამს, კიდევ ერთი არაადაშიანური ტკივილი ელვისებურად გაიკლაკნა ანტონის შიგანში, ერთდროულად მისწვდა თავისი ცეცხლოვანი საცეცებით გულსაც, ღვიძლსაც, ტვინსაც... და მერე ფერდში, ნეკნებს ქვემოთ გაქვა-ვდა, ეკლს გორგლად ქცეული...

გამომძიებლის კაბინეტის ორივე სარკმელი ყურთამდეა მოღებული, მაგრამ ჰაერი მაინც არ შემოდის. ანტონი ლამის დაიხრჩოს. თანაც, პეპერას ჩაფართხუნებული ფარაჯა აცვია და ბუდიონოვკა ახურავს თავზე. სული ეხუთება. ცოტაც და, დანალმული საათივით იჭექებს მისი გული, ნაფლეთებად იქცევა. „არ დაგავინყყდეს პერეკოპი“ — უყვირის პეპერა. იმან და დიდედა კლავამ ჩამარხეს ეს მარილში, პერეკოპთან, დაბადებამდე დიდი ხნით ადრე, უფრო სწორად, თავიანთი მკვდარი თესლი მაშხივით შეინახეს მარილში, სამომავლოდ, და მართლაც, მარილის გაქვა-ვებულ ზვირთებში წევს თითქოს ახლაც, მარილის აკვანში, მარილის არ-

ტახებით გაკოჭილი, კანდაშაშრული, ტვინგამომშრალი... ერთი ყლუპი ჰაერი ჩაასუნთქეთ და ყველაფერზე თანახმაა: თბილისსაც აიღებს თავიდან და, თუ გინდათ, ძია ელიზბარსაც მიაყენებს კედელთან, ბიბლიოთეკარნიკოლოსაც, დოსოთეოზ ნეკრესელსაც, ძუძუებდაგლეჯილ დედოფალსაც და თავმოკვეთილ მეფესაც... სარკმლიდან, ჰაერის მაგივრად, მოახლოვებული დემონსტრაციის გაურკვეველი და შემამოფოთებელი ხმები შემოდის. გამომძიებელი იძაბება, მაგიდაზე სასროლად მომზადებული ასანთის კოლოფი ხელში უშემდეგა. ხან ანტონს შეხედავს გამომცდელად, ხან სარკმელს. ანტონსა და დემონსტრაციას შორის ფარულად არსებულ კავშირის დადგენას ცდილობს. ძველი ჩეკისტია, გამოქექილი, შებურჭილი. მაგრამ ანტონს აღარაფერი აკავშირებს დემონსტრაციასთან. „გაალეთ სარკმელი! — ყვირის გუნებაში — ეიბრჩობი...“ მართლა იბრჩობა, თუმცა, სარკმელი ღიაა. სასულე აქვს გადაკეტილი. მისი ჯალათები კი, აქ ხითხითებენ, ღამის ბარის საპირფარეშოში...

— ნაღდი ქილერია. თუ გინდა, სანაღლო — თქვა ბარმენმა და კენჭო გვერდით გასწია. კენჭო არ გასძალიანებია. ვინ იცის, გაუხარდა კიდეც. მაგრამ მაინც ნელ-ნელა, ვითომ უხალინსოდ, ვითომ იძულებით იკრავდა შარვალს — ესენი ვინ არიან? — თავზე დაჰყვირა ბარმენმა ანტონს და სურათი ცხვირწინ აუტარ-ჩაუტარა რამდენჯერმე. დემონსტრაცია კი, ნამი-ნამ ახლოვდება. დემონსტრაციას მუმლის ღრუბელი დასტრიალებს თავზე, რაც უკვე ჩვეულებრივი სანახაობაა თბილისისთვის. ხალხი გაბეზრებულია მუმლთან უაზრო ბრძოლით. ძლივს მოშორებულთა ადგილს იოლად მოვლენილნი იკავებენ. ანტონის ადგილს ვინ დაიკავებს? ანტონის ადგილი რახანია დაკავებულია. ლუდოვიკო ბოლონიელის ჩამოსვლამდე. ანტონს ადგილი არა აქვს.

საერთოდ, არაფერს არ წარმოადგენს ჰაერის ბუშტია, გენეტიკური უაზრობა, ანაქრონიზმი... კი მაგრამ, მამა თუ არ მოუკლავს, რას მორბობა, მაინც და მაინც, მილიციაში და რატომ არ მივიდა, ეთქვათ, გერმანიის საელჩოში? დაშიცავით, გთხოვთ, მშობლიური აგრესიისგან... როგორ, თქვე-უ-ენც? მამათქვენის შეი-ი-ლი? დიიიახ, ჩვე-უ-ენც, მამიჩვენის შეილი! ნუ გვერათ ფერისცვალებისა! რამდენჯერაც დასჭირდება, იმდენჯერ იცვლის ფერს და რამდენჯერაც არ უნდა იცვალოს ფერი, მაინც ის დარჩება, რაც არის. „ეიბრჩობი... დაეიბრჩვი... ბუდიონოვკა მაინც მომხადეთ, თქვე არაკაცებო“ — ყვირის, იგინება გუნებაში, სასულეგადაკეტილი...

— მგონი, რალაცას გეუბნება — მხარი ნაკა კენჭომ ბარმენს.

— რა? არ მესმის. გარკვევით თქვი! — ჯერ ყურში ჩაჰყვირა ბარმენმა ანტონს და მერ თვითონ მიუტანა ყური პირთან.

ანტონს უნდოდა ეთქვა, გამახსენდი, გიცანი, ვიცი, ვინცა ხარო, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა, სასაცილოდ ჩლიფინებდა, ტუჩებგადმობრუნებული, და დორბლის შხეფებს აფრქვევდა მხოლოდ.

„თქვენი დედა...“ — ყველას ერთად აგინებს გუნებაში, ვინც მის დაცემას შეუნყო ხელი, ვინც ამ აქოთებულ საპირფარეშოში მიიყვანა მისი ცხოვრება. ფუტკრის ბზული ზღვის დაგუბულ გუგუნში გადადის თანდათან. უფრო და უფრო იმუხტება, იძაბება ჰაერი. სარკმლის მინები შემანუხებულად წკრიალებენ, თითქოს მინა იძრაო. გამომძიებელს ცალი ყური ქუჩისკენა აქვს, ძალიან აინტერესებს, რა ხდება გარეთ, კიდეც რა „ფოკუს“ უნდა ელოდეს ქუჩისგან. გული უგრძნობს, რალაც კავშირი მართლა არსებობს თვითმარქვია მკვლელსა და ფეხბეემკიდა დემონსტრაციას შორის. ამ გოიმს ჰგონია, შენობის წართმევას უპირებენ. მაგრამ რალაც

კავშირი ნამდვილად რომ არსებობს ანტონსა და მოახლოებულ დემონსტრაციას შორის, ამას ანტონიც გრძნობს. გრძნობს კი არა, თავს დადებს. დაძაბული ელოდება, როდის ახრიალდება მეგაფონი, და აი, ისიც! „თავისუფლება სინდისის პატიმარს“ – ხრიალებს, ხიხინებს, იხრინნება მეგაფონი. ანტონი ლამის წამოვარდეს სკამიდან, მაგრამ ვერ განძრეულა, დაჭედვით სკამზე. „ლიზიკოს ხმა... ლიზიკო“ – უხარია ანტონს. როგორც არ უნდა დაამახინჯოს, გააუხეშოს მეგაფონმა, მაშინვე იცნობს ამ ხმას და ყოველთვის ასე გაუხარდება, როგორც გაბრაზებულიც არ უნდა იყოს და როგორც არ უნდა ეჯავრებოდეს თავად ლიზიკო. ცელების ხმისა არ იყოს, ეს ხმაც მისი საკუთრებაა, მისი საიდუმლო საგანძურის ერთ-ერთი უძვირფასესი ექსპონატი. მაგრამ ვიდრე მეგაფონი ხრიალებს, ხიხინებს, იხრინნება და ფილტვის ნაფლეთებით ისვრის გაუაზრებელ სიტყვებს – „თავისუფლება“, „სინდისი“, „პატიმარი“ – გამოძიებული ისევ გამოძიებულად უყურებს ანტონს, არ ჯერა, არ შეუძლია დაიჯეროს, ამხელა სპექტაკლი, მხოლოდ და მხოლოდ, ადამიანური სიმარტოვის, ადამიანური უმცნობისა და უიმედობის დემონსტრაციაა და მეტი არაფერი...

– ვინ არიან-მეთქი, არ გესმის?! – ისევ დაჰყვირა თავზე ბარმენმა.

– ვინ არიან? რომელი პარტია?“ – ეკითხება გამოძიებულიც. „ჩემი ცოლია... ლიზიკო... ლიზიკო ჩემი ცოლია“ – ჩლიფინებს ეს გუნებაში. „ააფე, ააფე, ნაეიდეთ. კარგი პურ-მარლი გველოდება... მე რომ მაგათი ამბავი ვიცი, დილამდე აღარ გაათავებენ...“ – ამბობს გამოძიებული და ასანთის კოლოფს მაგიდისკენ ისვრის...

– ხედავ ამ სურათს? ხედავ? თავზე დაგახევი, იცოდე! – ბრაზდება ბარმენი.

„მტკიცედ სდექ! შაონები უკვე მოდის... ლვინის პირველი ქარხნის მუშებიც ჩვენთან არიან“ – ხრიალებს, ხიხინებს მეგაფონი. „თავისუფალ

საქართველოს გაუმარ... თავისუფალ საქართველოს გაუმარ... ჯოს. ჯოს. ჯოს.“ – ღრიალებს ქურჩა. „რა გინდა მანდ, შე დებილო, ახლავე გამოეთრიე გარეთ“ – ისევ ხრიალებს, ისევ ხიხინებს, ისევ იხრინნება მეგაფონი...

– რომელი მოკალი? კაცი? ქალი? ბავშვი? – თავზე დაჰყვირა ანტონს ბარმენმა.

რა თქმა უნდა, ბავშვი. ბავშვი მოკლა ანტონმა. თავისი დამარილებული ბავშვობა. მკვლელი კი არა, თვითმკვლეელია, უფრო სწორად, აღარაფერი არ არის. ხმელი ფოთოლივით აგდია გამოძიებლის გვერდით, გამოძიებლის საკმაოდ შელახულ ფიატში, და კრწანისისკენ მიისწრაფის, სახელგანთქმული დუქნისკენ, ოლონდ, განთავისუფლების აღსანიშნავად კი არა, საკუთარ ქელეხზე. აღარც თავს ეკუთვნის, აღარც მამას, აღარც ცოლს და აღარც არავის... მისი დღე დაილია. მგზავრით, გინდაც პატიმარით, კი არ ზის მანქანის სავარძელზე, ხეს მომწყდარი და ქარის შემოგდებულ ფოთოლივით აგდია. მანქანა კი, ზედიზედ ეზანყება თითქოს საგანგებოდ მის გასამწარებლად გაჩენილ ღრმულეებას და ორმოებში და, მიუხედავად ამ სერიოზული დაბრკოლებისა, მაინც ახერხებს სივრცეში გადაადგილებას. აი, გასცდა მეტეხის ხიდს, ჭრელ აბანოებს, ბალნეოლოგიურს, თათრების საჩაიეს, დაჩოქილ ფიროსმანს... „არც ეგ არ დგას თავის ადგილზე“ – ნიშნის მოგებით ეკითხება გამოძიებული. რა თქმა უნდა, არ დგას, მაგრამ ანტონს ფეხებზე კიდია ყველაფერი. „თავი ქვას უხეთქია ყველას... თავი ქვას უხეთქია ყველას... ამ ჩემს ფეხებს...“ – ხრიალებს გაგუდული, მიშას ხელეზზე დაკიდული, როგორც დაკლული ხბორკინის კაუჭებზე... მაგრამ, მისთვისაც მოულოდებლად, სურათზე აღბეჭდილმა ათი წლის ანტონმა უმცროს ძმასავით შემოხედა უცებ, არ ვიცი, საყვედურით, არ ვიცი, თანაგრძნო-

ბით, და ისიც სურათს ნაეტანა უნებურად... არაფერი აქვს იმ სურათზე ძვირფასი, გასაფრთხილებელი. იმ სურათის წყალობით, მთელი ოჯახი ერთად იხდიდა სასჯელს, ერთი და იგივე მოტივით, ერთსა და იმავე საკანში. უფრო მეტიც, ერთსა და იმავე ნარზე, მართალია, სიმბოლურად, მაგრამ სამართლიანად, თუნდაც მხოლოდ ანტონის თვალსაზრისით. ოჯახმა შვა თავის წიაღში არა მარტო ფინიკველეობისა, არამედ – საბაბიც, ნამქვზებელიც, აღმსრულებელიც და... მსხვერპლიც. არც არაფერი უსუსხია, არც არაფერი შეუძენია. ყველაფერი თვითონ „ანარმოა“, წლების მანძილზე, საგვარეულო დამლით, რადგან ამ მიზნით იყო საერთოდ მოვლენილი გოდრიდან... ეს ევალებოდა ოჯახური მასშტაბით მანროდგენა მომავალი მსოფლიო მასშტაბის კატასტროფისა, კაცობრიობის ხვალისდელი დღისა, კაშელების დინასტიის თავდაუზოგავი და თითქმის საუკუნოვანი მოღვაწეობის კანონზომიერი შედეგისა... მილიციაში გული უსკვებოდა, ვაითუ, აღარ დამიბრუნონ სურათიო, და, ნეტაც, მართლა არ დაებრუნებინათ – იქ უფრო გადარჩებოდა – იდებოდა თავისთვის მტვრიან საქალაღეში, სხვა მირიად ვაუხსნელ საქმესთან ერთად... „პირველად ვნახე, კაცი ჯიბით ატარებდეს მშობლების სურათს და თან ცუღით დასდევდეს მოსაკლავადო“ – თქვა მაშინ გამომძიებელმა და ეს იყო ერთადერთი სწორი დასკვნა, რაც კი იმან საერთოდ გამოიტანა „კაშელების საქმიდან“. დიახაც, სიყვარულის გამო მოკლა, სიყვარულისთვის და სიყვარულით. ცოლი კი არა, მამა. მიზეზი კი არა, მიზანი. ცოლი მკვლელობის საბაბის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია მხოლოდ და, გარკვეული თვალსაზრისით, ისიც მსხვერპლია. ამდენად, არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, კონკრეტულად ვინ იქნება ის, ლიზიკო, ნინიკო თუ ანანო... აბსტრაქტული ცნებაა და, აქედან გამომ-

დინარე, სხვაც ბევრი ვინმე შეიძლება იყოს. ოდა ყოფილიყო ანტონის ცოლი. მართლაც, რა განსხვავებაა, რომელი მათგანი გამოვლენჯს ხელიდან შამპანურით გავსე ჭიქას, გაცნობისთანავე, და სანაცვლოდ თავისას, უკვე ფსკერამდე პირნმინდათ აშონოვილს, მოგაჩერებს... რომელი მათგანი არ გკითხავს სახელს, ზრდილობისთვის მაინც, და რომელი მათგანი დაგიმტკიცებებს უცარსა და ყველაფრის გამანსწორებელ სიყვარულს მაშინვე, იქვე, იქვე თუ არა, მეორე ოთახში მაინც, ანდა, სადარბაზოში, გარაყებს უკან, მანქანაში, ხის ძირას, ბუჩქებში... სულერთია, სად, ყველგან, სადაც ამურის საკმაოდ დაბლაგვებული ისარი დაენევა და დროებით გათიშავს, გააბრუებს, როგორც საშისა და ძნელად მოსათვინიერებელ მტაცებელ ცხოველებს აბრუებენ და თიშავენ მეცნიერები, სავალდებულო გამოკვლევებსა თუ აუცილებელი მკურნალობის ჩასატარებლად... მამა კი, მხოლოდ ის შეიძლება იყოს, ვინც არის, ვინც გაჩენამდეც შენს მამადაა ჩაფიქრებული ღმერთისგან და სიკვდილის მერეც შენს მამად დარჩება, გინდა თუ არა შენ, გსიამოვნებს თუ არ გსიამოვნებს. რაც მთავარია, ცოლის ღალატს, ასე თუ ისე, მაინც შეიძლება მოუწახოს გამართლება და, ადრე თუ გვიან, მაინც შეეგუოს კაცი. ეშმაკიც ვერ დათვლის, რამდენი კდემამოსილი ქალბატონი ღალატობს ქმარს, თუნდაც, ამ წუთას, ვიდრე ამას ასე ორალურად აუპატიურებენ საპირფარეოში. ცოლი ღალატისთვის არის შექმნილი და ძირითადად ჩვენვე, ქმრები, ვაძულებთ ამ ნაბიჯის გადადგმას. ღალატი კი არ უკვირთ ცოლისგან, არამედ ერთგულება, რადგან ნებისმიერი ქმარი ნებისმიერი ცოლისთვის ბუნებრივი დაბრკოლებაა, რალაცაში ხელისშემშლელი და, ძალაუნებურად, ყველა ცოლი ცდილობს და, ბოლოს და ბოლოს, ყველა ცოლი ახერხებს ამ დაბრკოლების გადალახვას, ვინ შფოთითა და აყალმაც-

კრეკენული
ნიკოსეა

ალით, ვინ მშვიდად და უხმაუროდ... მაგრამ როცა მამა გილალატებს, აბუჩად აგიგდებს, არათუ გაპატიებს, პირიქით, შენს დასაკინებლად, შენს გასაბითურებლად გამოიყენებს, ვთქვათ, შენს სისუსტესა და უასაკობას, ანდა, რამე ფიზიკურ ნაკლს (მით უფრო რომ, თავად შეგქმნა ასეთი ნაკიანი), არათუ შვილად გალიარებს, საერთოდ არაფრად ჩაგავდებს, თუნდაც, როგორც სულიერ არსებას, რომელიც ხედავს, გრძნობს, განიცდის და რომელსაც, იმისდა მიხედვით, თუ როგორ გარემოში, რა მგავალითებით გაზრდი, შეუძლია, დაუფიქრებლად დადოს შენთვის თავი და ასევე დაუფიქრებლად გაგიპოს თავი ცულით — ამის გაგება და, მით უფრო, ამასთან შეგუება, არამარტო ძნელია, დაუშვებელიცაა, ლალატია მთელი კაცობრიობის წინაშე, რამდენადაც ყველაფერი მოდის მამისგან, და არავინ იცის ძე, გარდა მამისა, და არავინ იცის მამა, გარდა ძისა! ეს უკვე კატასტროფაა, აპოკალიფსი, სამყაროს ბოლო დღე, არმაგედონი... მამა უარყოფს შვილს, შვილი კლავს მამას. წრე იკრება. ხაფანგი იხურება და გვარის უკანასკნელი წარმომადგენელი, უპაერო სიერცხეში გამომწყვდეული, ამოად აბჩენს პირს, ამოად დაეძებს გამოსავალს გარდუვალი და სამართლიანი აღსასრულიდან. მამის მკვლეელი სწორედაც საპირფარეოში უნდა მოიკლას და სწორედაც რომ ვიგინდარის ხელით... ეგექ შენსახია ყლაპე საკუთარი სისხლი... როცა შენმა დიდმა პეპერამ, „გოდრის გაგდებულმა“, როგორც რძალი ეძახდა, ინტერნაციონალური ოჯახის შესაქმნელად რუსეთს მიაშურა, მაშინ ჩაეყარა საფუძველი შენს დღევანდელ სავალალო არსებობას, არაფრისგან არაფრისთვის გამომდინარეს, ოღონდ, შენზე გაცილებით ძლიერისა და მნიშვნელოვანის დამაგვირგვინებლად მოვლენილს. შენ გაზის უკანასკნელი ბუმბულა ხარ მხოლოდ, თავისთავად გამოყოფილი თქვენი საერთო-საგვ-

არეულო, ოღონდ, უკვე შეკვდარი ორგანიზმიდან, ერთს საცოდავად ამოიფშვენ და უკვალოდ გაქრები, განქარდები პაერში... პაერსაც ვერ გააფუჭებ წესიერად, ერთი ნაბიჯის რადიუსით...

გამწარებულმა გაიბრძოლა მთელი თავისი ავლადიდების (სურათის) დასაბრუნებლად, მაგრამ უშედეგოდ. უმწეოა, როგორც დაკლული, გამოშვებული, გატყვევებული და მთელი ბაზრის დასანახად, რკინის კაუჭებზე ჩამოკიდული ხბო. სამაგიეროდ, იმ სურათზე აღბეჭდილი სახეებიცა და გარემოც პირველყოფილი სიცხადით უდგას თვალწინ. თვითონ მკვდარი კია, მაგრამ ის დრო და ის ხალხი ჩვეულებისამებრ აგრძელებს ცხოვრებას მისი ტვირის მკვდარ უჯრედებში, მისი მახსოვრობის დარბეულ, დანაგვიანებულ სცენაზე...

ზაფხულია (მაშინაც). ქვიშხეთში არიან, კაშელების აგარაკზე, პომპეზურად პირქუსა თუ პირქუსად პომპეზურ სახლში, რომლის ბადალიც არაფერი ეგულება ამ ქვეყანაზე. თბილისშიც სიციყემდე მონატრებია იქ ჩაბუდეული სუნები, ხმები, უცნაური ლანდები... ეს კი, უტყუარი ნიშანია სიყვარულისა. ასევე უყვარს იქაური შინაყმებიც, ტასო ძალო და მისი შვილი (უკანონო), გრიგორი, დიდყურა გრიგოლა, განუსაზღვრელი ვადით დაქირავებულნი სახლის მოსავლელად... მაგრამ ჯერ ამდენი არ ესმის, ჯერ მხოლოდ ათი წლისაა. ივნისის მიწურულზე, ანდა ივლისის დასაწყისი. ცაუხვი ყვავის. მაგრამ ოქრო ჯერ არ გადასხმია მწვანე გუმბათზე. სამაგიეროდ, ჯერ კიდევ დაპკრავს პაერს ჩინური იასამნის მძაფრი, მოტკბო სურნელი. თავად ჩინური იასამანი სურათზე არა ჩანს, ის ცოტა უფრო ქვემოთ დგას, ეზოს ბოლოში, მსახურების ჩემისსკენ მიმავალ ბილიკზე. ასე რომ, ჩემმაში მიმავლემმა, ძალაუნებურად, ორჯერ უნდა მოიდრიკონ ქედი მის წინაშე, იქითო-

ბას და აქეთობას. სამაგიეროდ, შხაპი აღარ დაჭირდებოდა, როგორც ყელეზნი ამბობს, ისედაც თავფეხიანად ინუნებია „ნატურალნი დუხით“. არ ჩანან ფუტკრებიც, მაგრამ სურათიდან აშკარად ისმის მათი მთვრალი, გაუთავებელი ბზუილი. სხვათაპირის, არ ჩანს ყელეზნიც — გამაჰკი ისვენებს — არ ჩანს დიდყურა გრიგოლაც — ამ სურათს იღებს — და არ ჩანს ჭროლათვალება, ტურნიაკადანაოჭებული, მაგრამ უფროსების გადმოცემით, ოდესღაც ლამაზი ტასო ძალო, მათი დიასახლისი (სინამდვილეში, მოახლე), მაგრამ ანტონი მაინც ხედავს, ქათმის საკენკით კალთადაძმებულს, ერთი ნუთით შეყოვნებულს შვილის ზურგს უკან. იქ შეჩერდა საქათმისკენ მიმავალი, ხელი არ შეუშალა შვილს ფოტოგრაფობაში და — „ნეტაი, მართლა იცოდე რამე“ — დასცინის ყასიდად, შეფარული, მონური სიაშაყით. მამა მაისურის ამარა დგას დედის უკან. მსხვილი, ბანჯგვლიანი მკლავები სკამის საზურგეზე დაუბჯენია. სკამზე დედა ზის, სადად თმადავარცხნილი. ჩითის უბრალო, საშინაო კანა აცვია და ყალბი მარგალიტების განუყრელი მძივი და საყურე უკეთია. დედის ფერხითი, მიწაზე, დაპობილი შეშა ყრია. მამამ დააპო ნელან. ქვიშხეთის ბაზარში ნაყიდი ცული გამოსცადა. „ცული ეს ყოფილაო“ — თქვა ბავშვურად აღტაცებულმა ახალი მენაძენით. მოკლეთარიანი ბასრი ცული ბებერ კუნძშია ჩასობილი. ეს ცულის ტარს ჩაფრენია და ამაოდ ცდილობს მის ამოძრობას ბებერი კუნძიდან. ათი წლისაა ჯერ. მაგრამ ცამეტი წლის მერე, ზუსტად ამ ცულით მოკლავს საკუთარ მამას და ერთადერთი, რაც მკვლელობის შემდეგ სიამოვნებით გაახსენდება თავისი ოცდასამწლიანი ცხოვრებიდან — ამშორებული აუზის კიდეზე გადანოლილსა თუ აყალო მინაში გათხრილი სანგრის მარად ნოტიო ფსკერზე ჩამჯდარს — სწორედ ეს დღე იქნება, აყვავებული ცაცხვითა თუ გადაყვავებული ჩინური იასამ-

ნით, აზუზუნებული ფუტკრებითა და პობილი შეშით, დედის ყალბი მარგალიტების ბრჭყვილითა თუ ბებერ კუნძში მამის ღონიერი ხელით თითქოს სამარადისოდ ჩასობილი ცულით, რომლითაც ცამეტი წლის მერე, დაუფიქრებლად გაუპობს მამას თავს „ეჭვიანობის ნიადაგზე“, როგორც საგამომძიებლო ოქმში ჩაინერება, უფრო სწორად, ვერ ჩაინერება, საქმის აღსაძვრელად არასაკმარისი სამხილების გამო. მაგრამ ამისთვის ერთნაირად სულერთია, რას ნერენ და რას ვერ ნერენ მასთან და მის ოჯახთან დაკავშირებით, რადგან მაინც არავინ იცის და ვერც ვერასოდეს გაიგებს, თუ რა ენით უთქმელ ნეტარებას ჯანიცდიდა, რა ბედნიერი იყო ბებერ კუნძში ჩასობილი ცული ტარს ჩაფრენილი ათი წლის ბიჭი, თუნდაც, იმ ერთი, მხოლოდ სურათის გადასაღებად საკმარისი წამის განმავლობაში...

და აი, მისი ერთნაირი ცხოვრება, გნებავთ, ერთადერთი ნათელი წამი მთელ მის ცხოვრებაში, სასწაულად გადარჩენილი, კაშკაშებისთვის შეუფერებელი დაუდევრობისა და უყურადღებობის გამო, ამოყურყუმაღავებული სიბნელის, სიჭინძურის, სიძულვილის ქაობიდან, ანდა, სულელ იასაცით, მისთვის ყველაზე შეუფერებელ ადგილზე ამოსული, ახლა ვიღაც ახვარს, სახელდახელოდ გაბიზნესებულ საბჭოთა საქმოსანს, ეგრედწოდებულ „დელეცს“, თვითმარქვია რევოლუციონერს, სოციალისტური უძრავობიდან ეროვნულ მოძრაობაში გადმოცოცხლულ პარაზიტს, უნიგნურ დემოკრატს, მონოდებით ბრაკონიერს, ციყვთა შემმუსერელს უჭირავს ხელში და აშას, გასასკდომად გამზადებულ გაზის ბუშტულას, არათუ ვერ ნაურთმეგვია, ვერ დაუბრუნებია მისი კანონიერი საკუთრება, იმის თავიც არა აქვს, დაუჩოქოს, ბოდიში მოუხადოს, პატიება თხოვოს, შეევედროს, ბოლოს და ბოლოს, მონუნოს, რის მონუნენასაც დაავალებენ, ოღონდ, დაანებონ, რის გარ-

ემეც მართლა გაზის ბუშტულადა იქნება ეს და რასთანაც არაფერი ესაქმებათ იმათ...

— რომლის მოკვლა დაგავალეს? კაცის? ქალის? ბავშვის? რამდენი აიღე? — ისევ ჩასძახებს ყურში ბარბენი და, მოთმინებიდან გამოსული, სურათს სახეზე მიაჭმუჭნის, რასაკვირველია, ყველაფერიანად, რაც ზედაა აღბეჭდილი.

ის სურათი ახლა საპირფარეშოს იატაკზე აგდია, აქა-იქ თეთრად გადამსკდარი, და სველ, ბინძურ ფილაქანზე ნელა, ფიჭვის კევის სიზანტით ნვეთავს იქიდან ერთმანეთში აზულილი, ფაფადქვეული ქვიშხეთური მზე, მთვრალი ფუტკრები, ჩინური იასამანი, აყვავებული ცაცხვი, ღონიერი მამა, ლამაზი დედა, ყალბი მარგალიტებიანად, და, რასაკვირველია, თვითონაც, ცულიანად. ცულის ლაპლაპა პირზეა მიგლესილი, მამის სისხლივით. „არა! არა!“ — ყვირის, ღრიალებს მთელი მისი არსება, მაგრამ ხმის ნაცვლად, ისევ სისხლიანი დორბლი გადმოსდის პირიდან. თუმცა, სასწაულად, ხმაც რომ დაუბრუნდეს და ლაპარაკის უნარიც, ალბათ მაინც ვერ გააგებინებს იმათ, თუ რას ნიშნავს მისთვის ეს სურათი. ვერაფრით შეაგებინებს, რადგან ისინი, მისგან განსხვავებით, თავს უბედურებად არ თვლიან, არ იციან, უბედურები რომ არიან. არასოდეს ჰქონიათ და, ეტყობა, არც არასოდეს ექნებათ ასეთი სურათი — რეჟიმის ყურმოჭრილ მსახურთა დაუღვევრობისა და წამიერი სისუსტის შედეგი — ვერცერთ დღეს ვერ დაიმახსოვრებენ თავიანთი ცხოვრებიდან, როცა ისეთები არ იყვნენ, როგორებიც ყოველთვის არიან, ანდა, როგორებიც შეიძლება ყოფილიყვნენ, თუკი სხვანაირად, უკეთესად, სულაც ბუნებრივად წარმართებოდა მათი ცხოვრება, თუკი ანტონის მამა-მამა ყველაფერს არ იკონებდა მათ დასასახიერებლად, დასასაჭურისებლად, დასამდაბლებლად... ციხეში ამბობენ, ბედნიერია,

ვინც ბედნიერების ფასს ^{წრისწრის} მათ არ იციან ბედნიერების ფასს, რაკი არასოდეს განუცდიათ და, ამიტომ, ერთ ბედნიერ დღეს (რომელიც, მიუხედავად ყველაფრისა, მაინც შეუნარჩუნებდათ უფლებას, ადამიანებად ჩაეთვალათ თავი), უთვალავი, მირიადი, ერთნაირად ბნელი, ბინძური, უსინათლო, უჰაერო, უნესო, უდათო, უთარილო დღე ურჩევნიათ, რათა უფულოდ, უინტერესოდ და აუღელვებლად აკეთონ მარად, რასაც აკეთებენ და უსიყვარულოდ, უპასუხისმგებლოდ მოკლან, ვისაც მოკლავენ... ამას კი, ჯერ კიდევ ათი წლისას უყვარდა და ჯერ კიდევ ათი წლისა გრძნობდა პასუხისმგებლობას ყველაფრისთვის, რასაც მომავალში ჩაიდენდა. ყოველ შემთხვევაში, თუკი ვინმესი რცხვენია, იმდროინდელი ლიზიკოსი რცხვენია სწორედ და ამის ბრალია ალბათ, ახლაც, ამ აქოთებულ საპირფარეშოშიც, იმდროინდელი ლიზიკო რომ უდგას თვალწინ — გვერდზე თავგადახრილი და ცალთვალმოჭუტული შემოსცქერის, თვალეზე ჩამოშლილ თმას სულის შებერვით იმორებს წარამარა და დამცინავად იღიმება. მზემოკიდებული სახე ოფლით დანამვია — ალბათ მორბოდა, გასაჭირში ჩავარდნილ მეგობრის საშველად და, ვინ იცის, რალა არ წარმოიდგინა, ვიდრე საკუთარი თვალთ იხილავდა გასაჭირში ჩავარდნილ მეგობარს. მაგრამ ნანახმა ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა და, რაკი ანტონის საშველი წამიძვილად აღარ არსებობს, ისიც დამცინავად მომღიმარი შესცქერის თავისი მეგობრის სამარცხვინო აღსასრულს. პაჭუა ცხვირსა და ოქროსფრად შეღინღლულ ზედა ტუჩზე ჭორფლი მოსდებია, მკერდი ჯერ ისევ ბიჭისა აქვს, მაგრამ ძუძუები უკვე მუშუპებია ოდნავ, რასაც ალბათ არც მიაქცევდა ანტონი ყურადღებაც. მაშამისხაც რომ არ აღეზინა უფრო ადრე, რამაც, ცოტა არ იყოს, დააფრთხო, თითქოს ლიზიკოსთვის (და ამდენად, მისთ-

ვისაც, მეტად არასასიამოვნო, მეტად სახიფათო ამბავი შეეტყო მამისგან... მაგრამ სწორედ ამ დროს, ვიღაცამ ბრაზიანად მოაკაკუნა საპირფარეშო კარზე. „რომელი ხარო“ – ფრთხილად, დაძაბულად იკითხა ბარმენმა. „დროზე გამოდიო, მოვიდინეო“ – კარს იქიდან დაიძახა ლიდამ. „მოვიდვიართ, მოვიდვიართო“ – აჩქარდა ბარმენი და ანტონმაც იგრძნო, როგორ ერთბაშად გაუშვა მიშამ მარნუხებივით ხელები. მაშინვე, გამსკდარი ტიკივით, ჩაიფუშა, ჩაიღია, ჩაიქცა საპირფარეშოს სველ იატაკზე. ისინი კი, აჩოჩქოლებულნი გაცვივდნენ საპირფარეშოდან და კარი გარედან გადაკეტეს. ანტონიც, თითქოს იქამდე თავს იმკვდარუნებდაო, სხარტად წამოვარდა ფეხზე, დაჭმუჭნულ სურათს დასტაცა ხელი, ისევ პიჯაკის გულის ჯიბეში ჩაიტენა და გაფოთებული მიანყდა სარკმელს. როგორც იქნა გაალო და მთელი ტანით გადაეკიდა რაფაზე, თითქოს უნდა არწყობო, თითქოს ძლივს ჩანყნარებულმა გულისრევამ ისევ წამოუარაო. სინამდვილეში კი, იმის დაზუსტება სცადა, თუ რომელი სართულიდან აპირებდა გადახტომას. ხომ შეიძლებოდა, მინამდე არც დაჰყოლოდა სული? მაგრამ სიბნელის გამო ვერაფერი დაინახა. შავმა, შეუვალმა სიცარიელემ უნებურად შეაყოვნა, მაგრამ ახლა ყოყმანისა და მარჩიულობის დრო წამდვილად არ იყო. სხვა გზა არ ჰქონდა და საერთოდაც არ არსებობდა „სხვა გზა“. ყველა ადამიანი თავისი საკუთარი, ერთადერთი, განუმეორებელი გზით იზადება და თავცოცხალი ვერ გადაუხვევს იმ გზიდან. ამდენი უკვე იცოდა. ესეც ციხეში შექმნილი ცოდნა ვახლდათ და გადამონმებას არ საჭიროებდა. რის ვაივაგლახით შემოჯდა რაფაზე და ფეხები შავსა და შუვალ სიცარიელეში გადაიტანა. მერე, რატომღაც, თვალები დახუჭა და ასე თვალდახუჭული, ბრმად გადახტა კიდე უფრო დიდ სიბნელეში. მაგრამ თითქმის მაშინვე, შავი, შეუვალი სიცარიელე

მტკივნეულად, გამოაგნებელი სიმკვრივითა და სიუხეშით დაეძგერა ქვემოდან, მკერდსა და სახეში, და ისიც, ისევ ბრმად, ისევ უნებურად, ისევ ალაღლებზე ჩაებლაუჭა ამ გამოაგნებელ, მიუდგომელ, ხორკლიანსა და მტკივნეულ სიმკვრივეს, ახუ, სიბნელეში გაუჩინარებულ ტოტს, და არანაკლებ შემფოთებულმა, არანაკლებ აფორიაქებულმა ტოტმა ჯერ შხუილით ჩაფხრინა წყვედიად, რასაკვირველია, ანტონთან ერთად, მერე კი, რამდენჯერმე დაიქნია გაფოფრილი ბოლო, თითქოს მოულოდნელად გამომტყვრალი ტვირთის მოსაშორებლად, მაგრამ ამდენს ველარ გაუძლო, ჭახანით გადატყდა წელში და საკუთარ ქერქზე ჩამოკონიალებული, ტვირთიანად მიეხეთქა ხის უგრძობელ ტანს...

არარსებობის, არყოფნის სულისშემზუთავმა, დამაფრთხობელმა შეგრძნებამ ერთბაშად გამოადვიდა და, სანოლში წამომჯდარი, დაფეთებული თვალიერებს იქაურობას. უკვე გაათენებულა. რაც მთავარია, ყველაფერი ადგილზეა, ყველაფერი ისეა, როგორც დატოვა. ცოლიც გვერდით უნევს, ზურგშექცეული. იმის შიშველი ზურგი ჩახურებული თონის კედელივით ვარვარებს... ანტონს სიამოვნებს ამ სიმზურვალეში ჩანვა და ჩაფერფლვა... უკვე მთელი თვეა, მისი კანონიერი მეუღლეა ლიზიკო. აქ, თავიანთ საყვარელ ქვიშხეთში ატარებენ თავლობის თვეს. ატარებენ კი არა, გაატარეს და ეგაა – ყოველნუთას მოსალოდნელია, მამამ ჩამოაკითხოს და ნაიყვანოს თბილისში. იმისთვის ჯერ ისევ პატარები არიან, ჯერ ისევ ხელით შესანახები... ისინიც მოუთმენლად ელოდებიან პატრონს. ლიზიკო ქმარზე წინ მიხტის ლოდიდან ლოდზე, წარსულის დახავსებულ ნანგრევებზე, ქონგაუმორღვეული კოშკის კიბეზე, რათა ქმარს აასწროს და უფრო ადრე დაინახოს, როგორ გადმოუხვევს მთავარი გზიდან მამა-

მთილის ვერცხლისფრად მზინავი მანქანა, რწეუა-რწევიტ როგორ გადმოვა რკინიგზაზე და ზვიგენივით როგორ შემოცურდება სოფლის დაბინდულ სიმწვანეში. ანტონი კი, მონუსხული, ალტაცებული შესცქერის ცოლის ჩამოქნილ წვივებს, გამომწვევად გამობზეკილ უკანალს, რომელსაც სრულებითაც ვერ უფარავს პატარა, ფრიალა ქვედაკაბა. პირიქით, ნიავს აყოლილი, ყველანაირად ცდილობს, რაც შეიძლება უკეთესად წარმოაჩინოს ეს მართლაც შთამბეჭდავი და თვალწარმტაცი სანახაობა. „ნუ მიყურებ“ – ეუბნება ლიზიკო უკანმოუხედავად, ნაბიჯის შეუნელებლად და, მართალია, ანტონს რცხვენია ცოლის (თუმცა, არ იცის, რატომ), მაინც სიამოვნებით ელიმება ამის წარმოდგენაზე. სარკმლის ორივე ფრთა ყურთამდეა გამოღებული, როგორც გამოძიებლის კაბინეტში. სარკმლის ჭრილში თბილი ჰაერის ჭავლი ლივლივებს. სარკმლის ფრთებში კი, ხშირფოთლოვანი, თავზე ოქროვად-სხმული ცაცხვი ირეკლება. კრაზანა ამოდ ცდილობს მაცდურ მინაში შელწევას, „ჯუჯი-ჯუჯი-ჯუჯი“ – ეძახის ჭათმებს ტასო ძალო. ჰაერს წყალნაპკურები მიწის სუნი დაჰკრავს. ისმის ცელის ხმა. ახლა უფრო მკაფიოდ, მაგრამ ძველებურად მარტივი, დამამშვიდებელი... არა, პირიქით, ამაფორიაქებული. ესე იგი, კი არ დაესიზმრა, ცხადია. ანუ, რაც დაესიზმრა, სინამდვილეშიც არსებობს, თუნდაც არსებობდა... ესე იგი, ანტონიც არსებობს. ჯერ კიდევ არის. ოღონდ, ცოტა სხვანაირი. მამის სისხლი სისხლთაგანი, მაგრამ არა მართო შესახედავად, თვისობრივადაც განსხვავებული მისგან, როგორც მსუქანი, მიხაკისფერი მატლისგან – დიდთვალეობა, ქორიანი და მუცელშელინლული პეპელა. დაფარფატებს თავის საყვარელ გარემოში, უახლოეს მეგობართან, უძვირფასეს ადამიანთან ერთად, პაპისეულ სახლში, პაპისეული სახლის პომპეზურ

სიპირქუშესა თუ პირქუშ პომპეზურობაში მისივე წარმოდგენებით შექმნილ სრულიად ახალ, განსაკუთრებულ სამყაროში, საიდანაც გამოსვლა თითქმის მომაკვდინებელია მისთვის, სადაც დრო საერთოდ არ არსებობს, მით უფრო, წარსულად, ანმყოფ და მომავლად დაყოფილი. თავადაა დრო და მოძრაობს საათის ისრის სანინალმდეგო მიმართულებით, საკუთარი ნებასურვილის შესაბამისად. უნდა წარსულში გადაიჩეხება, როგორც ჭრელი ძროხა უფსკრულში, უნდა მომავალში შეიჭრება, როგორც ლტოლვილი დაუმთავრებელ, მოუნყობელ ბინაში, და უნდა ანცემოში იტრიალებს, პალოზე დაბმული ვირივით – ბიოლოგიური ანაქრონიზმი, გენეტიკური აბსურდი, ლოგიკური უაზრობა – და მაინც დამფრთხალი, დაძაბული ელოდება, როდის ჩაინთქმება მთელი არსებით მისკენ დაძრულ სინამდვილეში, როგორც კი მხედველობა დაუბრუნდება... აფოფრილი ტალღის ყრუ გუფუნით მოისწრაფის მისკენ სინამდვილე და ისიც სუნთქვაშეკრული ელოდება უსასტიკეს წამს სინამდვილესთან შეუღლებისა. არარსებობის შეგრძნებას ხელმეორედ დაბადების, აღდგომის, საკუთარ არსებაში განმეორების ცხოველური ფინი ენაცვლება. შსშსშ... შსშსშ... შსშსშ...შსშსშ... თავისკენ ენევა ცელის ხმა, როგორც ობობას ძაფი – საიმედოდ გაყოფილ მატლს. ცელის ხმა ეხმარება, შველის ხელმეორედ დაბადებაში. ბალახი თივად გარდაიქმნება. გრძნობს, როგორ იშლება შემბორკავი, დამთრგუნველი კვანძი სადაც, მის არსებაში. მაგრამ სინამდვილე ჯერ ეჭვის თვალით უყურებს მაინც. რაც უნდა მოკლე სიზმარი იყოს, დროის თვალსაზრისით, საკმარისია მის გადასაგვარებლად. სინამდვილე ვეღარ ცნობს, დაავინყდა კიდევ ერთი, თუნდაც, სიზმარში გადახვენილი უძღები შვილი. ერთბაშად ვერ გაუღებს კარს. ჯერ უნდა შეამოწმოს, შეიშვება თუ არა საერთოდ შინ.

ვინც შეუშვა, ყველა აუფანყდა. ყველა თუ არა, უმრავლესობა... უმრავლესობა თუ არა, ბევრი... ზოგიერთი მაინც... ზოგიერთი თუ არა, ერთადერთი, რჩეული, სხვებზე ურჩი და სულელი... მას კი, მთელი სხეული უთრთის შიშითა და მღელვარებით. ცოლის ზურგის სიმზურვალეც აფრთხობს, აბრმავეს, როგორც სახეში მინათებული „იუპიტერის“ ბღღვრიალა თვალი ტელესტუდიაში ჩასანერად მისულ ახალგაზრდა პოეტს... არ ჰგავს მეამბოხეს. ყოველთვის ასე თრთის ხოლმე სინამდვილის პირისპირ დარჩენილი, ვიდრე იმის განუყოფელ ნაწილად არ იგრძნობს თავს. მაგრამ, ჯერჯე-

რობით, ვერ გრძნობს. ბევრი რამ უშლის ხელს: თუნდაც, ეს ნუთია, გადატანილი საფრთხე (რომელი ერთი?). ჯერ იმას უნდა მოსწყდეს მთლიანად, როგორც ნაყოფი საშოს, ხოლო, მისი ხელმეორედ (მერამდენედ!) დამბადებელი საფრთხე უკანმოუხედავად უნდა გაიქცეს, გაეკიდოს თავის ათქრიალებულ ჯოგს, ფარას, ნახირს, ხროვას, რემას, არვესა თუ, ეშმაკე იცის, რას, და თავისი უმწეო, ჯერ კიდევ საშოს ორთქლიანი პირში უპატრონოდ, უმეთვალყურედ დაადოს წარმოდგენილ სათიბებში... ოცნებებში, ფიქრებში, სიზმრებში, ჩვენებებში...

მესამე ნაწილი

1

„ერთი, ორი, სამი“ – გუნებაში თვლის ელიზბარი, მაგრამ კი არ დგება, კიდევ უფრო ღრმად მიძვრება ლოგინში. ლოგინი მაშინ არის ძნელი დასათმობი, როცა ადგომა აუცილებელია. ოლონდ, ელიზბარს ადგომა კი არ ეზარება, დროზე ადრე გაეღვიძა, თუკი ეძინა საერთოდ, და რაკი არ იცის, როგორ მოკლას ზედმეტი დრო, ჩვეულებებისამებრ, ფიქრობს, გნებავთ, ნებვირობს... ბოლოს და ბოლოს, ომში მიდის და, ვინ იცის, როდისღა მიეცემა, ან მიეცემა თუ არა კიდევ, ამგვარი „ნებვირობის“ საშუალება...

ჯერ ადრეა. ერთნაირად ბნელა შინ და გარეთ. მალევიძარა საათი თავგამოდებული ქაქანებს ღამის ნათურის მაგიდაზე, პატრონს ამშვიდებს თითქოს, მახსოვს, ვიცი, როდის უნდა „ავფეთქდეო“, მაგრამ საათი რას გაიგებს, რა ცეცხლი ტრიალებს ელიზბარის გულში...

ლიზიკო, ღვთის წყალობით, გადაჩნა, მაგრამ ამ ქვეყნისა რომ აღარ არის, ცხადია, საცოდავი სანახავია, კინწმონწყეტილი და მაჯებდაბინტული... თუმცა, მაინც ანტიკური გმირის სიჯიუტით

იგერიებს თავისიანების ყურადღებასა და თანაგრძნობას... როგორც ორესტე – სისხლისმსმელ ერინიელს... მამის დანახვამ კიდევ უფრო გააღიზიანა. ელისოს რომ ჰკითხოთ, საერთოდაა აღგზნებული, საერთოდ რცხვენია ყველასი და ელიზბარი გამოინაკლისი არ არის. მაგრამ ელიზბარს სრულებითაც არ გაუკვირდება, არათუ რცხვენობდა, დასახანადაც ვერ იტანდეს საკუთარი შვილი. „შენ გაიმარჯვეო“ – ძლივს ამოიკნავლა ტუჩებზე ადალურჯებულმა, მაგრამ მათ შორის გამარჯვებული არ არსებობს. მამა-შვილის ომში გამარჯვება დამარცხების ტოლფასია. უკიდურეს შემთხვევაში, იმარჯვებს ის, ვინც მარცხდება. გამარჯვებული სხვაგანაა, სხვაა, მესამე, რომელსაც შვილიც ისევე ჰკიდია ფეხებზე, როგორც მამა... ორი მანქანა მცველებით თანხლებით შემოგრილდა საავადმყოფოს ეზოში და ელიზბარი ჯიქურ რომ ეპვიდა მისკენ, სილას მაინც გავულანუნებ სახალხოდო, მცველებმა გზა გადაუკეტეს, არ მიუშვეს მძახალთან, მოყვარესთან, ქალიშვილის მამამთილთან და არც იმას, მოყვარეს, უთქვამს მც-

ველებისთვის, ეგ გამოუშვით, ეგ ჩემიანიაო... პირიქით, მოდღღეზილი, ორმეტრიანი დებილების ზურგებს ამოფარებულმა დაუძახა: ჯერ დაწყნარდი და მერე ვილაპარაკოთო, ჩვენმა შვილებმა პროვოკაცია მომინყვესო, ეს პოლიტიკური აქციაა და მალე შენც დარწმუნდებიო... ელიზბარმაც გაცლა ამჯობინა. ერთხელ კიდევ დაუჯერა ხალხურ სიბრძნეს და აი, საომრად ემზადება მხცოვანი მწერალი, ტროას ომში მიდის, ოლონდ, უკვე ბებერი ოდისევსი... რახანია, აფრებიც დაუშვა და ვირიც დაბმული ჰყავს ბაგაზე... მაგრამ დრო მაინც საკმარისზე მეტი აქვს, თავისუფლად შეუძლია, არა მარტო მოემზადოს ომში წასასვლელად, არამედ გადაიფიქროს კიდევ ომში წასვლა...

ასე რომ, ადგომა კი არ ეზარება ჩვენს ელიზბარს, ერთხელ კიდევ ამომშებს, რამდენად სწორია მისი გადაწყვეტილება. რაკი ზედმეტი დრო აქვს და არ იცის, როგორ გამოიყენოს, ერთხელ კიდევ წონის ყველაფერს, უკანასკნელ წერილმანამდე (ვთქვათ, როგორ შეეგუება იქაურ საქმელს, ნყალს... რაც მთავარია, უწინტაზობას...), ისევ სასაცილო რომ არ გახდეს თუნდაც „იმავე ლიზიკოსთვის, რომელმაც ერთხელ უკვე ამხილა მისი „თვალთმაქცობა“, მეგაფონის საშუალებით, საქვეყნოდ; ეგ საერთო-საყოველთაო დანაშაულის კვლევა-ძიებითაა დაკავებული, საკუთარი, პირადი რომ მიჩქმალოს როგორმეო. მართლაც, მის ასაკში საომრად კი არ მიდიან, მით უფრო, როცა არავინ ეძახით ნამოდიო, ოდენლაც გადატანილ ომებს იხსენებენ (თუნდაც, სიზმარში გადატანილ ომებს!) და მემუარებს წერენ. არც ის დაწერდა სხვაზე ნაკლებად, დასაწერი რომ ჰქონდეს რამე. არაფერი აქვს სიამაყით მოსაგონარო: არასწორად იცხოვრა და ბევრად აჯობებს, რაც უფრო ნაკლები ეცოდინება შთამომავლობას მისნაირთა შესახებ. თუმცა, საცა სამართ-

ალია, ისიც იხეცხოვრობდა, როგორც ყველა. ისე კი არა, როგორც თავად სურდა, არამედ როგორც შეეძლო, მეტნაკლებად სუფთა რომ გამოსულიყო ცხოვრების ბინძური ცაობიდან. მაგრამ ახლა თავის მართლება იგივე თავის მოსულულებათა და არანაკლებ ამაზრზენიც, ვიდრე განავალით (თუნდაც, საკუთარი განავალით), შემთხვევით დასვრილი თითის ჩუმად გალოკვა... ეს „ომში წასვლაც“, უკვე ყველანაირად დაგვიანებული, რალაცის მონანიებისა და რალაცის გამოსწორების ამოცვდა მხოლოდ. მართლაც, რა შეიცვლება, ერთი საათით ადრე ავადგებით დღეს, თუ ერთი საათით გვიან?! პირიქით, რაც უფრო შორს დაიჭერ თავს ამ ომისგან, რაც უფრო შორეულ ქვეყნებში გაემგზავრები საბოზაოდ და სამამაძალოდ, შეიძლება უფრო დაგიფასოს ხელისუფლებამ და, ტელევიზორს თუ დაეჯერება, შეიძლება, ზედმეტი ასი კილოგრამი ტვირთი უფასოდაც გამოგატანინოს ქალის წინდის თვალის ვით გაქცეულ საზღვარზე. მაგრამ ელიზბარს არც სპეკულანტობა ეხერხება, არც სუტინიორობა, უბრალოდ, შინ მეტის გამკეთებელია, ვიდრე გარეთ და პირვითარი მნიშვნელობა არა აქვს არავინადაც მისთვის, მართლაც ქმნის რამეც ფასეულს, თუ ტყუილად იმტრევს თითებს საბეჭდი მანქანის კლავიშებზე, ტყუილად იტკიებს თავს უაზრო კაკუნით. ყველაფერს რომ თავი გავენებოთ, სრულყოფილ და თავისუფალ ადამიანად მხოლოდ მაშინ გრძნობს თავს, როცა საკუთარ ქერქვეშ, საკუთარ სკამზე ზის, საკუთარი მაგიდასთან, საკუთარ ფლოსტერში ფეხებზე აყრილი, და საკუთარი ნაგავი გადააქვს ერთი საკუთარი სანაკვიდან (ტვინიდან) მეორე საერთო სანაკვეზე (ფურცელზე). მისი მწერლური პატივმოყვარეობა ამითაც კმაყოფილდება და, ბოდიში მოგვითხოვია, ფეხებზე ჰკიდია, რას იტყვის მასზე შთამომავლობა. შთამომავლობის სათქმელი

უკვე ნამოსცდათ დღევანდელებს, რომლებიც შთამომავლობას კი არა, საერთოდ ახალ, ხვალინდელ საქართველოს ქმნიან და, პირველ რიგში, მასთან შეუთანხმებლად... ელიზბარისთვის არავის არაფერი უკითხავს, როგორც გუშინ არ ეკითხებოდნენ არაფერს... დღესაც ისაა, რაც გუშინ იყო, ეგაა რომ, დღევანდელებს ურჩევნიათ, კიდევ უფრო ღრმად შეძვრეს, შეიკეტოს თავის ნიჭარასა თუ ბაკანში, გააჩნია, ლოკოკინად თვლიან ისინი, თუ კუდ...

მაგრამ, როგორც არ უნდა ითროს ფეხი, ადგომა მაინც მოუნევს, თუნდაც, ამ აბეზარი, შემანუხებელი ფიქრებისგან თავის დასალწვევად. მართლაც, უტიფრად, მოურიდებლად ეხვევიან, როგორც ბუზები – ლეშს, ოლონდ, ბუზებისგან განსხვავებით, იმათ ცოცხალი „ლეში“ იზიდავთ, სიცოცხლის რაიმე ნიშანწყალი უნდა ეტყობოდეს მათ ლუკმას, ვთქვათ, ამთქნარებდეს, გვერდს იცვლიდეს სანოლში, ნებისმიერ უაზრობას ბურდლუნებდეს თავისთვის, ხელს აფათურებდეს ღამის ნათურის მაგიდაზე, სულერთია, რის მოსაძებნად, მთავარია დაადასტუროს, ჯერ კიდევ რომ უდგას სული, ჯერ კიდევ რომ გაუძღვლებს ნამებებს. დანარჩენი თვითონ იციათ, როგორც არ უნდა გაუძღვიანდეს, როგორც არ უნდა მოიმკედარუნოს თავი, მაინც შეაღწევენ მის არსებაში, ბოლო-ბოლო, ისე მისი ხელშეწყობით – ციხე ყოველთვის შიგნიდან ტყდება – და მერე თვითონაც ვერ გაიგებს, როგორ გაიხლართება ათასნაირი ვარაუდის, ეჭვის, შიშის, საზრუნავისა თუ სადარდელის მოჯადოებულ ქსელში, საიდანაც რამდენიმე წუთის, ანდა სულაც წამის წინ, ძლივს დააღწია თავი... „რაზ, დეა, ტრი“ – ახლა, რატომღაც, რუსულად დათვალა ელიზბარმა, მაგრამ არც ამჯერად განძრეულა, ძველისძველი, ბავშვობისდროინდელი ლექსი მოაყოლა უცებ:

რაზ, დეა, ტრი და,
შემოტრიალდი და,
თოფი ხელში დაიჭირე,
ომში ნამოდი და...

თვითონვე გაუჭირდა, ისე მიესადაგა ეს მაკარონული უაზრობა მის იმჟამინდელ განწყობას. ენის გასატეხი ორენოვანი ბავშვებისთვის. ერთ ენაზე თვლი, თუნდაც, სამამდე, მეორეზე კი, სისულელეებს ტლიკინებ, ტლიკინებ იმას, რისიც არაფერი გაგეგება, რაც შენი საქმე არ არის. არც თოფია შენი და არც ომი. შენ სხვა ხარ სხვის ომში, მაგრამ ბრძენი კი არა, ბრიყვი, რადგან სხვის ომს შენად თვლი და რაც ნამდვილად შენია, სხვისი გგონია. ამგვარი, ვითომ უაზრო ლექსები, სინამდვილეში, დიდი აზრის მატარებლები არიან, დიდ ჩანაფიქრებს ანხორციელებენ ენის ჩლეკვით, და დიდ მიზნებს ემსახურებიან „გულუბრყვილოდ“. ძალაც დიდი აქვთ. შიგნიდან ანგრევენ ადამიანს, მით უფრო, თუკი თავიდანვე, დედის რძესთან ერთად შეაპარებ, ანდა, სულაც დედის რძის მაგივრად მისცემ ბავშვს. მათი მეშვეობით, ბავშვს შეუძლია მშობლიურივივთ შეისისხლხორცოს, რაც არასოდეს უნახავს თვალით და ძალით შემოჩენებულივით შეიჯავროს მშობლიური მრავალჯის ნაცადი იარაღია, ნაღდი, წყალი არ გაუვა. შედეგიც გარანტირებულია. გავარდება თუ არა თოფი, სამშობლოს მტერს მიუგდებ და თავად მტრის ქერქვეშ შეაფარებ თავს. რაზ, დეა, ტრი და, რაზ, დეა, ტრი... მას შემდეგ, რაც ქართველი ალექსანდრე პირველის დამილი-დაქუცმაცებული, რუსმა ალექსანდრე პირველმა იმპერიის სტომაქში გააერთიანა, მუმლი გვესევა, მუმლის მოფარფატე სიყვითლე გვარტყია ირგელივ. არიქა ალყაში ვართ. თავს უშველეთ. ვილუპებით. თუმცა, ჩვენ რომ გგვონია ვილუპებითო, კიდევ ერთხელ ვიბადებით თურმე. ამის ბრალია ეს გაუთავებელი არეულობა, დემონსტრაციები, მიტინგები, თვითგვემა, თვა-

თლიკვიდაცია, თვითნებობა, თვითმ-
მართველობა, ანუ, ძმათა ომები,
ყრმათა მოსვრანი, დიაცთა განკაცე-
ბანი და სულ ახალი და ახალი
სოდომები და გომორები... ცხინვალის
ღველფი და ლადარი სოხუმში ღვივის...
რაზ, დეა, ტრი და, რაზ, დეა, ტრი... გა-
ხსენი ფერადი ლითონების,
ქველვზური ხალიჩების, ნებისმიერი
ნარჩენების შემსყიდველი პუნქტი და,
კაცი ხარ! ეს ქვეყანა მაინც ინგრევა.
მაგრამ ამისთვისაც მაღლობთ შენ,
უფალო! ყველანაირი ცვლილება, სუ-
ლერთია, უკეთესობისკენ თუ უარესო-
ბისკენ, სიცოცხლის დადასტურებაა,
უპირველეს ყოვლისა. ჩვენთვისაც ეს
არის დღეს მთავარი. ლიზიკო კარგად
იყოს და თავში ქვა უხეთქია ყველას.
დიახაც, ჰოპლა! დიახაც, ჩვენც
ვცოცხლობთ! ჩემს დანახვაზე
თვალეები აენტო. ხელების დამალვა
სცადა, მაგრამ ვერ მოახერხა, საბანი
არ ესურა (როგორ დაიხურავს ამ სი-
ცხემი), საკუთარი ხელები ეხამუშებ-
ოდა, მაგრამ მაინც ვერ იშორებდა,
როგორც პატიოსანი ქურიდ მოპა-
რულ ნივთებს. არა უშავს. მთავარია,
გვინდოდეს გადარჩენა. რა სენიც არ
უნდა შეგეყაროს, მაინც ჯანსალი ხარ
ექიმზე, რომელსაც შენი განკურნება
ეთაკილება. ეს მცოცავი ომიც იცოცე-
ბს, იცოცებს, ერთხელ კიდევ გადაძ-
ოვს აქაურობას და ლადარივით გაე-
ხვევა დავინყების ნაცარში, ვიდრე
ხელახლა დასჭირდებოდეთ. ჰოპლა!
იმპერია იჭინებდა, ჩვენ ვიბადებით.
ტელევიზია ცოცხლად დამწვარი
ბიჭების გვამებს გვიჩვენებს, გვაშინ-
ებს, მაგრამ ჩვენ მაინც ვცოცხლობთ.
არც ზრდილობა დაგვიკარგავს ჯერ.
ამინებზე, ვილაც ტაქსის მძღოლს
მგზავრებისთვის მოუბოდიშებია,
ზურგით ვზივარო. ჰოპლა! მაგრამ
ახია ჩვენზე. ჩემს მძახალს რომ პკითბ-
ოთ, ყველაფერს სხვებს ვაბრალდებთ
თურმე. ტყუილია! როგორ გეკადრე-
ბათ! რას ბრძანებთ! ჯერ ერთი, სხვა
არ დაიბრალებს, მეორეც ერთი, ვინ
დაგიჯერებს?! მართლაც, როგორი

დასაჯერებელია, ერთმორწმუნე ქვეყ-
ანამ ეკლესია აბანოდ გადაგიკეთოს...
მფარველმა და მეგობარმა, მტრები კი
არ მოგაშოროს, მტრებს მოაშოროს
შენი თავი, საერთოდ გადაგრეცხოს
რუკიდან, როგორც ჭრელ აბანოში
მექისე გადარეცხავს ხოლმე საპნის
ჭყყიან ქაფს ქვის ტახტიდან... ერთი
კათხა წყალი და მისი ჯანი. შლუუუპ,
და გათავდა, ვითომც არ ყოფილა
ათსაუკუნოვანი სამეფო დინასტია.
ბაგრატიონების ტახტი აქამდე ლპება
სანკტ-პეტერბურგის რომელიღაც
წყალჩამდგარ სარდაფში. მაგრამ
ელიზბარს ყველაზე დიდ
უბედურებად, კაშელის თესლის აღზ-
ევება მიაჩნია მაინც. გაყიდე
სამშობლო და შეიძინე მოოქროვილი
უნიტაზი... პა, ჩქარა! არ ჩამორჩე
მეზობელს! არ გაჯობოს ნათესავმა.
მაინც ინგრევა ეს ქვეყანა... რაზ, დეა,
ტრი და, შემოტრიალდი და... მაგრამ
ერთი ეშმაკისკენაც ვთქვით. ჩვენ რომ
არ მივხმარებოდით, ჩვენ რომ არ
ჩაგვედინა, რაც ჩავიდინეთ, ჩვენ რომ
არ გვეკადრა, რაც ვიკადრეთ, მაინც
გადაგვაქცევდა ლაბორატორიულ
ექსკრემენტად?! რაზ, დეა, ტრი და...
ჩვენი ბატონიშვილები უცხოელ აკად-
ემიკოსებად დაიხოცნენ... რაზ, დეა,
ტრი და... ჩვენმა თავადაზნაურობამ
არა მარტო ორიენტაცია, ენაც შეიც-
ვალა და ზნეც... რაზ, დეა, ტრი და...
სხვის ომში სიკვდილი დიდ პატივად
მიაჩნდათ ყოველთვის... რაზ, დეა,
ტრი... მაგალითების ჩამოთვლა შორს
ნაგვიყვანს. ჯერ მარტო რამდენი
ჩვენი მეფე მოკვდა გზაში, სანკტ-
პეტერბურგს მიმავალი სამათხ-
ოვროდ, თუ სანკტ-პეტერბურგიდან
მომავალი, კიდევ უფრო უარესად გა-
მათხოვრებულნი. ბუასილით უკანალ-
გამოფუფქულნი, ცხენიდან ჩამოუხდ-
ომლად მიუყვებოდნენ ცრუ დაპირე-
ბების, ყალბი იმედების გზას და იმ
გზის პირას დაიშინებენ კადეც,
მოხეტიალე მწირებივით. რაზ, დეა,
ტრი... ჩამოვით და გვიპატრონეთ...
რაზ, დეა, ტრი... პატივი დაგვდეთ და

გვიყვით... რაზ, დეა, ტრი... იმდენჯერ
ნაფუნეთით, იმდენაირად ნაფუნეთით,
ბოლოს მაინც მივალნიეთ ჩვენსას,
აღსრულდა, ჩვენი მზეც აღმოხდა,
ოლონდ, ილუზიონისტის ყუთიდან;
ჩვენც მოგვევლინა მხსნელი, ოლონდ,
იენერალ მაიორი გრაფი გოტლიბ
კურტ პენრიხ ფონ ტოტლებენი, ძმა და
პირის ზიარება, ყოჩალი, ყოყონი,
ყვეჩი აფიცარი, დღევანდელი ენით,
წულიკი, თხასთან მგელი, მგელთან
თბა, შებერტყილი ყმანელი, ერეკლევ
გაგვიცუცურაკა, აღმოსავლურად
ფეხმორთხმულმა, და ქართველთა
ნოეც, ევროპულად ფეხი-ფეხზე გა-
დადებულმა. ამ ბოლო დროს ხომ, ნამ-
ეტანი მოუხშირა სტუმრობას, ტელე-
ვარსკვლავად იქცეს ლამის. კიდევ
რალაცას გვიპირებს ალბათ, უფრო
უარესს. ყურებამდე პირგახეული გვი-
ლიშის ეკრანიდან, როგორც სულელ
ბავშვებს – არანაკლებ სულელი
უფროსი, და სხარტად არბის თვითმ-
ფრინავის ტრაპზე. შიაბაკუნებს
პრილა ჩექმებს. რაც იცის – იცის.
რაც ეხერხება – ეხერხება. ვერ
ნართმევ. იქით ნაგართმევს, რისი
ნართმევაც მიზნად დაუსახავს. რა
გახდა, ბიწო, ეს აფხაზეთი! გაჩიმე
გამოჩიმე, ერთი პლიაყია, ბოლოს და
ბოლოს. სირცხვილი ოქვენს
საქვეყნოდ განთქმულ სტუმართმოყ-
ვარეობას და ხელგამლილობას... და,
თქვენ წარმოიდგინეთ, ტელემეყურე-
ბელთა უმრავლესობას მართლა რც-
ხენია, მართლა დამნაშავედ გრძნო-
ბს თავს და, რომ შეეძლოს, სიამოვნე-
ბით აახვედა ყურს იმ ლანირაკებს (და
იმ ასაკოვან კრეტინებსაც), მოხალი-
სებებად რომ გარბიან აფხაზეთში,
თავით ვარდებიან ცეცხლში, ვითომ
სამშობლოს სიყვარულით, ვითომ
ლირსების გადასარჩენად, სინამდვი-
ლეში კი, საგრილოდ და სამამაძ-
ალოდ – უნდათ, ნემსს გაიკეთებენ,
უნდათ, ოყნას – ვინ ეყოლებათ
უფროსი! მაგრამ უცებ კიდევ უფრო
დიდ სირცხვილში ჩაცვივდებიან ყვე-
ლანი, ჩვენი ბედი რა ვთქვი მე...

იენერალ მაიორს აეროპორტის ტრაპზე
ქუდს მოსტაცებს და მრუდე ბორბალი-
ვით გააგორებს ლილოს თვალუნ-
ვედნელ მინდორზე. რასაკვირველია,
გამცილებელთა მთელი არმია გაეკი-
დება ქუდს, ყველა ერთნაირად მონ-
ადინებული, მაგრამ როგორც ყოვე-
ლთვის, ახლაც ერთი აჯობებს ყველას,
რის გამოც საშუაამოდ გადაიმტერე-
ბს დანარჩენებს და ძვირფას ნადავლს,
რომელსაც გზადაგზა ასუფთავებს
მტვრისგან და ხინვებისგან, მონინე-
ბით აურბენინებს ტრაპზე
მომლოდინე გრავს. გოტლიბ კურტ
პენრიხი, მადლიერების ნიშნად, ში-
ნაურულად დაპკრავს მხარზე ხელს და
გულით შეაქებს: მოლოდევ ბრატეც
აიდა ჩერნოჟოპი... მაგრამ სხვებს რომ
გული არ დანყდეთ, თვითმფრინავში
შესვლამდე, ერთ თავშესაქცევ
თავსატეხს იმათაც გადმოუგდებთ
ფონ ტოტლებენი: აგერ ნახავთ,
ფედერაციული თუ არ იქნება თქვენი
რესპუბლიკაა თუ რაც არისო. ატყდ-
ება და რა ატყდება? ხომ ვამბობდიო
და თქვენ არ გჯეროდათო და მე ყოვე-
ლთვის ფედერაციის მომხრე ყოველი
და აბა მე ბაბუა მყავდა ფედერალი-
სტო და მე თუ მკითხავთ თვითონ არ
იცოდა, თორემ ყოველთვის
ფედერალური იყო ეს შავ დღეს
გაჩენილი ქვეყანაო...

ელიზბარი ერთი ღონიერად გაინე-
ართა საბნის ქვეშ და სასწრაფოდ ნამ-
ოხტა. აღარც ქართულად დაუთვლია,
აღარც რუსულად. უცებ ჩაიცვა,
ყაზარმამი ჩაბერებული ჯარისკაცი-
ვით, თუმცა, სიბნელე გვარიანად
უშლიდა ხელს. უსინათლობა პლუს
უნყლობა, რასაც ზამთარში სიცივეც
ემატება, დამეთანხმებით, დიდი ძალა
ნებისმიერი ჯოჯი არსების დასაჩოქ-
ებლად. ბოლოს და ბოლოს, მარტო
ტყვია ხომ არ კლავს კაცს?! რა მადანი
აუვიდოდა! მაგრამ რაკი, მაინცდამაი-
ნც, ორ ზღვას შუა გაგანჩნა განგებამ,
უნდა გაუძლო, უნდა აიტანო, უნდა
შეეგუო გარემოს, ანუ, გარდაიქმნა მა-

რად ცვალებადი საარსებო პირობებისა და მარად უცვლელი ლანდშაფტის შესაბამისად. განგებისთვის (და უკანასკნელი დაკვირვებებიდან გამომდინარე, ხელისუფლებისთვისაც), არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, ადამიანი ხარ თუ ხელიკი. განხილეთ? პოდა, თავს დააბრალე. უფრო სწორად, თვითონ მ. ხედე თავს. სხვა არავინ შენუხდება შენი გულისთვის. გაძარცვე სამშობლო და შეიმოსე სარცხენიელი შენი... შენც, შეძლებისდაგვარად, ცდილობ გადაჩენას, ანუ, განუწყვეტლივ წირავ სულს ხორცის სასარგებლოდ. თუკი ადრე (უნინ, ოდესღაც...), თავზე ბუზს არ ისვამდი და აულაგებელი სუფრა გქონდა მარაგზაზე გამლილი, ამვლელ-ჩამომვლელის დასაპურებლად, ახლა ბაზარ-ბაზარ, დახლების წინ, ტალახის წუმქემში მოგროვილ კომბოსტოს ფურცლებსა და კარტოფილის ნაფცქვეს ხარშავ სადარბაზოში, საზიარო „კერაზე“. კვამლით სავსე სადარბაზო პრეისტორიულ გამოქვაბულს დამსგავსებია, შენ კი — პიტეკანტროფს, გაუპარსავი, თმაგაჩენილი, კბილებჩაცვენილი... ნეავ, რასაც ცეცხლი ეკიდება, ნიგნსაც (საკუთარის ჩათვლით), სურათსაც, პარკეტსაც, ავეჯსაც, კარფანჯარასაც... და ჭამ ყველაფერს, რაც ილეჭება.. ძვირი დაგიჯდა ღვთისშობლის წილხვედრი ქვეყნის შვილობა. უკადრისი უნდა იკადრო და ჩაუდუნელი ჩაიდინო, ერთი დღით რომ გაიხანგრძლივო სიცოცხლე. მოკლედ, ან უნდა გაჯამბაზდე, ან გაფილოსოფოსდე, რათა ერთად გაუძლო ყველა უფედურებას, რაც კი პანდორეს ყუთში არსებულა. თანაც, უამხანაგოდ და უიშედოდ. ისლა დაგრჩენია, თავი გაიპამპულო, ომობანას თამაში დაიწყო სიბერეში, ანუ ახლა შენი ნებით ჩაწვე სამარეში და მიწაც შენი ხელით წაიყარო, ერთხელ უკვე ცოცხლად დამარხულმა შეიღისგან... მაგრამ, თუკი მართლა პრეისტორიულ გამოქვაბულში არ დაებრუნებულვართ, რალაცნაირად მაინც ხომ უნდა შეიძლებოდეს

ლიზიკოს ამ თავგანწირულად დასწრეთების ახსნა? ძალას ვერავინ დაატანდა, რაც ჩაიდინა, თავის ნებით ჩაიდინა და მხოლოდ თვითონ იცის, რამიზნით ჩაიდინა, რაც ჩაიდინა. მაგალითად, დედამისს (ნამდვილს, გარდაცვლილს), არავითარ შემთხვევაში არ გაუჩნდებოდა რაიმე კეთილშობილური გრძნობის, ანდა თუნდაც ცხოველური სურვილის მაგვარი რამ, ისეთი ადამიანის მიმართ, როგორც რაჟდემე კაშელია, მაგრამ თუკი როდისმე ქმრის დასჯას გადაწყვიტდა, ალბათ სწორედ ამისთანა არასობასთან უღალატებდა, უფრო მტკივნეული და უფრო დამაჰინებელი რომ ყოფილიყო ქმრისთვის მისი ლალატი. ასე რომ, მხოლოდ საერთაშორისო ზნედაცემულობა და გარყვნილება არ უნდა იყოს ყველაფრის თავი და თავი. არც თავისუფალი სიყვარულისა თუ სიყვარულის თავისუფლების განუწყვეტელი აგიტაცია, წერა-კითხვის უცოდინარი გაზეთების მიერ... ასე თუ ვიმსჯელებთ, არა მარტო იოლად დავიძვრებთ თავს პასუხიმგებლობის მარყუჟიდან, თავად ფაქტსაც გავაუფასურებთ და ჩვეულებრივ მოვლენად ვაქცევთ მაშინვე, ოჯახურ ერთიერთობათა ერთ-ერთ სახეობად, ნორმად, ეს კი, ისტორიული ფაქტია, ჩვენი ისტორიული სინამდვილის ნაყოფი, ჩვენი დღევანდელი ომის ერთ-ერთი ეპიზოდი, ათასი მიწისქვეშა დინებიტა თუ აშკარად მომქმედი ძალით განპირობებული... აქ, ამ პატარა ეპიზოდში, მრავალნაირი ვნება, გრძნობა, განცდა, მიზანი, სურვილი და ურთიერთობა ერთმანეთში ჩახლართული, სათაყილო თუ საევალო, მისაღები თუ მიუღებელი, არა მარტო ნათესაური, არამედ ზოგადად ზნეობრივი და კერძოდ პოლიტიკური თვალსაზრისითაც. მონობა და თავისუფლება, სიყვარული და სიძულვილი, ყოფნა-არყოფნა — აი, ისევ ამ მარადიულ, ოღონდ დღეს უკვე სასაცილოდ აგდებულ ცნებების გარეშე ვერაფერს გავარკვევთ ამ ვითომ-

და „საოჯახო დრამაში“, აუცილებლად დაევიკარგებით და სამუდამოდ ჩავრჩებით შიგ, როგორც ლაბირინთში, უძაფოდ და უჭირადუნად. რასაკვირველია, წარმოსადგენადაც შემზარავია ლიზიკოსა და რაუფდენის სიახლოვე, მაგრამ ვარკვეული თვალსაზრისით, გარდუვალი აუცილებლობაცაა, რადგან არანაკლებ წარმოუდგენელი გამირობაა ანტონის საქციელიც, რაც ლიზიკოს და რაუფდენის ამგვარმა სიახლოვემ განაპირობა, მხოლოდ და მხოლოდ. მოკლა თუ ვერ მოკლა, სხვა საკითხია. მთავარია, ვაბედა... და რაც კიდევ უფრო მთავარია, მიხვდა, ვისზე უნდა აღემართა ხელი, თუკი ადამიანად აპირებდა დარჩენას ამ ქვეყანაზე... თუკი მართლა სურდა თავისუფლება! მსხვერპლი დიდია – აქეთ ანტონი, იქით ლიზიკო – მაგრამ უმსხვერპლოდ რომ ვის გაუგია! მსხვერპლი კიდევ უფრო გაიზრდება. განა ელიზბარიც ამ ომის მსხვერპლი არ არის?! არა მნიშვნელობა აქვს, სანგარში იჯდება თუ სანერ მაგიდასთან, მაგრამ ამჯერად, სანგარში უჩქევნია თვითონ. შეიძლება, სასიკვდილოდ დაჭრილი შვილი რომ ინახულა ნუხელ საავადმყოფოში, იმან ალაგზნო და ააჩქარა ასე, მაგრამ გადაწყვეტილება მტკიცეა და აღარ შეიცვლება, როგორც არ უნდა ვაკციონოს მტერი და როგორც არ უნდა ვაკციონოს ელისო, რომელიც ახლა ლიზიკოს ადგას თავზე საავადმყოფოში და ერთი გული აქეთა აქვს, თავის „ბოლო იმედისკენ“, ქაჯური წინათგრძნობით შეძრწულსა და ანრიალებულს, რადგან არაფრით არ შეიძლება არ იცოდეს, რაც ახლა ელიზბარის თავს ხდება. არ გაუმართლა ელიზბარმა, მაინც გაუნძლია იმედი. სიმარტოვის, მიუსაფრობის ოკეანედან მოულოდნელად ამოზრდილი კუნძული, ალისფერი ფლატეებითა და მარად მწვანე გორაკებით (ელიზბარის ერთ-ერთი, სიყმანეილისდროინდელი ლექსიდან ვახლავთ ეს პოეტური პასაჟი), ჩვეულებრივი მირაჟი აღმოჩნდა ბოლოს, კიდევ ერთი ოპტიკური ოინი,

კიდევ ერთი ხაფანგი ცხოვრებაში... უდაბნოში გზაბნეული ქალისთვის... სამუმი თუ ამოვარდა (ამოვარდა და ეგაა!), პირველი ქმრის საფლავის ბორცვსაც ველარ მოეჭიდება ამ უკიდევანო სიცარიელეში (არც ასეთი უზნეოა), ხოლო, ელიზბარის ლექსებით დიდხანს ვერ გაიტანს თავს, ვერც მიმშლის მოიკლავს, ვერც სიმშველეს დაიფარავს და ვერც უდაბნოს მხეცეებს დააფრთხობს, გინდა ბალიშის ქვეშ პქონდეს ამოდებული, მფარველი ავეგაროზივით, და გინდა საპყარი თუ მკედრადმობილი შვილივით, ატატებული დაპქონდეს სულ... ელიზბარს არაფერი აქვს სანინაალმდეგო, პირიქით, ბედნიერად ჩათვლის თავს, მაგრამ ერთხელ განცდილს მეორევერ ვერაეინ განიცდის, მით უფრო, სხვის მიერ განცდილს, ელიზბარს კი, თავის ლექსებში ამ უკვე მკეადარი ცხოვრება აქვს დაბინავებული, ფერფლი და ნაცარი, სადაც სხვებს არაფერი ესაქმებათ, მათ შორის, ელისოაც. სხვა, ვინც არ უნდა იყოს ის, გინდაც ელისო, ზედმეტია, როგორც მინისქვეშა მღვიმეში პეპელა. იქ ლამურები დაფარვატებენ მხოლოდ – სიბნელე, ნესტი და შიშველი ქვეები – ასეთია ელიზბარის სულის ლანდშაფტი და ელისოს უსაზღვრო სიყვარულიც უზნეოა, მოახდინოს სასწაული – ქვაზე ხორბლის მარცვლი გაახაროს და სულის სამყოფი პური მოიწიოს. ელიზბარმა კი არ შეიფარა გოგონასავით შეყვარებული ქვრივი, ნავთსაყუდარი კი არ მოუწინა დაბნეულ სულს, კიდევ უფრო დააბნია – საკუთარი წარსული მოუშალა და არც თავის წარსულში გამოუყო ადგილი... რაც შეეხება ლექსებს, ელიზბარს იმ ლექსებისა ჯერ კიდევ მაშინ რცხვენოდა, როცა მისი თანატოლი დამწყები პოეტები ლამის მუჯლუგუნებით იმორებდნენ ერთმანეთს უნივერსიტეტის სააქტო დარბაზის კათედრაზე, ის კი, სიმწრის ოფლში ცურავდა ფეხის სუნით აქოთებულ დარბაზში, ჩემი გვარიც არ გამოაცხადონ და მეც არ ამიყვანონ

სცენაზე ლექსის სათქმელადო... მაგრამ უკან დასაბრუნებელი გზა არ არსებობს, არავისთვის. არც ჩვენ გვეგონია, უკან დაბრუნებას აპირებდეს რომელიმე მათგანი. პირიქით, წინ, ღრმად, რაც შეიძლება ღრმად, რადგან საშველი მხოლოდ იქ არის, სიღრმეში, უფსკრულებში, უსასრულობაში... შეიძლება, არცერთს არ უნდოდა, მაგრამ ასე გამოვიდა ბოლოს. მიტყვებაც სასჯელია მათთვის. მამა მიუტყვევებს შვილს თუ შვილი მამას, ორივე ერთნაირად დაიჭიანჯება, მაგრამ საბოლოო ჯამში, მაინც არაფერი შეიცვლება. მიტყვება კი არა, მიუტყველობა, მხოლოდ და მხოლოდ, მიუტყველობა... ესაა მათი ნამალი. მათ თუ ეშველებათ, მხოლოდ მაშინ ეშველებათ, როცა აღარაფერს აპატიებენ ერთმანეთს. მაგრამ საამისოდ, ჯერჯერობით, მზად არ არიან, ჯერ მონური ადათ-ნესებით ცხოვრობენ ისევ, ანუ, იმით იწონებიან თავს, რისიც უნდა რცხვენოდეთ და იმისი რცხვენიათ, რაც ჯერ კიდევ უნარჩუნებთ ადამიანობას. ელიზბარიც ამიტომ მიიპარება ომში ასე ქურდულად: ცოლისაც რცხვენია და შვილისაც. საგზალს კი არ ჩაულაგებენ ისინი, გზას კი არ დაულოცავენ, დასცინებენ, რალა დროს შენი ომობანააო და, კიდევ უარესი, თვალთმაქცობას დასწამებენ... მაგრამ, საბედნიეროდ, საათი ქაჩანებს, დრო გადის და ყოველ წამს ახლოვდება სამარადისო გამოთხოვების უამი წარსულთან. გინდაც ცოცხალი დაბრუნდეს ომიდან, ძველებურად აღარ იცხოვრებს, საერთოდ აღარ იცხოვრებს, თუკი სხვანაირად ცხოვრება არ შეიძლება. დაიკრეფს გულხელს და მოკვდება. ბოლოს და ბოლოს, ყველა კვდება და იმას რა ღმერთი გაუნყრება ვითომ?

საბოლოოდ რომ გამოვიდა სააბაზანოდან, ბორჯომის ბოთლებში წინასწარ მომარაგებული წყლითა და რის ვაივაგლახით ხელ-პირ დაბანილი, ჯერ კიდევ შეუვალი წყვდიადი იდგა ირგვლივ. ბინის ქურდით დაბორი-

ალობდა საკუთარ ბინაში. ჯიბის დაწმარის პატარა, მოყვითალო სინათლის ლაქა თუ ნაფლეთი, პეპელასავით, მოულოდნელი, ალოგიკური თანამიმდევრობით გადადიოდა საგნიდან საგანზე, თითქოს არ იცოდა, რას ეძებდა, ახდა, სულერთი იყო მისთვის, რასაც იპოვიდა.

სამაგიეროდ, თვითონ ყოველთვის ზუსტად იცის, რას ეძებს და იოლადაც პოულობს საჭირო ნივთს, ოღონდ, უფრო მახსოვრობის წყალობით, ვიდრე ჯიბის ფანრის დახმარებით. ჯიბის ფანარი, კრიმინალური ენით რომ ეთქვათ, მხოლოდ გვამის ამოცნობაში შველის, უდასტურებს, ესა და ეს ნივთი ნამდვილად ესა და ეს ნივთიაო. მაგალითად, თერმოსი (ელიზბარმა თერმოსს თავსახური მოხსნა და მდულარე წყალი ფინჯანში დაისხა), ანდა, ფინჯანი, რომელსაც ცალი გვერდი მთელ სივრცეზე აქვს გაბზარული და როდის ჩაგატყდება ხელში, არ იცი. სხვა აქამდეც გადააგდებდა სანაგვეზე, მაგრამ ელიზბარისთვის უიმისოდ საერთოდ წარმოუდგენელია დილის ტრაპეზი. არა მარტო სიამოვნებით მიირთმევს ჩაის ამ ფინჯნით, არამედ საკუთარ ვინაობასაც უდასტურებს საკუთარ თავს მისი მუშეგებით. რა კი, მაინცდამაინც, ეს ფინჯანი უჭირავს ხელში, ესე იგი, თვითონაც ნამდვილად თვითონაა. მაგრამ, სამწუხაროდ, ამჟამად, კრიჭა აქვს შეკრული. საერთოდაც უჭირს ბნელში ჭამა, მაგრამ ახლა განსაკუთრებით. რა თქმა უნდა, ნერვიულობს ამ მეტად არასასიამოვნო მგზავრობის წინ, მაგრამ თავს ძალას ატანს – დაუშაქრავ ჩაიში ალბობს ხმელი პურის ძნელად ჩასაყლავ ლუქმას. მშვიერი კაცი კარამდე არ მიიშვებოა, ის კი ომში მიდის. დილის საუზმე ცოლის მზითვეს ჯობიაო, მაგრამ როცა ამას ამბობდნენ, მზითვისა არ იყოს, საუზმეც უხვი და მრავალფერი ჰქონდათ ალბათ. პირის გემოს მცოდნეს, შეიძლება, მართლა ემჯობინებინა. ერბოკვერცხიო,

ხიზილალაო, შაშხიო, ძეხვიო, ყველიო (რამდენიმენაირი), კარაქიო, ხაჭოო, არაყანიო, ნაღებიო, თაფლიო, მურაბაო... ის კი, ხმელს პურს ანობს ჩაიში. თვალდახუჭული ზის (აღბათ სიბნელის გამო) და ელისოსათვის დასაბლოვებელ წერილებზე ფიქრობს, ზეპირად იმეორებს ზუნებაში, თან ერთსა და იმავე ლუკმას ღეჭავს უნდილად, თითქოს უკანასკნელად კი არ საუზმობს შინ, ომში მიმავალი, არამედ საძოვრიდან მობრუნებულ ძროხასავით, მშვიდად იცოხნის ბოსლის წყვდიადში. წყვდიადს ნავთის სუნი დაჰკრავს. გაუქმებულ გაზქურაზე მკვდრეთით აღმსდგარი ნავთქურა დგას, ნავთქურაზე – ჩაიდანია, ხოლო, ჩაიდანზე ელისოსთვის დასაბლოვებელი ერთ-ერთი წერილია წიკადა ჩამოდებული. თუ ელისო ნავთქურას იხმარს, აუცილებლად შეამჩნევს. მაინც შეამჩნევს, გინდაც ტყუილუბრალოდ შემოიხედოს სამზარეულოში ერთი წამით. მეორე წერილი სანერი მაგიდის უჯრაში დევს და ელისო ამას პირველი წერილის მეშვეობით შეიტყობს. მაგრამ რაკი დრო გვაქვს, არაფერი დაშავდება, ჩვენც თუ გადავხედავთ ერთხელ კიდეც. სჯობს, ზედმეტად გავისარჯოთ ახლა, ეივრე მერე ეინახოთ. მაქსიმალურად უნდა შევამოწმოთ ყველაფერი, პუნქტუაციისა და ორთოგრაფიის ჩათვლით. ვერავინ ვერ იტყვის წინასწარ, საიდან გამოტყვევება შარი. ტყუილად ხომ არ არის ნათქვამი, შარო, საიდან მოხვალო? თუმცა, უაღრესად უწყინარი წერილებია. პირველი, ეაცმა რომ თქვას, არც არის წერილი, მშრალი ცნობა მეორე წერილის შესახებ, იმის მეშვეობით უნდა შეიტყოს ელისომ, სად და როდის ნახოს მთავარი წერილი – წერილი-აღსარება, ანდა, წერილი-ანდერძი. აღსარებაცა და ანდერძიც ერთსა და იმავე დროს. მოკლედ, გულაჩუყებული ბებრის ბჭუტური...

ელიზბარს, ერთი წამით, ელისოს დამცინავად მომღიმარი სახე დაუდ-

გა თვალწინ და ამკარად არ ესიამოვნებოდა. მაგრამ პირველ წერილში მაინც ვერაფერი ნახა კუდის გამოსაბმელი. არც არაფერი ეწერა შიგ. „თუ ხვალამდე არ გამოუჩნდი, ჩემი სანერი მაგიდის უჯრაში მეორე წერილი დაგხვდება და ის აგიხსნის ყველაფერს. შენი ე.“ – ეს იყო და ეს. ელისო, რასაკვირველია, დროზე ადრე არავითარ შემთხვევაში არ გახსნის ქმრის უჯრას, მაგრამ გინდაც გახსნას, ამით არაფერი დაშავდება. უბრალოდ, ცოტათი ადრე გაიგებს იმას, რაც, ადრე თუ გვიან, მაინც უნდა გაიგოს და ბევრი არაფერი შეიცვლება, საერთოდ თუ არ გაიგებს. ერთადერთი, „შენი ე.“ აღარ მოენონა, ყურიც მოჭრა და თვალიც სენტიმენტალური ფაშილი-არულობით. სასწრაფოდ წამოდგასკამიდან, ფინჯანში ჩარჩენილი ჩაიჭურჭლის სარეცხ ნიჟარაში ჩაღვარა, ფინჯანი ლამბაქზე დააპირქვა და წერილიანად თავის საშუალო ოთახისკენ გაემართა. ჯიბის ფანრის ყვითელი, უდიმლამო გამონაშუქი მის წინ მიფარფატებდა, რალაცნაირად დაღლილი თუ დაბნეული, სამყაროს უკანასკნელ სუპელასავით.

მეორე წერილმა, როგორც გული უგრძნობდა, გაცილებით სერიოზულად ჩააფიქრა. ააღლევა კიდეც, თითქოს პირველად კითხულობდა საერთოდ. თითქოს, ვიდრე საკუთარ წერილს არ გადაამოწმებდა, კიდეც არ სჯეროდა, მართლა ასე ცუდად თუ იყო მათი საქმე. იერე გული აუჩუყდა, მღელვარებისგან ათრთოლებული ხელი გაუაზრებლად გადაისვა თმაზე, მერე კი, საკუთარ თავს გაუბრაზდა, ასეთი დაუნდობელი გულწრფელობისთვის. შიგადაშიგ, ხმამაღლა ამოიძახებდა ხოლმე ფრაზის ცალკეულ ნაგლეჯს: ... დრო აღარ არის... თვითონაც ხვდები აღბათ... არავის არა აქვს განსჯის უფლება... ყველანი უფლისგან განვისჯებით... ოლონდ, გაქცევადა ნუ ჩამითვლი... დე მე ვიყო უკანასკნელი... მაგრამ ჩვენ რომ თავის დროზე... იქნებ ასე არ მომხდარიყო...

დიახაც, არ მოხდებოდა, თუკი სხვა-ნაირად (ადაშიანურად) იცხოვრებდნენ თავიდანვე. და მაინც კმაყოფილი დარჩა ნაკითხულით. არაფერში შეკამათებია საკუთარ თავს. არც რამის შეცვლისა და გასწორების სურვილი გასჩენია. მაგრამ მოულოდნელად, ელისოს დამცინავად მომღიმარმა სახემ ისევ ხანჯლის პიროვით გაიფლვა სიბნელეში და ისიც, ნინამხდარი და შეცბუნებული, ხელახლა შეუდგა წერილის კითხვას.

სიყვარულიც თავისებური ომია, განსაკუთრებული სახეობაა ომისა და დაპირისპირებისა, ოლონდ, ნებისმიერი ომისა და დაპირისპირებისგან განსხვავებით, იქ მხოლოდ ის იმარჯვებს, ვინც მარცხდება, ანუ, ვინაც დათმობის, გააგების, მიტევების უნარი მეტი აღმოაჩნდება. ამიტომაც არის ყველასთვის და ყოველთვის გაუგებარი. მაგრამ, იმავე დროს, მიმზიდველიცაა და ძლიერიც, სწორედ იმიტომ, სრულებითაც რომ არ ცდილობს გასაგები გახდეს ვინმესთვის...

სინათლის ყვითელი ნაფლეთი, ფრთაანატკენ, ანდა სულაც ცალფრთიან პეპელასავით, ბორძიკით, კანკალით, ხან კი, სხარტად, ერთი ნახტომით ინაცვლებდა ადგილს სიტყვიდან სიტყვაზე.

მოკლედ, იმდენი უკირკიტა ელიზბარმა, ვიდრე კორექტურაც არ აღმოაჩინა უკვე ათვალწუნებულ წერილში, რამაც უშალ გაახალისა, ვიდრე შეაწუხა. აჰა, კიდევ ერთი საბუთი ჩვენი უყურადღებობისა! — შესძახა გუნებაში, უფრო წერილისგან მიღებული შთაბეჭდილების მისაჩქმლად, ვიდრე საკუთარი სიფიზლით აღტაცებულმა. უბრალოდ, ელისოსი შერცხვა ისევ და ამ ყოვლად გაუმართლებელი, ქვეშევრდომული მორიდებისა და მოკრძალებისგან განთავისუფლება სცადა უნებურად. საქმე საქმეზე რომ მიმდგარიყო, არცერთ სიტყვას არ წაიღებდა უკან, მაგრამ საკუთარმა გულწრფელობამ

შეაშფოთა: იმდენად სუსტი და დასუსტებული გამოიყურებოდა, თვალში, თავისუფლად შეიძლებოდა, მართლა თვალთმაქცობად ჩათვალა იმას ეს წერილი-აღსარება თუ წერილი-ანდერძი, თუკი ნაკითხავდა როდისმე, რაც უკვე სერიოზულად ექვევებოდა თავად ელიზბარს.

წერილი მაგიდაზე დადო, განთავისუფლებული ხელით, ფანრის შუქზე აბრჭყვიალებულ კალმისტრების მთვლელმარე ჯოჯიდან ერთ-ერთი ამოარჩია და სათუთად, სასოებით, თითქოს თვალში ნამალს აწვეთებს ბავშვსო, გამოტოვებული ასო ჩაამატა სიტყვაში. «აი, ასე! ვიყოთ ბოლომდე პედანტიებიო» — დაამთავრა უკვე გულწრფელი მლელვარებით. ასეთი ბუნებისა გახლავთ, ვერ ეგუება შეცდომას და ნებისმიერს გამოსწორებას ცდილობს, რაც თავისთავად, დანაშაული თუ არა, სიბრიყვე ნამდვილად არის. ამიტომ, არც მას გამოსდის რამე. ვერც მისი პედანტიზმი ამართლებს ამ სრული განუკითხაობის უამს. აი, თავის დროზე, როგორმე თავი რომ შეეკავებინათ მაკაროული ლექსებისგან, შეიძლებოდა კიდევ გადარჩენილიყვნენ. ახლა კი, უკვე გვიანია. ომში ნასვლა ჩვენ გადავწყვიტეთ დღეს, თორემ, ომი რახანია მძვინვარებს. მას მერე მძვინვარებს, რაც რომის პაპმა პიომ ბიზანტიიდან ოსმალების განდევნა განიზრახა და დახმარების სათხოვნელად ვინმე ლუდოვიკო ბოლონიელი აფრინა საქართველოში, როგორც ქრისტიანი და, რაც მთავარია, ღონიერ ქვეყანაში, რომელიც იქამდე, დიდად ნოდებულმა ალექსანდრე პირველმა მონღოლთა მონობაში გაპირუტყვევებულ ნათესავებს მიუგდო საჯიჯგნად და თვითონ ეკლესიის ეკვდერს შეაფარა თავი...

რაზ, დვა, ტრი და,
შემოტრიალდი და,
თოფი ხელში დაიჭირე,
ომში ნამოლი და...

არაფერი გაუჩენია ღმერთს, თავისი საკუთარი ენა არ ჰქონდეს: ძალღი

ყვეს, ცხენი ხვიხვინებს, კამეჩი ყოყინებს, ვირი ყროყინობს, ქათამი კაკანებს, გველი სისინავს, მგელი ყმუის, არნივი ყივის, ყვავი ყრანტალებს, ძროხა ზმუის, ჭრიჭინა ჭრიჭინებს, მწყერი ქვითქვითებს, ბაყაყი ყიყინებს, ღამურა ნივის, კოლო წუის, თავვი წრიპინებს, ადამიანი ღაპარაკობს, გერმანელი გერმანულად, ჩინელი — ჩინურად და ასე შემდეგ, ასე შემდეგ... შენ კი, რუსულად სამამდე თვლი და ქართულად ღაყობ ათას სისულელეს. ხოლო, უფრო გულწრფელები თუ ვიქნებით, ვერც ქართულს ფლობ, ვერც რუსულს, საყველპუროდ იცი ერთიც და მეორეც და, რაც უფრო სავალალოა, ამდენსაც ვერ ხედეგი, ანდა, დაბადებით ამაყი ხარ და არ იმჩნევ უეცობას. ანდა, კიდევ უარესი, აღარაფრის გრცხვენია — ვინ შეიტყობსო — და წარბეჭუნებლად, მხოლოდ და მხოლოდ, შენი პედანტურობის გამო, სიტყვაში გამოტოვებულ ასოს ქვეშევრდომული მონინებით, მონახვური სათნობით აბრუნებ უკან, როგორც შემთხვევით გადმოვარდნილ ბარტყს — ბუდეში... მაგრამ შეცდომის გამოსწორება არ შეიძლება. შეიძლება, აღარ გაიმეორო ერთხელ უკვე ჩადენილი, მაგრამ ამის პირობასაც ვერაფერს მოგცემს დაბეჯითობით. ძნელია. ცდუნება დელია. გარისკვა ღირს. ადამიანი შეცდომის ჩამდენი ცხოველია. მაგრამ არასოდეს არ იცის, თავისთავად ცხადია, ჩადენამდე, რა არის შეცდომა, მით უფრო, თუკი თავად ცდება... ამის გარკვევა უკვე შემდეგი ეტაპია მისი ცხოვრებისა, რომელიც ან დგება, ან არაა. შეცდომას კი არ იკლევენ, აღწუსხავენ შეძლებისდაგვარად, და ხშირად, თავის მოსაწონებლადაც, მიახლოებით, დაახლოებით, რადგან მისი რაოდენობა და ნირსახეობა ამოუწურავია. ამიტომაც არ შეიძლება შეცდომაზე სწავლა. შეიძლება, ის ისწავლო, რაც აღარაფერში გამოვადგება და გამოგრჩეს ის, რაც ყოველ ნაბიჯზე გამოვადგებოდა, თუკი გეცოდინებოდა. ნებისმიერ შეცდომას, არა მარტო მისი ჩამდენი

(ყველაზე ნაკლებად ალბათ ჩამდენი!), არამედ ყველაფერი ერთდროულად განაპირობებს: გეოგრაფიაც, ისტორიაც, ფიზიკაც, ქიმიაც, დროც, გარემოც, ამინდიც, გუნება-განწყობილებაც, ჯანმრთელობაც, პლანეტების გახლაგებაც, ზოდიაქოს ნიშანიც, პაერის ტენიანობაც, წყლის ტემპერატურაც, ქარების სიჩქარეცა და მიმართულებაც, ირგვლივ მყოფთა ბიოდენური მონაცემები, ნათესავთა სიხარბე, სთაეხედე, სიბრიყვე... ასე რომ, ადამიანი არასოდეს მარტო არ ცდება, მაგრამ, სამსუხაროდ, ყოველთვის მარტო აგებს პასუხს საერთო შეცდომისთვის... ხოლო, რაც შეეხება ელიზბარს, ამ აბნეული ფიქრებიდან მხოლოდ ის დასკვნა გამოიტანა, აზრი რომ არ შექონდა ელისოსთვის წერილების დატოვებას, არ იყო საჭირო ელისოს ჩარევა ამ სისულელეში. ამიტომ, ორივე წერილი დაუდევრად ჩაიკუჭა ჯიბეში და „მოთვინიერებული პეპელის“ მეგზურობით, ახლა ზურგჩანთის შესამოწმებლად გაემართა. გზად, ერთი-ორჯერ, მშობლების გადიდებულ სურათსაც მიანათა ჯიბის ფანარი, თითქოს შემთხვევით, და იმათაც, გაკვირვებულებმა თუ დაეჭვებულებმა, მაშინვე გამოხედეს გაუვალი წყვილიადიდან. „ამ სურათსაც ჩამოხსნიანო“ — ზერეულედ, ზოგადად გაიფიქრა ელიზბარმა, არაგან უგლისხმია კონკრეტულად, ვისაც მისი მშობლების სურათის ჩამოხსნა შეეძლო.

მწვანე ბრეხენტის ზურგჩანთა, ყავისფერი ტყავის სამხრეებიანი, შემოსასვლელში ეგდო კართან, სანახევროდ ცარიელი. ბევრი არაფერი მიჰქონდა თან, რადგან ნესიერად არც იცოდა, რა უნდა წაეღო, რამდენ ხანს მოუწევდა იქ ყოფნა, მაგრამ, ყოველ შემთხვევისთვის, თბილელიც ჩაელაგებინა, საპარსთან, საპონთან, კბილის ჯაგრისთან, საერთო რეველთან, პასტის რამდენიმე კალმისტართან, ფლოსტებთან და წამლებთან ერთად. ჯარისკაცის ბარგი მწირია, მაგრამ რაც ელიზბარმა ჩამოთვალა, უფრო

ქვიშხეთში გამოადგებოდა, მწერალთა დასასვენებელ სახლში, ვიდრე სანგარში. თვითონვე შერცხვა ამ უალრესად სამშვიდობო აქსესუარებისა, თუმცა, უმაღლესი ნასვლას გადაიფიქრებდა, ვიდრე უძიმათოდ წავიდოდა საომრად. მაგრამ, მცირე ყოყმანის შემდეგ, ფლოსტები უკანვე წამოყარა ცელოფანის პარკიდან. რომელი ჭკუათმყოფელი ისეირნებს ნინა ხაზზე ფლოსტებში ფეხებზე-აყრილიო — გაეცინა მწარედ და ახლა უკვე დამცინავად, ღვარძლიანად დაუთვალა საკუთარ თავს:

რაზ, დვა, ტრი და,

რაზ, დვა, ტრი და,

რაზ, დვა, ტრი და...

ითვლიდა გაგულისებულნი, აღგზნებული, აფორიაქებული, უკვე მიხვედრილი საკუთარი გადაწყვეტილების უაზრობას, მაგრამ უკვე გზამოჭრილი, უფრო სწორად, უკვე გზაზე დამდგარი, უკვე ომში ჩაბმული და, აქედან გამომდინარე, აქაურობაზე მეთად, გაურკვევლობის კუთვნილება, სიკვდილამდეც და სიკვდილის შემდეგაც...

ცოტა ხნის მერე უკვე ვერის ბაღში იჯდა და მუხლებზე დადებულ ზურგჩანთას, როგორც მთელ თავის ავლადიდებას, გულში იხუტებდა. საკმაოდ ციოდა, თუმცა, ბუსუსაშლილ წყვდიადს უკვე გასჩენოდა ბზარი, საიდანაც მოახლოებული მზით გაბრწყინებული ცა იღვრებოდა. ჩიტებიც ერთ ამბავში იყვნენ, თითქოს პირველად თენდებოდა საერთოდ. სუსხიან ბინდბუნდში თანდათან იკვეთებოდა ბალის ცალკეული ნაწილები. მას კი, მწვანეში ჩაფლულა ქვიშხეთი ედგა თვალწინ, თვალწინ კი არ ედგა, იქ იყო მთელი არსებით გადასახლებული და, ზურგჩანთაზე ნიკაპჩამოდებულს, აყვავებული ცაცხვების დამათრობელი სუნიც კი სცემდა. სრულეზითაც არ იყო საომრად განწყობილი. ჩვენში რომ ეთქვათ, ან რა ეომებოდა — მის შვილს სიცოცხლე აღარ უნდოდა,

გნებავთ, არ თვლიდა თავს სხვანაირად. ასე რომ, საფრთხეში ჩაყარდნის სიცოცხლის გადასარჩენად კი არ მიდიოდა ეს, რაც მტრის თვალშიც გაამართლებდა, არამედ თავლაფდასხმული სიცოცხლის რამენაირად მისაჩქმალად და მისაფრთხილებლად, რისი გავებაც ალბათ მოყვარესაც გაუფრთხილებოდა. საკუთარი თავის რცხვენოდა, თორემ, სიამოვნებით მიბრუნდებოდა შინ, თავის სკამთან, თავის მაგიდასთან, თავის საბეჭდ მანქანასთან, თავის ფლოსტებთან... სინდისის გარდა, არაფერი ავალდებულებდა ამ ომში წასვლას. მოსახდენი უიმისოდ მოხდებოდა. ამიტომ, მხოლოდ ის უნდა გადაეწყვიტა, რაც პირადად მას ეხებოდა, ანუ, ასე, მონაფური მორჩილებით დაეცადა სხვა მოხალისეებისთვის, თუ, სანამ კიდევ შეიძლებოდა, უკანმოუხედავად მოეცოცხა აქედან. უაზრო მსხვერპლის გაღებასა და ახლა უკვე საქვეყნოდ გაპამპულებას, ისევ შინ ყოფნა ჯობდა „ნიჟარაში“, ისევე გამოგონილ და მის წიგნებში თავმოყრილ საღხთან კამათი მარადიულ, მოურჩენელ სატკივრებზე, თუნდაც მხოლოდ იმიტომ, ცხოვრებისგან უკვე დამარცხებულნი, დამარცხებას შეგუებულნი რომ იყრიდნენ იქ თავს და არათუ ტელევიზიის დოქტორს, მამაზეციერსაც აღარ შეეძლო მათი გაბრწყინება. იქ ზღაპრებისა აღარ სჯერათ, უფრო სწორად, სხვა სიბრტყეზე და სხვა განზომილებებით ცხოვრობენ: ჩადენილზე ოცნებობენ და ჩაუდენელს ინანიებენ...

ელიზბარის მღელვარე წარმოდგენებში იმქვეყნიურმა, წითლად აბრიალებულმა ფიჭვნარმა გაიჭრიალა უცებ და იმდენად ცხადი იყო ეს ჩვენება, ფიჭვების ტანზე ცოცხლად მიხმარი ჭრიჭინების გამოფიტული, გამჭვირვალე გვამებიც კი შეამჩნია. მაგრამ, იმავე დროს, სინამდვილესაც დაუბრუნდა, რადგან ისიც მაშინ შეამჩნია პირველად, მარტო რომ არ იყო ბაღში. აუზის კიდვეუკლავ გადაწოლილიყო მუცლით და გულს ირეცდა. ანდა, უკვე

გულარეული, თავ-პირს იბანდა აუზის წყალში. ელიზბარი უნებურად დაიძაბა, ნელში გაიმართა და კიდევ უფრო მაგრად მიიხუტა მკერდზე ბრეზენტის ზურგჩანთა, თითქოს ეს უცხო ადამიანი, როგორც კი თავის საქმეს მოათავებდა, ზურგჩანთას ნაართმედა, რაც სრულებითაც არ გაუკვირებოდა ელიზბარს, მაგრამ არც უფიქრია აქედან წასვლა, ან სად უნდა წასულიყო, როცა უკან დასაბრუნებელი ყველა გზა თვითონვე მოიკვეთა, ყველა ხიდი დანვა, ყველა თოკი გადაჭრა... იმიტომაც იყდა ახლა აქ და ბებრული სიჯიუტით ელოდებოდა ყველაფერს ერთად: გათენებასაც, მოხალისეთა გამოჩენასაც და უცნობთან ურთიერთობის გარკვევასაც...

ის უცნობი, თქვენც მიხედით ალბათ, ანტონი გახლდათ, ღამის ბარში გალახული და ბუნებუ გადარჩენილი სიკვდილს... გაჭირვებით წამოდგა ფეხზე. პიჯაკის სახელოებიდან წყალი ნურნურით გასდიოდა. პიჯაკიც გაჭირვებით გაიხადა და აუზის კიდეზე გადაფინა ფრთხილად. მაგრამ პიჯაკს კი არ უფრთხილდებოდა – მეტი რაღა უნდა დამართოდა უარესი – მოძრაობა უჭირდა, ოდნავი განძრევაც კი, აუტანელ ტკივილს აყენებდა, რის გამოც მისი მოძრაობები მშვიდი და დახვეწილი ჩანდა შორიდან. პერანგი და მაისური ერთად გადაიძრო და, რატომღაც, რამდენჯერმე გააღდანლა წყალში. გარეცხა, თავისი ტკუით. ტკივილებისგან ღამის ისევ დაკარგა გონება, მაგრამ მაინც მთელი ძალით ნურნავდა პერანგსა და მაისურს, ვიდრე სველი ქსოვილის საკმაოდ სქელი მორგეი არ შერჩა ხელში. ისიც პიჯაკის გვერდით დააგდო და, თითქმის დედიშობილა, სკამისკენ წამოვიდა. სიტყვის უთქმელად მიუჯდა ელიზბარს გვერდით, გეგონებოდათ, სიძე-სიმამრს წინასწარ დაუთქვამთ, დილაუთენია, მაინცდამაინც, ვერის ბაღის ამ სკამზე შეეხვედეთ ერთმანეთს...

– ანტონი! – გულწრფელად შეიცხადა ელიზბარმა.

ანტონის დანახვა, ერთდროულად გაუკვირდა და გაუხარდა კიდევ, მაგრამ ისიც მაშინვე გაახსენდა, ცოტა უხერხულიც რომ იქნებოდა მისგან ამგვარი უშუალო, დადებითი ემოციების გამოხატვა, რადგან შეტდა არასასიამოვნო და უაღრესად სათაკილო ვითარებათა გამო, ადვილი შესაძლებელია, საერთოდ არ სდომებოდა ანტონის მისი დანახვა, უარესად გაელიზიანებინა პალეოსიმამართან შეხვედრას და, რასაკვირველია, არც თავისი გალიზიანების გამომჟღავნებისა მორიდებოდა. ასე რომ, რაც უფრო თავშეკავებული იქნებოდა ელიზბარი, მით უკეთესი. მათი წარსულიც წარსულს ჩაბარდა. კაცმა რომ თქვას, არც იყო მისი საქმე, რა უნდოდა ანტონს ბაღში ამ დილაუთენია. იქნებ, ისიც მოხალისედ მიდიოდა ომში?! ასევე არ იყო ელიზბარის საქმე, რას აპირებდა ანტონი მომავალში და აპირებდა თუ არა საერთოდ რამეს. მსაჯულიც სხვაა და გამკითხავიც... მაგრამ არც იმის უარყოფა შეიძლება, ბრმა შემთხვევასთან რომ არ ჰქონდათ საქმე, განგებას რომ სურდა ასე დამან მიუსვა გვერდით ამ უკაცურ ბაღში, გარკვეული თვალსაზრისით, მისი მიზეზითაც გაუბედურებული კაცი...

– დიახ! – დაუდასტურა ანტონმა – განა ჩვენ ვიცნობთ ერთმანეთს? – მიამტვრდა ცალი თვალით. მეორეთი ვერ ხედავდა, ბუშტივით გაჰბერვოდა და ლორწოვანი ლიბრი გადაჰკეროდა ზედ – ააა! როგორ არა, როგორ არა – გააგრძელა აგდებულად, გაშარებულნი თავაზიანობით – მე ერთხელ თქვენი სიძეც ვიყავი... მაგრამ ამას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, ენდეთ ჩემს გამოცდილებას. ნათესაობაც ბორკილის სახეობაა და რაც უფრო მალე მოიშორდა, მით უკეთესი. ასე გვასწავლის ციხე. ციხე დღევანდელი მოდელია ხვალინდელისა. ყველანაირი თანახმობა... სრული დემოკრატია თუნუქის ყუთში... აი, ნახეთ რა მიყვებს... მაგრამ

ფეხები ვერ მომჭამეს მაინც... პირი შუშის მტვრითა მაქვს საესე, თორემ გეტყოდით, აუცილებლად... თქვენ არ დაგიმალავდით... ბოთლებით დაცემდნენ, მაგრამ ვერ მივართვი... ჩამონ ჩემი ჩურჩუა, როგორც დიდი ბეზია კლავა იტყოდა, ცხონებული... სჯობს შენი ეშინოდეს ვილაცას მაინც, ვიდრე შენ გეშინოდეს განუწყვეტილად, თანაც ყველასი... ლაჩრები... დამპლები... ჯიბეში ჩაეყავი ხელი და... სამივემ ჩაიჯვა. ნაბიჭვრები... ყველა თავისას მიიღებს... მთავარია, საბაბი გქონდეს... რა თქმა უნდა, თქვენ არ გეხებათ. ძალიან გამიხარდა თქვენი ნახვა, მაგრამ როგორ მომაგენით? დიდხანს მეძებდით? ჩვენ ხომ არასოდეს ვყოფილვართ სიძე-სიმამრი... მე თქვენ ყოველთვის მეგობრად გთვლიდით... ახლაც მხოლოდ ძველი მეგობრობის ხაზრით გეკითხებით, როგორ ბრძანდება ჩემი კდემამოსილი მეუღლე? სიცხებებმა ხომ არ შეანუხეს ამ ზაფხულს? ხომ მშვიდობით მოილოგინა? კიდევ ერთი ჩემისთანა ჯოჯო შემატა ამ დამპალ ქვეყანას, თუ თავისნაირი კახპა? ჯოჯოს ისევე კახპა ჯობს, ღმერთია მონამე. მე, პირადად, ათიათას ჯოჯოს ერთი კახპა მირჩევნია... ათიათასი ხომ, მით უფრო...

— ლიზიკომ ვენები გადაიჭრა — განყვეტინა ელიზბარმა — ძლივს გადაარჩინე — მოაყოლა სწრაფად, რადგან შეატყო, როგორ შეაკრთო ანტონი მისმა ნათქვამმა.

ანტონი, ერთი წამით, მართლა გაირინდა, თითქოს აცნობიერებდა ელიზბარის ნათქვამს, მაგრამ მაშინვე ძველებურად გააგრძელა:

— თქვენ გამიარჯვეთ — თქვა დამცინავად მომღიმარმა, თუკი შეიძლებოდა რამენაირი ღიმილი შესტყობოდა დაბეგვილსა და დასიებული სახეზე — მაგრამ განა შეიღს მოეკითხება მშობლის ცოდვები? მოეკითხება და მერე როგორ მოეკითხება, რომ იცოდეთ! უნდა მოეკითხებოდეს კიდევ. სწორედ შეიღს უნდა მოეკითხ-

ებოდეს! შეიღი რომ არ ყოფილიყო არც მშობელი ნახდებოდა... მშობელს შეიღი აიძულებს... მშობელი შეიღისთვის ცოდავს... შეიღის გამო... — ლაპარაკობდა უაზროდ, დაბნეულად, გამომწვევად, გამაღიზიანებლად, რაც ნაირად ატაცებული და აღზნებული, თუმცა, არც მთვრალი იყო და არც ნარკოტიკი ჰქონდა მიღებული.

„თვითონაც არ იცის, რას მ.ე.დ. მოუდებო“ — გაბრაზდა ელიზბარი. არასოდეს ენახა ასეთი ანტონი: ღვარძლიანი, თავხედი, დამცინავი, დაუნდობელი... პირიქით, ზედმეტი მორიდებულობითა და თავდაჭერილობით გამოირჩეოდა ყოველთვის, სხვათა შორის, ლიზიკოსგანაც. რამდენჯერ უთქვამს ელიზბარს იმისთვის, ანტონისგან მაინც იხსნავლეო.

— ლიზიკომაც ასე მითხრა — თქვა უცებ — შენ გამიარჯვეო... განა თქვენ გებრძოდით?! ასე გესმოდათ ჩემი?!

— მე არ ვიცი, რაზე საუბრობთ ხოლმე თქვენ და თქვენი ქალიშვილი, მაგრამ თქვენ იცოდით ის, რაც მე უფრო მჭირდებოდა, მაგრამ არავინ მასწავლა — უკმეხად მიახალა ანტონმა.

— მე რაც ვიცოდი, ყველაფერი გასწავლეთ — დაიხია უკან ელიზბარმა.

— არა! მთავარი არ გისწავლებიათ! — უარესად აღეგზნო ანტონი.

— რა? ხეზე ასვლა? — შემრიგებლურად გაიცინა ელიზბარმა.

— არა, ზიდან ჩამოსვლა! ხეზე ასვლა გადარჩენა არ არის. ხეზე ასვლით, შეიძლება, დროებით დააღწიო განსაცდელს თავი, მაგრამ ხეზე ასასვლელად რომ გაგიხდება საქმე... — გაიცინა ანტონმაც. მღელვარებისგან თუ სიცივისგან, ჯერ კიდევ ძაგძაგებდა და კბილი კბილზე უხვდებოდა ლაპარაკისას.

— გაცივდები — წამოსცდა ელიზბარს.

— მე უკვე გავცივდი, ძია ელიზბარ... რახანია მცივა... გაჩენის დღიდან... ციხე სიცივეა. სულ გცივა, წევხარ —

გცივა. ზიხარ — გცივა. დადიხარ — გცივა. კი არ ეჩვევი სიცივეს, ამის შეჩვევა არ შეიძლება, თანდათანობით, მენტ სიცივე ხდები, სიცივის ნაწილი... აი, დამადეთ ხელი, ყინულივით ვარ... პაიკი კლავს მამას და ხდება არარობა...

ელიზბარი ისევ დაიძაბა. არ გამოსდიოდა ლაპარაკი ამ მართლაც უცხო ადამიანთან, რომელიც ანტონს კი ჰგავდა, მაგრამ, იმავე დროს, არაფერი ეცხო ანტონისა. რასაკვირველია, მის დღეში მყოფს, ვერავენ მოკითხავდა ჭკუასა და ზრდილობას, მაგრამ იმდენად კარგად იცნობდა ელიზბარი, იმდენად დიდი ხნის მეგობრობა აკავშირებდა მასთან, მაინც უჭირდა ანტონისთვის ამგვარად დამაკნინებელი, ამგვარად შეურაცხყოფელი მეტამორფოზის დაჯერება. მამისგან განწირულსა და ცოლისგან ნალალატვეს, თითქოს მხოლოდ ისლა გაამართლებდა სხვათა თვალში, თუკი უზნეობისა და გახრწნილების ნუმპეში ჩაეფლობოდა თვითონაც... ესეც აიძულებდა ელიზბარს, ნაკლებად აპყროლოდა გრძნობებს და უფრო ფხიზლად ყოფილიყო. სიფხიზლე ყოველთვის საჭიროა, განსაკუთრებით კი, ამგვარ სულელურ სიტუაციაში, როცა ჯერ ისიც გასარკვევია, თუ რა სახის ურთიერთობა შეიძლება არსებობდეს საერთოდ მოხალისე ბებერსა და სიცოცხლის მოძულე ახალგაზრდას შორის. სიფხიზლე აუცილებელია, რადგან ყველა ახალგაზრდა, შვილი იქნება თუ სიძე (მით უფრო, ნასიძარი), ერთნაირად სახიფათოა და სახიფათოა, უპირველეს ყოვლისა, სხვათა შეხედულებათა გაუთვალისწინებლად ჩამოყალიბებულ საკუთარი შეხედულებების გამო. დაუკითხავად დაგისკუბდება გვერდით და თანამზრახველად, თანამოაზრედ გაგიხდის ისედაც თვითმკვლელობამდე მისული შვილის წინააღმდეგ. მაგრამ, სინამდვილეში, რა თქმა უნდა, ასე არ არის. უფრო სწორად, იმედია, ასე არ ფიქრობს ან-

ტონიც. უბრალოდ, ჯერჯერობით ვერ აგებინებენ ერთმანეთს, თურმე ორივემ მშვენივრად იცის, გაცილებით მნიშვნელოვანი მოვლენის მონაწილე არიან, ვიდრე კიდევ ერთი უბედური სიყვარულია, ანდა კიდევ ერთი დახვრეული ოჯახი... ამ საქმეში, მთავარი ისინი კი არა, რაუდენ კამეღია. მთავარია, ცულის შოლერება რომ გაუბედეს რაჭუნე კამელს საკუთარ ჭერქვეშ, გნებათ, საკუთარ ვოდორში, რასაც შეიძლება მართლა მოჰყვეს სერიოზული ცვლილებები, არა მარტო დამოყვრებული ოჯახებისთვის, არამედ მთელი ქვეყნისთვის და საერთოდ მომავლისთვის... ეს კი, მოგეხსენებათ, უმსხვერპლოდ არ ხდება. თუმცა, მსხვერპლი უკვე საკმარისზე მეტია გაღებული და არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, ორით მეტი იქნება ის, თუ ორით ნაკლები... მთელი თაობები ილუპებიან ზედიზედ, ზეზურად... უკვალოდ ინთქებიან დრო-ყამის უფსკრულში, როგორც სპიგმენტების ქარავნები ვეშაპის ხახაში. დამპალი ხორცი სცვივით გზადგა... ჩაგიხედავთ მათ უძირო, გამოცარიელებულ თვალეში?! მოგისენიით მათი უაზრო ბლუკუნა?! ანტონიც, ლიზიკოსი არ იყოს, ერთი იმართავანია მხოლოდ, ანუ, მეტასტაზია და, ამდენად, ნაკლებად საინტერესო, თუნდაც, მედიცინის თვალსაზრისით. მედიცინა უძღურია მეტასტაზის წინაშე და უძღური იქნება ყოველთვის, თუკი სენის მთავარ ბუნაგს ვერ მიაკვლევს... ჰოდა, დღეს მიაკვლია, ანტონისა და ლიზიკოსს წყალობით. არათუ მიაკვლია, ბუნაგში მთვლემარე მხეციც შეაშფოთა საფუძვლიანად... თუნდაც მარტო ამიტომ, ანტონიცა და ლიზიკოც, თავიანთი უბედურებით, უმალ თანაგრძობასა და თანადგომას უნდა იმსახურებდნენ ჩვენგან, ვიდრე ზიზნარევი სიბრალულს... ასეთია ელიზბარის აზრი, ასე ვთქვათ, „კამელის საქმესთან“ დაკავშირებით და ამიტომაც ზის ახლა აქ, ამ უკაცურ ბაღში, უსახლკარო მა-

ნანნალასავით... ემიგრანტივით... ვერის ბაღში ზის, აუზთან, როგორც ექვთიმე მჯდარა პარიზში, ლუქსემბურგის ბაღში... თვალნათლივ წარმოიდგინა კიდევ მზემომუქებულ სკამზე ჩამომჯდარი თეთრად თმადათოვლილი მოხუცი: ქარისგან დაშაშრული ხელის მტკვნები მუხლებზე დაუნყვია, მზეზე თბება, და ისინიც, მშვიდად, უძრავად წეანან, თვინიერი და სითბოს მოყვარულ ცხოველებივით. მაჯებგადაქეჩილი პალტოს საყელო მალლა აუნევია, მაგრამ მაინც სცივა, რადგან მისი მშობლიური კერა აქედან ძალიან შორს არის, სულ სხვა სამყაროში, სრულიად სხვა ასტრონომიულ თუ გეოგრაფიულ განზომილებებში... სიბერის ცრემლით მარად სველი თვალები გულისამაჩუყებლად უბრჭყვიალებს, აღსასრულის მოახლოების მაუნყებლად, ის კი გაზაფხულის მზეს ეფიცხება, გულში იმედჩასახული, და აუზის გარშემო მოგროვილი ბაეშვებისა და მათი გადიების ცქერით ერთობა. აუზში ნაგავი კი არ ტივტივებს, როგორც აქ, ვერის ბაღში, არამედ ფერადაფრებიანი სათამაშო ხომალდები დასრიალებენ, რომლებსაც ერთნაირი ინტერესით უყურებენ, როგორც ცელქი, ლამაზი ბაეშვები, ისევე მათი ხალისიანი, სანდომიანი გადიები... „კიდევ ერთი გაზაფხული“ — ფიქრობს მზეს მიფიცხებული მოხუცი, უღარიბესი ემიგრანტი და, ამავე დროს, არარსებული ქვეყნის ორმოცსაუკუნოვანი საგანძურის მეჭურჭლეთუხუცესი. ზვალის იმედით, დღევანდელს უძლებს, გუმინდელის გადასარჩენად. ელიზბარმა კი, მისგან განსხვავებით, არც იცის, რა ევალება, რა უნდა დაიცვას აქ, სამშობლოში, რაღა დარჩა გადასარჩენი... კი ბატონო, ელიზბარი თანახმაა, მზადაა, ექვთიმესავით, ისიც საკუთარი ნებით ეცვას ჯვარს სამშობლოს გოლგოთაზე, მაგრამ არც საჭურჭლის კლიტე მიუცია ვინმეს მისთვის და არც საჭურჭლის ადგილსამყოფელი

უჩვენებია. ექვთიმეს დაავალეს და იმანაც დაივალა, ყველაფერი გვერდზე გადადო, ყველაფერს შეელია... ელიზბარი თუ მწერალია, ის ღვანლმოსილი მეცნიერი გახლდათ, აუდიტორიების, კათედრების, სხდომასა და რბაზუების, ლაბორატორიების, ნიგნოსაცავების ბინადარი, აბორიგენი, მაგრამ როდესაც ბედმა ერთხელ კიდევ დანიოკებული სამშობლოს საგანძურის მოვლა-პატრონობა დაავალა და ემიგრაციის ეკლიან გზას გაუყენა, ხის ყუთებში ჩამწყვდეულ სამშობლოს სულთან ერთად, ისიც მკაცრ, მოუსყიდველ და ფხიზელ დარაჯად გადაიქცა მამნივე. ოცდაერთის თებერვალში, უფროსი რაჟდენ კაშელის სიხარბესა და სისასტიკეს გაარიდა მრავალგზის გარდაცვლილი, მაგრამ მაინც უკედავი, დაულეველი სამშობლოს ორმოცსაუკუნოვანი საგანძური, ათას დამყრობელს, ქურდსა და ავაზაკს, ძალისა და მამაძალს გადარჩენილი, თავმოკვეთილი მეფეებისა თუ ძუძუებდაგლეჯილი დედოფლების წყალობით. მისი მეულლე, საღამოობით, ფორტეპიანოზე უკრავდა რომელიღაც კინო-თეატრში, ასე ვთქვათ, „მუსიკალურ ფონს“ ქმნიდა მუნჯი ფილმებისთვის, მაგრამ ის ორიდე კაპიკი, რასაც კინო-თეატრის პატრონი უხდიდა, განძის შესანახი ქირის დასაფარადაც არ ყოფნიდათ. ერთი თბა ჰყავდათ და იმის რძით იბრუნებდნენ სულს. ცოლი ფორტეპიანოზე უკრავდა, ქმარი კი, თხას მწყემსავდა ლევილის ზურმუხტოვან მინდვრებზე, თხას იყო მიჩერებული, მილიარდების პატრონი. ერთი ნიეთი მაინც რომ გაეყიდა იმ საგანძურიდან, ნებისმიერი ზომისა და ნონისა, საკუთარი კუნძული ექნებოდა წყნარ ოკეანეში, მთელი დღე გამაკში ინვებოდა, ძველ ფოლიანტებსა და ნიგნებში ჩაფლული, და შიშველი ველური გოგონები პალმის შტოებით გაუნიაკებდნენ მეცნიერული ვარაუდებით

შექმუხნულ შუბლს... მაგრამ გულშიც არ გაუვლია მსგავსი მკრეხელობა. რასაკვირველია, ბევრი მამულიშვილური საქმის ვაკეთება შეიძლებოდა ამ ზღაპრული სიმდიდრით — თუნდაც, დედაენის გამოცემა თურქეთის საქართველოსა და ფერეიდანის ქართველებისთვის, რომ არაფერი ვთქვათ, უკვე სანახევროდ გადაჯიშებული ემიგრაციის ფიზიკურ გადარჩენაზე — მაგრამ ვერც ქართველთა ნოე შეაცვლევინებდა აზრს და ვერც ემიგრირებული მთავრობის სრული შემადგენლობა. მისთვის, ყუთებში ჩაკეტილი სიმდიდრე, უპირველეს ყოვლისა, რეალურად არსებული სიმბოლო იყო, თუნდაც, იმჟამად, რეალურად არარსებული ქვეყნისა. საკუთარი შვილი რომ ენახა (მით უფრო რომ, არასოდეს ჰყოლია), ლიზიკოსავით მაჯებგადახეული და სასიკედილოდ გადადებული, იმის წამლისთვისაც ვერ შეელეოდა თავმოკვეთილი მეფეებისა და ძუძუებდაგლეჯილი დედოფლების ხელშენაელებ ნივთებს. იმ ნივთებშილა სახიერდებოდა მისი უბედური სამშობლო და ვიდრე ის ნივთები არსებობდნენ, სამშობლოც არსებობდა; ვიდრე იმ ნივთებს ვილაცა მიიწვატრონობდა, თუნდაც, იქით მისახედი და იქით საპატრონებელი მოხუცი, ესე იგი, არც მისი სამშობლო იყო მთლად უპატრონოდ მიგდებული. ამის რწმენა აძლებინებდა ლევილის გამოყრუებულ თავშესაფარში, სადაც (ცოლის სიკვდილის შემდეგ) მარტო უმკლავდებოდა უსახრობასაც, უძღურებასაც, უმეგობრობასაც, შიშსაც, შიმშილსაც, სიცვიესაც, სენსაც, ახაკსაც... ყველაფერს, რასაც მისი საგანძურის ხელყოფა შეეძლო, იმ ყუთების დაშლა-დაბზარვა, რომლებშიც სამშობლოს სული ჰყავდა ჩამწყვდეული უკეთესი დღისთვის, იმ დღისთვის, როცა უსაშველოდ, უსაზღვროდ მომთმენი და სამართლიანი ღმერთი, მის გაცამტვერებულ სამშობლოს ერთხელ კიდევ მოაგროვებდა

პეშუმი, ერთხელ კიდევ გადაზელდა, ერთხელ კიდევ აღუდგენდა პირვანდელ სახეს და ახლა უკვე სამარადისოდ ჩაპბრავდა ბებერი დარაჯის სიჯიუტით გადარჩენილ სულს... „ეკეთიმევე! ეკეთიმევე!“ — ლევილიდან ეძახდა, აფხიზლებდა თხა, გაზაფხულის მზეზე თვლემამორეულს. „მადლობთ, ჩემო ამაღლეთა... შენ მაიხც იცი, რამხელა საქმეს ვემსახურებითო“ — ემადლიერებოდა, ეფერებოდა იქიდან, ლუქსემბურგის ბალიდან, რა თქმა უნდა, გუნებაში, გიჟი რომ არ ჰგონებოდათ აუზის ირგვლივ მოთამაშე ბავშვებსა და გადივს. თხამ იცოდა, ელიზბარმა კი არ იცის, „რამხელა“ საქმეს ემსახურება, საერთოდ, ვის რა სიკეთეს მოუტანს მისი ომში ნასვლა, ძველი სახელი და დიდება დაუბრუნდება ამით მის სამშობლოს თუ მიტაცებული მიწები?! ჯერ მარტო გახიზნულემა რამდენი ნაიღეს, ზოგმა მუჭით, ზოგმაც ხურჯინით... მტერსაც და მოყვარესაც, მაინცდამაინც, მისი მიწა არ ყოფნის და საქართველოს ყოველი ახალი სახეობა, ახლებურად შეკრეჭილ-შეკვეცილი, იმდენად განსხვავდება წინამორბედისგან, ხართით თულა დაუძახებ საქართველოს. მაგრამ რაც არ უნდა დაკინდეს და დაპატარავდეს ქვეყანა, მისთვის ფასდაუდებელი, მისთვის აუნონავი საგანძური მაინც დარჩება. განა ანტონი იგივე საგანძური არა არის?! უფრო მეტიც, ანტონზე ძვირფასი დღეს ალარაფერი გააჩნია ამ ქვეყანას და ვისაც ქვეყნის გადარჩენა სურს, პირველ რიგში, ანტონი უნდა გადაარჩინოს... ამიტომაც, თავცოცხალი, ფეხს არ მოიცვლის ელიზბარი აქედან, ვიდრე მოხალისეები არ გამოჩნდებიან (თუკი მართლა მოვა ვინმე, მასავით სულელი), ვიდრე საბოლოოდ არ გათენდება და ვიდრე ქვეყანა ისევ ქვეყანას არ დაემსგავსება, შესახედად მაინც... — არ გეკადრება, ჩემო ანტონ, ნამდვილად არ გეკადრება — გაიცინა ელიზბარმა — ერთი შეგახედა, რას გაეხარ...

— თქვენი არ ვიცი... — გაიცინა ანტონმაც. თან პირზე იფარებდა ხელს, დახეთქილი ტუჩები ტკიოდა (ელიზბარმა მხოლოდ მაშინ შეამჩნია პირველად, მთელი სახე ჯერ კიდევ ღია, სისხლჩამდგარი ჭრილობებით ჰქონდა იმას დასერილი) — თქვენი არ ვიცი, მაგრამ, პირადად მე, ყელამდე ვარ თავისუფლებით... გონზე ვერ მოვსულვარ... ჯერ სანტიქნიკოსივით დამათვრეს, მერ ბაზრის ქურდივით მცემეს... მაგონი, არც თქვენ იტყოდით უარს ჩემს გალახვაზე, მაგრამ წინასწარ მიხნდა გაგაფრთხილოთ, არ მიყვარს, როცა მირტყამენ... ასე რომ, აღარ ვთამაშობ... მეყოფა... საკმარისია... ისევ მშობლიური ციხე მირჩვენია... მაგრამ იქაც აღარ მიძინებდა, ჩემივე სიბრყვიის გამო... მე ხომ მამა მოვკალი... არ გაგივიათ? აღარ არსებობს ჩემთვის... არადა, თუ რამე იყო მშობლიური, ის იყო... ისიც კი ვერ გავარკვიე, ცოლს ნავასწარი მამასთან, თუ მამას ცოლთან... მაგრამ აღარც მორალური მხარე მაინტერესებს ამ საქმისა, აღარც ამორალური... ასედაც მოვხახუნე ჩემს გამომძიებელს... სამძიროსთვის დაგიგვიანდათ, მიტყევაზე ჯერ ფიქრიც ადრეა...

— მთავარია, ღირსება შევინარჩუნოთ — აღელდა უცებ ელიზბარი — ყველაფერი ვანაცვალოთ ღირსებას, ცოლიც... თავიც... უიმისოდ აღარც სიცოცხლეს ექნება აზრი... ღირსება იგივე სამშობლოა...

— მთავარია, საბაბი გქონდეს, ძია ელიზბარ... საბაბი! — შესძახა ანტონმა და ტკივილებისგან უშნოდ დაიმანჭა — მე მქონდა საბაბი — გააგრძელა დაძაბულად, ფრთხილად, საკუთარ სხეულს მიყურადებულმა — საბაბი ნამდვილად კარგი მქონდა და იმიტომაც გამომაპანლურეს ციხიდან... გაითვალისწინეს რა, როგორც იმითი მეტად აფექტური, ასევე ჩემი არანაკლებ აფექტური მდგომარეობა, ოცდასამწლიანი პატიმრობა უვადო თავისუფლებით შემიცვალეს... როცა მინდა, სადაც მინდა და რაც მინდა...

დუქნებში ძველ ჩეკისტებს ვეკიფობ, ღამის ბარებში — დამწყებ ბიზნესმენებთან. მაგონი, გაცვისფერდი კიდეც... ყოველ შემთხვევაში, კოლექტიურ სექსსაც გაუფეგემო და ჯგუფური გაუპატიურების ობიექტიც ვყოფილვარ...

— ეგ არ არის თავისუფლება... შენც მშეენსურად იცი და ტყუილად ნუ ისულელებ თავს — შეუნყრა ხმაში ღიმილგარეული ელიზბარი — თავისუფლებამდე ჯერ კიდევ შორია. მატლიკი გაჭურდა, მაგრამ ჭურჭრიდან პეპელა ჯერ არ ამოფრენილა... იქნებ შენ ხარ ის პეპელა, ჰა?! — მთელი ტანით შემობრუნდა ანტონისკენ.

— მატლი ნამდვილად ვარ... — ხელები ასწია ანტონმა — ბავშვობიდანვე მატლის მხარეზე ვიყავი... ერთხელ ობობას გაეგადებინე ხელიდან და იმის მერე ვისჯები. ის ობობა ჩემს სულშია ჩაბუდებული და გრძელი, ეკლიანი საცეცხებით შიგნიდან მიკანრავს სულს, როგორც კი გავინძრევი...

ელიზბარს ყრუანტილმა დაუარა, სულში ჩაბუდებული ობობის წარმოდგენაზე, მაგრამ არაფერი უთქვამს. ან რა უნდა ეთქვა?! რითი უნდა ენუგეშებინა ამგვარი ანომალური სენით შეპყრობილი ადამიანი?! ბრუნენტის ჩანთა გახსნა და რალაცას დაუნყო შიგ ძებნა. სინამდვილეში, არ უნდოდა ანტონსაც შეემჩნია მისი შეკრთომა. „ამ ქვეყნისა აღარ არისო“ — ფიქრობდა შემფოთებული. არადა, სწორედ ანტონია ერთადერთი კანონიერი და უფლებამოსილი პატრონი ამ ქვეყნისა და სწორედ ისეთია, როგორც ამ ქვეყანას შეეფერება: ცოტა გადამცდარია ჭკუიდან (თანდაყოლილი ალგზნებულობის გამო), მთვრალი არ არის, მაგრამ მთვრალივით ლაპარაკობს, უაზროდ და გაუთავებლად, თუმცა, რასაც ამბობს, მართალს ამბობს; თავს დამჩაბვად არ თვლის არავისა და არაფრის წინაშე, მაგრამ ეამაყება ბოროტ მომქმედისა და მკვლელის სახელი; წინასწარი განზრახვით, არც არავის

მოკვლას აპირებს, არც არავის შემო-
რიგებას, მაგრამ ერთისთვისაც მზა-
დაა და მეორისთვისაც, გააჩნია,
როდის რა გუნებაზე იქნება; რა თქმა
უნდა, ცოტა ხულიგანიცაა და მანან-
ლაც, რადგან ასეთია თითქმის ყვე-
ლა მისი თანატოლი ბიჭიც და გოგოც,
ცხოვრების ნესილიდ გამომდინარე და
მსოფლიოში დადგენილი ეთიკური
ნორმების შესაბამისად. ხოლო, თუკი
ფილოსოფიურ-პოეტური კატეგორი-
ებით ვიმსჯელებთ, გიჟის ხელში
მოხვედრილი დანაა, უპირველეს
ყოვლისა, ჩვენივე დაუდევრობისა და
უხერხემლობის წყალობით. მართლაც
დანას ჰგავს – ბასრია, ცივი, სახი-
ფათო... მაგრამ იქნებ შენ გევალება
იმის გადარჩენა, თუკი, რა თქმა უნდა,
ჯერ კიდევ შესაძლებელია ეს? ესეც
თან ნაიყვანე... იქნებ ცეცხლით განი-
ნმინდოთ ორივენი? იქნებ ესაა შენი
მონოდედა და არ იცი? თავი მწერალი
გგონია. არადა, ხომ შეიძლება, მართ-
ლა წინასწარ ჰქონდეს ღმერთს ყვე-
ლაფერი ჩაფიქრებული? აბა, მაინც-
დამაინც, შენ რატომ უნდა გაგჩერო-
და ლიზიკო და, მაინცდამაინც, კაშე-
ლებს რატომ უნდა დანათესაებოდი,
გენეტიკური ანტიპოდი კაშელებისა;
ანტონიც, მაინცდამაინც, დღეს
რატომ უნდა „გამოსულიყო ციხიდან“
და, მაინცდამაინც, შენ რატომ უნდა
მოგჯდომოდა გვერდით, მაინცდამაი-
ნც, ამ ბაღში? რასაკვირველია, შემთ-
ხვევითობაც გასათვალისწინებელია,
მაგრამ... არავითარი მაგრამ! (გაუნყ-
რა თავს ელიზბარი). არავითარი მაგ-
რამ?! (გაიმეორა ჯიუტად). ერთი
დაბნეული კრავიც რომ დააბრუნო
ფარაში, დიდი ამბავია. ჩაკიდე ხელი
და დააბრუნე, თუ მართლა ხარ რამის
გამკეთებელი, გაუნვი ექვთიმობა,
როგორი საგანძურიცაა, ისეთი ექვ-
თიმე მაინც იყავი, თუ მართლა
თვალთმაქცი არა ხარ, როგორც შენს
შვილს ჰგონია. მაგრამ ელიზბარი
თვალთმაქცი კი არ არის, ისიც ჩვეუ-
ლებრივი მღილია, უწებო,

უგრძობელი, და მასზე უკეთ არაფერ
იცის, რის მაქნისია, რა შეუძლია, რას
გასწვდება მისი ძალა და გონება. მა-
რთალია, სურვილიც არ არის ცოტა,
მაგრამ მარტო სურვილით ვერ შევამ
კატას ეფენს. არა მარტო უნდა გსუ-
რდეს, უნდა შეგედლოს კიდევ კატის
მოკვლა. პირდაპირ რომ ვთქვათ,
ელიზბარსაც თავისი სამძობლოს,
თავისი ხალხის უძღურება სჭირს,
ელდისმიერი, მისი გადაწყლაპავი
ურჩხულის ნანლავიდან გამო-
ყოლილი. ეს მათი საერთო,
ეროვნული, ისტორიული უძღურებაა,
ექვსასწლიანი სიბნელის, უშაქრობის,
უმოდრაობის შედეგი, და ერთად უნდა
დაიხსნან მისგან თავი, ან ერთად შე-
ენირონ. ცალ-ცალკე ვერ მოერევია.
რამაც არ უნდა აიძულოთ ცულის
ხელში აღება, ცალ-ცალკე ვერაფერს
გახდებიან, იმის მოკვლის ფინსაც ვერ
მოიკლავენ, უმაღ ისეც ის ჩაიბრუნე-
ბთ თავის სტომაქში, სტომაქის ლორწ-
ოვან სიმჭავეში, სიმყრალეში და, შეი-
ძლება, უკვე სამუდამოდაც, შეიძლე-
ბა, აღარ ამოარწყოს ორგზის უკვე
ჩაყლაპული, მომზადებულად ჩათვა-
ლოს მოსანელებლად. ელიზბარც ხომ
ამ უძღურების დასაძლევად მიდის
ომში, თუმცა, დარწმუნებულად არ არის
(მით უფრო, ანტონთან შეხვედრის
შემდეგ), სასურველი შედეგი გამოიღ-
ოს ამან. ისინი ხომ საერთო სენით არი-
ან დასწეულეზული და ათაშანგინი
ცოლ-ქმარავით, ცალ-ცალკე არც
ერთის მკურნალობას არა აქვს აზრი.
ცალ-ცალკე მათი თავგანწირვაც
უაზრობაა: აფექტი, აკრობატული
ტრიუკი, სულისშემძვრელი სანახაო-
ბა... ამიტომ, ჩაკიდე ხელი და ნაიყვ-
ანე. განა ცოტაა, ერთმა უძღებმა შეი-
ლმა მაინც გაიგოს, რა ხდება მის თავს,
რატომ არის ამ დღეში? ჩაკიდე ხელი
და დააყენე გზაზე, აუხსენი, დღეს და
გუშინ რომ არ დაწყებულა თქვენი
უბედურება, ბევრი ამგვარი უსინდი-
სობა რომ გადაგიტანიათ, თუკი ამას
გადატანა ჰქვია. მას მერე, რაც რომის
პაპმა პიომ ბიზანტიიდან ოსმალების

განდევნა განიზრახა და დახმარების სათხოვნელად გამოგზავნილ ვინმე ლუდოვიკო ბოლონიელს საქართველო თავის ადგილზე აღარ დაუბედა... და ასე შემდეგ, ასე შემდეგ... მართალია, ბევრი დაკარგეთ (თუნდაც, თქვენი კახონიერი ადგილი რუკაზე!), მაგრამ ვიდრე იბრძოდით, ხალხი გერქვათ. მაინც ანგარიშს გინევდათ მტერი. ხოლო, როცა ხმალი ქარქაშში დაგიჟანგდათ და თქვენი მუზარადი პრისტავის ცოლმა სანოლის ქვეშ შეიდეგა, ღამის ქოთნად, ადგილი კი არა, სახეც დაკარგეთ... სამაგიეროდ, სიბრძნე შეიძინეთ, გაპოეტდით, ანდაზები შექმენით, თქვენი უილაჯობისა და მტრის სივერაგის შესატყვისი. სხვათაშორის, ისიც ვაძინია, იმასაც სჭირდება თავისი ექვთიმე. აი, ის ანდაზები ასწავლე, დააზეპირე, აუხსენი, რატომ მოერევა ზურგანამხდარ ცხენს პატარა კოლოც, თუკი პატარა კოლოს დიდი მგელი მიეხმარება. თუ ომია, ომი იყოს! მერე რაა, ამჯერადაც თუ დამარცხდებით. დამარცხება ჯერ კიდევ არ ნიშნავს დასასრულს. დასასრული მშვიდობაა. ყველა ომი მშვიდობით მთავრდება. სამარისებული სიმშვიდე დაისადგურებს ირგვლივ და შენც მხოლოდ მაშინ მიხვდები, ყველაფერი დამთავრებულია შენთვის... მაგრამ ამაზე იქილაპარაკეთ, ნინა ხაზზე, ბედისწერის პირისპირ დარჩენილებმა. ახლა მთავარი...

- ახლა მთავარია, რამე ჩავიცვათ - თქვა უცებ ელიზბარმა.

ანტონი სასწრაფოდ წამოდგა ფეხზე. ეტყობა, ტანსაცმლის ხსენებამ კიდევ უფრო გაუმძაფრა სიცივის შეგრძნება. მკერდზე გადაჯვარედინებულ ხელებს გამეტებით იტყაპუნებდა შიშველ, ეკალდაყრილ ხორცზე. ბაღში უკვე თენდებოდა. დამარცხებული წყვედილი უჩუმრანრიტებოდა საკუთარ ბზარებში. ფეხებმორყეულმა მუყაოს სტენდმა გაუბედავად გამოალაჯა სააშკარაოზე. მკერდზე თეატრალური აფიშა

აეკრა. უფრო სწორად, ვერ უკრა... სიერად და უშნოდ, უსიცოცხლოდ ეკიდა ზედ, ფრთებჩამოყრილი და საკმაოდ შელახული. ელიზბარი ისევ ზურგანთაში იქექებოდა. შეიძლება, ასე არიდებდა ანტონს თვალს. დღის სინათლეზე, არა მარტო ამაზრზენი სახახავი იყო, არამედ გულისამაჩუყებლად, სულისშემძვრელად უმნეოც, დაუცველი... ყოველ შემთხვევაში, სრულებით აღარ ჰგაფედა იმ ანტონს, ვისაც ასე თავგამოდებული ანსახიერებდა სიბნელეში...

ანტონმა აფიშა დაუდევრად ჩამოხია და უხეში, ნებომიმხმარი ქალღიმიერებზე შალივით მოიგდო, რაკი მთლიანად ვერ გაეხვია შიგ. აფიშა აშკარად პატარა იყო საამისოდ. „აი, რას გვასწავლის ციხეო“ - ლაპარაკობდა თავისთვის - „ყველაფრის გამოყენება შეიძლება არადანიშნულები-სამებრო“. მაგრამ არადანიშნულები-სამებრო გამოყენებული აფიშა ბეჭებს უხეხავდა მხოლოდ, გათბობით კი ვერ ათბობდა. მხრებზე აფიშამოხვეული და დედაბერივით ნელში მოკაკეული, ელიზბარს დაუდგა წინ და დაიჩიფრინა:

- გაიკითხეთ მშობლის მკვლელი, ინტელექტუალური არამზადა... შემოსეთ შიშველი, ღმერთი გიშველით...

- აჰა, შე საბრალოვ! სულ არარაობას ხომ მაინც აჯობებს?! - უთხრა ელიზბარმა და ერთი საკმაოდ შელახული პერანგი და შალის სეიტრი გაუნოდა, რის შემდეგაც თვალნათლივ შეთხელდა მისი ისედაც ღარიბი გარდერობი.

- ვაშაა! გადავრჩით! - იყვირა უცებ ანტონმა და მხრებზე მოსხმული აფიშა თავს ზემოთ დაიტრიალა დროშასავით. აფიშის სქელი, გაფშეკილი ქალღიმიე დუნედ, უხალისოდ ფხრენდა ჰაერს...

- ჩაიციე დროზე! გეყოფა მაიუნობა - ნიშაურულად შეუნყრა ელიზბარი, კმაყოფილიც და, ცოტა არ იყოს, გაამაყებელიც საკუთარი საქციელით.

საქართველოში
საქართველოში

ანტონმა მაშინვე გაუშვა ხელი აფიშას და ფაცაფუცით გადაიცვანაწყალობევი ტანსაცმელი. აფიშა ბალის ხრეშმომყრილ ბილიკზე ეგდო, მკვდარი ფრინველივით...

— სამაგიეროდ, ჩემს სურათს გაჩუქებთ. თუ გადარჩა, რა თქმა უნდა — ლაპარაკობდა თან — ენახოთ, როგორ გადაიტანა აუზში, ქყუშმალაობა. ახლავე შევამონმებ. სხვა არაფერი მაქვს... პიჯაკის ჯიბეში უნდა მედოს ნესით. ზუსტად ჩემთვის მოუქსოვიათ თქვენი სეიტრი. ახლა დიდი ტანსაცმელია მოდამი. მეტი ჩანხარ, ვიდრე ხარ. შეიძლება, აღარ ხარ, მაგრამ მაინც ჩანხარ, ტანსაცმლის ნყალობით — ასე, ლაპარაკ-ლაპარაკით, მივიდა აუზთან, პიჯაკის გულის ჯიბიდან სურათი ამოიღო, სისველისგან დამძიმებული პიჯაკი ისევ აუზის კიდეზე დააგდო და, სურათიანად, მიბრუნდა ელიზბართან. ვ ზაში რამდენჯერმე გადაუსვა ხელისგული სურათს, დაჭმუჭნული და ამობურცული ადგილების გასწორება სცადა — აი, საიდან მოვდივარ მე! — თქვა ყალბი სიამაყით — საოჯახო ფოტოდან. ნახეთ, რას ვგავარ. ნაღდი დებილი ვარ. არც ახლა მეთანხმებით?!

ელიზბარი ზურგჩანთის ზონარს კვანძავდა, ანდა, ანტონს აჩვენებდა, ვკვანძავო, ვითომ, ხელები დაკავებული მაქვს და სურათს ვერ ჩამოგართმევო. დახედვითაც ზერელედ დახედა, ერთი წამით, უფრო გაუბედავად, ვიდრე უინტერესოდ. თითქოს ახლობლის გვამს უჩვენებდნენ ამოსაცნობად...

— არც შენ არა გაქვს სხვა გზა — თქვა მოულოდნელად, რადგან უცებ, ჭადრაკის სასახლის წინ, რამდენიმე მოხალისეს მოჰკრა თვალი და თვითონაც ვერ გაარკვია, ეწყინა თუ გაუხარდა იმათი დანახვა. სამაგიეროდ, ერთბაშად განთავისუფლდა გაურკვეველობის მარნუხებიდან და დამშვიდება კიდეც — მე მგონი, შენ გეძებენ ის შეიარაღებული ბიჭები — უთხრა ანტ-

ონს და თვალიც ჩაუკრა თანამხრებზე ხველივით.

ანტონმა უნებურად უკან მიიხედა, ჭადრაკის სასახლის კენ, იმანაც დაინახა უცხო ხალხი, მაგრამ იხტიბარი არ გაუტუნავს, ისევ გაუნოდა სურათი ელიზბარს და ჩვეულებრივად გააგრძელა:

— ამას ქალი როგორ გაატანეთ, ძია ელიზბარ?! ეს ხომ ცხვირმოუხოცავი ლანირაკია. აბა, კარგად დააკვირდით. არაფერი გაეგება ამ ქვეყნისა. სამწუხაროდ, ასეთებიც იბადებიან. მარადიული ყვირილია. უბიბილო და უდეზებო მშალი. ჩვეულებრივი ქათამი, ოღონდ, მამრობითი სქესისა. თუმცა, ესეც საკითხავია უკვე. სიმწიფის ძიძიბიამოუვა ცხვირზე, ანდა ნიკაპზე, და აღარ მოეშება, ვიდრე არ გამოირწყავს. იმ ძიძიბთან ერთად სკდება მისი ფარული ოცნებების ფერადი ბუშტიც, ანუ, გულუბრყვილო წარმოდგენა ცხოვრებაზე, რაც, სხვათაშორის, თქვენი დიდი შეცადინეობითაც შეექმნა ჯერ კიდევ ბავშვობაში... ასეთი ლაპარაკიც თქვენგან ისნაეღა, მხატვრული, მაღალფარდოვანი... მაგრამ, სიკეთესთან ერთად, ცოტა გამბედაობაც რომ მოეცა თქვენთვის ღმერთს, აქამდე არ მივიდოდა საქმე. თქვენ უნდა მოგეკალით, თანაც, თავის დროზე, და მაშინ ყველანი გადავრჩებოდით. ყოველ შემთხვევაში, ჩემს მადლს ნამდვილად მოიხსნამდით... ხომ გახსოვთ? სტყორცნა სიმამრმა, მოკლა მან სიძე! სიძე-სიმამრი სანადიროდ მიდიან (ომიც ნადირობაა), თოვლიან მთაზე, სადაც ვილაცამ — ალბათ ამძუვნებულმა ბარბარემ — ია დათესა და ვარდი ამოვიდა. ვარდი სისხლის შეფიფია, თოვლზე გადასხმული. სიძის სისხლია. ჩემი სისხლია, რომელიც თქვენ უნდა დაგვევარათ და ვერ დაღვარეთ, თუმცა, მხოლოდ ასე გადაარჩენდით შვილს... და არა მარტო შვილს. შვილო, ბარბარე, მე რა გახარო, ქმარი მოგიკალ, თავს ნუ მოიკლავ... ბარბარეები თავს არ იკლავენ... მკვლელებს აჩენენ...

— სხვა გზა არა გაქვს — გაანყვეტი-
ნა ელიზბარმა, ამკარად გალიზიანებ-
ულმა სიძის ინტერპრეტაციით.

მაგრამ ანტონმა ისევ მოუყვრა.

— მე არაფერი არ ვიცი, ბატონო
მოსამართლე! — გაჯამბაზდა უარეს-
ად — მე ვიცი, რომ გამალთეს, მე ვიცი,
რომ გამრყენეს, მე ვიცი, რომ გამაუ-
პატიურეს, მე ვიცი, რომ მოკვლაც
უნდოდათ ჩემი, მაგრამ ვერ მივართ-
ვი... თქვენ რას მიპირებთ? ცუდი
არაფერი ჩაიდოთ გულში, ჩვენი
ძველი ნათესაობის ხათრით. იცოდეთ,
წინასწარ თანახმა ვარ ყველაფერზე...

ობმოკედებულ, დამყაყებულ აუ-
ზსა და ჭადრაკის სასახლეს შორის
უკვე ჯგუფებად იდგნენ მოხალი-
სეები, თავიანთ გამცილებლებთან
ერთად. ზოგს სანადირო თოფიც გა-
დაეკედა მხარზე (ჩაცმულობითაც
უფრო მონადირეებს ჰგავდნენ, ვიდრე
მეომარებს), მაგრამ, მიუხედავად ხალ-
ხის სიმრავლისა, რატომღაც, სამარი-
სებულ სიჩუმე იდგა ირგვლივ. ანტ-
ონს ახლა უფრო აებურძგნა კანი,
ვიდრე წელან ებურძგნებოდა სიცივი-
სგან. სწორედ ასეთი სიჩუმე ჩამოვარ-
და ამ ორი დღის წინ მათ სამხარეულ-
ოში, როცა იქ საკუთარ ცოლს
წაასწრო საკუთარ მამასთან და მავი-
დიდან, თითქოს საგანგებოდ მისთვის
გამზადებულ, ცული აილო აცახც-
ახებულ ხელით. ჩიტებსაც გაეკმინ-
დათ ხმა. თუ შეიძლება ასე ითქვას,
თვალში საცემი, ხელშესახები სიჩუმე
იდგა, ისმოდა, იგრძნობოდა და ჩანდა
კიდევ. გეგონებოდათ, აქ მოსვლამდე,
ელიზბარისა არ იყოს, არცერთ
მოხალისეს არ სჯეროდა, მართლა თუ
მოვიდოდნენ სხვენიც, მართლა თუ
მოულნედათ გამოუცხადებელ ომში
წასვლა და მხოლოდ აქ, თითქმის უკა-
ნასკნელ წამს, შეეგრძნოთ თავიანთი
გადანყვეტილების სერიოზულობაცა
და, ერთი შეხედვით, ვითომ გასა-
ართობი, სათამაშო, მემკვიდრეობით
გადმოსული ომის მთელი სისასტიკე-
ც. ერთ-ერთ ჯგუფში, უფროსების

ფერხით, პატარა გოგონა ჩაღმით
ლიყო და მამას (შეიძლება, უფროს
ძმას) რალაცას უდებდა თუ უმონებ-
და ზურგჩანთაში, მთელი არსებით
დანთქმული ამ ქალურ, მშვიდობიან
საქმიანობაში. უფროსებს კი, და-
ძლეული შიშის, ფარული იმედის,
ბუნებრივი სიამაყისა და გაურკვეველ-
ობის სახეიმოდ ამალღებული განცდა
დაუფლებოდათ და იმიტომაც
დუმდნენ ალბათ, როგორც მორწმუ-
ნენი ტაძარში, ანდა, თავისუფალი და
ფეხზე მყარად მდგარი ქვეყნის
შვილები სახელმწიფო ჰიმნის მოსმე-
ნისას. უმრავლესობა ველარასოდეს
შემოვიდოდა აქ, ვერც თბილისური
პაპანაქებისგან თავის დასაცავად და
ვერც ფეხბურთის ახალი ამბების გა-
საგებად. საერთოდ ველარ დებრუნდ-
ებოდა მშობლიურ ქალაქში, დასამარ-
ხადაც კი, რადგან ეგრეთ ნოდებული
„მცოცავი ომი“ გაცილებით
სერიოზული, ღრმად შენიღბული და
შორს გამიზნული ღონისძიება გახლ-
დათ, ვიდრე ვერის ბაღში ამ დილაუთე-
ნია თავშეყრის მოხალისეებს წარმო-
ედგინათ...

2.

მზით გაბრჭყვიალებული სივრცი-
დან, მოულოდნელად, კრაზანა შემოი-
ჭრება სანგარში — გერმანული
დროშის ფერებით მოხატული, ბრაზი-
ანი, მოჩხუბარი, მოუშორებელი — და
ერთი წამით ისევ გაგვირთება ძილი,
თუკი ამას ძილი ჰქვია — მოშლილი
მარიონეტისავით აკანტურებ თავს გან-
უნყვეტილივ და ასევე განუნყვეტილივ,
ოლონდ, უშუდეგოდ ცდილობ,
როგორმე მოაშორო ერთმანეთს თი-
თქოს კუდიანი დედაბრის ბანგით გა-
ნეილი ქუთუთოები. მოკლედ, არც
გძინავს, არც გლვიძავს; არც მკვდარი
ხარ, არც ცოცხალი. მაგრამ, სულ
ცოტა, ორმოცი საათი მაინც უნდა გა-
ძლო აქ, თუნდაც იმის გასარკვევად,
მკვდარი ხარ თუ ცოცხალი. სანგარც
ნაირსახეობაა სამარისა, ანდა,
საცდელი, სავარჯიშო, მოსამ-

ზადებელი სამარეა, მაგრამ სრულე-
 ბითაც არ არის აუცილებელი, იქიდან
 პირდაპირ სამარადისო სამარეში გა-
 დანაცვლო. სავსებით დასაშვებია,
 ცოცხალიც ამოხვიდე უკან. ქრისტე
 ორმოცი საათი იყო დამარხული და
 აღსდგა. მაგრამ სწორედ ორმოცი
 საათის გაძლებაა ძნელი. სამარადი-
 სოდ ყველას შეუძლია მიწაში წოლა,
 დროებით კი – მხოლოდ რჩეულთ.
 დრნგ. მხოლოდ იღბლიანთ. დრნგ. ჩვენ
 რომ აქ მოგვიყვანეს ნუხელ – პირველი
 სრულდებოდა – ოთხი გვამი წაიღეს
 აქედან. დრნგ. კიდევ ოთხი უკეთი-
 ლშობილესი, მამულის სიყვარულით
 ანთებული სული შეიფარე, უფალო,
 შენ და განანათლე უკუნითი უკუნის-
 ამდე. დრნგ. გუშინ ამ დროს, ვინმეს
 რომ ეთქვა ანტონისთვის, ომში წახვ-
 ალ შენი ნებითო, სიცილით მოკვდებ-
 ოდა ალბათ – სასაცილოდ არა აქვს
 საქმე, მაგრამ მაინც – ახლა კი, თავის
 ტოლა ბიჭებში ჩამჯდარა და, ვითომც
 არაფერი, ვითომც გუშინაც აქ იყო...
 ვითომც, რაც იქ გუშინ და გუშინინ
 გადახდა თავს, აქ დაეისზმრა, სანგრის
 ნოტიო ფსკერზე მიგდებულს... დრნგ.
 დრნგ. დრნგ... დრნგ. ეს დაზვის ტყვი-
 ამფრქვევია. უცნაური ხმა აქვს.
 დუნედ მკაცრი. დუნედ მრისხანე. ჩვენ
 ჩაპაევის დროინდელ ტყვიამფრქვევს
 გვასროლინებდნენ გორში, „მაქსიმ-
 კას“. ეს თანამედროვეა. მსხვილკალი-
 ბრიანი. არ დაგიტოვებს გადარჩენის
 შანსს... დამწვარ ბეტეერს მოხსნეს,
 ტლაბქი, მძიმე, ძნელად დას-
 ამორჩილებელი. მეტყვიამფრქვევი კი,
 აშკარად გამოუცდელი ჩანს. ანდა, ნა-
 ბახუსევი და ერთობა. მოწყინდა
 უქმად ჯდომა და გამოცარიელებულ
 სიერცქეს ეომება. დრნგ. დრნგ. დრნგ.
 ან „დამსვენებელია“. ორი დღით წამ-
 ოვიდნენ ბიჭები თბილისიდან, ძმაბი-
 ჭების მოსანახულებლად, ამბის გასაგ-
 ებად, და ხომ უნდა მოასწროს რა-
 ლაცა?! ხომ უნდა მოპყვეს შინ, როგორ
 „იომა“? დრნგ. შეიძლება, ნერვებმა
 უმტყუნა, ვერ გაუძლო ამ დაძაბულ,
 დასაჭეკად გამზადებულ დუმილს. შე-

ეშინდა. არ ელოდა. არ სჯეროდა. ვერც
 კი წარმოედგინა. ვინ იცის, ყოველ შე-
 მთხვევისთვის, საცურაო ტრუსებიც
 გამოაყოლა ხელს. აქ კი, ჯოჯოხეთი
 დახვდა. დრნგ. შეიძლება, ასე გლოვო-
 ბს ნუხელ დახოცილ თანამებრძოლე-
 ბს. დრნგ. დრნგ. ასე უთვლის მტერს
 მუქარას. დრნგ. არ გეგონოს, შეგრჩ-
 ესო. დრნგ. არ გეგონოს, დამივინყუ-
 ესო. დრნგ. რას ამბობ, გიო (ვანო,
 ირაკლი, თემო...), აფხაზეთში რა გინდა,
 შეილო? ისე უქნიათ, დაუჭამიათ ერთ-
 მანეთი... არა, დედა. მე ასე ცხოვრება
 აღარ შემიძლია. მას შემდეგ, რაც
 რომის პაპმა პიომ... და ასე შემდეგ...
 სისხლი ეძახის. ხორცი ეძახის. ძელები
 ეძახიან. მაღლობთ უფალო, რამეთუ
 კელავაც ვყოფილვართ. არ დაწრეტი-
 ლა ჩვენი თესლი. გონიც შეგვრჩენია
 და გულიც. მარტო ამის გასაგებად
 ღირდა ჩამოსვლა ამ ჯოჯოხეთში.
 დრნგ. დრნგ. პოი, დედაწო, მარად
 ნეტარხო... დრნგ. რამდენი ხანია, საქა-
 რთველოში მეომარი აღარ გაზრდი-
 ლა... მას შემდეგ, რაც „ურადნიკმა“
 ფიჩხივით ამოლითავებული გამოზი-
 და შიშისგან ხმაჩაკმენდილ ქოხებიდან
 ფილთა თოფები თუ პირჩამტვრეული
 ხანჯლები... მაინც ვომობთ. ყველა ქა-
 რთველი ბიჭი თავიდანვე მეომრადაა
 ჩაფიქრებული ომერთისგან. დრნგ. აი,
 ჩვენი უკვდავების საიდუმლო. მტერმა
 ამოხსნა. ჩვენ დავივინყეთ. დრნგ. ორ
 ზღვას შუა ძველთაგანვე საომარი იყო
 მდელი (თუ ლელი?!)... დრნგ. დრნგ.
 ტყვიები ან იქვე, ათ მეტრში ესობიან
 მიწაში, ან ცაში მიფორინავენ, გალიი-
 დან თავდაღწეული მერცხლებივით
 (მერცხალი და გალია?!). არა უშავს. ის-
 ნავლის. გაინაფება. თუკი იქამდე, ან
 თავად არ მობეზრდა, ან ხელისუფლე-
 ბამ არ ამოათრია სანგრიდან ყურით,
 დამთავრდა ომობანაო. დრნგ. დრნგ.
 დრნგ. არ მოისვენებს, ვიდრე
 გუშისთას გალმა, ფიჭვნარიო
 ჩამოლურჯებულ ფერდობზე, ხის ძი-
 რას ჩამჯდარსა და მზისთვის სახემი-
 შვერილ სნაიპერს არ გამოიყვანს
 მოთმინებიდან, ჩვიდმეტი წლის

მურმანს კელ გოგონას, რომელსაც მარცხენა ძუძუზე კომკავშირელის ლალისფერი სამკერდე ნიშანი უბრწყვილებს და რომლის ანგარიშზეც უკვე რვა ასეთი მამლაყინა მეომარია. ქართველებზე ადრეც ბევრი უცნაურობა გაუგია, რას არ ჰყვებიან, მაგრამ, ცოტა არ იყოს, მაინც გაკვირვებულია: თითქოს კი არ მომბენ, ამას ანონებენ თავს. დრნგ. ერთმანეთს ისე ჰგვანან, ერთსა და იმავე ბიჭს კლავს თითქოს განუწყვეტლივ. დრნგ. თავზე ქოჩორი გადააქუხს, პერანგი გაუღებია, ავტომობილით უღვევს მხარზე და იკრიჭება, აბა, თუ მომარტყამო. დრნგ. რვაჯერ უკვე მოარტყა. დრნგ. დრნგ. დრნგ. ეს კი მაინც ისერის. მთელი დღე რომ ასე ისროლოს, არ მობეზრდება. აი, რაღაც მაინც რომ მოძრაობდეს ნინ, ნიშანში ამოღება რომ შეიძლებოდა, მთლად გაასწორებდა. თხაც აღარ ჰყავთ ამ მობელძაღვლებს? დრნგ. დრნგ. დრნგ. სამაგიეროდ, იმათ მოკლეს ამათი ძროხა. გუშინნინ. პლანტაციიაში შეეხებთა, ხეზე მიმჭყნარი მანდარინის საჭმელად და, ბაც, გააგორეს ადგილზე. ახლაც იქ გდია. ცურიდან დამაყავებული რძე მონვეთავს. რძეს დიდი, ცერისხელა ბუზები ეხვევიან, მოლურჯო-მომწვანო. რაც მთავარია, უკვე ყარს. ქარი თუ ზღვიდან უბერავს, ყროლის სუნი აქამდე მოაქვს. არ დაიფარებო. დიდმანს ვერ გაჩერდები. ვერც ჩერდებიან. მაგრამ უნდა გაჩერდეთ. დრნგ. დრნგ... დრნგ. დრნგ... დრნგ. ელიზბარს კი ჰგონია, კარზე უკაკუნებს ვიღაც. ვიღაც კი არა, მძახალი. აქ კი არა, ქვიშხეთში. ახლა კი არა, ადრე, დამოყვრებამდე, როცა კიდევ შეიძლებოდა მისთვის თავის არიდება. სრულებითაც არ სიამოვნებს რაფდენ კამელის სტუმრობა, მაგრამ ვერსად დაემალება. აივნიდან ხომ არ გადახტება ამხელა კაცი? თანაც, გარეთ კოკისპირულად წვიმს. ბიჭებს ბრეზენტის დაფხრენილი კარავი (ნაკარვალი) გადაუხურავთ თავზე. ქოთქოთებენ, იციანია... სიამონებთ ზაფხულის სწრაფწარმავალი

წვიმა. ჯერ სადღაც შორს, მთებში დაიგრუხუნებს და მერე თვალისმომჭრელად იელვებს ხოლმე. დრნგ. დრნგ. დრნგ. ელვა ცეცხლნაკიდებულ ჩონჩხსა ჰგავს. თითქოს ელიზბარისკენ მორბის, ტკივილებისგან გამწარებული. ელიზბარი აივხის გამოღებულ კარში დგას და სუნთქვამერული შენცქერის. არასოდეს არ უნახავს ასე ახლოდან. დიდებული სანახაობაა. ერთდროულად, შემაშფოთებელიც და ლამაზიც. ელიზბარი უნებურად უკან იხევს, თითქოს მართლა მისწვდება ცეცხლნაკიდებელი ჩონჩხი თავისი დაკლაკინდი, არათანაბრად დაგრძელებული კიდურებით. არ ადგი, ელიზბარ, თუ ნეხვარ – ამბობს რაყდენი კარს იქით – გრელანდის დედაქალაქი გამახსენე და ნავალ – ეტყობა, კროსვირდს აესებს, ჩვეულებისამებრ – ხომ გახსოვს, ბალი და „ენისელი“? საღამოს გელოდებით. ვინც გინდა, წამოიყვანე – ელიზბარს არ ახსოვს გრელანდის დედაქალაქის სახელი. შენუხებული, აგანგამებული, აღელვებული და, რატომღაც, დარცხვენილიც ეუბნება კარს: „მეც რომ არ მახსოვს. პატიოსნებას გეფიცები, არ მახსოვს“. დასწვევლოს ღმერთმა, არავის არ ახსოვს – იცინის კარს იქით რაყდენი და მიდის. ელიზბარი კი, დატუქსულ მონაფხავით დგას კარს აქეთ, ხელეჩამოყრლი, წინწამხდარი... რალა ეს უნდა, ისედაც გახეთქვაზე აქვს გული. ხომ შეიძლება იფიქროს, იცოდა და არ მითხრო? არ შეარჩენს, დაუმახსოვრებს და ხალხში წამოაძახებს, ხალხს გააცინებს, თითქოს ელიზბარი მწერალი კი არა, გეოგრაფიის მახსოვლებელი იყოს. მაგრამ მაინც ვერ მშვიდდება, ადგილს ვერ პოულობს. წვიმამ ერთიანად ჩამოიტანა აღბათ ცაცხვის ხეებიდან ჭრიჭინების გაუქუმარი, დაუქანცავი ორკესტრი. ზაფხულის პენი. ელიზბარისთვის საერთოდ არ არსებობს სიმშვიდე, როგორც ჩანს, არც სამარეში. მაგრამ წვრილმან სადარდელს ძალით გაიჩენს ხოლმე, მთავარზე

რომ არ იდარდოს განუწყვეტილოვ, მთავარი რომ დაივინყოს ცოტა ხნით მაინც. მისმა სიძემ მისი შვილის გულისთვის თუ არა, მისი შვილის გამო, საკუთარი მამა მოკლა, ის კი იმას განიცდის, ხვალ ცაცხვების ჭეივანი დაშრჩვალნი, ფრთებდაფლეთილი ჭრიჭინებით იქნება მოფენილიო. უსვინდისო თვალთმაქცი. ეს ნუთია, აფხაზეთში იყო თითქოს, ახლა ქვიშხეთშია. სინამდვილეში, არც ისევე, არც ომობს — იმალება. ემალება ყველას, ნაცნობსაც, უცნობსაც, შვილსაც, სიძესაც, საკუთარ თავსაც... აღარა აქვს ხალხში გამოსაჩენი პირი. ქვეყანა მისთვის დღითი-დღე უცხოვდება და ისიც დღითი-დღე ეკარგება ქვეყანას. ყველსაგან გადაკარგვის მეტს, ვერაფერს მოიმოქმედებდა ამ პროცესის შესაჩერებლად. საზარელი ძალაა მისი წარმართველი — საკუთარი უმწიკობისა და საკუთარი არარაობის შეგრძნება. სილაც ვერ გაულანუნა მისი ღირსების შემგინებელს. მაგრამ უელიზბაროდ ქვეყანა განა უკეთესი იქნება?! იქნებ ჯერ ეს გაგვერკვია და მერე გვექება ძველი ფოლიანტები. დრნგ. ... და ჩაიარა უღმერთო მან მურვან ყრუ ზღვის პირი და გამოიხუნა ციხენი და ქალაქნი ზღვის პირისანი, და ოხერ და უვალ ყო ყოველი ქვეყანა ზღვის პირისა... დრნგ. დრნგ. დრნგ... რაც შეეხება გრელანდიის დედაქალაქს, მგონი, არც არასოდეს სცოდნია. მაგრამ მარტო ეს რომ იყოს მისი დანაშაული, სიცოცხლეს კიდევ ექნებოდა აზრი. ელიზბარის დანაშაული გაცილებით დიდია: შვილი მისცა განსაცდელს და განსაცდელად მოუვლინა სხვებს. არაფერს არ ნიშნავს, შენ გჯერა თუ არ გჯერა, ქვეყანას მაინც ვერ დაფარებ პირზე ხელს. ერთადერთი ხსნა არსებობს მხოლოდ: ყველაფრის თავიდან დაწყება, თავიდან დაბადება საერთოდ, ანუ, დაუფიქრებლად, დაუნანებლად უარყოფა გარყვნილებისა და მკვლელობის დაღდასმული წარსულისა და ასევე დაუფიქრებლად და დაუნანებლად მოკვ-

ეთა შენთვის ყველაზე ძვირფასი ადამიანებისა, ერთნაირად შერისხულებისა ღმერთისგანაც და კაცისგანაც... ასე რომ, თქვენი დაღუპვა გარდუვალია, ბატონო ელიზბარ. დრნგ. უნარსულოდ არაფერს წარმოადგენ. დრნგ. პასტის კალმისტარი ხარ, ოლონდ, დრნგ, პასტისგან უკვე დაცილი. პასტისგან დაცილი კალმისტარიც არ ხარ, იმ ელდის, შიშის, დაცირების, ტკივილის, სინანულისა და მრისხანების გარეშე, რაც შენთვის ყველაზე ძვირფასი ადამიანების წყალობით განგიცდია. ეს არა მარტო უბედურებაა შენი, არამედ ბედნიერებაც; არა მარტო სასჯელია უფლისა, არამედ — ჯილდოც. მთავარია, რამდენად ხარ თავად შზად, როგორც ერთის, ისე მეორის მისაღებად. თავებდის წყველასა და სხვათა განსჯა-განქიქებას, გირჩევნია ღირსეულად შეიფერო ჯილდო და ასევე ღირსეულად შეეგებო სასჯელს. ბიოგენეტიკისა და ბიოგრაფიის შეცვლას, რასაკვირველია, ისევე მცოცავი ომის ღველფსა და ღადარში ჩაფერფულა სჯობს. სჯობს. დრნგ. დრნგ. ქვიშეთიც სასჯელისთვის მოშზადებაა და სხვა არაფერი. რაჟდენ კაშელს კი არა, სასჯელს ეთამაშები იქ კუკუსმალობას, ანუ, რაჟდენ კაშელის მუშეობით, თანდათანობით ეგუები სიკვდილთან შეხვედრის გარდუვალობას. დრნგ. და ყოველთვის სულელურად გიხარია, ხაზგასმული, საქმიანი გულითაობით რომ მოგახარებს ხოლმე დასასვენებელი სახლის დირექტორი, რამდენჯერაც არ უნდა შეგხვდეს დღეში, ბიჭივით გამოიყურებო, თითქოს რაც უფრო ახალგაზრდა იქნები, მით უფრო იოლად გადაიტან სიკვდილს. იმას მწერალთან გამოლაპარაკება სიამოვნებს, თვითონაც წერს ალბათ ჩუმად და თავის ინტელექტუალურ ჭიას ახარებს, ბევრი არაფერი გაეგება შენი ფარული განცდებისა, მაგრამ აღერთოვანებუელია, ვთქვათ, შენი ბოლო წერილით, „ლიტერატურული“, და გული წყდება, უღირს ხალხთან

კინკლაობაში რომ ფლანგავ „ღვთაებრივ ნიჭს“. რომანები უნდა წეროთ. ბევრი უნდა წეროთ. ხალხს ჭირდება. ტყუილი. ტყუილი. ტყუილი. მაგრამ დალოცვილი ტკბილი სიტყვა მაინც გაბითურებს. გველს ამოიყვანს ხერხედიდან. გულს მოგიბრუნებს ცხოვრებაზე. მუშაობას მოგანდომებს. მაგრამ საამისოდ მარტო სურვილი არ კმარა. სურვილის ამარა დრნგ არც იფიქრო დრნგ ფურცელთან შეჭიდება დრნგ. დრნგ. ნაგახდენს. შეგარცხვენს. არაფერი გამოგივა, როგორც ცვედანს რაც არ უნდა მომხიბვლელ ქალბატონთან. ამ საქმეში ვერავინ მოგეხმარება. მამაკაცობასავითაა — თუ არ ამოწურულა, აუცილებლად აღდგება, ხოლო, თუ ამოწურულია, ველარაფერი აღადგენს. ზღვას ქვევით ვერ ამოავსებ. ქუდი უნდა დაიხურო და ნაბრძანდე. ხოლო, ნაბრძანებამდე, ბოდიშს თუ მოუხდი სუფთა ფურცელს, როგორც ტყუილუბრალოდ გამოშვებულ ქალბატონს, კარგი იქნება, ზრდილობაში მაინც ჩაგეთვლება. მაგრამ სადაც არ უნდა ნახვიდე, მაინც ვერსად დაემალე სირცხვილს. სადაც არ უნდა შეიყუყო, ერთი ფეხებზემკიდია ბრიყვი მაინც დაგადგება თავზე — „რას გვინერთ ახალს?“ — თითქოს ძველი ჩაბულბულებული ჰქონდეს, თითქოს გაეგებოდეს, ანდა აინტერესებდეს რამე, მუცლის გარდა. მაშინ სად იყო, როცა თბილისში ნიგნები იწოდა? დრნგ. იმალებოდა. არაღლეგალურ ცხოვრებას მიჰყო ხელი, ლეგალურად გაათათხუმა. თვალს გაერიდა, დროებით, ვიდრე სცენაზე ლამის ძალით გამოგდებული ახალი ხელისუფლება თავის შესაძლებლობებს ნარმოაჩენდა თვითმემოქმედების დონეზე. ლალე, ლალე, დივილიდალალა დრნგ ჩემო ლამაზო სამშობლო, შენ კი გენაცვალე დრნგ. მიძიმე ცხოვრება კი გვექონდა, მაგრამ მაინც ადრე გამოვშტერდით. უფრო სწორად, ეს ღვთით კურთხეული კუთხე შესანიშნავი სათბური აღმოჩნდა აკაკის ღამურების მოსამრავლებლად. ნყვდი-

ადისა ბინადარნი ნყვდიადისა ნყვდიადისა გმულობდეთ მარადის, რამეთუ ასე მიბრძანებია ჩვენ ნიკოლოზსაც ნიკოლოზსაც და უბრალოდ კოლიასაც. ნაფლეთი რამე ნყვდიადისა ჩავსვუა მე ჩარჩოისა შიგან და დავიკიდო საკიდელსა ზედა რათა თავყუანი ვსცე უკუნითი უკუნისამდე. ამინ. ამინ. დრნგ. აი, მთელი ჩვენი ისტორია. ვაპირებთ რა ქვეყნის განთავისუფლებას და ვთავისუფლდებით რა დამპყრობლის მითითებათა შესაბამისად, მაინც გვეყოფნის თავხედობა, ვითვალთმაცქვით, ვითომც არაფერი, ვითომც ჩვენი მიზეზით არაფერი დაშავებულა ამ ქვეყანაზე. თქვენი მუღუღე ძროხამ შეამინა წელან. ძროხა ხომ მოკლეს? ჩემს მუღუღეს აქრა უნდოდა? არა, ნუ ღელავთ, აქ კი არა, ქვიშხეთში, დღეს კი არა, ადრე... საერთოდ არ სეირნობთ, თუ ჩვენთან არ კადრულობთ სეირნობას? ძროხა ეძახეთ თქვენ, რქები ხარისა ჰქონდა. ჰერმაფროდიტი ყოფილა. ანდა, კიდევ უარესი, ალბათ სქესი შეიცვალა, კაცის ნამხედურობით. ხარი კაცთან დაბით, ან ზნეს იცვლის, ან სქესსაო... სქესი შეიცვალა, რქები კი ხარისა შერჩა. თუმცა, ჩვენი მეცნიერები ამასაც მოუხერხებენ რამეს. მაგრები არიან ამ სფეროში. შეიძლება ვერ უსწრებენ, მაგრამ არც ჩამორჩებიან დროს... უშთამომავლო კაცობრიობა გაცილებით იოლი გასამეტებელია. მასობრივი სიკვდილი შეუდარებლად ადვილია... მართლაც ცუდად არის საქმე. კახეთში ვირი აღარ ყროყნობს. უვირო კახეთი რალა კახეთია?! ვირი კი არა, ბავშვიც არ გავიწერეთ. ბავშვებიც მოვიშორეთ. ხელი გავიცვალეთ ზედმეტი ტვირთისგან. ზოგი კამელებს ვაჩუქეთ, ზოგი უცხოეთში გაგვიზნეთ, რათა ჩვენც გავიხიზნოთ იმათ კვალდაკვალ. ჯერ ისინი, მერე ჩვენ. ბავშვები უკეთეგუებიან უცხო გარემოს. თევზნი რიონისანი რეინისა წყლებს მივეციოთ. ბარაქალა. დრნგ. გემოს გაუგებენ იქაურ შლამს, დრნგ, შეეჩვევიან იქაური ფსკერის ჯურღმულებს, ფარ-

ფლებს გაიმავრებენ და ჩვენც დაგვი-
ძახებენ დრნგ. კარგად მეყოლეთ.
დრნგ. აუფიდერზენ. დრნგ. დრნგ. ასე
თანდათან გავუპარებთ აქაურობას.
დრნგ. აქაურობიანად. დრნგ. როგორც
ერთხელ უკვე გავუპარეთ ლუდოვიკო
ბოლონიელს. კაცი რომიდან ჩამოვი-
და, ჩვენი იმედით, ჩვენ კი ადგილზე
ალარ დაეხედით. ახლაც გეძებს.
დრნგ. სამარცხვინო საქციელია, მე და
ჩემმა ლმერთმა. დრნგ. ასე როგორ შეი-
ძლება, ბატონო ელიზბარ დრნგ ასე
როგორ შეიძლება დრნგ ეს უკვე ნამე-
ტანია. ყველაფერში ცუდად ხედავთ
მხოლოდ დრნგ განა დავით აღმა-
შენებელი არ აგ ზავნიდა ბავშვებს
უცხოეთში? აგ ზავნიდა დრნგ, რასა-
კვირველია, აგ ზავნიდა დრნგ მაგრამ
დავითის გაგ ზავნილი ბავშვები გაფი-
ლოსოფოსებულნი ბრუნდებოდნენ
უკან დრნგ ჩვენი გაგ ზავნილნი კი,
გაცოთვერნებულნი ბრუნდებიან
დრნგ რქები კი არ მოაქვთ თავით
დრნგ როგორც ბუნებას დაუდგენია
დრნგ თავი მოაქვთ რქებით დრნგ. მე
რომ მკითხონ დრნგ მე რომ მკითხონ
დრნგ დავახერხავდი იმ რქებს და დრნგ
შევთხრიდი ფუნქციაშეცვლილ
ორგანოში დრნგ. ეს სხვა საქმეა, ეს
დემოკრატიაა, გენაცვალე დრნგ
უფრო სწორად დრნგ ვისი რა საქმეა,
ბოლოს და ბოლოს, დრნგ ყველამ
თავის ტრაკს მოუაროს დრნგ. თქვენ
რომ გისმინოთ კაცმა დრნგ ყველანი
მოლალატეები ვყოფილვართ დრნგ.
ახალი ამბავი! ასეა კაცობრიობა
მონყობილი. ან შენ ლალატობ, ან შენ
გლალატობენ. ყველაფერს რომ თავი
გავანებოთ დრნგ საკუთარი დრნგ მა-
სსოფრობა გილალატებს დრნგ ერთხე-
ლაც იქნება. დრნგ. დრნგ და დრნგ. ნუ
გაამასხარავებთ ხოლმე ყველაფერს.
ბალი და „ენისელი“ ხომ არ დაგავინყ-
დათ ნავახშმევს? გვახსოვს დრნგ გვა-
ხსოვს. ვახშობამდე ჯერ დიდი დროა.
„ბალმა“ და „ენისელმა“ გვიქნა ყვე-
ლაფერი. სიმართლე ვერ გითქვამს
კაცს. გინდაც არ გეშინოდეს,
გერიდება, სტუმარი ხარ, მასპინძე-

ლია... გამანებე თუ კაცი ხარ, თავი. ასე
ყველაფრის გამართლება შეიძლება.
დრნგ. ჰოდა, შენც ნუ გაამართლებ.
ახლა ღია წერილებია მოდამი. დრნგ.
დახურული წერილების დრო წავიდა.
დრნგ. რაც გინდა, თქვი. მაშინ ისევე
ელიზბარს მოვესმინოთ, სულ აპირე-
ბს, აპირებს, აპირებს და ვერ დააყენა
საშეული. დიდი მადლობა და არ დაგი-
მალავთ, ვლელავ. ვერასოდეს
ვიფიქრებდი სიტყვის თქმა თუ მომინ-
ევდა თქვენს წინაშე, მით უფრო აქ, ამ
მინიერ სამოთხეში. ასე ვთქვათ,
კომფორტაბელურ და მკაცრად
ლიმიტირებულ ემიგრაციაში. თითქოს
სამშობლოს შუაგულში ხარ და, იმავე
დროს, უსაშველოდ შორს სამშობლოს-
გან. ერთი პოეტისა არ იყოს, ეს კელა-
სურის თოლიები დასჩხავიან მტკვარს,
გვიშველეო, ჩვენ კი არ გვესმის. რალაც
ამის მაგვარი ამინებზეც ვთქვი,
მგონი, ოღონდ სიზმარში... მაგრამ
უფრო სერიოზულ ემიგრაციაში,
გერმანიაში, ვანზუაზე... ქვიშხეთზე
ფიქრმა დამასიზმრა ალბათ ვანზუაც.
თუმცა, ქართული პატიოსნებით
სავსე მზერა ებრაელი ქალიშვილისა
იმედს გვაძლევს, აუცილებლად რომ
გადავრჩებით, ხელის გაუშნრეველა-
დაც (ყოჩაღ, ელიზბარ, ბრავო!). მართ-
ლაც ძელი დასაჯერებელია აქ, ამ
მინიერ სამოთხეში, სისხლი თუ იღვრ-
ება სადმე თანაც – შენი. მინას ცეცხლი
თუ უკიდია. თანაც – შენს მინას. არა-
და, ყველანი ვიცნობთ ზურაბას. ყვე-
ლას სიამოვნებით გვიჩვენებს ხოლმე
თავის ნაიარევს – ყანყარატოს ძირი-
დან პატარა მუცლამდე გადაჭიმულს,
ხელოვნურად გახლეჩილი ქვეყნის
საზღვარივით. გადმოყრილი, მინაში
ამოგანგლეული მიგანი თვითონვე ჩაუ-
ბრუნებია უკან, ვიდრე გონებას და-
კარგავდა. გონება დაუბრუნდა და
ავტომატის მაგივრად, ცელი აიღო
ხელში. ბალახს თიბავს ქვიშხეთს
ზევით, სათიბებში. შსშსშ... სშსშს...
შსშსშ... სშსშს... ჩვენს დასანახად იქნევს
ცელს ასე მოხდენილად, ვითომ, ეს
საქმე უფრო მებერებოა. სიამოვნებს

მაყურებელი. ერთადერთი ჯილდო ომში გამოჩენილი სიმამაცისთვის, გნებავთ, დღევანდელი გაგებით, სიბრყვიისთვის. ჩვენ კი, ზურგზე ხელბედაწყობილი ვათვალთქონებთ შორიდან, როგორც საშუალომეცნიერებს, გადაშენებული სახეობის უკანასკნელ წარმომადგენელს. შსშსშ. სსსსს. გამხდარი ბიჭია, მაგრამ ძარღვიანი. ღვედივით მოქნილი. გაყიდულები რომ არ ვიყოთ, აქამდე ცხრაჯერ გავიდოდით ფსოუზე — ყველას ასე შესჩივის. ნუხს. ნანობს. დარდობს. ჩვენ კი, ვილიმებით, დამსვენებლები. არ ვუჯერებთ. საერთოდ არ გვჯერა, კურორტზე თუ დაიჭრა ასე საშინლად. ავტოკატასტროფაში მოხვდა ალბათ და ახლა ჩვენ გვანონებს თავს, მამულიშვილობს, დეპუტატობის კანდიდატივით. მრავალმნიშვნელოვნად ვუღიმიით ერთმანეთს, მრავლისმხილველნი, გამოცდილნი, გამოქექილნი ათასნაირ მატინაციებში... გვიხარია, არკი გვჯერა. დრნგ. ნისქვილის ქვა არ დატრიალებულა ჩვენს თავზე, თორემ, სხვა არაფერი დაგვკლებია. დრნგ. ბატონი ლეონტი ჯერ კიდევ გუბერნიობის დროინდელ საქართველოში ორჯერაა ციხიდან გაქცეული. ერთხელ — მინისქვეშა გვირაბით. თვითონაც თხრიდა. პოდა, თხარა, თხარა და გამოთხარა: ქართველთა ნოეს რესპუბლიკაში ამოჰყო თავი დრნგ. გახარებულმა, საერთოდ დაკარგა პატიმრული სიფრთხილის გრძნობა და აუგად მოიხსენია პოლიციის ყოფილი შეფი დრნგ ყოფილი საქართველოსი დრნგ რის გამოც, «დაუდგენელი პირების» მიერ სასტიკად გაილაზა ქუჩაში, შინამდე არ მისული დრნგ მაგრამ მაინც ვერ აიყარა გული განახლებულ სამშობლოზე და ბოლოს იმ ვაგონიდან მოუნია გადახტომა დრნგ ღვთის შემნებობით დრნგ რომელშიც ოცდაოთხის აჯანყებულები ჩაცხრილა უფროსმა რაჟდენ კაშელმა ტყვიამფრქვევებით დრნგ სისხლი შადრევანივით ასხამდა, თურმე, ნატყვიარები-

დან და ვაგონში გამბუფტობდა აჯანყებულები მრავალგამიერს მღეროდნენ დრნგ მაგრამ უფროს რაჟდენს გადარჩენილი, მალე უფროს ანტონს ჩავარდნია ხელში და უბრალო, ჩვეულებრივი «გასაუბრებისას», წინა ორი კბილი დაუტოვეია იმის მაგიდაზე დრნგ თუმცა, სიკვდილამდე მხოლოდ რამდენიმე თვით ადრე გაამხილა ეს ამბავი ცაცხვების ხეივანში დრნგ მარტო ეს მიმყვება დარდათო დრნგ ეს ვერ მიპატიებია თავისთვისო დრნგ ალიარა გულწრფელად. ბატონმა პიმენმა კი, ესეც გაუბიაურა ჩვეულებისამებრ, ნუგეში სცა თავისებურად — კბილებს ჩივი ასეთი ტყვიანი კაციო — და მარტოც დრნგ კბილები კი არა დრნგ მინა იკარგება, ზღვა იკარგება, ცა იკარგება დრნგ მზე და მთვარე (ჩვენი დედ-მამა), თავის წვრილ-წვრილი ვარსკვლავებით (ჩვენი და-ძმანი) დრნგ სულ რაღაც ორას კილომეტრში, ორი წლის დაუკრეფავ მანდარინის პლანტაციის მიმდებარე მდინარის სანაპიროსი მოუწველავი ძროხის ღეში ყარს. შეიძლება, სწორედ ის ძროხაა, ელისო რომ შეამინა. აქაც არის და იქაც ელიზბარივით. აქ — ნელა, ზანტად, განებივრებული ქალბატონის მედიდურობით გადადის ასფალტმოსხმულ ბილიკზე, საკუთარ ოხშივარში დანთქმული, საკუთარ სურნელში, როგორც გამოქვირვალე გვირაბში მიმავალი მის გამო შეყოვნებული დამსვენებლების წინ და ნელა, ზანტად უჩინარდება გზისპირა ბუჩქნარში. იქ კი — მკედარი გდია პლანტაციაში და უკვე ამჟავებული რძით განებულ ცურზე ბუზი ეხვევა. ხოლო, ცოტა ქვემოთ, ზღვის ნაპირთან, მწვანედ ამღვრულ წყალში, გოლიათი მედუზებივით ირწვიან ჯერ გაუპატიურებული და მერე ყელგამოჭრილი (შეიძლება პირიქითაა) ქალების გაბერილი, გასიებული გვამები. ელისოც მათ შორისაა. ოღონდ, ცოცხალია. ცურავს. კი არ ცურავს, ადგილზე ტივტივებს. გამალებული ამოძრავებს წყალმცენარეებივით

დაკლაკინილ ხელ-ფეხს, მაგრამ უფრო გვაშეშებს მოსაგერიებლად, ვიდრე ნყალზე გასაჩერებლად. „ამოდი ახლავე! რა დროს ეს არის!“ — უყვირის ელიზბარი. „მე ძალიან ბევრი დრო მაქვს, იმიტომ რომ მართლა უპატრონო ვარ“ — პასუხობს ელისაო და, დასვეწვებელი ქალის სიკეკლეუცით, ყასიდად, ყურადღების მისაქცევად შეჰკვივლებს ხოლმე, გვამს თუ შეეხება უნებურად. ამიტომ, როგორც არ უნდა გენყინოთ, მაინც გეტყვი, რაზე ვმუშაობ, რითი გვიპირებთ „გახარებას“. კუკუშმალობის დრო ნამდვილად აღარ არის, არც სიკვდილთან, არც სიცოცხლესთან და, თავისთავად ცხადაა, არც რაფდენტთან. სწორედ რაფდენტს მინდა მივმართო, ასე ვთქვათ, პრესის საშუალებით. ახლა ესეც შესაძლებელია. აქეთ გვხვებებიან, ოღონდ თქვი, გულში რა გიდევეს და გინდაც უკანასკნელი სიტყვებით გვაგინეო. მასიური დაკითხვის ახალი მეთოდი ა ერთგვარი. გინდა ღია წერილი დაარქვით, გინდა დახურული. რა ჭანრია, მეც არ ვიცი. შეიძლება, თხოვნაც ერქვას. უფრო თხოვნაა, ოღონდ, უკვე გააზატებული მონისა, ესე იგი, უფრო ეშმაკის, გნებავთ, უფრო ფრთხილის, ვიდრე გააზატებამდე იქნებოდა, რაკი არაფერი ჰქონდა დასაკარგი. დღეს კი, აქვს. თუნდაც, სიტყვიერი საბუთი მისი გააზატებისა, თუმცა, დღესაც იმას ეკუთვნის თავ-ფეხიანად, ვინც სიტყვიერად გააზატა გუშინ. გთხოვთ, რადგან მხოლოდ თქვენ შეგიძლიათ იხსნათ, ვისი მოსპობაც მიზნად დაგისახავთ. ან არც დაგისახავთ დრნგ ან არც დაგისახავთ, მაგრამ მაინც სპობთ, უნებლიედ, ჩვევის გამო და ყოველდღიური, წერილმანი, მაგრამ უაღრესად ჰირადული პრობლემებიდან გამომდინარე... (ბრაგო, პისატელი). მაცალეთ, ნუ მიშლით... ისედაც ვერ ვლაპარაკობ. თქვენ რა გენადლელებათ, გაასწარით. ცოცხლებმა ვიკითხოთ... მაგრამ ერთხელაც იქნება, მე თუ არა, სხვა, ჩემზე ბევრად უფრო...

თუმცა, რა აზრი აქვს, თუკი ვირებს და ბავშვებს ვერ გადავარჩენთ... (მართლა ბრაგო, ძმ.ო. აი, რას ნიშნავს სიტყვის ოსტატია). რაც შეეხება თხოვნით მიმართვის იდეას, თავისთავად დაიბადა, როგორც ყველაფერი გენიალური... ჩხუბით მაინც ვერაფერს გავაწყობდი. არ დაგავინწყდეთ, ძილში ხდება ეს ამბავი, ძილში დამეზადა ამგვარი იდეა. მოგეხსენებათ, ძილს დიდი ადგილი უკავია ჩვენს ლიტერატურაში. გაიღვიძე, ნუ გძინავს... სულ ძილი, ძილი... მხოლოდ ერთხელ, ისიც ძილში... და ასე შემდეგ. პოდა, ერთ მშვენიერ ღამეს, მეც ამ ჭკუაზე გამომეღვიძა ძილში. ტექსტიც გამზადებული ჩამიღო ვილაცამ თავში, მძინარეს, როგორც საერთოდ ხდება ხოლმე. მწერლის ოინბაზობა ჩემგან არ გესწავლებათ. რაც შეიძლება ზუსტად უნდა დაიმახსოვროს ძილში შთაგონებული და რაც შეიძლება დროულად გადაიტანოს ქალაღზე, არ დაუკარგოს სიცხოველე. ეს არის და ეს მთელი მისი დამსახურება. ვისაც უკეთესი მახსოვრობა აქვს და დამახსოვრებულის ქალაღზე გადაიტანა არ ეზარება, უკეთესი მწერალიც ის გახლავთ. ესეც თქვენგან ვიცი. თავის ქებასავით კი გამომდის, მაგრამ მეც დაუყოვნებლივ დრნგ დაუყოვნებლივ დრნგ დაუყოვნებლივ გადამაქვს ხოლმე ქალაღზე, რასაც ზეციური ძალები შთამაგონებენ მძინარეს. ასევე დრნგ დაუყოვნებლივ გადავიტანე ამ მიმართვის ტექსტიც. მართალია, ეს არც ნესტანის უსტარია და არც ავთანდილის ანდერძი, მაგრამ თვისობრივად მაინც დასამყებად მიგვარჩნია მისი მოხსენიება ამ მარადიული შედეგების გვერდით. ყოველ შემთხვევაში, მიზანი აქაც იგივეა — ვილაცა ვილაცას ანდობს თავის სანუკეარ ფიქრს, სურვილს, მისწრაფებას... და, იმავე დროს, შექმნილ სიტუაციიდან გამოსასვლელ გზებსაც მოუთითებს, რასაკვირველია, საკუთარი ვარაუდებიდან გამომდინარე. გააჩნია, ვინ ვის ასწავლის, ანუ, ვის რა უდევს გულში და ვინ რას ესწ-

რაფვის. ამიტომ, ვიდრე ტექსტზე გადავიდოდე, ერთხელ კიდევ მინდა დრნგ ერთხელ კიდევ მინდა დრნგ (ეს რა მოგსვლია, შე კაცო, მთლად გადამცდარხარ ქჷუიდან) ერთხელ კიდევ მინდა დრნგ (ჩვენ მაინც დავგზოგემკედარმა თუ არ დაისვენა, რილას მკედარია). არა, ტექსტი დიდი არ არის... ნუ გეშინია... მაგრამ ერთხელ კიდევ მინდა, თავად მიმართვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აღვნიშნო, როგორც მკედრებისთვის, ისევე ცოცხლებისთვის დრნგ თუმცა, არაფერი გამოგვივა, თუკი მიმართვის ადრესატიც არ ავკიბამს მხარს, ანუ, არ წარმოიდგენს მოსმენილს დრნგ და არ განიცდის წარმოდგენილს დრნგ მაგალითად, ვითომ, ჯურღმულშია მოხვედრილი და ასანთის ერთადერთი ღერილა დარჩენია, წყვდიადში გზის გასაგნებად... ანდა, მდევარი მოსდევს დაუნდობელი, მისი ცოცხლად შესანსკლის ყინით შეპყრობილი დრნგ წინ კი თხრილია გადასალახი, უკანასკნელი მიჯნა, რომლის იქითაც სამშვიდობოა. მაგრამ თხრილი სავსეა მისივე განავლით, რაცკი მთელი ცხოვრების მანძილზე უწარმოებია, განუსჯელად და დაუზარებლად. გადალახავს თხრილს, გაღარჩება არა მარტო გაღარჩება, ხახვივით შერჩება ყველაფერი, რაც თხრილს აქეთ დაუშავებია. არ გადალახავს და, თავს დააბრალოს. კი მაგრამ, რატომ, მაინცდამაინც, მეო, სამართლიანად იკითხავს ალბათ ადრესატი და ჩვენც ნათლად და მკაფიოდ ეუპასუხებთ: იმიტომ რომ... იმიტომ რომ... სხვა გამოსავალი არ არსებობს... თვითონ ჩაიგდო ამ დღეში თავი. ჩვენი მართლაც და, ბედკრული სამშობლოს გადარჩენა, მხოლოდ და მხოლოდ, ისევე სამშობლოს მოღალატეებს შეუძლიათ. პარადოქსია? კი ბატონო, გეთანხმებით, მაგრამ, ამავე დროს, როგორც უკვე გითხარით, ეს არის ერთადერთი გზა ხსნისა. გადაარჩენ სამშობლოს, გადაარჩები, არადა, უკვე იცი, რაც გელოდება წინ. არჩევანი შე-

ნება. გზა გვირაბითა შემოვდივარ... ლეზივ მრავლად არიან, თანაც განსაკუთრებულნი, ქაჯნი ძნელად საომარნი... მაგრამ მაინც გზაა და ხსნის გზად იქცევა, თუკი მცველებისგან განიწმინდება. ვაჟკაცობაც ესაა. ოღონდ, რკინის გული და ხის აბჯარი არაფერ უფაშია. უბრალოდ, ამჯერად, იმას უნდა უღალატო, ვის გამოც მოყვასს ლალატობდი აქამდე. ასე რომ, მე ვარ თუ სხვა, ვისაც ლალატი უკვე მიდრეკილებად ჰქცევია და უკვე ყოველდღიურ საყოფაცხოვრებო სამიანობად თელის ამას, ერთ მშვენიერ დღეს, მაინც უნდა შეაფურთხოს ეშმაკს და უარი თქვას ამ სამარცხვინო მიდრეკილებაზე... დრნგ. მალადეც, ელიზბარ, მალადეც დრნგ ნათესაობაც ამას ჰქვია სწორედ. არ თქვა ახლა, რა შენი ნათესავი ვარო დრნგ ხარ და ეგრე დრნგ რა მოშლის ანი ჩვენს ნათესაობას... პირიქით, ნათესაობის გამო შევალთ ისტორიაში დრნგ ჩემი ნათესავი რომ ხარ იმიტომ თუ ვაკისენებს ვილაცა, თორემ, წიგნების იმედზე ტყუილად ნუ იქნები დრნგ მეტი არ არის ჩემი მტერი დრნგ. დრნგ. შენ თუ გგონია, ვერ ვხვდებით, ვის გულისხმობ, ვის ესერი ტალახს, ძალიან გეშლება დრნგ ან ამ მკედრებს რომ მომიქსევე ხოლმე დრნგ წარამარა დრნგ რალა გადარევა უნდათ მაგ უბედურებს, აქაც დასაბმელები იყვენენ ყველანი დრნგ. ერთი ცოცხალი კაცი მაჩვენე, თქვენსავით ფიქრობდეს და, არ მინდა თქვენი არაფერი... დრნგ. დრნგ. ლალატი თუ ჩემი მიდრეკილებაა, შე დალოცვილო, ესე იგი, ჩემი საკუთრებაცაა, არა? ასე არ გამოდის?! პირადი საკუთრება კი, ხელშეუხებელია. არ დაგავიწყდეთ, რას გვასწავლის დემოკრატია. დემოკრატიაა ჩვენი ხსნა, ელიზბარ, დემოკრატია! ყოველ შემთხვევაში, ჯერჯერობით, მაგრა გვიშველა ხომ გაბსოვთ, ხეზე გვიპირებდნენ დაკიდებას! მაგრამ ბრანნი, ბრანნი და კიდევ ბრანნი. მნიფეს ესროდნენ და მკვახე ცვიოდაო. თუ დემოკრატია ხარ, გა-

ანებე კაშელებს თავი, ხოლო, თუ არ ხარ დემოკრატი, მაშინ უარესი კაშელი გამოდიხარ თავად. ვენაცვალე ამის მომგონს! ბალი და „ენისელი“, ბატონებო! ნამდვილად გეკუთვნით ნავაზშმევს დრნგ. დააცადეთ, ათქმევინეთ... მწერალი ლაპარაკობს, ბოლოს და ბოლოს. კარგს არაფერს იტყვის, ენდეთ ჩემს გამოცდილებას. დრნგ. მაგრამ რალაცა რომ უნდა ვთქვა, ფაქტია. სანამ არ ვიტყვი, ვერც ცხადში მოვისვენებ, ვერც ძილში. თუმცა, თვითონაც ველარ გამირკვევია, როდის მღვიძავს და როდის მძინავს. გუზნებით, დავბერდი-მეთქი, და არ გჯერათ. ისე, კაცმა რომ თქვას, რატომ ვლაპარაკობ გიჟურად?! რასაც ვფიქრობ, იმას ვამბობ. მართალი ბრძანდებით, ამას პქვია სწორედ გიჟურად ლაპარაკი, მაგრამ, თუ სიზმარში ვარ, არ ჯობს სიზმარში მაინც ვთქვა, რაც ცხადში ვერ მითქვამს, დიახაც რომ ნათესაობის გამო?! სიზმარი ცუდად შენიღბული ცხადია. იქაც იმას ამბობ და აკეთებ, რასაც ცხადშიც იტყობი და გააკეთებდი, ცოტა უფრო გულადი რომ გაეჩინე ღმერთს. მაგრამ მძინავს კი?! აბა, ყველაფერი რატომ მესმის?! სადილი მოვიდაო, დაიძახა ნელან ვილაცამ, მაგრამ სადილი არ მახსოვს. მერე კრაზანა ბზუოდა. დამეზარა თვალის გახელა. ისე, სასაცილო კია, ომში ნახვიდე და კრაზანამ გიკბინოს. ამ სუნში დაძინება არ შეიძლება. მეც თვალს ვატყუებ მხოლოდ. გნებავთ, შეგნებულად ვზუჭავ თვალს. არ მინდა თვალი გავუსწორო სინამდვილეს. ეტყობა, ძალიან დავილაღე. ჯერ აეროპორტებში რამდენი გვაყურყუტეს, თბილისშიც და სოხუმშიც. მერე, როგორც იქნა, ამ ღია სამარეში გვიკრეს თავი, მაგრამ სუნმა არ დამასვენა. ნამეტანი აზიზი ვარ, ჯარისკაცის კვალობაზე. უფრო ემოციურიც. უფრო სწორად, მეც „ჩვენი ბიჭი“ ვარ. ჯარისკაცი ემოციებისგან საერთოდ განტვირთული საბრძოლო ერთეულია, უსახო, უსახელო, უფერული, მექანიკურად აღმსრულებელი

ნებისმიერი ბრძანებისა, რაგონდ ბრიყვული იყოს ბრძანება. სულ მინდა თხრის, თხუნელასავით. სანგრის ჩამობლორტინილი კედლების მეტს ვერაფერს ხედავს. არც უნდა. საათობით, თვეობით, წლებით შეუძლია უცქიროს სანგრის კედლებიდან ჭიკაცილებით გამოკლაკნილ ფესვებს უკვე აღარ არსებული ხეებისა, და ტკილიად იფიქროს, დავუშვიათ, თბილისში დარჩენილ ზენამხდარ საზოგადოებაზე, განბილებულ მეუღლეზე, გაუბედურებულ შვილზე, დაუმთავრებელ ნიგნზე... როგორ ფიქრობთ, როდის გავლენ ჩენი ბიჭები ფსოუზე? რქებით აწვება განრიპული ჟურნალისტი გოგონა საველე მეთაურს. ნუ მაინც... მიახლოებით! აბა, რა გითხრა, ჩემო გოგონი, უფროსობა წინ არ გვიშვებს, ბიჭებს თოკით ვერ ვაბამთ... არც ტყვია-წამალი გვაქვს საკმარისი. შპ, შპ... ტყვიას რუსისგან ვყიდულობთ, ნამალს აფსუასგან... მოკლედ, ვნახოთ. უნდა გავიმარჯვოთ. სხვანიარად არ იქნება. არადა, სუნთქვაც აღარ შეიძლება. ეს მკვდარი მინის სუნია. მინისა და გადაჭრილი ფესვებისა. არა მგონია, შევძლო ამ სუნში დაძინება. ტაზეპამი უნდა დავლიო. მეზარება. ზედ ვაზივარ. როგორ ძლებენ, როგორ ძლებენ, როგორ ძლებენ ეს ბავშვები ამ სინესტემი... ნელახ ვილაცამ საათი იკითხა. ორი იყო. ახლა ალბათ სამია. დაახლოებით. რამდენი გამოდის? თხუთმეტი. ორმოცს თხუთმეტი ოცდახუთი. უკეთეს შემთხვევაში, კიდევ ოცდახუთი საათი დარჩა. რაც მთავარია, საშველი არსებობს. უფრო სწორად, არ არსებობს გამოუვალი მდგომარეობა. ოღონდ, საამისოდ დიდი ნებისყოფა და სიმტკიცეა საჭირო. ქაჯთა ნებისყოფისა და სიმტკიცის გამტეხი. უცნაურს და შეუძლებელს არავინ არაფერს მოითხოვს. განა გამოსწორებული ღლოთი არ გვინახავს? ან მეძავი? ან ნარკომანი? ანტონი არ არის ცუდი ბიჭი. უნდა გადარჩეს. აუცილებლად უნდა გადარჩეს. ამ ომს თუ აულო აღლო და გაითა-

ვისა, გადარჩება. განინმინდება ცეცხლითა და მახვილით. ცეცხლითა და მახვილით მოინათლება ახალი ცხოვრებისთვის. ბევრი გზააბნეული კრავი დაპეტელაობს აქ. ჯერ არც იციან, რა არის ცხოვრება. ყველას შეუღალა უნდა. ან ეგენი არიან, ან საერთოდ არ არსებობს ჩვენთვის ხვალისდელი დღე. მათ შორის, ის ჭორფლიანი გოგოც... უბედური. ჯერ დედ-მამის წინ გააუპატიურეს, მერე თვალწინ დაუხოცეს დედ-მამა. გამარჯობათ. თქვენ ვინ ბრძანდებით? მართლა მწერალი ხართ? ასე მითხრეს ბიჭებმა. საომრად ჩამოხვედით თუ ჩვენს დასახედად? ჩვენზე უნდა დანეროთ? ჯერ არა გვიშავს რა... მე ყველაზე ჭორფლიანი გოგო ვარ მთელს სანაპიროზე... მაგრამ ხსნა არსებობს. ეტყობს, სიმდაბლის მწვერვალს უნდა მიაღწიო, რათა ხელახლა აღსდგე. ხსნა ნამდვილად არსებობს, სადღაც აქვე, ახლო-მახლო... შეიძლება, ამ სანგარშიც, ჩვენს შორის... მე თვითონ ვიცნობდი ერთ გამოსწორებულ ნარკომანს. ჩემი მეგობრის ბიძა იყო. იმის შიშით უბატონოდ ხმას ვერავინ გვცემდა ქუჩაში, სტუდენტობისას. ახლა ცოცხალი აღარ არის. ჩვენ რომ უნივერსიტეტში შევედით, ის მაშინ გამოვიდა ციხიდან უკანასკნელად. ციხეში მიეჩვია ნარკოტიკსაც. ასე გვიყვებოდა თვითონ. ბანდიტი თუ ხარ, ნარკომანიც უნდა იყო. სხვანაირად გაგიჭირდება ბანდიტური ცხოვრება. მაგრამ ასევე გაგიჭირდება ნესიერი ცხოვრება, თუ, ბანდიტობასთან ერთად, ნარკოტიკსაც არ შეეშვები. მოკლედ, უკანასკნელად რომ გამოვიდა ციხიდან და იფიქრა, ისევ ძველი გზით ველო თუ სხვა გზაც ეცადა, უფრო სწორად კი, ერთ მშვენიერ დღეს, მოულოდნელად, ერთი წამით რომ გამოფხიზლდა ციხიდან გამოყოლილი ბურანიდან და უნებლიედ გარედანაც შეხედა საკუთარ თავს, არ მოეწონა, არ მოეწონა კი არა, შეანუხა, აღაშფოთა საკუთარმა სიმდაბლემ. მწვერვალზე იდგა საკუთ-

არი სიმდაბლისა. თვითონ თქვა, მატლივით შემალოდა რაღაცა სულზეო. ბანდიტებს უყვართ პოეტური ლაპარაკი. რაც მთავარია, ჯერ კიდევ პქონდა შერჩენილი ღირსების გრძობა. ეს კი, აუცილებელია. უიმისოდ, რა აზრი აქვს გამოსწორებას?! ქვეყნისთვისაც ღირსეული ბანდიტი სჯობს, ვთქვათ, უღირს მეცნიერს. ნამლის მიღების დრო რომ მოუვლიდა, ზურგს უკან აკერევიანდა დედას ხელებს. ჩემი თვლით მინახავს. სტუმრად ვიყავი იმათთან სოფელში. სხვას არავის ენდობოდა. მარტო დედას. დედაჩემს თქვენზე მეტად ვეცოდები და ამიტომ, ხელებსაც თქვენზე მაგრად შემიკრავსო. ზურგსუკან ხელებგაკოჭილი, კიდევ უფრო აღგზნებული, კიდევ უფრო გაცოფებული, კიდევ უფრო ჭკუიდან გადამცდარი დაძრწოდა ეზოში, თავს ურტყამდა ხეებს, კბილით ღრღნიდა ტოტებს და თავპირდასისხლიანებული ღმუზოდა, ღრიალებდა, მთელი სოფლის გასაგონად. არ მალავდა თავის უბედურებას. არ ცხვენოდა უბედურებისა. თვითონ თუ არ უშველიდა თავს, სხვა არვინ იყო მისი მშველელი. ესეც შეგანებული პქონდა და კიდევ უფრო გამძვინვარებული იბრძოდა სიმარტოეში. უამხანაგოდ. უმეგობროდ. უეჭიმოდ. დედა მხოლოდ ხელების შეკერაში შევლოდა. მერე მკერდში მჯილს იცემდა და გაუბედავად ხაოდა შვილის ზურგსუკან. შვილოოო, შვილოოო, შვილოოო... თითქოს უკანასკნელ გზაზე მიაცილებდა. ასევეც იყო. მისმა შვილმა მამაც თავისი გაიტანა. აჯობა ამ თითქოსდა მოურეველ სენს. ხელახლა დაიბადა. ხელახლა კი არ დაიბადა, სრულიად სხვა, ახალი ადამიანი მოველინა ქვეყანას, მისი სამშობლოსი არ იყოს, ოღონდ, ძველზე უკეთესი, კეთილშობილი მიზნისა და შეურყვეველი რწმენის ნაყოფი — ჯანმრთელი, სალი, კეთილი, სამართლიანი, გულისხმიერი, სუსტიეს ქომაგი, გაჭირვებულის გამკითხავი... მეზობლები მის სახელს

ფიცულობდნენ. დედამისი განგებ, უსაქმოდ გამოდიოდა შინიდან, შვილის ქება რომ მოესმინა ყოველ ნაბიჯზე. სამსახურშიც ჩადგა, დაოჯახდა კიდეც, მაგრამ, სამწუხაროდ, მალე დაიღუპა. გულმა უმტყუნა. ეტყობა, ნებისური ცხოვრება უფრო ძნელი აღმოჩნდა, ვიდრე ეგონა. რაც მთავარია, მოასწრო გამოსწორება. დაიბრუნა სახე და სახელი ადამიანისა და ცოდვებისგან განწმენდილი მიეახლა უფალს. უკვე მიხვდით ალბათ, რატომ მოვყევი ამსიგრძე ამბავი. რასაკვირველია, ჩვენც შეგვიძლია გამოვსწორდეთ, თუკი, თავისთავად ცხადია, გვინდა გამოსწორება. ასე ვინყებ ჩემს მიმართვასაც. შენი მძახლობა კი არა, შენი თანამედროვე რომ ვარ, ისიც მეყოფა სირცხვილად და დანაშაულად-მეთქი. მაგრამ, როგორც არ უნდა გაგვიკვირდეს, მხოლოდ და მხოლოდ, შენ შეგიძლია გადაარჩინო ის, რისი დაღუპვაც, მამა-პაპის მსგავსად, ხელობად გაგიხდია-მეთქი. ლალატის ყინი რომ წამოგიფლის, თხოვე ვინმეს — ან ფეფეს, ან ჩემს ქალიშვილს — ხელები შეგიკრან ზურგს უკან, პირზე პლასტიკი გადაგაკრან, ანდა ფეხსადგილში ჩაგკეტონ გარედან-მეთქი. არ შეიძლება, შენც არ გაგიმართლოს-მეთქი. შენც აუცილებლად გამოსწორდები, ესე იგი, გადარჩები და გადარჩენის შემდეგ, გინდაც, მალე დაიღუპო, ან ყელი გამოგჭრას ვინმემ, ან მანქანამ გაგიტანოს ქუჩაში, მაინც დიდ შვებას იგრძნობ, მაინც მოასწრებ ენითუტყმელი, ღვთაებრივი მადლის განცდას, მკედრეთით აღდგომა, შინ დაბრუნება, თვალის ახელა რომ ჰქვია-მეთქი. შენ ხომ ვერთხასავით ბრმად და უაზროდ იღვნი მონური პატივმოყვარეობის სიბნელეში-მეთქი. გთხოვ, გეპოუდარები, ჩვენი ბავშვების ხატით, სცადე მაინც-მეთქი... მზად ვარ, დაგიჩოქო-მეთქი... (ელიზბარ! მამა! ძია ელიზბარ!). ეს ცა და მიწა სად გაგეცევა-მეთქი... გამოსწორება კი, შეიძლება, ვეღარ მოვასწროთ-მეთქი... დრო მოლაღატესაც განსაზღვრული

აქვს ბუნებისგან. მოლაღატეც დროს ექვემდებარება. ასე რომ, ნუ მოვიტყუებთ თავს, თითქოს მოლაღატეობით უკვდავების მოპოვებაც შეიძლებოდეს. არავითარ შემთხვევაში. რა თქმა უნდა, ზოგიერთი ჩვენგანის, იგივე რაჟენდ კაშელის სახსენებელი, შეიძლება, საუკუნეებს შემორჩეს, თაობიდან თაობებს გადაეცეს მისი წვევლა და გინება, მაგრამ ამას არაფერი აქვს საერთო უკვდავებასთან. ჩვეულებრივი სიკვდილი სანატრელი გაუხდება. საფლავშიც ვერ ელირსება სიმშვიდეს, საფლავი თუ შეარჩინეს, რა თქმა უნდა. იქაც მიწდება პატივყარილი, შეგინებული, დახვრეტილი ხალხის რისხვა, შთამომავლობით გადამაველი თაობიდან თაობაზე. დრნგ. სანამ ვერ კიდეც დროა დრნგ როგორმე ჩავიკლათ ეს სამარცხვინო, დამღუპველი მოთხოვნილება დრნგ. სხვა გზა არ არსებობს ჩვენი ხსნისა. დრნგ. ან სამუდამოდ ავიღოთ ღალატზე ხელი დრნგ ან სასწრაფოდ ვუღალატოთ იმას, ვინც მოლაღატეებად გვაქცია დრნგ. ან ვძლიოთ სიხარბეს დრნგ ან ვთქვლიფოთ სამშობლოს ლეში და ერთმანეთს ვურწყიოთ ჯამებში დრნგ დრნგ დრნგ (მამა! ელია! ძია ელიზბარ!). ერთად ვუშველოთ სამშობლოს! ნუ განვუდგებით სიღარიბის გამო. ნუ ვიუკადრისებთ სიპატარავისთვის. ნუ დავუნუნებთ გარეგნობას. განა ყველა მშობელი ერთნაირად ღამაში არ არის?! მოუხუმოთ ქუკუს და დაებრუნდეთ შინ, გაქცეულნიც და გასაქცევად გამზადებულნიც... ბარგზე მჯდომარენიც... ბატებო, ბატებო, შინ! ჩვენს დროს იყო ასეთი თამაში. უფრო სწორად, უფროსები თამაშობდნენ ასე ჩვენს ბავშვობაში... პირველ რიგში, ფული შევაგროვოთ და პატარ-პატარა ნიგნაკებად გამოვცეთ ჩვენი ანდაზები, წინაპართა სიბრძნე. თავგადასავალი. ვიბითა და უბით ვატაროთ თან. ლოცვანივით ვიკითხოთ ყოველ დღე, დღეში რამდენჯერმე. ვზუთხოთ, როგორც მარქსიზმსა და პოლიტიკონომიას ვზუთხავდით...

გინდათ ერთად, გინდათ ცალ-ცალკე. გინდათ ხმამაღლა, გინდათ ჩუმად, გუნებაში. იქნებ ასე მაინც ვძლიოთ მონურ პატიემოყვარეობას... იქნებ ასე მაინც გადავეჩვიოთ მონობაში მონობით კოჰნიაობასა და ყოყლორინობას... დავიბრუნოთ გახიზნული, გაჩუქებული, გაყიდული შვილები და, მათთან ერთად, შინ ვხეხოთ ფეხსადგილი... საკუთარი ნაგავი გავიტანოთ საკუთარ სანაგვეზე... და გულში მაინც ვაღიაროთ, გახერეტილი კაპიკიანის ფასიც რომ არა აქვს არცერთ ჩვენგანს უსამშობლოდ. ისევ ჩვენ თუ ავიტანთ ერთმანეთს. ისევ ჩვენ თუ მოგვეწვება გული ერთმანეთზე. ისევ ჩვენ თუ შეგვანუხებს ერთმანეთის სიგლახე. შინ, შინ, შინისკენ! დრნგ. არა, ამდენს ვხვდებით. ამდენი ჩვენც გვემის. სამშობლოს უარყოფელს ყველგან ეჭვის თვლით უყურებენ. ამიტომაც ვეზიდებით მის ნამცეცებს ახალ ბუნაგებში. მშობლიურ გარემოს ვიქმნით უცხო ცის ქვეშ. შემფარებელსაც ვატყუებთ — აი, როგორი ლამაზი სამშობლო დაგვაკარგინესო — და უარყოფილ სამშობლოსაც — იქაც გვახსოვხარ და გვიყვარხარო. აბა, რად გვინდა, რისთვის გვჭირდება გაქუცული თუშური ფარდაგი გერმანიაში? ანდა, დაბზარული მეგრული ჩონგური ამერიკაში? ანდა, პირმოტეხილი კახური კოკურა ნიდერლანდებში? შინ. შინ. შინ. დრნგ. დრნგ. დრნგ. გვეყო, რაც ვითვალთმაქცეთ და ვიმატრაბახეთ. მე რომ ძალა მქონდეს, მე რომ ღონე მერჩოდეს, მათრახით დაგიფრენდით ყველას, მათრახით გაგირეკავდით ნინ, ანუ, უკან, შეგინებული, გულმოკლული, მიტოვებული სამშობლოსკენ, ვერაფრით რომ ვერ მოიგო ჩვენი გული, ვერ გვაგრძნობინა სითბო, ვერ დაგვანახა სიკეთე... ჩვენც შევიძულეთ და შვილებსაც იქამდე შევაძულეთ, ვიდრე თვალი აეხილებოდათ, ჭკუაში ჩავარდებოდნენ და თეთრისა და შავის გარჩევას შეძლებდნენ... ბალის სკამებით გადა-

ვლებით ახლებურად, სეზონულად, ერისად. არ დაეცა ვადეთ, ბოლომდე შემოსილიყვნენ იმ ბუმბულით, მათთვის განკუთვნილ გარემოს რომ შეუხამა ბუნებაში. არჩევანის უფლება წავართვი. დრნგ. უარესი. დრნგ. მათ მაგივრად და მათი სახელით ჩვენ ავირჩიეთ ჩვენთვის უკეთესი. დრნგ. მაგრამ სამშობლო არ მოტყუვდება. იმის გაჩენილები ვართ ყველანი, მოხარულს გვიცნობს... სადაური ქუდიც არ უნდა დავიხუროთ, იმისთვის მაინც უმადური, გზასამცდარი შვილები ვიქნებით... მაინც მისი საპატრონებელი. როგორც არ უნდა ვიუკადრისოთ, როგორც არ უნდა განვუდგეთ, ბოლოს მაინც იმან უნდა მივივილოს თავის წმინდა ნიაღში, როცა უაზრო წანწალითა და დამადლებული პურის ლოდნით გამწარებულებს, ერთ მშვენიერ დღეს, ქალბატონ ცუცა ოდიშარის კულივით გაგვძვრება ეს დაწყვეტილი, შეგინებული სული... დრნგ. დრნგ. დრნგ. ესეც ასე! მადლობა ღმერთს და, რასაკვირველია, განსაკუთრებული მადლობა რაჟდენ კაშელს. გამაღიზიანებლის გარეშე მარგალიტი არ იბადება, არც ბუნებაში, არც ლაბორატორიაში... ახლა მთავარია, ქალადზე გადავიტანოთ, რაც შეიძლება სწრაფად და რაც შეიძლება სრულად. ამისთვის კი, სულ ცოტა, ორი რამ არის საჭირო: ცოცხლები გადავირჩეთ და თბილისი თავის ადგილზე დაგვხვდეს. მაგრამ ასეა თუ ისე, შენ შენი თქვი. ახლა თავი ქეისთვის უხლიათ. შენ მეტი არაფერი შეგიძლია. ეცადე, მართლა დაიძინო. ანდა, ცოტა კარგზეც იფიქრო. თუ კარგი არაფერი გაქვს, რილასთვის ომობ? კარგია თუ ავია, ნამდვილი საქართველო ამ სანგარში ხის. ესე იგი, ცხოვრება გრძელდება. ომიც ამის დადასტურებაა მხოლოდ. დრნგ. რაც მთავარია, სწორედ ისეთი დღეა, შენ რომ გიყვარს — ჩანწარებულ-ჩამყოფდროებულ-დაძაბულ-დაუღუეველ სიცოცხლით სახსე, ბაყაფის ყიყინით, ჩიტის ჭიკჭიკით, მწერისა და ქვეწარმავლის ფაჩ-

უნით გაბრუნებული. ოღონდ, სად?! აქ თუ ქვიშხეთში? არც ამასა აქვს არსებითი მნიშვნელობა. ერთი და იგივეა. მოასფალტებულ ბილიკზე გაჭყლეტილ გომბეშოს ჭიანჭველები ესევიან. აი, ვინ ხარ შენი! ჭიანჭველასაც არასოდეს არ ძინავს თურმე. ცოტა უფრო კვეშოთ, გველის ვერცხლისფერი კუდი ბზინავს. ბავშვებს უნადირიათ. მაგრამ თქვენ თუ დაკვირვებით ხართ, როგორ უხდება ფიჭვის ხეს ციყვი! საინტერესოა, რას ფიქრობს, როცა ქვეშოდან ასცქერი. ალბათ გაგინებს, ნადი შენი მკვლელი დედაცო... ბოლომდე არ ენდობა კაცს. კაცზე ჭკვიანია. ბუნებისგანაა გაფრთხილებული, არ ენდო, ბუნებით მკვლელიაო, ციყვისაც ისევე მოკლავს არაფრისთვის, როგორც კაცსო. მსუბუქად, იოლად, უხმოდ მიხტის ტოტიდან ტოტზე, ხიდან ხეზე, როგორც ცნობისმოყვარე, ანდა, უფრო ზუსტი იქნება, თუ ვიტყვით, როგორც ხარბი თვალი – საგნიდან საგანზე, ერთი ძვირფასი ნივთიდან კიდევ უფრო ძვირფას მეორე ნივთზე. ცაცხვის სუნი ძლიერდება. დრნგ. თუ რალაც იწვის?! თუ იწვის, კარგი რალაც იწვის. დრნგ. სამშობლო. დრნგ. ყველაფერს დათმობს კაცი ამ სურნელისთვის. დრნგ. სამაგიეროდ, მიწაში ჩამპალ ფესვებს, მშობლიურსაც კი, საშინელი სუნი უქონია. მასუნთქეთ ჩემი სამშობლოს სურნელი. ხურდა არ მინდა. სიცოცხლეს ვიხდი მთლიანად. რაც არ უნდა პარადოქსურად ჟღერდეს ჩვენს დროში, სამშობლოს სურნელს ვერ გაყიდი. სამშობლო იყიდება, მისი სურნელი კი, არა. სურნელი მაინც აქ რჩება, გამოცარიელებულ სივრცეში, ნასამშობლარზე... დრნგ. დრნგ. დრნგ. ელიზბარ, ელიზბარ, ელია! სულ ცუდს ნუ ფიქრობ ჩვენზე, კარგიც იფიქრე რამე. არ დაგავინყდეს, ნაეახშმევეს, მძახალთან ხარ დაპატიჟებული. „ენისელი“ და ბალი. უნდა ნახვიდე. აბა, ხომ არ ათქმევიანებ, ეს რა უცხვირპირო მშობლები ყოლია ლიზიკოსო. დრნგ.

ისე ნახვალ, როგორც დაგიბარებია იმფოთებ, ინერვიულებ, გულსაც ბევრჯერ შეასკდები ამაოდ და ელისოსაც, მაგრამ ბოლოს მაინც ნაცუნცულდები. ვერც ამჯერად იტყვი უარს. „ენისელი“ და ბალი ჩვეულებრივი მისატყუარია. გნებავს, ბალი და „ენისელი“. შესაკრებთა გადაადგილებით ჯამი არ იცვლება. ასევე აღარაფერი შეიცვლება, როგორც არ უნდა გადააადგილო-გადმოაადგილო შენს მიერ (და ხშირად, შეგნებულადაც) დაშვებული შეცდომები. მართლაც, რა შეიცვლება, ელისოს დაყინებული თხოვნის შედეგად აღიარე კაშელების ნათესაობა, თუ, იქამდე, ანტონის ხართით დახუჭვთ თვალი იმავე კაშელის საქვეყნოდ ცნობა „დამსახურებებზე“... რა მნიშვნელობა აქვს, თუკი საერთოდ შესაძლებლად თვლი ერთ სივრცეში, ერთ დროში არსებობას კაშელებთან ერთად და თუკი თავიდანვე, ჭკუაში ჩავარდნისთანავე, არ დაგისახავს მიზნად მათი სახსენებლის ამოძიკვა, ნებისმიერი მსხვერპლის ფასად... ახლა სიზმრების ახსნასა და ჩვენებებით მკითხაობას, განუშემა სჯობს. ახლა მაინც ნუ მოიტყუებ თავს, თითქოს რამეს ნიშნავდეს, თითქოს რამეს ცვლიდეს ამ სანგარში ყურყუტი. ჯერ ის მაინც აუხსენი ბავშვებს, საიდან უნდა დაიწყონ ომი, ანუ, რისგან უნდა განთავისუფლდნენ პირველ რიგში, ღირსნი რომ გახდნენ თავისუფლებისა. სად არის ძალის თავი დამარბული? ეს ხომ მაინც იცი?! ეს იცი მხოლოდ, მაგრამ სწორედ ეს ვერ გითქვამს. ჯერ, ვითომ, ანტონისა და ლიზიკოს მეგობრობა გაკავებდა, მერე – რაჟდენისა და ფეფეს მძახლობა, ახლა კი – სირცხვილი... სირცხვილი და იმის შიში, ვაითუ აღარ დამიჯერონო, ვაითუ, ბოროტების (ასე უსაშველოდ დაგვიანებული) მხილება, რაც ეალდებულე ბაცაა ნებისმიერი ნორმალური ადამიანისთვის, შვილის გაუბედურებით გამწარებული მშობლის შურისძიებად ჩამეთვალოსო... მაგრამ როგორც არ

საქართველოში
დარნგ

უნდა გავწელ-გამოვწელოთ, და მნაშა-
ვე უკვე მარტო შენა ხარ. ყველა შესა-
ძლებლობა გაუშვი ხელიდან. დრო კი,
მკაცრი მსაჯულია. კაშელი ყოველთ-
ვის ისე ცხოვრობდა, როგორც უნდა
ეცხოვრა და ყოველთვის იმას აკეთე-
ბდა, რაც უნდა ეკეთებინა, თავიდანვე
რისთვისაც მოვევლინა ამ ქვეყანას; შენ
კი, პირიქით, ყოველთვის სხვის მაგივ-
რად ცხოვრობდი და ყოველთვის
სხვის განაკეთებელს აკეთებდა... შედ-
ეგმაც არ დააყოვნა. თუკი ვინმეს
მოუსპე სიმართლის დანახვისა და
გარკვევის უნარი, შვილს მოუსპე.
ამიტომ, თუ ვინმეს სინდისზეა, შენს
სინდისზეა მისი შეგინებული ღირსე-
ბაც და განწირული სიცოცხლაც... შენ
თვითონ გააუპატიურე საკუთარი სი-
სხლი და ხორცი... გინდაც, შენი მშვე-
ობით გააუპატიურა სხვამ, რადგან
შენი უსიტყვო თანხმობისა და
ფარული მხარდაჭერის გარეშე, ეს არ
მოხდებოდა... მაკედონბინტული არ
ვგდებოდა ლიზიკო ახლა უშუქოდ,
უექიმოდ, უპატრონოდ დარჩენილ
ფსიქიატრიულში, თავადაც
უპატრონო... აღარც ქმრისა და აღა-
რც მამისა... დრნგ. ველარც ელისოს
თავგამოდება და გულმოდგინება უშ-
ველის რამეს. ფსიქიატრიულის პარკ-
ეტაყრილ დერეფნებში წინ და უკან
მგელივით წრიალი და ყშოილი,
გულისამაჩუყებელი როლია მშობ-
ლისა და არა მოვალეობა. ელისომაც
უნდა შეიგნოს ეს. როგორმე უნდა მია-
წვდინო ხმა. იმისთვის დასატოვებელი
წერილები თან წამოგყოლია. აქედან
კი, ვერ გაუგზავნი. სოხუმიდან თბი-
ლისამდე ყველა საფოსტო განყოფი-
ლება დარბეულია. რა წაიღეს? თხის
ფეხები. ეს არ არის მთავარი. მთაე-
არია, გაბედეს. ნება მისცეს თავს, შეი-
არაღებული იყვნენ და შესეოდნენ
სამშობლოს. დრნგ. ასე რომ, იფიქრე,
იფიქრე, როგორ ვუშველოთ ბავშვე-
ბს... შეიძლება თუ არა მათი შველა და,
თუ შეიძლება, საჭიროა თუ არა... და
თუ საჭიროა, ვისთვის? შენთვის თუ
კაშელისთვის? ვის სჭირდება

ასეთები? შენ თუ კაშელს? დრნგ...
უგულონი, ურწმუნონი, უზნეონი,
უმწონი... დრნგ. გაიღვიძეთ, ბატონო
ელიზბარ! დრნგ. ბოლო სადგურია.
დრნგ. გუმისთა. დრნგ. მანდარინებში
მკედარი ძროხა გდია და ყარს. ორი
ნლის მოსავალი ხეებს ზედ შეჭკნობია.
სამაგიეროდ, ზღვა ძველებურად
თვალისმომჭრელად ლაპლაპებს
მზეზე. შენ კი, სანგარში ზიხარ,
ზურგჩანთაზე, და ყვინთავ დრნგ
დედაენის გიგოსავით. ამდენი ჯერ
კიდევ გაგეგბა. უფრო სწორად, ძილ-
ბურანში ხარ განუწყვეტლივ. ვერ
გაგირკვევია, როდის გძინავს და
როდის გღვიძავს. ხუთი მეტრის მოშო-
რებით, სანგარზე ჯოხია გადებული.
ჯოხზე ბრეზენტის დაფლეთილი კარა-
ვია გადაკიდული, თანამედროვე
თეატრალურ ფარდასავით. ფარდის
იქით, ვინ იცის, აქ საიდან მოხვედრილ
მატრასზე „მთელ სანაპიროზე ყვე-
ლაზე ჭორფლიანი გოგო“ წევს, ჭკუა-
სუსტი ინგირა, დედიშობილა. ფარდის
აქეთ კი, ბიჭების რიგი დგას. უფრო
ზუსტად, ზის. სხედან მინაზე, ეწვეიან,
იფურთებთან გალაჯულ ფეხებს შო-
რის, ენაბილწობენ, დასცინიან ერთ-
მანეთს და მოუთმენლად ელოდებიან
თავიანთ რიგს. ამჯერად, ფარდის
იქით სოხუმელი ბორიაა გასული. „კვი
ახლა, ბორია, ამდენი მტერი გეყავს შე
კაცო, მაგას ხომ არ უნდა შეაკლა
თავი“ — ეძახის შორაპნელი ვახო. და-
ნარჩენები იცინიან, ხრინწიანად,
მოუთმენლად, უხამსად. დრნგ. დრნგ.
დრნგ. სანგრის უკან, სასწაულად გა-
დარჩენილ ალვის ხეზე კოდალა აკაკ-
უნებს, თავის კუთენილ მატლს დაეძე-
ბს და სრულებითაც არ აინტერესებს,
რა ხდება მინაზე. დრნგ. ანტონიც იმ
ბიჭებში ზის. შეიძლებოდა ოთხი გვ-
ამი ამოიღეს მარტო ამ სანგრიდან. ან-
ტონიც ელოდება სხვებთან ერთად,
მაგრამ სხვებისგან განსხვავებით, ყვე-
ლაფერი ურჩევნია იმ ფარდის იქით
გასვლას. აგდებულად ეკიდება ამ ამ-
ბავს, როგორც ნაციახარსა და ძველ

ბიჭს შეეფერება, ოღონდ, გარეგნულად, მოგონილი არხეინობით. სინამდვილეში, ძალიან განიცდის. უფრო მეტიც — ეშინია. რასაკვირველია, იცის ვინ წევს მატრასზე, ფარდის იქით, მაგრამ, რატომღაც, თვალწინ განუწყვეტილად ლიზიკო უდგას, ასევე დედიშობილა. „გახსოვს?“ — ეკითხება ლიზიკო, კვიმატურად მომლიმარი. ანტონს, რასაკვირველია, ახსოვს. ბებერ, ფართოდ გატოტილ ნაძეში შქონდათ სამალავე მონყობილი, ხმელი ნიწვით, აბლაბუდის ნაკუნებით, მუმლითა და ლიზიკოს გამაბრუებელი სურნელით ამოვსებული სიცარიელე. იქ კითხულოდნენ, უფრო სწორად, ერთმანეთს არ აცდიდნენ ნაკითხვას, ხელიდან გლეჯდნენ ნიკოლოზის ბიბლიოთეკიდან ნამოდული წიგნს. „ჩვენ დაგვარქმევენ ბოზთ, შეძავთ, მრუშებს და ჩვენს შეილებსა ნაბიჭრებს, ბუშებს; სახელი გატყდების, ქვეყანა ასტყდების ჩვენს საძრახავად“. ასე აგისრულდათ ყველაფერი კარგი! ანტონისთვის ლიზიკო წევს ფარდის იქით, ლიზიკო აცხრობს გადატანილი შიშითა და მღელვარებით აღვზნებულ ბიჭების ვნებას. „კი არ გიღალატე, მსხვერპლად შეგენირე შე დებილო. მხოლოდ ასე შემეძლო ამეხილა შენთვის ოვალი... — ამბოხს უტიფრად — გვარი მოვსთხარე და ნათესავი; სირცხვილით დავსტერ სუყველას თავი; საქმე ვქმენ კახპური... არ მომეკარო, არ მომიკარო, არ მომიკარო“ — ყვირის შემოღივიით და უფრო ღრმად მიძვრება ეკალბარდებში, კაბანამოდული, ბარდაყებდაკანრული... „უნმინდურთა ქალთა ოქრო-ქსოვილთ კალთა დაპფარავს ვერა“. დიხაც რომ კახპა. ძუკნა. შეძავი. ზოზი დიაცი... „ქმრის საფლავთ ლოდი...“ და მაინც ყველაზე სასურველი ქალი მისთვის. ასეთია სინამდვილე. ასეთია სამდღიანი ფიქრის, განსჯის, შფოთვისა და თვითგვემის შედეგად გამოტანილი დასკვნა, გნებავთ, განაწენი, და გასაჩივრებას არ ექვემდებარება. დრნგ. დრნგ. დრნგ. გუმისთის გაღმა, ფიჭვნარი

დაფარულ ფერდობზე, ერთ-ერთი ფიჭვის ძირას კომკავშირელი გოგონა ჩამჯდარა და ზურგით კანდამსკდარ ხეს მიბჯენილი, თვალდახუჭული მისჩერებია მზეს. ირუჯება აფხაზური მზით. შინ რომ დაბრუნდება, თავს მოინონებს ტოლამახანაგებში. დაიტრიაბახებს. ბევრი არც დაუჯერებს. ბევრისთვის საქართველო ლეგენდაა, ზღაპრული ქვეყანაა, თითქოს სინამდვილეში არც არსებული. რილაც საშუალოა სამოთხესა და სამთავრობო აგარაკს შორის. გვერდით ოპტიკური შაშხანა უდევს, სპორტული. შაშხანის კონდახზე ფრთებაპრეხილი, სიბრაზისგან დაკუზიანებული კრაზანა დაცოცავს. კომკავშირელი გოგონა მურმანს კიდანა ჩამოსული და ერთი მასავით მოხალისე, კრასნოდარელი კაზაკი მოსწონს. კი არ მოსწონს, ყურებამდეა შეყვარებული. იმის დანახვაზე ბლუჯდება. იმას კი, კაზაკს, სკივრიდან ამოღებული, ალბათ პაპის ნაქონი კაზაკური ქუდი გვერდზე კოხტად მოუგდია, ასევე ძველი, წითელ ლამპასებიანი შარვლის ჯიბეები მოხალული მზესუმზირისთვის ამოუვსია და განუწყვეტილად აკანანუნებს თეთრი, ნაფოტა კბილებით. „ერთი ქართველი — ერთი მუჭა მზესუმზირა — ეუბნება ამას, კომკავშირელს, სნაიპერს, შეყვარებულს — ტყუილუბრალოდ, ერთ მარცვალსაც არ მოგცემ, იცოდე. მიყურე და ყლაპე ნერწყვები“ — იცინის საკუთარი ენამახვილობით კმაყოფილი. „მე მზესუმზირისთვის არ ვკლავ“ — ძლიერძლიერობით ამბობს ეს, კომკავშირელი, სნაიპერი, შეყვარებული. თვალევი ცრემლით ევსება დაძაბულობისგან და კიდევ იმიტომ, ათას სისულელეზე რომ უხდება ლაპარაკი, როცა ყველაფრისთვის მზად არის უკვე ერთადერთი სიტყვა უტრიალებს სულენის წვერზე: „შტერუკა“. ერთი ამას დამიხედეთ — იცინის კაზაკი — შენ რა, არძინბას გოგო ხარ?“ „მე არავის გოგო არა ვარ. მე სუსტის მზარეზე ვარ“ — სლუკუნებს კომკავშირელი, სნაიპერი,

შეყვარებული. აი, ეს მესმის! ყოჩაღ! ჩაგეთვალა. აბა, გამომართვი (კაზაკი მზესუმზირით საესე მუქს ანუდის, მაგრამ კომკავშირელი, სნაიპერი, შეყვარებული არ ართმევს). გამომართვი-მეთქი! — ვითომ უბრაზდება კაზაკი — ეს ჩვენს გარიგებას არ ეხება. ეს რიგგარეშე პრემიაა! — ამატებს უკვე მოპოვებულ და ფიჭვის ხესთან ჩამჯდარ გოგოსაც ტკბილად ელიმება ამ საუბრის გახსენებაზე. „შტერუკა. შტერუკა. შტერუკა.“ — ენით უთქმელი სიამოვნებით იმეორებს რამდენჯერმე, ზედიზედ. დრნგ. ჩქარა, ბატონო ელიზბარ დრნგ გამოიქეციტ დრნგ ჩქარა დრნგ სირცხვილია დრნგ და ელიზბარიც ფაცაფუცით დგება, ფაცაფუცით ისწორებს მოჩაჩულ ტანსაცმელს და თვალდახუჭული გარბის, თვითონაც რომ არ იცის საით. ეტყობა, გვარში მოსდევთ. ამწინებზე, მისი შვილიც ასე გარბოდა ტრიალ მინდორში, ბრმად, ალაღბებზე... არც ის იცის, ქვიშხეთში გარბის, ცაცხვეების ხეივანში, თუ გულისთასთან, სანგარში. იცის, უნდა გაიქცეს და გარბის. როგორც ჯარისკაცს მოეთხოვება. ააააააა! გასაგებია ყველაფერი. ალბათ სტუმარი ჩამოვიდა. თანაც, საპატოი. არც მეტი და არც ნაკლები, სახელმწიფო საბჭოს ერთ-ერთი წევრი, მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანი დანარჩენ ორზე. მწერლებს გაესაუბრება, გაიგებს იმათ გუნება-განწყობილებას. ესეც ჩვეულებრივი ამბავია ნებისმიერი ხელისუფლებისთვის... განა არა? თვითონაც მიაქცია ყურადღება — აფუსფუსებულნი იყვნენ ყველანი, გამაღებულნი ასუფთავებდნენ ტერიტორიას. ამინდი უშლიდათ ცოტა ხელს. რამდენი დახვეტეს ბილიკები, იმდენი განვიმდა. ჩამოჰქონდა და ჩამოჰქონდა წვიმას, რაკი გამხმარი და დამპალი ჰქონდა ხეს. წყალში ახელილი ცაცხვის ყვავილი უსიამოდ გადაგლეხილა ასფალტზე. მაგრამ, ასე თუ ისე, მაინც საზეიმოდ გამოიყურება იქაურობა. აბა, პე, ჩქარა! იძახის მწერალთა დასასვენებელი

სახლის დირექტორი და განაგებელი ბის ელიზბარიც. სხვებიც გარბიან, ბატონი პიმენიც, ბატონი ლეონტიც, ბატონი დიომიდევ, ბატონი გობრონიც, ბატონი მიხაკოც... გარბიან მათი ცოლებიც. მთიბავეებიც... მოკლედ, ყველანი. ჭკუასუსტი ინგირაც გარბის, დედიშობილა. ოლონდ, დაფლეთილი კარავი მოუსხამს მხრებზე. თავიანთი რიგის მომლოდინე ბიჭებიც გარბიან. ანტონი არ ჩანს მხოლოდ. არა, აგე ანტონი! ანტონიც მათთან ერთად გარბის. ფეფე ბორბლებიან საკაცეს მოაგორებს. საკაცებზე რაუდენი წევს და საკაციდან გადმოვარდნილი ხელით ბრანს უჩვენებს ქვეყანას. „ჩეჩნები. ჩეჩნები!“ — ისმის ყვირილი. კაშელების აგარაკის ელექტროჭოქშიკარი ნელა იღება, ძაგძაგით, ღრჭიალით, და ეზოში შავად მზინავი ძველბური ეტლი შემოდის. ერთი, ორი, სამი, ოთხი... ოთხი წყვილი ცხენი უბია. ცხენებს თავზე გაფუყული პონპონები უკეთიათ. პონპონები თავისთვის ცანცარებენ განუნყვეტლივ. ეტლს მეცხრამეტე საუკუნის მტკერი ადევს. იმდროინდელი საქართველოსი ლანდიც აღარაა დარჩენილი. მას მერე, საქართველოს აგერ უკვე მესამე სახეობა გადის გამოცდას. ცხენებს მეცხრამეტე საუკუნის (ესე იგი, სამუზეუმო) ტალახი შეხმობიათ ფერდება და ფეხებზე. ძალუმად სუნთქავენ. ცხელ ორთქლს აფრქვევენ ნესტოებიდან, გვეგონებათ, პატარა ორთქლმავალი ჩამომდგარა სადგურზეო, რა თქმა უნდა, ნამდვილი, მაგრამ მაინც გასართობი, სათამაშო, აი, რკინის კომისარმა რომ აჩუქა ქართველ პიონერებს სოჭის ოლქის, ტაო-კლარჯეთის, ლორესა თუ შერეთის სანაცვლოდ... ეტლის კარი იღება, დასაკეცი კიბე იხსნება და კიბეზე შევლივ ჟაკ ფრანსუა გამბა ჩამოდის, საფრანგეთის კონსული თბილისში, გასული საუკუნის ოციან წლებში, და ავტორი წიგნისა „მოგზაურობა ამიერკავკასიაში“. წიგნი ხელში

უჭირავს, „განათლების“ გამოცემული, საკმაოდ უღიმღამოდ. ერთი წამით კიბის საფეხურზე შეყოვნდება, ეტლი ოდნავ დაიზნიქება მისი სიმძიმის ქვეშ, ნიგნს გადაშლის და კითხულობს: საექსპორტო ვაჭრობა, მაინცდამაინც, ვერ არის კარგად განვითარებული, მაგრამ უხვად იშოვება ცვილი, თაფლი, საქონლის ქონი, კანაფი და ფიცარი, კამეჩის ტყავი, ხარის ტყავი... შავა ზომიერია, მინა ნოყიერი. მოსავლის მისაღებად საკმარისია ოდნავ მოჩიქნოთ. აქაურობა მდიდარია ზეთისხილით, დაფნით, მურტითა და ველური ლეღვით. მრავლად ჰყავთ ნახირი, ირმის ჯოგები და ღორის კოტლები. თევზსაც საკმარისად ბევრს იჭერენ: საუცხოო თაროს, ორავულსა და ცვრინას... მოჰყავთ სიმინდი, ფეტვი, თამბაქო... აშენებენ ვაზს, ბრონეულს, თუთას... ტყეები სავსეა კოპიტის, თელის, ნითელი ხისა და კაკლის ხეებით... ჩემი ვარაუდით, თუ აქაური ურთხმელა ექსპორტის საგანი გხდება, საშუალება მოგვეცემა, ავაგოთ ბევრად უფრო გამძლე ხომალდები, ვიდრე ჩვენს ტყეებში უმთავრესად გავრცელებული მუხისგან აგებული ხომალდებია... კვერნის ტყავი 5-6 აბაზად იყიდება. დათვის ტყავს იგივე ფასი აქვს. ყვითელი მელა 2-3 აბაზი ღირს. ტურის ტყავი — 1 აბაზი. კურდღელი იმდენად ბევრია, იმის ტყავს არაფრად აგდება... „მოლაღატე!“ — ყვირის ელიზბარი. „დობროპოუღაღვატს ზდრასსტე“ — ესალმება რაჟდენ კაშელი საპატიო სტუმარს. კეისარსა ჰგავს. თეთრი ზენარი ტოგასავით მოუხვევია შიშველ ტანზე. შეილისთვის მაინც მკვდარია. „იცის რუსული?“ — ეკითხება ბატონი პიმენი რაჟდენს. „მე ვიცი ფრანგული?“ — უბრუნებს კითხვას რაჟდენი. „მოლაღატე! ძირს მოლაღატე!“ — ყვირის ელიზბარი. „ეს უკვე მეტისმეტია, ბატონო ელიზბარ!“ — ძველი, კაბინეტური რიხით ტუქსავს რაჟდენი მძახალს. „მოლაღატე?! კი მაგრამ, რატომ?“ — უკვირს ჟაკ ფრანს-

უა გამბას — განა როდისმე მოგვეცხობა ერთგულების ფიცი? გარდა ამისა, როცა მე ამას ვწერდი, თქვენ უკვე აღარ არსებობდით, ანდა ჯერ არ იყავით დაბადებულნი“ — ამბატებს განაწყენებული კაცის მედიდურობით. „თქვენ, ყველა სიკეთესთან ერთად, რუსეთს განუშარტეთ გაგრის ოლქის სტრატეგიული მნიშვნელობა და ამით სამუდამოდ განირთე საქართველო, მოუსპეთ მკედრეთით აღდგომის საშუალება“ — მგზნებარედ ეკამათება ელიზბარი. „მე რუსებს კი არ განვუშარტე, საერთოდ განვშარტე. გნებავთ, განვშარტე იმათთვის, ვისაც ხელენიფებოდათ გაგრის ოლქის ხელში ჩაგდება“ — ამბობს ასეთი დავხვედრით, ცოტა არ იყოს, გაკვირვებული ბატონი ჟაკ ფრანსუა გამბა და მღელვარების დასამალავად, ნიკიპურტით იშორებს მეორე ხელის მანჭეტზე დაფარდნილ ცაცხვის ყვაილს. „საქართველო გაყიდულია! ბავშვები და სახედრები შუაში!“ — ყვირის ელიზბარი. ვილაცა უქნიდან ხელსა ხვევს, ვითომ იქაურობას უნდა გამოარიდოს, სინამდვილეში კი, ყულფში აყოფინებს თავს, ვერაგულად. ელიზბარი გრძნობს თოკის უბეშ ბუსუსებს, მაგრამ არ იმჩნევს, თითქოს უხერხულია, სხვებმაც დაინახონ თავზე ყულფჩამოცმული. დრნგ. დრნგ. და ერთი წამით ეღვიძება. კრახანა შესცოცვებია კისერზე. შეიძლება, სწორედ ის, ცოტა ხნის წინ, გუმისთას გაღმა, ფიჭვნარში, სნაიპერის შაშხანის კონდახზე რომ დაცოცავდა. დრნგ. ასე დაფრინავს, წინ და უკან, მთელი დღეა. დრნგ. მაგრამ აქ რა ხდება?! რა ხმაურია?! თავს დაგვესხა, ვითომ, მტერი?! არა. უარესი. ჩვენ დავეროეთ ერთმანეთს. ბიჭები ჩხუბობენ. თანამესანგრენი ინევენ ერთმანეთზე. უფრო სწორად, ანტონს დასევთან ნარჩენები. მაგრამ ანტონიც თავდაწნირულად იბრძვის. ძირმომტკრეული კოკა-კოლას ბოთლით იგერიებს დანარჩენებს. ყველა ერთის და ერთი ყველას წინააღმდეგ. თქვენი დედაო, აგი-

ნებთ გაცოფებული, ამაზე მეტს, რას გაუკეთებდნენ აფსუები ამ უბედურსო, ყვირის თვალბგადათიერთებული, ამისთვის ხართ აქ, თქვე დამპლუბოო, იგინება უკანასკნელი სიტყვებით. დააგდე ბოთლიო, უყვირიან დანარჩენები, ცოცა არ იყოს, შემცბარ-შეწოჩქოლებულნი მისი შეუპოვობისა და შეუდრეკლობით. ბორია ტიტველია, მარტო ბატინკები აცვია. გაუნასკვავი თასმები მიწაზე დასთრევს. დააგდე ბოთლიო, უყვირის ისიც. სხვა არაფერი აქვს სათქმელი, მაგრამ იხტიბარს არ იტყვს. ისე, რა ანტონის საქმეა, ჩვენში რომ ვთქვათ. ძალას ხომ არ ატანენ ესენი? იმასაც ის უნდა, რაც ამათ. იმასაც თავის წვლილი შეაქვს ომში. რა შენი საქმეაო, უყვირის განინმატებული. როცა მზის სხივი ეცემა, ასოს თავზე სპერმის წვეთი უბრწყინავს, ძვირფასი თვალღვით. ნითლად ალაპლაპებული ცალი ყვერი მუხლამდე ჩამოზრდია. ვინ გკითხავს შენო, უყვირის ანტონს, ნირნამხდარი. ელიზბარი სხარტად დგება ფეხზე, მღელვარებისგან უკვე დაღლილი, უკვე აქოშინებული. წესიერად არც გამოჩვეულა ძილიდან, მაგრამ გრძნობს, რაღაც უნდა მოიმოქმედოს სასწრაფოდ, ვიდრე მთლად არ გადაიტყუებენ ბიჭები ჭკუიდან. შეიძლება ცუდად დამთავრდეს ეს ამბავი. ბიჭებს ომი სწყურიათ. აბა, რისთვის არიან აქ? შელახული ღირსება ანუხებთ. გალანძული სახელისა რცხენით... მაგრამ სხეაგან ფიცდადებული და აქ მოკაკანე სარდლები ძალით აკავებენ, ლამის ცოცხლად დაალპონ სანგრებში. მხოლოდ უკან დასახევად თუ ამოუშვებენ იქიდან. წინ არ შეიძლება. წინ „ძმავა“, სხვა ტომის, სხვა გვარჯილაგის, მაგრამ მაინც „ძმავა“, თანაც უმცროსი, შააატარა, სუსტი, ჯერ კიდევ უპირო და უგულო, მაგრამ თითს თუ დააკარებ, ისე აჩხავლდება, მთელ ქვეყანას შეგიყრის. ქვეყანა კი, ისევ შენ გავამტყუნებს და მართალიც იქნება. რაღა მაინცდამაინც იმასთან იჩენ პრინციპულობას? თითქოს ჯერ

კენჭიც არ „გაგეჩუქებინებო“ და გვესტუმრებინოს ვინმე. დრნგ. დრნგ. თანამედროვე იენერალ მიორ გრაფ გოტლიბ კურტ პენრის ფონ ტოტლენბენისა არ იყოს, რა გახდა ეს ძლიერკიანი, მაზუთიანი პლიაფი? სულ არ ჩავალ ზღვაში, ბოლოს და ბოლოს... ბიჭებიც მხრებს იჩეჩავენ, დაბნეულნი, დაფიქრებულნი... უჭირთ მცოცავი ომის სტრატეგიასა და ტაქტიკაში გარკვევა... არცერთი ნაბიჯი წინ და ნახევარი ნაბიჯი უკან. ჩუმად, შეუმჩნევლად... კი მაგრამ, რატომ! რამენაირად რომ მოაწყუო შენიანი და ყველანიირად შეუნყო ხელი მტერს... რატომმეთქი, რატომ? ყელში აქვს ყველას გული, სულერთია, ვისზე იყრის ჯავრს... იარაღის სასხლეტზე უდევს ყველას თითი, სულერთია, როდის გამოჰკრავს და ვისთვის... ვილაცამ უკვე გააჩხაკუნა ავტომატის საკეტი, ავად, გამაფრთხილებლად. მაგრამ ანტონს არაფერი ეყურება, თვალბგადათეთრებული, ბოთლმომარჯვებული იბრძვის, გზამოჭრილი ნადირღვით. ელიზბარიც სანგრის ფსკერზე დაგდებულ კოკა-კოლას ცარიელ ბოთლს იღებს და, თითქოს ვინმე მოსდევდეს, ფართხაფურთხით ამოდის სანგრიდან. ძლივს სუნთქავს. ლამის გაუსკდება გული. უკვე დაღლილია. ღმერთმა დაიფაროს და, გასაქცევად თუ გაუხდა საქმე, დალაშქულია, ღმრსა და აჯიკაზე გაზრდილი აფსუა კი არა, კუც დაენევა. „ბიჭებო!“ — ამბობს გაჭირვებით. „ბიჭებო!“ — ყვირის განწირულის ხმით. როგორც არ უნდა გაგიკვირდეთ, ბიჭები ჩერდებიან და გაოცებულნი ამოსცქერნიან ქვემოდან. ელიზბარი მინის ბორცვზე დგას, თავზე კოკა-კოლას ცარიელი ბოთლი უდევს და, არ ჩამომივარდესო, ნელია, გაუბედავად შლის ხელებს. ბოთლი ოდნავ ირხევა, ჯერ ინარჩუნებს ნონასწორობას. შევინარჩუნოთ ღირსება — ამბობს ელიზბარი — ავტონომიებს ისედაც შეგვინარჩუნებენ — იღიმება დაძაბული, ჯვარცმულივით ხელებგაშლილი — ეს სანგარია ჩენი

სამშობლო... გავუფრთხილდეთ აქაურობას — ლაპარაკობს მგელივით კისევებულები, მალლა, ბოთლისკენ თვალეზაპყრობილი, ნიკაპაცხცხებულები... უცებ მთელი ტანით შექანდება და ბოთლი მაშინვე სანგარში ჩამოგორდება. ელიზბარი ჯერ ფეხზე დგას, მაგრამ უკვე შეკვდარია. ნატყვიარში შუქი გასცვილი... „ღმერთო, რა კარგი ყოფილა სიკვდილი... მადლობა შენ, უფალო...“ — ფიქრობს ბედნიერი, საკუთარი თავით კმაყოფილი. როგორც იქნა, დაადგა საშველი, მოკვდა, აღარ არის... სამაგიეროდ, მისმა სიკვდილმა ბიჭები შეარიგა. მისი უღიმღამო სიცოცხლის ფასად, ბოლოს და ბოლოს, მაინც გაერთიანდა საქართველო, თუნდაც, მიკრო, თუნდაც, სიმბოლური... „არ ადგეთ, ძია ელიზბარ, არ გაბედეთ, ეს თქვენი საქმე არ არის!“ — უყვირის ანტონი. დანარჩენები ანტონზე იწვევენ და ძალაუნებურად ერთმანეთსაც ეძაძურებიან, ვერ ეტყვიან ვინრო სანგარში. დრნგ, დრნგ, და ელიზბარი სხარტად დგება ფეხზე, ამჯერად უკვე ნამდვილად, ავანგაშებული, აფორიკებული, ნესიერად არც გამორკვეულა ძილბურანიდან, მაგრამ გრძნობს, რალაც უნდა მოიმოქმედოს სასწრაფოდ. „ანტონი უნდა გადარჩეს, ანტონი უნდა გადარჩეს...“ — თითქოს ვილაც სხვა ფიქრობს მის საფიქრალს, მის მაგივრად, რადგან თვითონ ფიქრისთვისაც არ სცალია, რამე უნდა მოიმოქმედოს სასწრაფოდ, ვიდრე ჯერ კიდევ დროა. გული უგრძნობს, ცუდად დამთავრდება ეს ამბავი. ყველა საბაბს ელოდება და აი, საბაბოც! შიდააშლილობა. ახლა მათთვის უკვე სულერთია მტერი და მოყვარე. არც შეირჩენენ, არც შეარჩენენ. ელიზბარი კი, დაღლილობისგან ძლივს სუნთქავს, ისევე როგორც ჩვენებაში, ლამის გაუსკდეს გული. „ანტონ!“ — ეძახის ანტონს. „ბიჭებო!“ — ხრიალებს სუნთქვაშეკრული, ყელგადაკეტილი. „ნადი, ბიძია, დაიძინე, რა შენი საქმეა...“ — უხეშად იშორებს ერთ-ერთი თანამ-

ოსანგრე. „რა არ არის ჩემი საქმე?! რა არ არის ჩემი საქმე?!“ — უარესად ცოფდება ელიზბარი — ერთმანეთი ჩახოცოთ ამ სანგარში, მტრის ვასახარად, და ჩემი საქმე არ არის?!“ — ხიხინებს, ხრიალებს თვალგადმოკარკლული. „ვისია, ბიჭო, ეს დინოზავრი? მოშაშორეთ, თორემ, გადავჭერი შუაზე“ — ყვირის მეორე თანამოსანგრე და ავტომატის ლულას მუცელზე აჭერს ელიზბარს. „რას სწადიხარო, ბრიყვებო! მთელი ქვეყანა ჩვენ გვიყურებს...“ — ხრიალებს, ხიხინებს, იხრჩობა ელიზბარი. „ქვეყანა გვიყურებს კი არა, სადღი არ მოუტანიათ სამი დღეა“ — ლეარძლიანად იცინის კიდევ ერთი თანამოსანგრე. „ეი, მატლებო, ამომხედეთ, რა გაჩვენოთ! ბებიარჩემის საცირკო ნომერი!“ — ყვირის მინის ბორცვზე შემდგარი ანტონი. კი მაგრამ, როდის ამოძვრა სანგრიდან?! ელიზბარის არ იყოს, ყველანი გაკვირვებულები არიან, პირდაღებულნი ასცქერიან ქვემოდან. „ახლავე ჩამოდი ძირს, ახლავე ჩამოდი!“ — უყვირის ელიზბარი. იცის, რითი მთავრდება ამგვარი „ნომრები“. დაძაბული ელოდება სროლის ხმას. ანტონს, ძირმომტერულის ნაცვლად, კოკა-კოლას სხვა ბოთლი აუღია — მეტი რა ყრია სანგრის ფსკერზე — და თავზე იდგამს, როგორც ელიზბარმა დაიდგა წელან, ნამიერ ზმანებაში. ისიც, ელიზბარივით, წელა, გაუბედავად მლის ხელებს. ბოთლი ოდნავ ირწევა, როგორც ზმანებაში ირწეოდა, ელიზბარის თავზე. „ჩემთან ხართ მაგრები, თქვე დამპლებო — ამბობს ანტონი — მაგრამ ფეხებს ვერ მომჭამთ მაინც“. ზუსტად ისევე ლაპარაკობს, როგორც ელიზბარი ლაპარაკობდა ზმანებაში: დაძაბული, ჯვარცმულივით ხელებგაშლილი, მალლა, ბოთლისკენ თვალეზაპყრობილი, ნიკაპაცხცხებულები... უცებ მთელი ტანით შექანდება, ოღონდ, ელიზბარისგან განსხვავებით, ნამდვილად განგმირული სნაიპერის ტყვიით. ბოთლი სანგარში ჩამოგორდება. თვითონ კი, ჯერ ფეხზე

დგას. არ იცის რომ მკედარია, მაგრამ უკვე მკედარია. ნატყვიარში შუქი გასდის... ანტონ, ჩამოდი ახლავე ჩამოდი! ჩამოდი-მეთქი!" — უყვირის დამფრთხალი, დაბნეული ელიზბარი. დანარჩენები პირდაღებულნი ასტკერიან. ზოგს, ვინ იცის, შურს კიდევ იმისი. ანტონი ჯერ მუხლებზე დაეცემა, მერე გვერდზე გადმოქანდება და კოკაკოლას ცარიელი ბოთლივით ჩამოგორდება სანგარში. სანგარში სამარისებული სიჩუმე დგას. იმის, როგორ აკაკუნებს კოდალა სანგარის უკან სასწაულად გადარჩენილ ალვის ხეზე. ეტყობა, მიაკვლია სანატრელი მატლის სამყოფელს. ახლა აღარ მოუშვება, ხეში გავა, ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით. არც იცის და არც აინტერესებს, რა ხდება ქვემოთ, მიწაზე. არაფერიც არ ხდება, რაც უკვე არ მომხდარა და რაც კიდევ არ მოხდება. ელიზბარი თავის ზურგჩანთაზე ზის ისევ, მაგრამ ამჯერად ანტონის თავი უდევს კალთაში. ათასში ერთხელ, თითქოს უნებლიედ მოუსვამს ხოლმე ნატყვიარზე სისხლით გაჟღენთილ ცხვირსახოცს. არ იცის, სხვა რა მოიმოქმედოს, რითი მიეხმაროს მკედარს. ნატყვიარიდან სისხლი ჯერ კიდევ მოფრინავს, მაგრამ თანდათანობით დედდება, სქელდება... ანტონს მშვიდი, დანყნარებული სახე ადევს, გეგონებათ სძინავსო. ელიზბარი, რეპინის ივანე მრისხანესავით, თვალეგაშტერებული ზის. თან შვილის თავს იხუტებს ორივე ხელით. ანტონიც მისი შვილია. რას გაუყვია ანტონი და ლიზიკო. გარკვეული თვალსაზრისით, ლიზიკოც მოკვდა ანტონთან ერთად... ზის შვილთა მკვლეელი, ყრმათა შემმუსერელი... ზის სამარესავით დადუმებულ სანგარში ცოცხლად დამარხული და ფიქრობს: ხუთი წუთის წინ, ანტონის აქ ჩამოყვანა მეგონა ჩემი ერთადერთი მოვალეობა, ახლა კი, აღარ ვიცი, მკედარი მაინც როგორ გავარიდო აქაურობასო; თურამე შევალემა, ესლა შევალემა... მაგრამ, დაეუშვათ და, მართლა ნაილო

აქედან ცხედარი, ვის ჩაუტანოს? უკეთურ მამას? უგუნურ ცოლს? თუმცა, ანტონს აღარც ცოლი ჰყავს, აღარც მამა. მისი ცოლი სხვას მისცეს, მამა თვითონ მოიქვითა. და საერთოდაც ბიბლიურ გარემოში ვართ ყველანი მოხვედრილნი. ცის ფრინველნი და ველთა ნადირნი ჯიჯგნიან გვამებს. უდაბურდება მთელი ქვეყანა. რახანია, ბუესაც აყვირებენ და ნიშანსაც იძლევიან, მაგრამ „ბოროტება და დიდი უბედურება“ შეუფერხებლად მოისწრაფის ჩრდილოეთიდან. საცაა დაპკრავს ფაში და აღარ ერქმევა ამ ადგილს აფხაზეთი, არამედ სასაკლაო... ვაზს მტევანი არ შერჩება, ლელვის ხეს — ლელვი... გავიფანტებით შემოდგომის ფოთლებივით და, თავლადფასხმულნი, მოვედებით ქვეყანას, რაკი ჩვენივე ნებით მივატირებთ, რაც მამა-პაპისთვის უკონი უკუნისამდე მიუციი უფალს... რაკი დიდიდან პატარამდე და წინასწარმეტყველიდან მღვდლამდე, ყველანი მომხვეჭტლებად და ყალბისმქნელებად ვიქცით... ზერელედ ვმკურნალობთ ქვეყნის ჭრილობებს და არკი გვრცხვინია თვალთმაქცობისა. მშვიდობაო, გავიძახით, და არ არის მშვიდობა. გავიშარვებთო და, აჰა, ერთხელ კიდევ დავმარცხდით... კი ბატონო, უკვდავია სამართლიანობა, მაგრამ, ჯერ ჯერობით, უსამართლობა ზეიმობს ყველგან დრნგ უსამართლობა სჯის და წონის დრნგ ზნეც ამან შეგვიცვალა და გზიდანაც ამან გადაგვაცვინა... სინათლისკენ კი არა, სიბნელისკენ ნავგიძლვა უსამართლოდ შემომწყრალი უფალი დრნგ ტანჯვანამების ორმოში ჩაგვეყარა და საუკუნო ნყვდიადში ჩაგვემარხა მკედრებივით... კი არ აგვხსნა, კიდევ უფრო დაგვიმძიმა ბორკილი... მოწამლული ნყალი გვასევა და აბზინდა გვაჭამა დრნგ მხოლოდ და მხოლოდ იმიტომ, დიდად ნოდებულმა ალექსანდრე პირველმა, ჩვენმა მეფემ, მეფური სიმტკიცედა გამჭრიახობა რომ ვერ გამოიჩინა თავის დროზე და ვერ დააყრ-

ევირა ბრიყვ შვილებს თავები, თვლები ვერ ამოშანთა ხარბ ცოლს და ძმისწულთა გულღვიძლი ვერ აჭამა გათავებედებულ ძმებს... ახლა რაღა დროსია! მკის დრო გავიდა, გასრულდა ზაფხულიც, და აბა, მთელი ჩვენი ჭირნახული, მოელი ჩვენი მონაპოვარი: მკედარი ანტონი და მაჯებგადაჭრილი ლიზიკო... დრნგ... კოდალა კი აკაკუნებს, აკაკუნებს გაუჩერებლად. სანგრის ზემოთ, მოკრიალებულ ცაზე შიშველი ანგელოზები დაფრინავენ, დასრიალებენ მერცხლებივით. დრნგ. ხესთან ჩამჯდარი კომკავშირელ გოგონას კი, ცხელა. ზედმეტად თბილად აცვია აქაურობისთვის. ხამად არის და იმიტირ. თავიდანვე უნდა გაეხადა, თუნდაც, ნელსზევით. მაგრამ, სხვა დროს... ახლა უკვე ნასვლის დროა. ელოდებიან. არა უშავს, მომავლისთვის გაითვალისწინებს. ომი რომ დამთავრდება, საგანგებოდ ჩამოვა აქ დასავენებლად. ქართველები, გინდაც მართლები იყვნენ, სად გაგონილა სამოთხის მითვისება?! სამოთხე ყველასია. იმან რა დააშავა, ვინც მურმანსკში დაიბადა?! მოკლედ, არავის აწყენს აქ დასვენება, გინდა მორწმუნე იყავი, გინდა ურწმუნო. ეს საკავშირო მნიშვნელობის სამოთხეა, ყველას ეკუთვნის. მართლა თუ მისცემენ ბინას, საერთოდ დარჩება აქ, ოლონდ, თავის შტერუკასთან ერთად. კომკავშირელ გოგონას სახე უხურს. ისევ თვალდაბუჭული ზის. დამთხვეული ქართველი მისკენ მოფრინავს თითქოს, ხელებგაშლილი, მაგრამ წამსვე ქრება ეს უცნაური ჩვენება. აფხაზური მზის სიმზურვალე თაფლის სიზნატი ეღვრება საყელოში და ნელ-ნელა, შემპარავი სიჯიუტით მიცოცავს ქვემოთ. ძუძუს კერტები თავისთავად იბერებიან, ივსებიან მშფოთვარე, ჭირვეული სიცარიელით. პერს მოხალული მზესუმზირისა და მონეული თუთუნის სუნი დაპკრავს, სწორედ ისე, როგორც მის კაზაკს. თვალი რომ გაახილოს და ის დაინახოს, უსიტყვოდ დანებდება. პირიქით,

შევედრება, დამიპყარო. ვინც უნდა თქვას... თავფეხიანად შეინოვს, შეისრუტავს თავის პატარა სხეულში, მზესუმზირისა და თუთუნის სუნთანად. ბაგე თავისთავად ეპობა. ნელა, ნაწილ-ნაწილ სწყდებიან ერთმანეთს მოულოდნელად გაწებილი ტუჩები. იხსნებიან საპასუხო ვნების მისაღებად. არაფერს, არავის, მაგრამ მაინც ელიან მოუთმენლად. თავისთავად იშლებიან იქამდე მჭიდროდ მიტყუპული ფეხებიც და მისი მტკიცე, უტყუარი, მაგრამ მაინც ქალურად ლბილი, მგრძნობიარე ხელი თავისთავად მიიკვლევს გზას მისი სხეულის ყველაზე იდუმალი ადგილისკენ. გველივით იოლად და მიზანდასახულად მიცოცავს პერანგის ქვეშ, სარტყლის ქვეშ, ქვედა საცვლის რეზინის ქვეშ, მიისწრაფის აკრძალული ნეტარებისკენ, ნოტიო სინაზისკენ, ნაზი უსასრულობისკენ, ნელა, თანდათან, მთელი არსებით, სამუდამოდ... დრნგ.

3.

— ხვალ შინ წავალთ. ექიმს ველაპარაკე — თქვა ელისომ და სკამიდან წამოდგა — აბა, შენ იცი. ჭკუით იყავი. სალამოს კიდევ მოვალ...

ლიზიკომ არ უპასუხა. ისევ ჭერს იყო მიშტერებული. მაჯებდამინტული და გადაჯვარედინებული ხელები მკერდზე მიეხუტებინა, კესარიას თვითნაკეთი თოჯინებივით.

— ეი, ომბრე! შენ გელაპარაკები — თმა მოუჩეჩა ელისომ, ნაზად, გაუბედავად. ძალიან უნდოდა ეკოცნა, მაგრამ ბოლო წამს მაინც შეიკავა თავი, არ იცოდა, ეს იამოვნებოდა თუ არა მისი კოცნა ლიზიკოსაც.

— მაკოცე — უთხრა ლიზიკომ — მე კოცნის თავი არა მაქვს.

ელისომ ლოყაზე აკოცა, მოუხერხებლად, უგემურად, და ტირილი რომ არ ავარდნოდა, სასწრაფოდ გამოვიდა პალატიდან. ლიზიკოც მაშინვე წამოდგა, რის ვაიე-ავლახით გაიტანა სკამი აივანზე და დაჯდა, ფეხები კი, მოაჯირს მიაბჯი-

ნა. საკამო მხოლოდ ორი უკანა ფეხით იდგა ფილაქანზე. აივანი საავადმყოფოს ეზოს გადაჰყურებდა. ეზოში, მავთულის ლობეს აქეთ, ასფალტმოსხმული ბილიკის პატარა ნაგლეჯი და დარჩენილიყო. ბილიკის გაწვერივ, ოღონდ, მარტო ერთ მხარეს, რამდენიმე ნაბლის ხე გარინდულიყო. ასფალტზე მწვანე ბურძღლიანი ნაბლები ეყარა. მავთულის ლობის იქით მინდორი იწყებოდა, კაჭაჭადავლილი. მინდვრის ბოლოში გრძელი ქედი წამოწოლილიყო მხარეთქოზე. ლიზიკოს ეგონა, ეჩვენებოდა, და უნებურად თვალი დახუჭა. ისეე თავის სამარცხვინო გაქცევა გაახსენდა. მაშინაც ზუსტად ასეთი ქედისკენ გარბოდა, მამამთილის მანქანიდან გადამატარი, ზუსტად ასეთ მინდორზე. უნებურად, კაჭაჭის მშრალი, ხორკლიანი შეხებაც კი იგრძნო და გააჭრჭოლა. ასევე მოსდებოდა კაჭაჭი მისთვის უკანასკნელ ბრძოლის ველს, მის ვატერლოს, რომელიც, სავსებით სამართლიანად, უსიტყვო და სრული კაპიტულაციით დამთავრდა ბოლოს, რადგან ამისთვის ემზადებოდა, თურმე, მთელი ცხოვრება, დამარცხებისთვის წვრთვნიდნენ სულ, როგორც შინ, ისევე გარეთ, ანუ, გულს კი არ ემსახურებოდა, როგორც ეგონა, არამედ ზედ ემსხვერუოდა, როგორც ნასროლი ბოთლი — ბეტონის კედელს, და უსასრულოდ იტანჯებოდა ერთი ბედნიერი დღის განსაცდელად, თურმე, თვითონაც მშვენივრად იცოდა, არასოდეს გათენდებოდა ის „ერთი დღე“, რომელიც ცხოვრებაში შესატყუებელი საკენკი აღმოჩნდა და მეტი არაფერი. მაგრამ, მადლობა ღმერთს, მოსახდენი მოხდა და გასარკვევი გაირკვა. არავითარი საიდუმლო არ არსებობს. ჩვენვე ვასაიდუმლებთ ყველაფერს, უკვე ცხვირნატეხილებმა, უზინდისოდ რომ ვიმართლოთ თავი შესილავი მსაჯულის წინაშე. ამიტომ, სჯობს პირდაპირ ითქვას სათქმელი: ვერ ივარგა ლიზიკომ! ვერც მშობლის მოლყდინი გაამართლა, ვერც ქმრისა.

გარედან ატლასი, შიგნიდან არაფერი, ფუტურო აღმოჩნდა. ასე რომ, უმაღლესი სიცოცხლეს მოისწრაფავს, ვიდრე სხვებს გადააბრალებს საკუთარ უმაქნისობას, გნებავთ, უზნებობას. ყოველ შემთხვევაში, ახლა ნამდვილად ასეთია. დამარცხებამ ერთბაშად გამოამხეურა მთელი მისი მანკიერება, რასაც თავად, საბოლოო დამარცხებამდე, ყველანიარად ჩქმალავდა, მალავდა, არ ეპუებოდა, რადგან ჯერ კიდევ სჯეროდა გამარჯვებისა. ახლა კი, არათუ გამარჯვებაზე, საერთოდ ბრძოლაზე ფიქრიც სისულელეა. წინ აღარაფერია. წინ კლდოვანი და უკაცური კუნძულია მხოლოდ, სიცარიელის, სიმარტოვის ოკეანეში ჩაკარგული, როგორც ეს საავადმყოფო ამ კაჭაჭადავლილ მინდორში. თვითონ კი, კლდეზე დავარდნილი მარცვალა (ელისოს გაუვარდა ნისკარტიდან) და როგორც არ უნდა სწყუროდეს სიცოცხლე, ან მზეზე გამოიფიტება ტყუილუბრალოდ, ან ელისოზე ჭკვიანი ჩიტის ჩიჩახეში აღმოჩნდება და უკვალოდ გაქრება ამ ქვეყნიდან. უკეთეს შემთხვევაში, სკინტლად გარდაქმნილი, თეთრ ლაქად დააჩნდება ამ კუნძულს. არაფრის მთქმელი, არაფრის მანიშნებელი, არაფრის დამადასტურებელი თეთრი ლაქა იქნება ქვის ნაცრისფერ ზედაპირზე. მაგრამ, ნუთუ მართლა მისი ბრალია ყველაფერი?! განა უიმისოდ უკეთესი იქნებოდა სამყარო?! თავს კი არ იმართლებს, უბრალოდ, ბინტირებს. საინტიერესოა. განა კაცობრიობას მთავარ საზრუნავად, განსაკუთრებით, ბოლო ასწლეულში, თუნდაც, შეფარულად, არაოფიციალურად, უადამიანო ადამიანის ჩამოყალიბება არ ითვლებოდა?! იქნება ამან ვერ გაიგო სწორად?! მაგრამ განა მამამისიც კი, მწერლურ გამარჯვებზე არ უთვლიდა საკუთარ თავს, რაც უფრო მეტ სიმხეცესა და სიბილნეს აღმოაჩენდა ადამიანში?! შედეგმაც არ დააყოვნა. ესეც საერთაშორისო, საკაცობრიო ექსპერიმენტის ერთ-ერთი ნაყოფია და სხვა არაფერი.

არა, ცოდავ, რა თქმა უნდა, აქვს, თუნდაც უნებლიე, და სასჯელსაც იმსახურებს, ეს ყველასთვის ნათელია და არ სჭირდება ზედმეტი კვლევა-ძიება, აგე, კაჭკაჭმაც დაადასტურა — სამჯერ დაინჩავლა ნაბლის ხეზე — მაგრამ ამას სულ სხვა რაღაცის თქმა უნდა და ვერ უთქვამს, ნარკომანიებითა გათიშული ნამღებისგან, ვერ მოუყვია აზრისთვის თავი, უფრო სწორად, ვერ გაუგია, რა შუაშია ანტონი! ანტონი რატომ უნდა ისჯებოდეს მის გამო. თუმცა, არა, ვერც ახლა ამბობს ნათლად, რასაკვირველია, ისჯება ის, მაგრამ, რატომღაც, ანტონის მეშვეობით. ასეთი უცნაური სასჯელი შეურჩია ღმერთმა, ალბათ ყველაზე მკაცრიცა და სამართლიანიც. ესე იგი, ანტონის სახით ართმევს დღევანდელსა და ხვალისდელს, გუშინდელის დაძინებისთვის. მაგრამ, რაც მოხდა, იმავე ღმერთის ნებით არ მოხდა? განა ღმერთის კარნახით არ გადახტა მამამთილის მანქანიდანაც, რაც, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარი უფლებობისა და მამამთილის უფლებამოსილების აღიარებას ნიშნავდა მხოლოდ? არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, ვინ რას ფიქრობს გულში. მთავარია, ვინ რას სჩადის, შეგნებულად თუ მისდარებულად. ორივე შემთხვევაში, ღმერთის ნებით სჩადის, რადგან ღმერთი არა მარტო მსაჯულია, არამედ წარმმართველიც ჩვენი გრძნობებისა. ანუ, ნაგვმართავს, რათა დაგვსაჯოს. დაეუფერებთ — დაგვსჯის, არ დაეუფერებთ და, უარესად! საოცარი და საწყენი სწორედ ის არის, დამჯერი გაცილებით მკაცრად რომ ისჯება. ასეთია ღვთაებრივი სამართალი, რასაც ჩვენ (ბრმები, სულელები, უმწეონი) უსამართლობას ვეძახით და არცკი ვუკვირდებით, რამდენად უსამართლონი ვართ თავად ღმერთის მიმართ. ჩვენ ხომ ღმერთს ვაჩქებთ, რაც თავად გვეჩოთიერება და ღმერთისგან მოვითხოვთ ხსნას, სატანჯველში ჩვენივე ნებით ჩაცვენილნი. მაგრამ ლიზიკო, რასაკვირველია, ამას არ იკადრებს.

როგორც უკვე ითქვა, უმაღ თვითონვე მოისწრაფავს სიცოცხლეს, ვიდრე სხვისი, თუნდაც, იმავე ღმერთის იმედით ჩაიგდებს განსაცდელში თავს. ლიზიკოსავით ამაყი ადამიანისთვის ნამდვილად რომ დიდი შეურაცხყოფაა ამ საავადმყოფოში მოხვედრა, მით უფრო, თუკი შეურაცხყოფისთვის ვერაეის მოთხოვს პასუხს და ისევე თავს თუ აუშხედრდება. მაგრამ არც ამით შეიცვლება რამე. მოსახდენი მოხდა. ფაქტი კი ჯიუტია. უფრო მეტიც, ფაქტს ფეხებზე შკიდინარ საერთოდ, შენი განცდებიანად. იქით გაიძულეებს აღიარო და მიიღო ისეთი, როგორც არის. თვითონ გოჯსაც არ დაგითმობს, იოტის ოდენადაც არ შეიცვლება და არც იმის საშუალებას მოგცემს, უკეთესად მოემზადო თავის დასაცავად (თავის გასამართლებლად), გაითხარო სანგარი (იგივე სამარე), მოირგო ბაკანი (ჩანვე კუბოში). თუმცა, გინდაც გადროვოს, როგორ გინდა გაცვეთილი ფილოსოფიური სენტენციებით გაამართლო ახალ-ახალი უაზრობა, სიბრმავე, სიდამპლე, სისაძაგლე?! რითი გინდა დაუპირისპირდე საკუთარ არაზრობას?! და მაინც... და მაინც... და მაინც... რაც არ უნდა ამაზრზენი არსება იყოს, ადამიანი შეცოდებასა და თანაგრძნობას იმსახურებს მხოლოდ მეორე ადამიანისგან, რადგან მეორეც ისეთივეა, როგორც პირველი. სულ სხვის მოლოდინშია, ზოგჯერ მთელი სიცოცხლევ, და სულ სხვა შერჩება ხოლმე ხელში. ხოლო, მეც თუ მკითხავთ, ადამიანი საერთოდ არაფერს არ აშავებს. ყალბი ფულის მომჭრელიც ანგებლობია. ადამიანს შეუძლია მხოლოდ თავს ავნოს და თუ ისჯება, ამის გამო ისჯება სწორედ, სულერთია, ღმერთისგან თუ სინდისისგან. ღმერთი და სინდისი ერთიდაიგივეა. ყოველ შემთხვევაში, არ შეიძლება, უსვინდისოს ღმერთი სწამდეს და უღმერთოს სინდისი ანუხებდეს. აი, როგორ არის მონყობილი ადამიანი — ყველაფერზე იფიქრებს, იმაზე რომ არ იფიქროს, რის გამოც ამ დღეშია ჩავარდნილი... რაც

შეებება კაჭკაჭს, ძალიან უხდება აქაურობას, თუ შეიძლება ასე ითქვას, აცოცხლებს, მაგრამ რანაირი საკენკიც არ უნდა დაუყარო, სიახლოვეს არ გაგეკარება. ლიზიკოსგან განსხვავებით, ბოლომდე ინარჩუნებს ველურთა და მოუთვინიერებელთა სიამაყეს. მაგრამ, საბედნიეროდ, ლიზიკოსთვის ყველაყური დამთავრდა. ველური, მოუთვინიერებელი კაჭკაჭივით ჩაიქროლა მისმა უაზრო სიცოცხლემ... არადა, ისიც სულ მოლოდინით იყო სავსე, გაურკვეველი, არარეალური მოლოდინით. იმან დაიპყრო, იმან გააოგნა, გამოთიშა, გამოაცალკევა დანარჩენი სამყაროდან და, უმწეო და უმაქნისი, ბოლოს უმთვალეყურეოდ მიაგდო ფსიქიატრიულის ერთ-ერთი აივანზე. ახლაც უქმად ზის და ელოდება, არ კი იცის, რას. კაცმა რომ თქვას, არც აინტერესებს ამის გაგება. პირიქით, აფრთხობს, აშინებს, უარესად აგანგაშებს შესაძლებელი, თუნდაც პირობითი დაკონკრეტება, სავარაუდო დაზუსტება ამ ყოვლის მომცველი და ყოვლის ნამლევავი შეგარძნებისა. უფრო ზუსტად, კარგს არაფერს ელოდება. ხოლო, ცუდში იმდენია მოსალოდნელი, ურჩევნია საერთოდ არ იფიქროს ამაზე (თუკი ეს შესაძლებელია), ურჩევნია მთელი არსებით დაწებდეს საკუთარ უმწეობას და უმაქნისობას, ვიდრე კიდევ ერთხელ გაიბითუროს თავი არარსებული გზების ძიებით. თუმცა, მამამისმაც რომ არ უთხრას, თვითონაც მშვენივრად იცის, დაიხაც რომ არარსებული გზების ძიება ადამიანობა, თორემ, მისთვის არასასიამოვნო სიტუაციიდან, ვირთხაც კი დაეძებს გამოსავალს. როგორც ყოველთვის, მამა ახლაც მართალია, მაგრამ ლიზიკოსაც, როგორც ყოველთვის, ახლაც მზადა აქვს პასუხი: აი, ერთადერთი გზა, რომელიც მან ცხოვრებით დაიმსახურა — არსიდან მომავალი და არსათ მიმავალი — გზა კი არა, გზის ნაგლეჯი, გზის მონარჩენი, ასფალტმოსხმული და ნაბლის მწვანე ბურძგლებით მოფენილი...

შენ თუ კატლეტს ვარ შეყვამ, ლუდოვიკოს შეუუნახავ. მშვიერი მოვა ის უბედური. ვაჩნადის მოედანზე დგას, შინდის სახრე უჭირავს და მოძრაობას ანესრიგებს თავისი ტყუით. იმ დღეს წავედი და ვნახე. აქ რას უდგებარ-მეთქი, ვინ მოგცა ნება, მოძრაობა ანესრიგო-მეთქი. არც არავის აუკრძალავსო. მეო, მონოდებით მილიციელი არა ვარ, მაგრამ ვინ ვარ, არავინ არ იცისო... გიჟი კია, მაგრამ ტყვიანიცაა, სიტყვას ვერ მოუგებ. ადრეო, დიდი კაცი ვიყავიო, საქვეყნო საქმეები მეკითხებოდაო... რა ჩუმადა ხარ, გო, ცუდზე ხომ არ ფიქრობ ისევ? ამოიგდე თავიდან. მიაფურთხე ეშმაკსა... ისევ ეს გაძალღებული ცხოვრება გერჩიოს... („მირჩევნია კიდევ — გაიფიქრა ლიზიკომ). ის ქალი შენი დედინაცვალა, არა? („დედაჩემია“ — თქვა ლიზიკომ). ლამაზი ქალია. დებს უფრო გაგხარტ. რამე რომ მოუვიდეს, ერთ დღეს არ ვიცოცხლებ თავსო... ეგრე ვინმეს ვუყვარდე და თავი მოვიკლა? სად გექჩარება? იქ რა, დოღარმონით შეგხვდებიან?! იქ კიდევ უარესია... ერთი მეზობელი მყავს, შენი ხნისაა, შეიდე თვის გოგო მყავს, უკანონო, იმ დღეს გორის ბაზარზე გაუყვანია და ათას მანეთადაც ვერ გაუყვანია... გამსკდარა ტირილით, ამასაც მოვკლავ და თავსაც მოვიკლავო... ვინც გაგიკეთა, ჯერ ის მოკალი-მეთქი, მე მიქელ-გაბრიელი არა ვარ-მეთქი... სულელები ხართ ახალგაზრდები, არაფრის ფასი არ იცით. თქვენს ადგილას, ისე გავუხდიდი საქმეს, თვითონ დახოცილიყვენენ. მე რატომ უნდა მოვედე? ხახვი ვარ, მეორედაც მოვიდე? აბა, უყურე, მაინც გაურეცხავს იმ ტვინგასარეცხსა... მარო! მარო! საითა ხარ? ხომ გითხარი, მაგ ფარდაც ხელი არ მოკიდო-მეთქი... ორ დღეში ისევ ისეთი გახდება... („შენ რა გსჯის, ქალო, ზიხარ და მასლათობ არხეინად“ — საიდანტაც დაუძახა მარომ). თავი ქვას გიხეთქია. სალამოს ადგილზე იყოს, თორემ, არ ვიცო... ერთი-ორი დღე გაფენენ, გა-

არიდებენ თვალსა, მერე გადაახვევენ და შინ წაიღებენ. ასე გაზიდეს ყველაფერი („ნეტავი მართლა შეიძლებაოღეს ტვინის გარეცხვა“ – გაიფიქრა ლიზიკომ).

წაბლის ხეზე ისევ დაიჩხავლა კაჭკაჭმა.

ჩავინყდეს ხმა! („რატომ წყველი? ეს ხომ კაჭკაჭია?“ – გაუკვირდა ლიზიკოს). ყვავის მამიდაშვილი გახლავთ. თარსია, ეგ ბინძური, ეგა... დაცდილი მაქვს. ეგ რო დაიჩხავლებს, არ შეიძლება რამე არ შეწყინოს...

ყველაზე კარგად ანტონი ბაძავდა კაჭკაჭს. ჩავიმალეობოდი ბუჩქებში და დაიწყებდა ჩხავილს. მაშინვე მოფრინდებოდნენ. ქეიშეთში ბევრი კაჭკაჭია. შორიახლოს დასხდებოდნენ, დაბნულები, გაკვირვებულები, დაინტერესებულნი. ესეც ხომ მე არ მომიგონია?! ქვებზე დავდგებოდი ხოლმე, შუა მდინარეში, სახეს ცას მივუშვერდით, ხელებს გავშლიდით ფრთებივით, და უცებ მოგვწყდებოდა სამყარო, ზედმეტი ტვირთივით... კაჭკაჭი ტყუილად არ ჩხავის, რალაცას გვაუნყებს, მაგრამ ჩვენ არ გვესმის და ვერც ვერასოდეს გავიგებთ. ჩემი ნება რომ იყოს, მისნობის ინსტიტუტს აღვადგენდი და სხვა ყველანაირს დავხუდავდი... ვიდრე ბუნების ენას არ ვისწავლით, ნებისმიერი ცოდნა დამლუპველია. ექიმი რომ მელაპარაკება, თან ყურის ბიბილოს ისრებს, ექთანს ანიშნებს რალაცას, რაც მე არ უნდა გავიგო. მაგრამ ეს საიდუმლო ენაა და არა საიდუმლოს ამოსახსნელი. მე და მამას გვექონდა ელისოსთვის და მე და ელისოსაც – მამასთვის. ალბათ იმათაც ვქონდათ ჩემთვის. რას მიმაღავდნენ? მე იმათთვის არაფერი დამიმაღავს. ყველა ოჯახი თავისებური საიდუმლოა, მაგრამ ბოლოს, ადვილი შესაძლებელია, თავად საიდუმლო ნაკლებად საინტერესო აღმოჩნდეს სხვებისთვის. ჩვენ თვითონ ვაზვიადებთ და ვანვრილმანებთ ყველაფერს. ხომ შეიძლება, მეთევზის

ყველაზე ნაკლებად თევზი აინტერესებდეს?! იქნებ თევზაობა უყვარს, თევზი – არა?! იქნებ თევზაობა თავდაცვის ერთგვარი ხერხია მისთვის? იქნებ მხოლოდ ასე ახერხებს საკუთარი სიმარტოვის გადარჩენას?! ყველას როდი შეუძლია სწავლობით ყურყუტი ხიდზე, მზეში, წვიმაში... იქნებ, თევზს კი არ ელოდება, ცოლს ემალება? ანა გობრონი მთელი დღე ხიდზე იდგა ხოლმე, თვითნაკეთი ანკესით, და ძია პიმენი დასცინოდა, შენი ცოლის მეტი, მაინც არავინ წამოეგება მაგ ანკესზეო. ცოლი, მე ვეჭვები თუ სხვა, პრიაპული არსებაა და, თავისთავად, უკვე პერიპეტიაა ნებისმიერი კაცის ცხოვრებაში და მხოლოდ პუნიკური კეთილსინდისიერებით ასრულებს თავის მოვალეობას, რადგან მოწოდებით პატრონესაა და ქმარი მისთვის, უპირველეს ყოვლისა, თავშესაქცევი, პატარა და საყვარლად გაბურძნული პეკინეზია, მაგრამ თვითონაც რომ ვერ ამჩნევს, ისე გარდაიქმნება ხოლმე ოჯახის დიასახლისიდან პენიტენციარის ზედამხედველად... მამაჩემი მეთამაშებოდა ბავშვობაში ამგვარ სისულელეებს... მთავარია, ერთსა და იმავე ასოზე იწყებოდეს ყველა უცხო სიტყვა... დედოს ტატია ამგვარი შტერული თამაშებდა. აი, ვინ არის საიდუმლო! გამოცანა... შეეკტილია თავის ხავსმოედებულნიფარამ და აკაკუნებს თავის დაფანგულ „ერიკაზე“... რომ ვუყვარვარ, იმიტომაც ვერ მიტანს. როგორც ელისო ამბობს, მეტს ელოდა ჩემგან. ყოველ შემთხვევაში, იმას წამდვილად არ ელოდა, რაც მოხდა... მთელი ცხოვრება მგლის თავზე კითხულობდა სახარებას. ჩვენი ურთიერთობა ნორმალური რომ არ არის, ბუნებრივია, მაგრამ მიზეზი არ არის ბუნებრივი. „კეთილისმსურველებიც“ უარესად აგიყებენ თურმე. მაინც წამოსცდა ელისოს. საერთოდ უნდა გადავჭრა ტელეფონიო. ერთს დაურეკავს, ეტყობა, თქვენი რომანებიდან ისწავლა ასეთი კარგი ქალობაო... ის კი, მაინც

ნც აკაკუნებს. მეთევზისა არ იყოს, ისიც თავის სიმარტოვეს უფრთხილდება. კაკუნით იცავს თავს, კაკუნით აფრთხობს კეთილ ფერებს. მაგრამ მამაჩემის მოკვლა კი არ უნდოდათ იმათ, უბრალოდ აინტერესებთ, შამის რა დოზას უძლებს საერთოდ ადამიანი და კერძოდ მწერალი. ეს არის და ეს. მაგრამ, ამჯერად, ცოტა ხნით მოცდა მოუნევთ. როგორც ელისო ამბობს, მწერალი საომრადანაწასული. ვაი, ჩვენი მტრის ბრალია აბა, ამის მერე გაბედოს სხვისი მინა-წყლის მითვისება! მართალია, ეს ჯერ მხოლოდ ელისოს ვარაუდია, მაგრამ ძალიან ჰგავს სიმართლეს. ან აქამდე როგორ იკავებდა თავს. ითმინა, ითმინა და ბოლოს მაინც გამოვიდა მოთმინებიდან. ჩემი ზურგჩანთა წაუღია, ბავშვობის დროინდელი. ახლა თვითონ იცის, რასაც იზამს. ჯერ გადამთიელს უტირებს დედას და მერე შინაურსაც მიხედავს. არავის არ შეარჩენს... რას? რას არ შეარჩენს? იქნებ შვილის გაუბედურებას?! არა, მამაჩემო! კაშელებს თავიანთი კაშელობა ეყოფათ სატანჯველად და სავალალოდ. შეიძლება, სხვებზე უკეთესებიც აღმოჩნდნენ ბოლოს. ისეთები არიან, როგორებიც უნდა იყვნენ. არც უფრო იცვლიან, არც ზნეს, არც ჩიტობაზე ოცნებობენ და არც თავგობა ეთაკილებათ. ვინც სხვას ამტყუნებს, ძალაუნებურად, თავს იმართლებს. თავისმართლება კი, დამნაშავეის თვისებაა... საერთოდ, რას ნიშნავს დამნაშავე, იცის ვინმემ?! ან ყველანი ერთნაირად დამნაშავენი ვართ, ან ყველანი ერთნაირად უდანაშაულონი, მაგრამ ესეც არაფერს ნიშნავს, რადგან საბოლოო ჯამში, მაინც ყველა ერთნაირად იტანჯება, მტყუნაიციცა და მართალიც... და ასე იქნება, ვიდრე მართლა არ შეიცვლება რაღაცა... ვითომ კი არა, მართლა, სერიოზულად... თუ არავინ მოგვემატება, ვილაცა უნდა მოგვაკლდეს აუცილებლად. დე, მე ვიყო ის ვილაცა... მკვლელებთან ერთ სუფრაზე არ დაე-

სხდებითო, მაგრამ ამით ხომ ჩემი უპატრონობაც აღიარებს?! ისინიც ისე მომეცქნენ, როგორც უპატრონოს ეკადრება... ჩემს იქით მაინც აღარ გაქვს გზაო... ჩიტვიით ხარ მახეში გაბმულიო... უკანასკნელი ნაძირალაც რომ ვერ წარმოიდგენს, იმასაც ვიკადრებ და ჩემსას მაინც გავიტანო... მამამენს პლაგიატორად და სამშობლოს მოლალატედ გამოვაცხადებ, შენს დებილ ქმარს ჩვეულებრივ თანამედროვე მეტრაკედ, შენ კი, ფულის ბოზადო... მერე იარეთ სასამართლოდან სასამართლოში და ამტიცივით თქვენი სიმართლეო... მაგრამ იმის გამართლება უფრო შეიძლება, ვიდრე ჩემი... იმას მიზანი უქონდა და თავისი ბინძური მიზნის მისაღწევად არავის ერიდებოდა, არაფერს იშურებდა, არც ლიმონათს, არც ნამცხვარს, არც ნაძვის ხის მოსანჯვეს და არც თვალხუჭუნა თოჯინას... მე კი, ჭორიკანა დედაკაცების შემეშინდა და ჩემი ყველაზე უკეთილშობილესი მოვალეობის აღსასრულებლად, მამისა და ქმრის ღირსების დასაცავად, ყველაზე უღირსი გზა ავირჩიე... ყველაზე იოლიც... კნიაჟნა ქეთუსიასი არ იყოს, მეც მაშინვე ლოგინში ჩავეიწვინე მამისა და ქმრის დამხერგტი... თუმცა, სინამდვილეში, მე მოვკალი ორივენი, მე მივაყენე სახალხოდ კედელთან მამაც და ქმარიც... იმან მხოლოდ იარალის ხმარება მასწავლა, როგორც უფროსმა და ჩემზე მეტად გამონრთობილმა ამ საქმეში... მაგრამ მეც რომ ბუნებით მკვლელი არ ვიყო, ვერანაირი კაშელი ვერ ჩამადენინებდა ამას... გუშინ... გუშინ?! შეიძლება, დღეს. შეიძლება, სულაც ქვიშხეთში... აღარ მახსოვს... ციყვმა გაირბინა ბილიკზე, რალაცნაირად უხალისოდ, დუნედ, უგანგაშოდ, და ვინც თვალი მოჰკრა, ყველა მოსაკლავად გამოეკოდა, ავადმყოფიც, ექიმიც, სანიტარიც, მნახველიც... ალბათ ისიც ავადიყო და წამლისთვის მოვიდა, მოაკითხა ადამიანს, ბოლო იმედს... იმან კი, თოფი დაახალა და თვალი

გადმოუვდო... ცოტა-ცოტა ყველანი მკვლევლები ვართ. მეც, ანტონიც, ელისოც, მამაჩემიც... იმათზე რომ არაფერი ვთქვათ. ჯერ მარტო მე რამდენჯერ მდომებია, თუნდაც, მამაჩემის მოკვლა. იმიტომ რომ, არაფრით არ შეიძლება, იმასაც არ მიუძღოდეს „იოტის ოდენა“ ნელილი დედაჩემის სიკვდილში. ის კი, არხეინად მლოროდა. რა ამღერებს ადამიანს აბა-ზანაში?! ალბათ საკუთარი სიშიშვლისა და სიპაატარაის შეგრძნება. მაგრამ საფრთხე რომ ელოდებოდეს, ხომ არ გაშიშვლდებოდა?! ჰოდა, რახან გაშიშვლდა, ეტყობა, არაფრის ეშინია. მარტოა საკუთარ თავთან. ზედმეტი ყველაფერი მოიშორა. შინ არის, მშობლიურ ციხე-სიმაგრეში, ოღონდ, მკვლევლებთან ერთად, რაც ჯერ არ იცის და ამიტომაც მღერის, მაგრამ მალე შეიტყობს და აღარ ექნება სამღერლად საქმე. ელი ელი ელისუკაა ნაა ა მისივი ზურგზე საა ა აპო ოო ნიიი — მღერის არხეინად. ელისუკაც მხოლოდ დაძახებას ელოდება. დროზე ქენი, შებრუნდი, წესიერად მოიხარე, სად მცალია ამდენიო — უარესად აბრუებს, აღადავებს ყალბი გულითადობით და ის დევილიც რომ დაუჯერებს, ესე აგი, შეტრიალდება და „წესიერად“ მოიხრება, გველაძუა ელისუკა ცელოფანის ფარდას ჩამოგლეჯს უცებ და თავზე გადააფარებს ისედაც დაბრმავებულსა და დაბნეულ თანამეცხედრებს. თანამეცხედრე ჯერ გაუძლიანდება, გაუზრახდება, ეგონება, მეზუმრება, მეთამაშობა უკვე არცთუ ისე ახალგაზრდა ცოლიო, მაგრამ მალე მიხვდება იმის სივერაგეს და, რასაკვირველია, მაშინვე მშველელს უხმობს. ვინ შეიძლება იყოს მშველელი?! თანაც, საკუთარ ოჯახში?! თავისთავად ცხადია, შვილი. ერთადერთი. განუშეორებელი. მისი სიამაყე და იმედი. ღიზა, ღიზა, ღიზაააა — ღრიალებს დამფრთხალი, თავზარდაცემული, წამხდარი... ღიზა კი, რასაკვირველია, წინასწარ მომზადებული,

კართან მომლოდინე, გიყვივთ შეგეცნულნი არდება და ხერხის პირიან, ზურგში, საჭრელ დინას ჩასცემს ზურგში, ერთხელ, ორჯერ, უთვალავჯერ... ვიდრე ელისო ძალით არ გააგდებინებს ხელიდან მამის სისხლით გაზინთულ დანას... აბაზანის ბულში დგანან, მოლანდებებს ჰგვანან, ალქაჯებს... ცხელი, ქაფქაფა წყალი, დღეს ეგზომ სანატრული, ცხენის ფლოკეების თქარათქურით ესხმება ცელოფანის ფარდაში გახვეულ გვამს. ცხენების დაფეთებულმა რემამ გადაათელა, მინაში ჩატკეპნა, ჩანაყა ჩვენი სახელოვანი მწერალი... ღირსია. დაიმსახურა. ოხუნჯობასა და ენამოსწრებულობაში ეჯიბრებოდნენ მთელი სიცოცხლე ისა და მისი თანამოცალმეები ერთმანეთს, ვიდრე ჩვენ ვირყვებოდით, ვეცემოდით, ვნადგურდებოდით დღითიდღე, თანდათან და საფუძვლიანად. ხმა არ ამოუღება. ჰოდა, გაჩუმდეს. ადამიანის ხელი ასე ვერ დაასახიჩრებდა. ალიბად ესეც კმარა. საპაერო კატასტროფის ანდა სტიქიური უბედურების მსხვერპლი გამოიყურებიან ასე. შესაბრაღისად კი არა, ამაზრზენად... აბაზანიდან ნითელი ქაფიანი წყალი გადმოდის და, გამალებული, თითქოს საკუთარ თავს უნდა ჩაასწროსო, ბზრიალ-ბზრიალით მიხრიალებს ტრაპის ხერეღში...

რაზე ფიქრობ, გო? ერთი საათია გელაპარაკები და, შენც არ მომიკვდე... არ გესმის თუ არ გსიამოვნებს ჩემი ლამარაკი? (არაფერს არ ვფიქრობ, გისმენთ) — თქვა ლიზიკომ). რა თქვენობით მელაპარაკები, ნაჩხუბრები ხომ არა ვართ?! ლენა მქვიან... (დეიდა ლენა... ხომ შეიძლება, დეიდა დაგიძახოთ? დეიდა ლენა, იცით რა არის მთავარი? მთავარია, არავითარი ურთიერთობა არ გქონდეთ — არც სიტყვიერი — ზნედაცემულ, გარყვნილ ადამიანთან... გინდაც შენიანი იყოს... მით უფრო შენიანთან... ახლოს არ გაიკაროთ მეძავი, ლოთი და ნარკომანი... მხოლოდ ასე

მოერვეთ ბოროტებას... მიტყევა კი არა, მოუტყველობა... სხვანაირად თქვენც მეძავი, ლოთი და ნარკომანი იქნებით ღმერთისთვის... გინდათ? არ მოგზებრდათ? მე მომზებრდა" — თქვა ლიზიკომ). კარგი, გენა, როგორც გინდოდა... თვალი გაქვიროსო და, მეც იმიტომ ვტრიალებ შორიახლოს... (სთვალს გაქვიროს და იტრიალე) — განყვეტიანა ლიზიკომ). ეგრე როგორ შეიძლება, გენა... ეგრე როგორ შეიძლება! ცოტა მოუჭით ნერვებს, კაცი ვერ დაგლაპარაკებით, ეკლადა ხართ ქვეულნი... მშობელმა გაგალაღათ და იმიტომ... ეგრე როგორ შეიძლება... მაგალითად, თვალს რატომ არ ახელ? ეგრადას ნიშნავს? რას უზიხარ ასე თვალდახუჭული? თვალები გტკივა თუ გრცხვინია? გვიპასუხეთ ქალბატონო... შენ გეკითხებიან (ასე უკეთესად გხედავთ) — გაელიმა ლიზიკოს).

ცოტა მართლა უნდა მოუჭირო ნერვებს. მაგრამ რაც მოხდა, აუცილებლად უნდა მომხდარიყო. მადლობა ღმერთს... თუნდაც, ასე გახსნილად, უნიღბოდ რომ დანახავდი ერთმანეთს... რა იქნება, სულერთია, ოღონოდ, ის აღარ იყოს, რაც იყო. არამარტო ექიმი, სხვაც ბევრი შეეცდებოდა ჩვენს გაცურებას... სამკვდრო-სასიცოცხლო ომი მძვინვარებს... მამაჩემიც კი ჩაითრია. გამოაძვრინა ნიჭარიდან, როგორც ტკბილად მოუბარმა ენამ... ნარმოგადგენიათ ომში ნასულა, ჩემი ზურგჩანთით. ყოფნა, არ ყოფნა... აი, რა არის დღეს საკითხავი! ანდა, ექიმმა მართლა არ იცის, რა მჭირს. საიდან უნდა იცოდეს?! მე ბავშვი იქამდე გაეაჩინე, ვიდრე აქ მომიყვანდნენ. ვინ მომიყვანა? რა საოცარია, არაფერი არ მახსოვს. არადა, ვილაცამ ნამდვილად მომიყვანა. ისე როგორ აღმოვჩნდებოდი აქ?! ვითომ ნოქარმა?! როგორ შეეშინდა იმ უბედურს. აი, ის მომწონს-მეთქი და, ყველა ერთნაირიაო, ზომითაც და ფერთაცო. მაშინ, რომელიც გინდა, ის მომეცი-მეთქი.

ვიდრე ხურდას დამიბრუნებდა, უკვე გადაჭრილი მქონდა ორივე მაჯა. იქვე. ადგილზე. დაუფიქრებლად. სად ნავიდოდი უკეთეს ადგილას... მამასთან?! ქმართან?! სამართებელი იატაკზე დაეაგდე, ხელები კი დახლის შუშაზე დავანყვე, დახლის შუშას ვანვებოდი მაჯებით, ნოქარმა სისხლი არ დაინახოს-მეთქი, მაგრამ სისხლს რა გააჩერებს... გამოცოცდა, გამოცოცდა, გამოცოცდა, გამოცოცდა და უზარმაზარ გუბედ დადგა შუშაზე. რა ქენი, შე იდიოტო, შე იდიოტო, შე იდიოტო... ადამიანის სახე აღარ ედო იმ უბედურს. სხვათაშორის, გათხოვილ ქალს, გინდაც განათხოვარს, თავის მოსაკლავი ადგილბ შაინც უნდა პქონდეს, სხვაზე რომ არაფერი ვთქვით. მაგალითად, ჩემი ბავშვი ჭოტორშია, კატოს დიდუდასთან. არ იცოდი? მამა ხარ, შე მართლა იდიოტო... რასაკვირველია, მენატრება. მაგრამ ჯერ ვერ მოხერხდება ჩვენი შეხვედრა. როგორმე ხელში უნდა ავიყვანო თავი. მართალია დეიდა ლენა. ძალიან გავლადღით ამ ბოლო დროს. მაგრამ დედობა მარტო ბავშვის გაჩენა არ არის. ელისოს ბავშვი არ გაუჩენია, მაგრამ დედაა. სხვათაშორის, მარტო ელისოს უნდოდა, გამეჩინა. მაგრამ იქნებ ექიმი მართალია?! იქნებ მართლა მომეშალა მუცელი?! კი მაგრამ, რომ მახსოვს?! სულ თვალწინ რომ მიდგას იმის სახე?! გუშინ ხომ მომიყვანა ელისომ?! რა სულელი ვარ! გუშინ ხელში არ მეჭირა! ამ საღამოსაც მომიყვანა ალბათ. ბიჭია თუ გოგო? რასაკვირველია, გოგო. არა, ბიჭი. არ მახსოვს. ელისო მოვა და მეტყვის. თავისთავად მოხდა ასე. თავისთავად ხდება ყველაფერი. არავინ არ თქვას... თუმცა, სიყვარული დიდი ძალაა. გააჩნია, ვინ გიყვარს. ბევრი უნდა დათმო ცოტასთვის. უფრო შენს საზიანოდ, ვიდრე სასარგებლოდ. რაც მე ჩავიციენ, თუკი მართლა ჩავიციენ, სასაცილოდაც არ ეყოფათ ხვალინდელ გოგოებს. ჩვენს სკოლაში პირველად

შაშუბემა თვამ გაიხადა და გარიცხეს, მაგრამ მეორე სემესტრში უკვე მასწავლებლებიც იხიდნენ. ვილაცის ბნელი მშობელი მოგვივარდა ბენზინის ბალონით, დედაბუდიანად უნდა გადაგნვათო, არადა, სამნეო განყოფილების გამგე უკვე ფულს ადებინებდა შედარებით გამოსულ მშობლებს სტრიპტიზისთვის საჭირო ინვენტარის შესაძენად. ერთი ჩვეულებრივი ეპიზოდია ჩვეულებრივი მელოდრამისა. რომელი ერთი გავიხსენო. ყველა ერთნაირია. მაგრამ მაინც ის დრო ჯობდა. ცოტას ვსწავლობდი და დიდ გამოცდილებას ვიღებდით მშობლიური რუდუნებითა და პედაგოგიური შორსმჭვრეტელობით შერჩეული ვიდუო-კასეტების მეშვეობით. იყო ერთი ორომტრიალი, კასეტების გაცვლა-გმოცვლა, გათხოვება-გამოთხოვება, გაყიდვა-გამოსყიდვა, გადანერა-გადამრავლება... მთელ ქალაქ მოვირბენდით ხოლმე ჩვენითვის სასურველი კასეტისთვის. მამაჩემი გაფხორილი დადიოდა. ვილას ახსოვდა ნიგნი. ან რომელ ნიგში წაიკითხავდით, რაც ამ კასეტებზე ხდებოდა... ხან, ვითომ, დიდად დაფასებულ სახელმწიფო მოხელეს ნარკომანი მეძავი უყვარდებოდა და, რა ვიცი, რაღას არ კისრულობდა, ერთ ადგილს თუ აალოკვინებდა ის ნარკომანი მეძავი. აბა, რა გგონიათ! თუკი სიყვარული ბრძენსაც ავიჟებს, სახელმწიფო მოხელე ვინ მიგდია... ბოლოს კონტრაბანდისტობაც დაიწყო თავის დულცინეას გულისთვის. ნარკოტიკი გადაჰქონდა ერთი ადგილიდან მეორეზე. შინ კი, ანგელოზი ცოლი და სამი ერთმანეთზე ბუნჩულა შვილი ელოდებოდა. როდის მოვა, დედიკო, მამიკო? არ სცალია, გენაცვალეთ, მამათქვენს, სახელმწიფო საქმეებითა და კავებულნი. ამ დროს, მართლა დაკავებულია მათი მამიკო. უფრო სწორად, გაკავებული ჰყავთ ნარკომანი მეძავის დამქაშებს, დასორსოლებულ გეროინს ტენიან სწორ ნაწლავში... მაგრამ, ერთხელაც იქნება, გეროინი

ნაწლავში გაიხსნება და მაგრა დააქლიავებს სახელმწიფო მოხელეს. აბა ბა ბა... ველარ ატრიალებს ენას. საიდან გაჩნდა ამდენი ნარკოტიკული ნივთიერება თქვენს სწორ ნაწლავში — აქეთ-იქიდან ეკითხებიან საბაჟოს, პოლიციის, სასაზღვრო დეპარტამენტის თუ უშიშროების თანამშრომლები — იქნება, ჩვენც გამოვკრათ ხელი რალაცასო — ის კი, აბა ბა ბა ბა... ანდა, კიდევ უკეთესი, თეთრკანიან კეთილშობილ ქალბატონს შვეკანიანი ბანძი უყვარდება, თანაც, ჰომოსექსუალი... სიყვარულზეა გათვლილი ყველაფერი, სულერთია, კაცის და ქალის, კაცისა და კაცის თუ ქალისა და ქალის სიყვარულზე, მთავარია, უყვარდეთ, ანუ, უნდოდეთ ერთმანეთი... ხოდა, სიყვარულის სახელით, არა მარტო სქესს იცვლის კეთილშობილი ქალბატონი, არამედ კანსაც... თეთრკანიანი შვეკანიანი ხდება, უბრუნდება პირველყოფილ სანყისს, ცხოველური იდუმალების გამოქვამულს, კამტამების ხმაზე და სარიტუალო კოცონების მენამულ გამოჩაშტზე... აი, ამგვარ სისულელეებს გვატენიდნენ, ფაფასავით, ფაფასთან ერთად... მე, პირადად, ყელამდე ვარ... მადლობთ... მაგრამ თუკი მართლა გიყვარს?! ხომ შეიძლება, მართლა გიყვარდეს ჩვეულებრივი, ნორმალური, მამა-პაპური სიყვარულით? რაც ძველია ცუდიცაა?! მამინ, რატომ დაეძებენ დღეს ანტიკვარულ ნივთებს ასე გამგელეებულნი?! რატომაა სამარცხვინო, ვთქვათ, ძველი ავეჯისა თუ ძველი ხალიჩის მსგავსად, ძველი სიყვარულიც აინტერესებდეს ვილაცას?! ქალი ისეთია, როგორი კაციც უნვეს გვერდით. არავისზე ნაკლები არ ვიქნებოდით. რა თქმა უნდა, ხასიათიც შემეცვლებოდა ალბათ, თანდათანობით, ნაწილობრივ მაინც... დედაჩემიც მძიმე ხასიათისა ყოფილა. მამაჩემს რომ წაჰყოლია, დედამისი (ბებიაჩემი) თავს იკლავდა თურმე, მთლად გადარევს იმ სანყალ გიჟბოტასო... მაგრამ საიდან ვიცი ეს ამბავი მე?! რომელმა

ჩიტმა მომიტანა? დედა, რასაკვირველია, არ მეტყოდა, პატარა ვიყავი ძალიან. ბებია დედაზე ადრე მოკვდა. ვის აძლევს ხელს, ამგვარ ინფორმაციას რომ ვფლობდე მე? მამას ან ელისოს. ან ორივეს ერთად. საბრალო ელისო. ისევ ელისო, ყველგან, ყველაფერში... იმანაც ბევრი დათმო სიყვარულის გულისთვის და, საბოლოო ჯამში, მაინც თავის საზიანოდ, ვიდრე სასარგებლოდ. მე მაძლევენ ნესიერი ცოლ-ქმრობის მაგალითს, თორემ ცოცხლად შეჭამდნენ ალბათ ერთმანეთს... ელისო ზედმეტი მსხვერპლია... საზარბაზნე ხორცი... მე მედიდგულედა, თორემ, ბარტყივით უმნეოა. ღმერთო, მიმანიშნე, მასწავლე, როგორ ვუშველო! აქედან გავალ თუ არა, უნდა დაველაპარაკო, გულწრფელად, მშვიდად, ყოველგვარი სცენების გარეშე... აღარაა ამის დრო. დედაზე უფრო დედაო... ვინ თქვა? ვის უთხრა? არ მახსოვს. არ ვიცი. არაფერი არ ვიცი. რაც არ ვიცი, ის ვიცი მხოლოდ. ორივემ უნდა გავხსნათ ფრჩხილები. სულ კვარცხლბეკზე დგომა უბედურებაა. ვინმე მაინც გიყურებდეს. ვის რაში ჭირდები?! ვინ რად გაგდებს?! ხალხმა უკვე მოინელა. ახალ-ახალი გმირი და მსხვერპლი სჭირდება ყოველდღე, ცოცხალი, სისხლით გატიკნული... მოიძრე გვირგვინი, ჩამოიბანე გრიმი და ჩაუჯექი მამამთილს კალთაში... მიყვიცი ცხოვრების დინებას, იბერნიიდან იბერნიამდე და უკან, იბერნიიდან იბერნიამდე... სანაძლეო, კორექტურა ეგონებათ და მაინც არ გაასწორებენ, კიდევ უფრო დიდი შეცდომის შიშით. ასე ვართ ყველანი. შეცდომას ვამჩნევთ, მაგრამ არ ვასწორებთ (არც ვამოწმებთ), გვრცხვენია, უარესი შეცდომა არ დაუშვათ... არადა, შეცდომა თავისთავად არ არსებობს, თუ ადამიანმა არ ჩაიდინა, არ დაუშვა... თუ ადამიანმა არ თქვა, მაინცდამაინც, ეს არის შეცდომაო... განსხვავება ისაა, რომ რასაც სწადის, თავისთვის სწადის, და რასაც ამბობს, სხვებისთვის ამბობს... ამიტ-

ომაც, ყველა ხედავს, ყველა მხივს ამჩნევს მის ნამოქმედარს, მისი ნათქვამი კი არავის ესმის... ერთი. ორი. სამი. ოთხი. ხუთი. ექვსი. შვიდი. რვა. ცხრა. ათი. თერთმეტი. თორმეტი. ცამეტი... უყურეთ ერთი, რა ამბით ჩხავის ეტყობა, მიცნო... ვერ ვხედავ, სად ზის... ვერ ვხედავ, მაგრამ ვგრძნობ. როგორ უნდა დავინახო თვალდახუჭულმა, შააა?! დეიდა ლენა... თქვენ გეკითხებით ქალბატონო... რა საერთო აქვს კაჭკაჭს ყვავთან? მე თუ მკითხავთ, არავითარი. ყვავი დებილია. თანაც ყრანტალეებს. ეს კი, ჩხავის, ჩვილივით. რა გაჩხველებსო, დაჰყვირიან ბრაზიანი ღედეები ჩვილებს, რას ყრანტალეო კი არა, რა გაჩხველებსო... უფრო ნიჭიერიცაა. ნებისმიერ მელოდიას იმახსოვრებს თურმე ნებისმიერი ქართული ფილმიდან, ნებისმიერ გინებას – ნებისმიერ ენაზე, ნებისმიერ სახეპიროს – განათლების სამინისტროში შედგენილ ნებისმიერი პროგრამიდან... რაც მთავარია, უშეცდომოდ შეუძლია გამოარჩიოს ყალბი მარცალიტი ნამდვილი მარცალიტიების ზღვიდან. ფეფესავით, იმასაც ყალბი ურჩევნია და იმიტომ. უფრო ბრჭყვილებს. მე კი, ასამდე ვერ დავთვალე უშეცდომოდ... დეიდა ლენას ლაპარაკმა ყველაფერი გააფუჭა, მაგრამ ისიც ვიკითხოთ, დეიდა ლენა რამ გააფუჭა ასე უიმედოდ. ნამდვილად მე მანიშნებს რალაცას. დეიდა ლენა კი არა, კაჭკაჭი. მაგრამ რალა დროსია! ბოლო ყველაფერი აგვირგვინებს. თოთხმეტი. თხუთმეტი. თექვსმეტი. ჩვიდმეტი. ყვითელი პეპლები თავს კი არ იმკვდარუნებენ, როგორც ჩვენ გვგონია, ასე იხოცებიან. უაზრო, უმიზნო ფრენით დაუძღურებულნი, გამოფიტულნი ცვივინან და მერე ვერაფრით ვეღარ ახერხებენ აფრენას. ტყუილად აფარფატებენ ფრთებს, ნოტიო მტვერს იბერტყავენ სიკვდილის წინ. მეც პეპელასავით ვარ, საკუთარ მტვერში ვგდივარ და ამაოდ ვაფარფატებ ფრთებს... არა, ვეღარც ვაფარფატებ,

გულზე მაქვს დაკრეფილი, ხელებით, და მივალ, მივიპარები... თვრამეტი. ცხრამეტი... ოდნავ თუ ავცდი მინას, მაშინვე გამსრესენ, ფეხით, ხელით, ქვით, ჯოხით... რაც ხელში მოხვდება... გინახავთ, მომაკვდავ პეპლის გარშემო ჩაცუცქული ბავშვები?! ოდესღაც იმათნაირი ბავშვი იყო ექიმიც, დეიდა ლენაც, უჩინმაჩინი მაროც და ამ თავგზადაკარგული ცხოვრების მოხალისე რეგულატორი ლუდოვიკოც... ოცდაორი. არა, ოცდაერთი. ფუ, ისევე შემეშალა. იმიტომ რომ, სისულელეებზე ვფიქრობ. განაფულნი არიან ამ საქმეში. კი არ არიან, ვართ. თავიდანვე ეინაფებით ყველანი. რალას არ ვხოცავდით ქვიშხეთში, პეპლებიო, ხოჭოებიო, კალიებიო, ნემსიყლაპიებიო, კრაზანებიო, ბაყაყებიო... გველებსაც კი... არაფერს არ ვაჭაჭანებდით ირგვლივ... მოკლე, ვერცხლი-სფერი გველები იცის იქ... არცერთი ცხოველი არ იქნება ბავშვზე ცნობისმოყვარე და ბავშვზე დაუნდობელი, მონის ქვეშ ჩაყვება ჭიანჭველას და იქ მოუთავებს ხელს... ერთი. ორი. სამი. ოთხი. ხუთი. ექვსი. სამაგიეროდ, ცხოვრებაც უფრო რთული აქვს, უფრო სახიფათოც. ხოდა, თავიდანვე იძენს საჭირო ცოდნა-გამოცდილებას. მაგრამ ცოდნა-გამოცდილების გამოიყენებს, როგორც ანტონმა ვერ გამოიყენა... შვიდი. რვა. შვიძლება, წახდეს ბოლო წუთას. ცხრა. ათი. ერთბაშად დაავიწყდეს. ანტონსაც ამიტომ არ გამოუვიდა არაფერი... თავი შეირცხვინა... თერთმეტ. თორმეტ... თორმეტი ვთქვი. არა, არ მითქვამს. მაშინ ახლა ვიტყვი. თორმეტ. ცამეტ. თოთხმეტ. თხუთმეტ... იმან კი, მე დამიყენა წინ, ფარად ამიფარა და – აი, ვინ უნდა მოკლა, შენ რომ მართლა კაცი იყო – ჭკუა დაარიგა, გზაზე დააყენა შვილი... მაგრამ ანტონს არაფერი აღარ ესმოდა. თექვსმეტ. გაშტერებული იდგა. ჩვიდმეტ. პირდაღებული. თვრამეტ. ორივე,

ორივენი-მეთქი, ვუყვიროდი, მაგრამ რად გინდა, არ ესმოდა. ოცი. ოცი კი არა, ცხრამეტი, კერეტიწო. ცული კი გამოვტაცე, მაგრამ იმან ხელი გამიმიტრიალა და დამაგდებინა... ღმერთო, როგორ მინდოდა, როგორ მინდოდა... ჩემი დედამისი რომ არ შემოსულიყო ბედზე, იმას რომ არ აელო ცული და უკნიდან არ დაეკრა თავში ქმრისთვის, ალბათ გული გამისკდება... სისხლი რომ დავინახე, ცოტა დაემშვიდდი... მე მოვკალი მე მოვკალი მე მოვკალი მამაჩემო, მართლა დებლივით ლულულეებდა ჩემი ქმარი. ვაღი აქედან, არავის არავინ არ მოუკლავსო, უყვირა დედამ. დედაშისმა. დეიდა ფეფემ. იქამდე არც გამიგია იმის ხმამალალი სიტყვა. ჩაიცვი და მომეხმარეო, ახლა მე შემომღრინა, როგორც ბორდელის დისახლისმა, თანაც, საეჭვო რეპუტაციის მქონე ბორდელისა, თავხედი, უზნეო, აყალმაყალის მოყვარული კლიენტურით გამწარებული, პერსონალზე რომ იყრის ჯავრს... იმათთანაა მაგარი... ყელში ამოუვიდა ასეთი ცხოვრება, სულ შიში, სულ ცუდის მოლოდინი, ნარწყვეის მონმენდა, დაფხრწილის დაკერება, დამტვრეულის დანებება, მაგრამ მხოლოდ ეს იცის, მხოლოდ ამგვარი ცხოვრებისთვის ვბრგა და, ღმერთმა შე ქნას, რამე თუ შეიცვალა მის ცხოვრებაში, გინდაც უკეთესობისკენ, დარდს გადაჰყვება. ორასორმოცდაექვსი... მაგრად გავუტყე, აი! ჩვენი გაბედნიერების დღეს ძირნაყარი ხორცი გვაჭამა. თუმცა, მე არ მიჭამია. მე ვიცოდი, მაგრამ სხვები არ გაავფრთხილე. სხვები კი არა, ჩემები, ელისო და მამაჩემი, ძველი მშობლები ახალი დედამთილის ხათრით. ნამუსი შევუნახე დედამთილს. შემთხვევით შევიხედე სამზარეულოში და, იატაკზე დაჩოქილი, გამალებული იგროვებდა წინსაფარში ჯერ კიდევ ორთქლიანი სუკის ნაჭრებს. სუფრანზე გამოსატანი ლანგარი ხელიდან გასხლტომია და მე რომ დამინახა, არ გამთქვაო, მიშველეო, შემევედრა, მომკლავს შენი მა-

მამთილიო. რასაკვირველია, არ გავ-
თქვი და, რასაკვირველია, მივებმარე
კიდევ, უცებ მოეხვეტე ლანგარის
ნამტვრევები, საღათის დაფლეთილ
ფოთლებთან ერთად. არავეის
არაფერი გაუგია. მშვენივრად მიირთ-
ვეს. კარგი ქენი, წინ დაგხვდებო... მე
კი არ დამითრია თმით, ქმარს ჩაარ-
ტყა თავში ცული. ორმილიონცხრა-
ასიათასრვაასსამოცდაცამეტი.
თქვენც ისეთივე ყალბი ხართ,
როგორც თქვენი მარგალიტები-
მეთქი, მაგრამ აღარ მახსოვს, რასთან
დაკავშირებით ვუთხარი. ის უკვე
სკამზე იჯდა, მოსულიერებული,
თავშეხვეული. საფეთქელთან ოდნავ
გამოშავებოდა სახევეი. ცოლი წინდე-
ბს აცმევდა, მის ფეხებთან
ჩაცუცქული. რა მომივიდაო, კეითხე-
ბოდა ცოლს... თავს აცოდებდა...
უჩვეულოდ სევდიანი, ფიქრიანი...
მძიმე აუადმყოფივით. არაფერიც არ
მოგივიდაო, ბატყუბდა ცოლი, ცოტა
სისხლი დაკარგე და ცოტა ხნით
გონებო. ნოლი. დაიწყით ნოლიდან.
პირველად იყო ნოლი. მართლა
მაგრები არიან. ჩვენ გვინდა და ვერ
ვაკეთებთ, ისინი კი მაინც აკეთებენ,
სულერთია, უნდათ თუ არა. ჯერ აკ-
ეთებენ და მერე არკვევენ, უნდა გაკე-
თებინათ თუ არა, რაც გააკეთეს.
ნოლი თუ ნოლი? ვნერთ ნულს, მაგრამ
ვამბობთ ნოლს. ჩვენ იმათი მომრევი
არა ვართ. ისევ ისინი თუ მოერევიან
ერთმანეთს. ერთი — ბატონობის
დაუოკებელი ჟინით, მეორე —
ბუტაფორიული კეთილდღეობის ცხ-
ოველური ერთგულებით... რომელი
უფრო ძლიერია? არ ვიცი. მაგრამ
ასევე რომ არ ვიცოდე, როგორ გამ-
იყოფრება სიკვდილი, უფრო იოლად
შველებოდი სიცოცხლეს. ვიდრე ცოც-
ხალი ხარ, რალაცით მაინც გამოირჩე-
ვი სხვებისგან, მკვდარი კი, ყველა
ერთნაირია, ერთნაირად მკვდარია,
ადამიანიც, ციყვიც, პეპელაც... სხვა
გზა არ არსებობს. მესამე არა, მერვე!
ყოველთვის ორი იყო და ორი იქნება.
ან ხარ, ან არა. სიცოცხლე ოპიუმია.

გამტერებს, გაცდენს, გაცდუნებს...
გგონია — ხარ, მაგრამ სინამდვილეში
დიდი ხანია აღარ არსებობ, არც მწი-
თის, არც სხვისთვის. სწორედ ამის გარ-
კვევა ძნელი, ხარ თუ არა. მე მგონია,
უცებ გავარკვევდი, იქვე, დახლთან,
მალაზიაში, ვიდრე ნოქარი
მობრუნდებოდა, მაგრამ, ნურას უკა-
ცრავად! ყველაფერს ცოდნა უნდა და
შენი კუთხეც უნდა გქონდეს, წესიე-
რად თუ გინდა თავის მოკვლა, საფუძ-
ვლიანად, ერთხელ და სამუდამოდ.
სხვა თუ არაფერი, ნოქართანაა სი-
რცხელი. ის რა შუაშია! იმან რატომ
უნდა რეცხოს... მაგრამ რას
ვიფიქრებდი, ამდენი სისხლი თუ
მქონდა. ვერაფერი მოვუხერხე...
ერთდროულად მიცოცავდა ყველა
მხარეს, ჭიკაყვლების ჯოგით...
ერთხელ, კანალიზაციის მილი გაგვი-
სკდა და წელში გავნყდით მე და
ელისო, ვერაფერში ჩავდიეთ
ბინძური, ჭაფიანი წყალი... მოდიოდა
დამოდიოდა ჩემი სისხლივით... მთელი
მალაზია დაიტბორა, დახლიანად,
ნოქრიანად, დაბოლოს, მეც გამომა-
ცალა ფეხქვეშ მინა, მეც ციმციმ გამი-
ტანა ქუჩაში ჩემი სისხლის ნიაღვარ-
მა... ქუჩაზე ჩემი სისხლით იყო გადა-
ნითლებული... ჩემი სისხლის გუბებში
მიშლაპუნობდნენ გამვლელები,
მიშხოდნენ მანქანები... მერე აღარ
მახსოვს... არა, როგორ არა! მერე, ვი-
თომ, ქვიშხეთში ვიყავი, ოღონდ,
უანტონოდ... პირველად ჩემს სიცოცხ-
ლეში. ქვიშხეთი ერთადერთი ადგილია
აღბათ, სადაც სიამოვნებით ვერ მოე-
კვდებოდი. თუმცა, ყოველთვის მალი-
ზიანებდა და მამბრახებდა, მამაჩემს
ლამის გასათვეი ადგილიც რომ არ
ქონდა იქ, იმათ კი, სასახლე ედგათ...
განსაკუთრებით, დიდი თეთრი ქვების
მეჩეჩი მიყვარს, ბონდის ქვემოთ... ცხ-
ენის ჩონჩხივით გდია მდინარეში და
თოლიები დასტრიალებენ თავს,
სვავებით... აღბათ მამის ჯობრითაც
მომივიდა, რაც მომივიდა... არაფერი
გაკვირდეთ ჩემგან. შეიძლება,
ელისოს მოვუგე ნიშნი, თვალი და-

უყუყუნე, აი, შენ ვისთვის იკლავდი თავს და აი, ვინ იკლავს ჩემთვის თავ-მეთქი... თავს ვერ დავედებ, მართლა ასე მოხდა-მეთქი, მაგრამ ცხადად მახსოვს, როგორ დავუსხლტი ხელიდან, როგორ გავხსენი სეიფი, როგორ ავიღე რევოლვერი... არ გაბრიყვდეთ, დაშიყვირა ჩემმა ჭკვიანმა დედამთილმა. ერთი კი გავიფიქრე, ესეც ხომ არ მივყოლო-მეთქი, მაგრამ ტყვია აღარ დამჩრა. ერთი. ორი. სამი. ოთხი. ხუთი. ექვსი. შვიდი... დავცხრილე საცერივით. შადრევანივით ასხამდა სისხლს ნატყვიარებიდან. ლაჩარი. ლაჩარი... ვერ ვიტან ლაჩარ კაცს. არადა, არავინ მეგულეობდა იმის მომრევი. ბავშვობიდანვე ასე გავიზარდე, ასე მწამდა. ყველას ეშინოდა. ჩურჩულით ლაპარაკობდნენ იმაზე... მანქანიდან რომ გადმოვიდოდა, უნებურად უკან იხევდნენ. შვილის კი, შეემინდა. შვილმა ცუდი მოუღერა და, აბა ბა ბა ბა... ლულულულებდა რაღაცას. აბა ბა ბა ბა... მწერლების დასაპატიჟებლად რომ ამოვიდოდა ხოლმე, ატყდებოდა ერთი ალიაქოთი, რა ჩავიცვავთ და რა დავიხუროთ... მღვდელს ჭილოფში იციანოხე, იციანოხე ძია პიმენი... ჯერ კიდევ მაშინ შეძახდა მაღამ კაშელს... მეც სწორედ მაგის მემშინაო, შფოთავდა ძია დიომიდე. აბა, დასახერხტად თუ გვეძახის, სჯობს ტიტვლები მიეადგეთო, სერიოზულად ამბობდა ძია გობრონი... ეშინოდათ და ხუმრობდნენ. ეშინოდათ და მაინც მიდიოდნენ. იმან კი, მაშინვე გამშინრა, როგორც კი საფრთხე იგრძნო, მე შევახოცა თავისი ბინძური ხლები, როგორც კი დაუფფოთა შვილმა ანგელოზები. აი, ვინ უნდა მოკლაო, მე დამიყენა წინ, ეს დამაშნი ბლიადიო, რუსულად თქვა, კომუნისტურად... არცერთი ტყვია არ ამიცდენია, თუმცა პირველად მეჭირა რევოლვერი ხელში... ეძებოს, ვისაც გული შესტკივა. სარდაფში დავმარხეთ მე და ჩემმა დედამთილმა, ძველმა დოსტებმა. თუ ვინმეს მოუკვდა, მე მომიკვდაო, მაგრამ მაინც ასე ჯობდაო. უცებ შეიცვალა აზრი. გარ-

ემოება ქმნის შეგნებას. ჟელეზნიც კი გვეხმარებოდა. ნოხში გავახვიეთ სარდაფში ჩავიტანეთ, ძველი ტახტივით. ანტონი კი მილიციამი გაიქცა. მე გამისწორა, თავისი ჭკუით. თავის თავზე აიღო. წაიძველბიჭა. თავი დადო, დიმიტრი თავდადებულვით... ილმუმ ასახუმ სრაგ ადოევზე. ილმუმ ასახუმ სრაგ ადოევზე... რამე თუ შეეძლო, დროზე უნდა გამოეყო ხელი... ვიდრე გავირყვებოდიო, ვიდრე ზეზეურად დავლპებოდიო ყველანი... ახლა რაღა დროსია. ახლა აღარც მკვდარი აინტერესებს ვინმეს და აღარც მკვლელი... რაც მეტი მკვლელი იქნება, მით უკეთესი, უფრო მალე გამოვყვანთ ერთმანეთს ნირვას... მიჭირს, მაგრამ ვალიარებ, მაშაჩემი ყოველთვის მართალი იყო! კაშელებმა რაც იკისრეს, შეასრულეს კიდევ, მაგრამ არც ჩვენ შეგვიშლია ხელი... მკვლევები, მეძავეები, ნარკომანები, ლოთები და ქურდებიღა დავრჩით... ბენზინი რომ გადაგვასხან და ცეცხლი წავვიკიდონ, არავის გაუკვირდება. გახარებით კი, შეიძლება ბევრს გაუხარდეს... ფინიტო კომედიია ახლა ეს მინდორი ზღვად იქცევა და ასევე გადავივშები ამ იოგინიდან. ვიცურები, ვიცურებ, ვიდრე გული არ შემეილონდება, ვიდრე უკიდევგანო წყალი მარყუფივით არ წამიჭერს კისერში... ერთი. თუმცა, შორს მაინც ვერ წავალ ჩემი ხლების პატრონი... ორი. ვენები გადაიჭერიო! სამი. თქვენ თუ იტყვიო! ოთხი. ვითომ, რატომ უნდა გადამეტყრა ვენები?! ხუთი. დედამთილმა გადამიჭრა ალბათ. ექვსი. რევოლვერი მართმევედა. შვიდი. ერთი მეც მასროლინეო. რვა. მაგრამ არ დავუთმე. ცხრა. ხოდა, გადამიჭრა... ათი...

... არ გესმის, გო? ცუდად ხომ არა ხარ? გინდა, წყალი მოგიტანო („რატომ უნდა ვიყო ცუდად?“ – გაიკვირვა ლიზიკომ). რა ვიცი, გული კი გამიხბოვთ და... მე ვიფიქრე... ცოტას მორჩა, ლუდოვიკოს დავუძახე. რასაც შენ ის გლოცავს, არ ვიცი... ისეთი

მოვიდა, საცოდავი, დანა პირს არ უხსნიდა. შგონი, ნაცემიც უნდა იყოს, ვილაცას მართლა დაუჯერებია იმის ჯოხისთვის და დიდ მანქანას შესკდომია, სატვირთოს... ფოთოლივით დასცვივდა ნომრებით... შენი კატლეტი ძალით ვაჭამე. გლოცა და გლოცა... შენ კი არ გიფრთხილდება, აქაურ საქმელს ვერ ჭამს-მეთქი, უკეთესსაა მიჩვეული-მეთქი... არაო, ეგ რომ კარგი ადამიანი არ იყოს, აქ მოსასვლელად არ გაუხდებოდა საქმეო... ეგაო, ეტყობა, ნამდვილი შთამომავალია თავისი ნინაპრებისაო, აქ რო ნინად ხალხი ცხოვრობდა, იმათიო... თქვენაო, ადრე, დიდი ხალხი იყავითო, დიდად დაფასებულიცო, თქვენ რო არა, ვინ იცის, პირჯერის წერაც აღარ გვხსომებოდა დღესაო... ასეთი უცნაური ლაპარაკი იცის. რო არ იცნობდე, ვერც იტყვი, გჟიჯიო. კვირაში ერთი დღე, თქვენს ენაზე გალობდნენ ცაში ანგელოზებით, თქვენ კი, ურთმანეთსაც ველარ აგებინებთ მიწაზეო... აჩრდილებიც აღარა ხართ იმათიო, ძველებისო... ნეტავი გზაში მომკვდარიყავ და ამ დღეში არ მენახეთო... ბოლნისიდან ვარო, თუ ბოლნისიდანო, არ ვიცი, ვერ ვიმახსოვრებ... თან ლაპარაკობს, თან თვითონვე ტირის თავის ნალაპარაკებზე და თან შენს კატლეტს მიირთმევს. ეს სიკეთეც იმათგან მოგდევთო... ჭირი იმას და დოზანა... პირდაღებული შევცქერი, სულელივით, და მეც ვტირი... შენ რალა გატირებს, შე არდასარჩენო-მეთქი, ვუბნები ჩემს თავს, შენ რაში გეკითხება ძველი ამბებო-მეთქი, გუშინ რა ჭამე, ის რა გახსოვს-მეთქი... („დეიდა ლენა, მე საკუთარი მამა-მთილი არაჯანსაღი სიყვარულით შევიყვარე და საკუთარი მამა ცოცხლად დავმარხე“ — თქვა ლიზიკომ). როგორ არა! ჩვენც მაშინვე დაგიჯერეთ... მამათქვენიც აქ ბრძანდებოდა და მამამთილიც. მამაშენმა ყველას ხელი ჩამოგვართვა, ლუდოვიკოსაც... მამამთილმა კი, დედაბუდიანად ამოგუთავთ სუყველასო, ამას რო რამე

მოუვიდესო... გესმის, გოგო ჩვენს შუაში ვართ, თუ ღმერთი გნამს?! ჩვენ ვინ რას გვეკითხება?! ის ვაჩნაძის მოედანზე მილიციონერობს, მე აქ ვდიახახლისობ... ჩემი თავის ავადმყოფიცა ვარ და ექიმიც... არც ექიმია ადგილზე და არც ავადმყოფი... როცა უნდათ, მოდიან, როცა უნდათ, მიდიან, ზოგი მათხოვრობს, ზოგი ქურდობს, ზოგი კიდევ, რა ვიცი, ცირკთან დგანან თურმე... ასე ამბობს ლუდოვიკო. ერთი მეც უნდა წავიდე და დავდგე, ენახოთ, აბა, შეცდებია თუ არა ვინმე. შენც წამოდი. ერთად წავიდეთ. ორისთვის ადვილია... შენ ჯვარი გწერია, გენა, ჩემი დასანახი თვალს დიდი ხანია დაუბრმავდა ქვეყანას. ერთი, ისე დაბრმავებულა, მართლა ლუდოვიკოს სამართავი გამხდარიყოს... მილიციანა თუ აღარ გამოდის ქუჩაში, შენ რა გსჯის, შენ რალას ინუხებ-მეთქი თავსა, ვერ დაეტიე იმ შენს ბოლნისია თუ ბოლნინი-მეთქიდა, მეც ეგა მსჯის და მეც მაგიტომ ვინუხებ თავსო, მთლად უპატრონოდ რომ არ დარჩეს აქაურობაო, მტერმა არ თქვას, მართლა აღარ ყოფილან, მართლა დამთავრებულა მგათი ამბავიო. უძალეო ქვეყანაში კატებს აყვებენ და მეც ეტყვის მაგივრობას ენეო. მიდი და მოუტე სიტყვა, იმ შეწვენიებულს. იცოდე, მართლა მოგივა იმის ლოცვა. ისე გლოცავდა, ისე გლოცავდა, რო არ ვიცი... კაცის ლოცვა სხვაა, მეტი ძალა აქვს. ღმერთი კაცს უფრო უსმენს... („დეიდა ლენა, თქვენ თუ იცით, რას ნიშნავს ილმუმ ასახუმ სრავ ადოვიებ?“ — ჰკითხა ლიზიკომ). რეებს მეკითხები, გო, ისედაც არეული მაქვს ტვინი... რაო? სოხუმი დაემხოო?! ეგ რა ენაზეა? სოხუმი ერთხელა ვარ ნამყოფი, ჩემს სიყმანვილეში. მეზობელს ნაცყევი. გასაყიდად წაიღო რალაცა და მარტო არ გაეუშვი. ღმერთი, რჯული, მე იქ ზღვა არ მიხახავს. მატარებლოდან როგორ არა, მთელი საათი, თუ მეტი არა, ნაპირ-ნაპირ მიყვებოდით. შემეშინდა კიდევ, არ გადავცვივდე-

მეთქი, ქალაქში კი, არაფერი, რა სოხუმი და რა თელავი... (ილმუმ ასახუმ სრაგ ადოევხე) — გაიმეორა ლიზიკომ). რაც არ ვიცი, არ ვიცი. ქალი დავებრდი და მსგავსიც არაფერი გამიგია... (სიციო, რას ნიშნავს?! მუშლი მუხასა გარს ეხვეოდაო. ეს ლექსი ხომ გაგიგიათ? სიმღერაცაა. მუშლი გვეხვევა, დეიდა ლენა, მუშლმა შეგვჭამა. ილმუმ ასახუმ სრაგ ადოევხე — თქვა ლიზიკომ). გინდა, ცოტა ნამცხვარს მოგიტან? დღეს ლუკმა არ ჩავსვლია პირში. ისეთი გემრიელი ნამცხვარი დაგიტოვა დედინაცვალმა... დედაშენმა... თითებს ჩააყოლებ (აქვენი მიირთვით) — უთხრა ლიზიკომ). ჩვენ უკვე მივირთვით. ძალით უნდა ჭამო. თუ არ შეჭამ, როგორ მორჩები?! (მე არ მოვრჩები, დეიდა ლენა — თქვა ლიზიკომ).

უფალო, უფალო, გაანათლე მხევალი შენი ლიზიკო... მეშინია. მეშინია? არაფრისაც არ მეშინია. თითქმის აღარც ვარ. ჩიტმა რალაცა აკენკა ჩემი სკამის ფეხთან და ნისკარტი მშვიდად გაუსვ-გამოუსვა ფილაქანს, ვითომც არაფერი... იმისთვის უკვე აღარ ვარსებობ... შეიძლება, მომჭრენა, წარმოვიდგინე, მაგრამ ამით, განა, რამე იცვლება?! დამნაშავე უნდა დაისაჯოს. მაგრამ ჩვენ კი არ ვისჯებით, ვისპობით. იმიტომ რომ, ღმერთს აღარ ვეკუთვნივ. იმას ვეკუთვნივ ორივენი და ისეთები ვართ, როგორებიც იმას ვჭირდებით. ეს არის და ეს. ბოროტმა სძლია კეთილს, ერთხელ კიდევ. დამფრთხალი მემამბოხეები კი, აქეთ-იქით გაიფანტნენ, ვინ მილიციას შეაფარა თავი, ვინ საგიყეთს, ვიდრე ცხოვრება კალაპოტში ჩადგებოდეს და მილიციას ნამდვილი, პატიოსანი ბოროტმომქმედი, საგიყეთს კი, ასევე ნამდვილი და პატიოსანი გიჟი დაუბრუნდებოდეს. მოკლედ, როცა სავალდებულო, საექსპერიმენტო თავისუფლება ამოიწურება და ისევ ის „კარგი დრო“ დადგება, როცა დეიდა

ლენას ყოველ საღამოს ჩანთეგბდ მიჰქონდა შინ ავადმყოფთა მონარჩენი საქმელი. მაგრამ შენ მაინც მეტი მოასწარი და მეტიც შესძელი, ვიდრე... ვიდრე თუნდაც მე. მე თავის მოკვლაც ვერ მოვახსნარი. საკუთარი ძარღვიც ვერ გადავიჭერი ნესიერად. მაგრამ ორივეს ერთნაირად წამოგვდინდება ცხვირიდან ეს წამიერი თავაშვებულება. ჩვენ ხომ ერთნი ვართ, ერთნაირები... არ შეიძლება ჩვენი გათიშვა... მით უფრო ახლა, სულიერი განწმენდის ჟამს... როგორია?! მე თვითონ შემრცხვა. სულიერი განწმენდის ჟამს! ისე, ჩვენში რომ ვთქვათ, ვიდრე ბილიკის ეს ნაგლეჯი მაინც არსებობს, არც ჩვენ არა გვაქვს ფარხმალის დაყრის უფლება. ჩვენ ბედმა დაგვამსგავსა ერთმანეთს და სულერთია, ვინ სად იმყოფება, გნებავს, ვინ სად იმალება ახლა, მილიციაში თუ საგიყეთში... მაგრამ ჩვენ კი არ ვიმალეობთ, ყველამ მიგვატოვა, რაკი ერთმანეთი მივატოვეთ. ახლა გინდა ქვიშით ვიხეხოთ სულები და გინდა ცოცხლად ჩავიხარშოთ კუპრში, საშველი არ არის. ის კუდიანი დედაბერი მაინც სად გაქრა?! მგონი, საერთოდ მარტო დამტოვეს აშხელა შენობაში. კიდევ კარგი, კაჭკაჭი ჩხავის ათასში ერთხელ... რაც მთავარია, ორივენი ერთნაირად ზედმეტნი აღმოვჩნდით აქაურობისთვის. არაფრისმაქნისნი და არაფრისმაქონენი. თუმცა, რატომ?! ჩვენცა გვაქვს ჩვენი საიდუმლო. ნამდვილად ჩვენი მხოლოდ ის არის. მხოლოდ იმის მოპოვება შეეძლებოდა საერთო ძალისხმევით. ველარც ჩვენ შეველევივით და ველარც ის შეგველევა, ვიდრე ბოლომდე არ ამოგვწოვს სისხლს... ამისთვისაც მადლობა უფალს. ქალი ხარბია, მაგრამ ცოტა ყოფნის... განა ეს ცოტაა?! რამდენს მისდის ალბათ სული, შემოიჭყიტოს, შემოძვრეს, ჩანვეს, ჩაეფლოს ჩვენს სიბინძურეში, მაგრამ ვერ მივართი! როგორი დამამცირებელიც არ უნდა იყოს თავად საიდუმლო, მაინც გამაღლებს სხვის

თვალში... საიდუმლო თუ არ გაქვს, გინდაც არ ყოფილხარ. ჩათვალე, არ გიცხოვრია, ოცისა ხარ თუ ასოცის. საიდუმლომ, შეიძლება, გაგვამართლოს კიდევ და არა მარტო ერთმანეთის თვალში. სანაძლო, შენც ასე ფიქრობ. ვინ იცის, ერთი სული გაქვს, როდის მოხვალ და მეტყვი... ვალდებულებაც ხარ, მოხვიდე. უნდა მომცე აღსარების უფლება. გულზე ხელი დავიდოთ და ვალიაო, ჩვენ ხომ წესიერად არც ვიცით, რა მოხდა და როგორ მოხდა სინამდვილეში... მართლაც მოხდა, თუ ერთმანეთის ჯიბრით, ერთმანეთზე განრისხებულებმა, ერთმანეთის დაკარგვის შიშით, სიძულელიამდე მისული სიყვარულის ზემოქმედებით წარმოვიდგინეთ ყველაფერი, ერთმანეთის მოუფიქრებელი, მოვალანდეთ, დავასიზმრეთ, რათა გზამოჭრილებს, კუთხეში მიმწყვედულებს, კედელთან მიყენებულებს, ბენვის ხიდზე შემდგარებს, ბოლოს და ბოლოს, გაგვებედა და რალაცა მაინც შეგვეცვალა, თუნდაც უარესობისკენ. დაახლოებით, ასედაც მოხდა. შენ მაშინვე ცულს დასტაცე ხელი, მე კი — სამართებელს... მაგრამ სატანჯველად და სანანებლად ისიც გვეყოფა, რაც მართლაც მოხდა. შენც დავსვარ, მაგრამ მე შიგნიდანა ვარ ბინძური. ასე რომ, მშვენიერი შემთხვევა გვაქვს, ერთხელ კიდევ იხსნა უღირსი... არც ისეთი სუსტი ხარ, როგორადაც თავი მოგაქვს. არა, სუსტი ხარ, — მაგრამ სისუსტითა ხარ სწორედ ძლიერი... სისუსტემ აგალებინა ცულიც... არაფერი არ მიხდა, ერთი ამომავალა ჩემს გემოზე. არადა, მზე მომადგა და ვერ ავმდგარვარ, სკამი რომ ჩავაჩოჩო ცოტა... შევდეთმი, თუ სადღაც, სკანდინავიაში, ამობლავლება ყოფილა საუკეთესო საშუალება ნერვიული სტრესის მოსახსნელად. გამოყოფ სარკმელში თავს, ამობლავლებ, ამოიღებ გულ-ღვიძლში ჩაღეჭილ შხამს და ისევ შეიკეტავ სარკმელს. ხალხი მიდი-მოდის, ჩვეულებრივად, ტრანსპორტიც ჩვეულებრივად მოძრაობს,

სარკმლები კი ზედიზედ იღებენ ხან იქ... არავინ აქცევს ყურადღებას, ყველა ამ დღეშია, ზოგმა უკვე ამობლავლა, ზოგი ცოტა მოგვიანებით ამობლავლებს, მივა თუ არა შინ... მე, იცი, რა მშველის? შენი ილმუმ ასახუმ სრავ ადოეებზე. უსასრულოდ ვიშეორებ გუნებაში, ვიდრე კიდევ უფრო დიდ უაზრობად არ იქცევა და მართლა მუმლის კორიანტელივით არ დამიტრიალდება შიგანში... ილმუმ ასახუმ სრავ ადოეებზე... რამ მოგაფიქრა, შე მართლა დებილო! მთავარი საბაბიაო... მე მშვენიერი საბაბი მაქვს და ვერ მოვმკვდარვარ... ყველაზე ძალიან ამის მეშინია სწორედ, ვაი თუ, მართლა ვერ მოვკვდე. აკი ერთხელ უკვე ვერ მოვკვდი მაგრამ როდემდე ვიჯდები ასე, შენი ჭკუით, ხელებდაბინტული... გაილმუმ-გაასახუმ-გასრავ-გაადოეებზეული? მატყუებინ რალაცას. მე შვილი იქამდე გავაჩინე, ვიდრე ვენებს გადავიჭრიდი. უფრო სწორად, ვენები დედამთილმა გადამიჭრა, დედაშენმა, გაანებე ჩემს შვილს თავიო. რა ჩემი ბრალია? მე მეგონა... ხოდა, რომ მეგონა, იმიტომაც... ეს არის ყველაფრის სათავე. გვეგონია, რომ ვცხოვრობთ, გვეგონია, რომ ვიცნობთ ერთმანეთს... გვეგონია, გვტოვლს, გვიყვარს, გვიჩნდა, არ გვიჩნდა... სინამდვილეში, სრულებითაც არ არის ისე, როგორც ჩვენ გვეგონია. უფრო მეტიც, საერთოდ არ ვართ, არ ვარსებობთ ბუნებაში... ერთმანეთისთვის ვარსებობთ მხოლოდ... ერთმანეთის სატანჯველად... ჩვენთვის გამოყოფილი დრო არ არის ნამდვილი, ასტრონომიული დრო, ჯიბის დროა, სათამაშო — დაგჭირდება, ამოიღებ, იხმარ და გადააგვებ... შეიძლება, ამიტომაც გავაჩინე? ერთი წამით მაინც რომ მეგრძნო ნამდვილი, მარადიული დროის დინება? ამიტომ გავაჩინე ჩუმად. ვიცოდი, არავის გაახარებდა მისი გაჩენა. მართლაც, როგორი ამბავია! ორი მამის შვილი, საერთო შვილი მამა-შვილისა? საკუთარი თავის მამაც და შვილიც, ერთსა და

იმავე დროს. ოიდიპოსი ვინ მიგდია! გაუგებარი არსება... სოცრეალური სიმახინჯე. მაგრამ ეს რა ჩემი საქმეა?! ნარსულმა აგოს პასუხი და მომავალმა იდარდოს. ძალიან კარგი, მაგრამ ან დეიდა ლენა სად გაქრა, ან ელისო სად არის აქამდე? ბავშვს მოვიყვანო და თვითონაც დაიკარგა. არ მინდა არავინ... რომ იცოდე, როგორ კარგად ვარ, როგორ სასიამოვნოდ ვიტანჯები, როგორ მომწონს ჩემი ტანჯვა. სადღაც წავიკითხე, თუ ესეც მამამ არ მითხრა, კიბოს, თურმე, ძალიან სიამოვნებს, ცოცხლად რომ ხარშავენ... მეც კიბოსავით ვარ, მეც მსიამოვნებს ცოცხლად მოხარშვა... თავისთავად ჩამომდის მოხარშული ხორცი და შიშველ ძვლებზე ჰაერი რომ მეხება, ტვინს ღრჭიალი გაუდის სიამოვნებისგან... ცეცხლის კარუსელზე ვზივარ და ვზზრიალებ, ვზზრიალებ, დაბრმავებული, დაყრუებული, თავბრუდახვეული... ცოცხლად გატყავებული და ცეცხლის მხურვალე, ღონიერი ამონასუნთქით გაგუდული... მთელი სამყარო მუმლადაა ქცეული, რომც გინდოდეს, ვერსად გაიქცევი, ყველგან ერთნაირად დაგაბრუნებს მუმლით გასქელებული ჰაერი... ნლების, საუკუნეების მანძილზე მზადდებოდა ეს ვითომ ჩვეულებრივი აქტი, ვითომ კიდევ ერთი ახალი სიცოცხლის დაბადებისა... ჯერ მე უნდა გავეჩინე დედაჩემს ასეთი. ზნედაცემული, და მერე მე უნდა გამეჩინა ასეთი გაუგებრობა. ისე, ჩემი აზრი თუ გაინტერესებს, მეტის ღირსი არც არის ეს დამპალი კაცობრიობა. სამაგიეროდ, ელისო ბებიობას ეღირსა ჩემი წყალობით. ჩემო შვილიყო, ჩემო ძამიყო, ჩემო ძმისწულო და ჩემო ბატონო მაზლო-მეთქი, ვეფერები, ვემლიქვნელები და, რომ იცოდე, სრულებითაც არ მრცხვენია. ყოველ შემთხვევაში, შენი ნამდვილად არ მრცხვენია... გვინდა, არ გვინდა, ერთმანეთისთვის ვართ გაჩენილნი, ერთნაირები... სხვები ჯერ ფიქრობენ და მერე აკეთებენ ან არ აკეთებენ, ჩვენ

კი, ჯერ ვაკეთებთ და მერე ვხვდებით, ან მერეც ვერ ვხვდებით, რა ჩავიდინეთ... და მაინც, ჩვენზე უკეთ არავინ იცის, როგორი უნდა გაიზარდოს ბავშვი, თუკი უნდა გაიზარდოს საერთოდ... არის უძალლო ქვეყანა და არის უქვეყნოდ დარჩენილი ძალღი... ძალები... თუნდაც, მე და შენ. კი ვყეფთ, მაგრამ ვისთვის? რატომ? სიცარიელეში ვყეფთ, არავისთვის და არაფრის გამო. ქარავანი კი მიდის. ისიც არ ვიცით, საით მიდის, ან საიდან მოვიდა. ალღოც დაეკარგეთ, ყნოსვაც და შინისკენ მიმავალთ გზაც ვერ გვიპოვნია... აღარ გვახსოვს, რას ნიშნავს „შინ“... ვის აკლდება ამით, ძაღლს თუ ქვეყანას? ორივეს. მართალი ხარ. მაგრამ უფრო მეტად — ძაღლს. ქვეყანა, ბოლოს და ბოლოს, ახალი ძაღლის გაზრდამდე, კატას დააყფებებს, მაგალითად, ლუდოვიკოს, ძაღლის საშველი კი არ არის... მოკლედ, ეს თუ აღსასრულია, არაფერს ვნანობ და არავის ნინაშე არ ვაპირებ თავის მართლებას... მიმიფურთხებია ასეთი სიცოცხლისთვის... როგორც მამაჩემი ამბობს, იყო დრო, როცა ღირსებიც შესანარჩუნებლად ჩვენი კეთილშობილი დედოფლები ძუძუებს აგლეჯინებდნენ ჯალათს, ჩვენი მეფეები კი, თავისი ნებით დებდნენ კუნძუზე თავს. ჩვენ კი, პირიქით, ღირსებისგან გასანთავისუფლად დავიგლიჯეთ ძუძუები და მოვიჭერთ თავები საქვეყნოდ, სამარცხვინოდ... დამნაშავე კი არ არსებობს, რადგან ყველა დამნაშავეა... და მაინც, წყუღიმც იყოს უკუნიით უკუნისამდე, ვისიც არ ითქმის სახელი, ვინც ასე უბედურად გაგვაბედნიერა ორივენი... მაგრამ, ღვთის წყალობით, დამთავრდა ჩვენი ოდესუაც, დამთავრდა, მართლაც რომ, ბრწყინვალე დამარცხებით. გული კი მაინც მშვიდად მიცემს, თითქოს არაფერს აეღო დებებისოს, არაფერი შეხვედრულა და ჯერ ზედმეტად ასაღლევებელი... ვიყავი, ვარ და ბოლომდე დავრჩები საკუთარი გულის ქვეშევრდომი... მირჩვენია,

ისევ იმან მომატყუოს, ვიდრე გამო-
 მძიებელმა, ანდა ექიმმა... არ ვიცი, შენ
 რას ფიქრობ, მაგრამ დარწმუნებული
 ვარ, სწორად ფიქრობ... იმ ქვეყანაში
 შეხვედრამდე, ჩემო ერთგულო
 მეგობარო... შენ რა გგონია, შორს კი
 არ არის ის ქვეყანა, ამ მინდორს გა-
 დაივლი და...

ლიზიკოს სიტყვა გაუწყდა, რადგან
 მზის აბრწყვიალებული სივრცეიდან,
 მისთვისაც მოულოდნელად, უცნაუ-
 რად ჩაცმული კაცი გამოვიდა უცებ და
 პირდაპირ მისკენ დააღერა თავი. ფა-
 რთო ფარფლებიანი ქუდი ეხურა (ჩვე-
 ნებურად, შლიაპა!), ფარშევანგის
 ფრთებით განწყობილი. მრგვალი
 საყვლო ეკეთა, თეთრი აბრეშუმისა, ნა-
 ოჭასხმული და მხრებზე პორიონტალ-
 ურად განფენილი. გეგონებოდათ, საკ-
 უთარი თავი მოაქვს თეფშითო. ძონი-
 სფერ მოსასხამზე (რომელსაც ძონძი
 უფრო ეთქმოდა!), ბირკა და ძურნა აპ-
 კვროდა. მაღალყელიანი, ძაბრის მაგვ-
 არი ჩექმები, სიძველისგან დანაოჭებო-
 და და არათანაბრად ჩამოფლაშვოდა
 ნვივებზე. ცხენი, ეტყობა, მოკვდომოდა
 და უნაგირი, ლაგამ-აუშარიანად, ამო-
 ლლიავებული მოჰქონდა. მოოქროვილი
 უზანგები ერთმანეთს ეხლებოდნენ და
 ზაჩჩაალა კეტივით წკრილებდნენ. აშკა-
 რად ეტყობოდა, დიდი გზა გამოივლო,
 უღვაში და წარბები მტვრით გადათ-
 ეთრებოდა, დაღლილიც ჩანდა, მაგრამ
 მაინც მხნედ გამოიყურებოდა, ყოველ
 შემთხვევაში, ნამდვილად ვერ
 იტყოდით, ეს კაცი, სულ ცოტა, ექვსასი
 წელიწადია, ასე ტყუილბურალოდ დაე-
 ხეტება ალმა-დაღმაო. უფრო, მიზანდა-
 სახული და თავის თავში და-
 რწმუნებული კაცის შთაბეჭდილებას
 ტოვებდა მნახველზე, მშვენივრად რომ
 იცის, რას ეძებს, და ისიც სჯერა, აუცი-
 ლებლად იპოვის, რის საპოვნელადაც
 ექვსასი წლის წინ წამოსულა თავის
 ქვეყნიდან. „მოგესალმები საქართველო-
 სის მშვენიერო ასულოო“ — შუასაუკუნ-
 ეებისათვის დამახასიათებელი მაღალ-
 ფარდოვნებით მიმართა ლიზიკოს შო-

რიდანვე, ქუდი მოუხადე და მდებარე
 დაუკრა თავი. ლიზიკოს გაელიმა, მაგ-
 რამ ხმაში აპყვა უცნობს და თვითონაც
 ძველქართული სიდარბაისლითა და
 კდემამოსილებით უპასუხა: „მეც სიამ-
 ოვნებით მოგესალმები, კეთილშობილო
 რაინდოო“. „იცით! — გააგრძელა მაში-
 ნვე, ახლა უკვე მეტიჩრული თავგამო-
 დებით — ჩემი ქმარი შინ არ გახლავთ,
 არც მამათილი, და, სამწუხაროდ, ვერ
 შეგიპატივებთ, მაგრამ, თუ გნებავთ,
 წყალს მოგართმევთ, ანდა ცივ ღვინოს,
 რომელიც გესიამოვნებათ, მაინც არცე-
 რთი არა მაქვს“. „ნუ შენუხდები,
 კეთილო ფერიავ — არც უცნობი ჩამო-
 რჩა თავაზიანობაში — თქვენი პატივი-
 სცემით ისედაც ყელამდე ვარ...
 გეტყოდათ ალბათ ქალბატონი ელენე-
 თქვენმა კატელტმა დიდად მასიამო-
 ნა, რისთვისაც ერთხელ კიდე გიხდით
 უღრმეს მადლობას... დიახ, ლუდოვიკო
 გახლავართ, ბოლონიელი... ოდესღაც აქ
 არსებული და ან უკვე უკვალოდ გამქ-
 რალი ქვეყნისთვის შეუცვლელი
 პერსონა გრატა და რომის პაპის, ასე
 ვთქვათ, დიპლომატი დესპანი...“ „მაშინ,
 მე უდიპლომო მეძავად შეგიძლიათ
 ჩამთვალათ — გაიცინა ლიზიკომ — ეს
 ერთადერთი ნოდებაა, რომელითაც
 თანამედროვეობა მიცნობს და მომავ-
 ალი მომიხსენიებს...“ „ეგ ნაკლებად მაი-
 ნტურესებს — გაანყვეტინა ლუდოვიკო
 ბოლონიელმა — მე, პირადად, იმის დად-
 გენა უფრო მნიშვნელოვნად მიმაჩნია,
 თუ სად შეიძლებაოდა გამქრალიყო ის-
 ეთი ალორძინებული, ლაშქარმრავალი,
 ყმიანი და სახელგანთქმული ქვეყანა,
 როგორადაც ჩემს დროს თქვენს სამშო-
 ბლოს იცნობდნენ ევროპაში და
 რომლის იმედითაც იმდროინდელი
 რომის პაპი პიო ოსმალების განდევნას
 აპირებდა ბიზანტიიდან... იქნებ თქვენ
 მაინც იცოდეთ რაშეამის შესახებ, ახალ-
 გაზრდებმა?! თქვენ ხომ ჯერ კიდევ
 გერჩით გული და არც მომავლისკენ
 ფრენა გეშინიათ, არც წარსულში შებ-
 რუნება...“ „ალორძინებულიო?! სახელ-
 განთქმულიო?! — წარბები შენკიპა
 ლიზიკომ — აბა, რა გითხრათ. პირვე-

ბიორგი ბიბაური

ტკივილიანი კითხვები...

სიყვითის მაცნეს რად ეხარება
შენს კარიბჭესთან ჩამოჭერას ზარი,
წუთისოფელი რად ჰგავს ზმანებას
და წამიერად გახელას თვალის?

რაა მისჯი თავდავიწყების,
არსანატრელის ნატურა ცისმარე,
რწმუნის ჭა ცრემლით რატომ ირწყვება,
გოღება რატომ კვლარ იცმარე?

რად ემონები არყოფნის სურვილს,
ქარში ბანებზე ყვავილთა ფენას,
კბილებით რატომ ვიჭირავს სული,
სათქმელს რად მალავს სამიწე ენა?

ქედზე რად გადგას რყინის უღელი,
წუთისოფელი ვიმეტებს რატომ,
ჭიაღუები რატომ ვიღრევენ
დიდი მზიხა და სიწმინდის პატრონს?..

მისხილ თამარაშვილისა და რეზო თაბუკაშვილის ბალადა

1.

შუქს მაღალი მუხის,
ქართულ გენის გუშავს,
იტალიის გულში
ჩავიშვია ღუზა.

ბრევლისათვის რწმუნის
გავისხნია კარი, —
საბუღბუღო ენით
და ფრთიანი კალმით.

გვიოცნიან კალთებს
ჭარმაგი თუ ნორჩი,
მოუსვენარ მართვის,
მხოლოდ ღმერთის მორჩილს.

სამშობლოზე ფიქრით
წერ ტკბილსა და მწარეს,
ყვავილების ფიფქი
ვილამაზებს ბჭკარებს.

ამაღლე მცხეთა,
ჯვარი კიდევ უფრო,
შენი სიტყვის ნექტარს
ეინ არ დაეუფლოს.

ისტორია ერის
გაიტანე შორეთს,
ამაყობდა შენით
მტკერის დინება მდორე...

საუკუნე მიქრის —
ჭრელზე ჭრელი ზებრა
და მამულზე ფიქრით
შენც იქეცი ფერფლად.

2.

ნეშტი ითხოვს ნაცნობ
ივერიის მიწას,
არ ეყოფა,
რაც რომ
სხვის ღოდებქვეშ იწეა?
უხმობს ჭირისუფალს
და ნაკუნარს უხმობს:

— გამიშალეთ სუფრა,
ჭირის სუფრა, უხმოდ!...

3.

რეზო რომში მიდის —
მიაციხოთს საფლავს,
წინ ჭა უდევს დიდი,
გაშლილია აფრა...

დაუბრუნა კერას
დაფერფლილი პირმშო,
ვერ აცილებს მზერას,
ცრემლებს ჩუმად იშრობს.

ბედმა გაუბედა
დარდით მხრებში მოხრა,
ჩააყოლა ცხედარს
ზარიანი ოხერა.

ღმთიური ნატვრა

ნეტავი მქონდეს ძალა ზევსური,
კიდით კიდემდე ლულოს გამტანი,
მალე გაუხსნა კარი მძლე სურვილს,
გადავაშენო მოდგმა სატანის.

გავამთლიანო სამშობლო მხარე,
უსულგულობა ავლავნო მტერთა,
სანდო უღელი დაკადვა ხარებს,
გაყრილი მძეხვი შეეყარო ერთად.

გავჭრა ჭები და გავღო ხიდები, —
საასპარეზო რაკი აღმართობს, —
ავაბიბინო კალთა მინდვრების
და უკულმართი გავაწაღმართო.

აპოლონივით შევძლო ნეტავი,
აღარ მოაკლდეს ცეცხლი ხელოვანს,

არ გვყავდეს სიტყვაგაუბედავი,
აი, ისეთი ახლა შე რომ ვარ.

არ მოუღუნდეს პოეტს მარჯვენა,
არ დაუღუძმდეს მუსიკოსს ლირა,
ვნობობდე შემართულს გასამარჯვებლად
ჯიშთან ქართველს უფლისცენ მზირალს.
.....

შენს ერთგულებას ვწემობდი, ვწემობ,
ვეძებდი, კვლავაც ვეძებ სიყვითეს,
რა გავყვითე,
მამულო ჩემო?
მგონი, მისხლისაც ვერ გავყვითე.

ტიციანს

შენ დაგიბედეს სიმღერა გედის,
მზე სინანულის,
უფრო მზე წყნის,
მაცნე, მედროვე მლიქნელთა გვერდით,
ამოაბრწყინე ლექსი-მეწყვრი.

შენივე თავი შენ მაშინ მოკალ,
როს ეძმე ღვთიურ სიმების წყრილს,
შენ ნიჭი გექცა გასანთლულ თოჯად,
შენ ნიჭი გექცა გასროლილ ტყვიად.

ავად აღრინდა აფთარი ბედი, —
ჩაპყე შევეთში ჩამწვარ იმედებს;
სიყვდილშიც გახდი იმაზე მეტი,
სიცოცხლისათვის რომ გამოიმეტეს!..

არა ცხრებოდა ეშმაკის როცა,
ბორგავდა მყერდის ჭრილობა ღია,
შენ ნიჭი გექცა გასანთლულ თოჯად,
შენ ნიჭი გექცა გასროლილ ტყვიად.

და იმდროინდელ მკვლევარსაც მძივით
მთავრე პირებზე დაწვრილნი ვინ დაჯივრებ
არაღმარა მთავრად დასწრებ
მთავრად დასწრებ დასწრებ
მთავრად დასწრებ დასწრებ

მამწვი ბედივით მარჯვენა
ჩემს ხელს ეცნა და ხელოვნურ
მთავრად დასწრებ დასწრებ
მთავრად დასწრებ დასწრებ
მთავრად დასწრებ დასწრებ

ბენიამინი ქუთათელაძე

სამ ლოტოზაზაგის ქვეყნიდან

ხედავ, რა ლესიურ სილამამებს აფრქვევს ყვაილი,
 ან რა ფერი აქვს,
 რა სურნელი,
 ანდა რა გემო...
 ვითარც ფუტკარი
 დახვევია ჩემი ტომი ლოტოსის ყვაილს
 და გაბრუებულს გაქრობია შიში და წყენა,
 აღარც ღმერთი სწამს, აღარც მამული და აღარც ენა...
 მეც მაგიური მისი წვენი მიფურებს ტკივილს,
 მინელებს დარდებს, სევდას, კაემანს...
 წარსულს მაიწყებს,
 მასაც მაიწყებს, თაყვ მეტად მიყვარდა ვინაც,
 ვინც მოკვდა, მაგრამ გულში მიზის ვითარც ცოცხალი
 და სიფხიზლისთვის მომიწოდებს მუღმივად ღვიძილს,
 მიქადაგებს ვინაც სიყვარულს
 და უკვდავების ვზას მანიშნებს ჩაფიქრებული...
 მე მაიწყდება ჟამდაჟამ ეს ყველაფერი —
 ეხო, სახლ-კარი და ბავშვობის ხანა შრიალა,
 სიყრმის, სიმწიფის საცალღებო ყველა ბილიცი,
 იღუმალებით რომ დაბურა თვითონ უფალმა,
 მე მაიწყდება სუყველაფერი,
 რასაც მეობა და მამული ჰქვია სახელად...
 შევცქერი ყვაილს, ამ უცხოფერ, მშვენიერ ყვაილს
 და გარინდებულს უცაბედად ჩამესმის ხმაი:
 ფრთხილად, ბავშვებო, ჰეი, თქვენაც, დიდო ბავშვებო,
 არ გაეკაროთ ლოტოსის ყვაილს,
 განა არ იცით, რა საშიშია,
 როს ბოროტება
 აყვაილდება ხეყეთხავით?!

ვისაც მეგობარს ეწოდებ ჩემსას,
 ვინც მოყეთედ და მოყვარედ მივის,
 ჩახშინებით საღათას ძილით...
 ჰე, გამოფხიზლდით, ჩაძინებულნო, —
 ხმის ჩახლწამდე ვყვირი და ვყვირი,

თითქოს დაყრუვდნენ მეგობრები და
 ყვირილი ჩემი უერთდება ქარების კვილს...
 მტრებს კი არ ხდინავთ, ფხიზლობენ მტრები,
 იცვლიან აზრებს, როგორც სამოსელს
 და არიგებენ არტისტულ ღიმილს...

აპასუხების მონოლოგი

ო, ღმერთო ჩემო, რარივ შეგცოდე,
 თუმც უნებლიეთ, მაგრამ მაინც შეგცოდე რარივ,
 ვერ შეგიცანი დაღლილი და ჯვარზე გაყრული,
 ვეღარც სალბუნად დაგვდე და ამას ვინ ჩივის,
 ვერ მოგაწოდე მწვეურვალეს წყალი.
 სულს ძლივს ითქვამდი, ჩამომონძილი და გაზინთული
 ჩუმად ოხრავდი
 თურმე მესია,
 მე კი ყაჩაღი, ავაზაკი შეგონე ერთი...
 მჭიდროდ დავემანე ვულის კარი და
 ჭილოფის სკამიც გვერდზე მივწიე,
 ეს რა ეშმაკი შემინდა, ღმერთო!
 გულარენილმა ამ ცხოვრებაზე და ბოდვით საესემ
 ჯავრი შენზე ამოვიყარე
 და ხელი გაკარი ჩემი ახლის კედელს მიყრდნობილს,
 ვაიმე, ღმერთო,
 რა უცნაური გქონდა თვალები,
 როს განაჩენი გამომიტანე:
 მეცხოვრა მარად, დამხშობოდა სიყვდილის კარი,
 მეხეტიალა დედამიწაზე, მზეში თუ ბნელში,
 ვყოფილიყავ ხანაც მეფე, ხანაც სარდალი,
 ხანაც მეჯოგე, ხანაც გლეხი თუ სოფელგარი,
 ბრძენი თუ ხელი,
 სულის სიმშვიდე კი ვერხით მენახა
 შენს მეორე მოვლინებამდე ამ კაცთა შორის.
 ო, რა ძნელია, სულს მიყინავს ეს განაჩენი, —
 მარადი ყოფნა დედამიწაზე,
 არასდროს რომ არ ხუცდები და არცა კვდები,
 ვერ ეკონები დედამიწას უთბილეს გულში,
 ეს რა გოლგოთა მომისაჯე, მაღალ ღმერთო!
 ცოდვით დაცემას ამაღლება თუ არ მოგყვება,
 რაა სიცოცხლე...

ციკლიდან: მოგზაურობა ნარსულში

●
 სულს რომ ხუთავდა, ის უხილავი თოცი დაეწვიტე,
 მერმისიდან გამოვიხმე შთამომავალი — მსაჯული ჩვენი
 და შორ წარსულში გავემჭავრე „ქართლის ცხოვრებით“...
 გადაუქროლე საუკუნეებს მიწყობილს მიჯრით
 და როგორც ჩიტებს, გაფრენილთ შორით
 წამომეწნია დღეგმა და მეხი...
 ავი ჭიმერა გამომეღვენა და მე სიყვდილი დავინახე
 ტრიალ მინდორზე...
 ო, ბაზალეთო,
 ქართული სულის მოურჩენელი შენ ხარ იარა...

იელვა ელდამ,
 ოდეს ვიხილე შუბშემართული ხელები სამტროდ,
 და მე ავკივლდი:
 — თქვენი დაი ვარ, პეი, შენერდით,
 ნუ გამიშავებთ, ბიჭებო, მანდილს,
 ჩააგეთ ხმლები!
 არავეს ესმის მახილი ჩემი, არავეს ესმის.
 ო, ბედისწერავ!
 ისევე აწივლდნენ ხმლები — გველები
 და განგმირულნი ველზე დაცვივდნენ ამერ-იმერნი...
 ვაი, სირცხვილო,
 სად დავემალე მე თქვენს საფლაგებს,
 გათხრილს ძმის ხელით...
 ახლა სიკვდილი წამალია, თუკი მომკლავენ,
 ახლა სიცოცხლე ლალატი, მერე როგორი!

მამუკა გიხვლაძე

დარღისა

მუუბნებიან — ცოტა გალაღლი,
გულიდან დარდი გადაიყარე,
არცერთი საქმე არ არის ნაღლი,
მართლის თქმით ვერა, ვერ გაიზარებ!

დარდი რას ჰქვია, ანდა სილაღე,
ანდა, საერთოდ, ამას რა ჰქვია,

ან მე ვინა ვარ, ან შენ ვინა ხარ,
ტყუილი თუკი ჩვენი საქმეა?!

რა მიზაროდა, მე კარგად ვიცი,
აწი არ ვიცი, რა გამაზარებს,
კი არა ედარდობ, სირცხვილით ვიწვი
და შიგადაშიგ სიმწრით ეზარზარებ.

ჩასვლა-ამოსვლისა

დრო, რა თქმა უნდა, ჰქონდა სიბერეს —
ლექსები ჰქონდა ფანტასტიკური,
გელისას პგავდა ყველა სიმღერა —
სმენად მზად იყო ათასი ყური.

ახალგაზრდობას თავისი დრო აქვს,
ლექსიდ თავისი დროის სწადია —
ყველა სიბრიყვე აწმყოში მოაქვს,
სიბრძნე წარსულში მიაქვს, ცხადია.

ახლა სხვა დრო და სხვა გაღაზრაა —
დროს უნდა, რომ დროს ტყვეი გააძროს,
ისე სხვადასხვა, როგორც ახლავა,
დრო არ ყოფილა, ალბათ, არასდროს.

რაც გვაქვს, სხვაგვარი მზრის გამო გვაქვს,
რაც — არა, მამა-პაპურში ჰყრია...
მზის ამოსვლაც კი ჩასვლას ჩამოგავს?...
ჩასვლას ამოსვლა მაინც არ ჰქვია.

სიყვარულისა და სიამაზისა

კაცმა რო გეკითხოს, კი გეიყვარს, მაგრამ
ამ სიყვარულით არა უმაღლდებთ —
გამოიცვალა ქვეყანამ აბრა,
ძველი ბიჭები გაუხდით ახლები.

სად სიყვარული, სად სიამაყე?!
მით უფრო, თუკი ვიყვარს მამული...
ემშაყმა იცის, რამია საქმე —
ყველა ემშაყი არის სწავლული.

რად გვინდა, კედელს ცერცვი ვაყაროთ,
ობლის კეერს ჩვენში აღარ აცხოზენ —
ქურდულად ვლენეთ ქურდული კალო
და ისევ ქურდის ქურდი ვაცხოზენთ.

როგორც იტყვიან, მჭამელმა ჭამოს
და ვინც არ ვჭამეთ, ღავალით პირი —
ცოლვა მოუკითხოთ იმ სინდის-ნამუსს,
რის გამოც ცხარე ცრემლებით ვტირით.

ჩემი საზოგი

ჩიტი ცაშია თავის უფალი,
გოგი — ამ ცოდეილ დედამიწაზე...
ვის არ მოხიბლავს ყოფნა უვალო,
არანაკლები ედემისაზე?

ქვეწარმეაღის სიბრძნით, უფალო,
უფლებას შენსას ელტვის ადამი —

სადღევრძელოში მითხრეს უბრალოდ
ერთხელ ჩიტებმა მე ეს ამბავი:

„სამოცს გილოცავთ, ვითომ ბატონო,
კაი ვალიის კაი ჩიტები —
ვის ვინდა, თავი რო მოაწონო,
როცა არავის არა სჭირდები?

მივირს, ო, მივირს, როგორ გაბედე,
რაც არ ვინდოდა, არ დაგენახა —
ჩვენი შემყურე როგორ დაბურღი
ასე უფულოდ? აბა, შენა ხარ!

შენ რაც ვინდოდა, იმას ვერ ნახავ,
ვერ ნახავ, რასაც ვერ მოუარე,
თუ ნახავ — ისევ ძველს და არახალს,
ბეკრად უკეთესს, ბეკრად უარესს.

ომია, — ვიყო! — რალაც დამთავრდა,
რალაც იწყება ისევ თავიდან,
ამ თამაშებში შენ ვინ ჩავრთავდა —
შენ რო ავლიხარ, ის დრო წავიდა.

ომისა შენ პო არა იცი რა,
ომში ჩიტვით იცავ მშვიდობას,
არცერთმა ნოემ არ გავიცინა,
ვერ დამეჭავრე ვერცერთ კილობანს.

ახლაც სტივოს აძლევ ცას და მარცხდები,
ჭარავს უძეალო ეხის ჭარტალი —
მე კი მგონია, რომ შენ არ ცდები,
მაგრამ ვინ თქვა, რომ მე ვარ მართალი?"

საყენეს უყრიან ჩიტს, რომ აყენოს,
თავისებური აქვს ვიეს განცდები —
ზარები უნდა რეკოს სამრეკლომ,
უფალი ისე არ განაყადლებს.

სირცხვილისა და უსირცხვილოვისა

ბევრი რაცაა, რატო არ ვარგა
და რაც კარგია, რატოა ცოტა?
უსირცხვილობას როცა დაგვარგავთ,
მერე პო სირცხვილს ვკარგავთ და ვცოდავთ?

არა ვერცხვენია იმისი, რაც ჩანს,
ჩვენ, რაც არა ჩანს, ის გვაულებს —
ურცხვად ვაცხრებით მძლეუარნი სარჩოს,
მორცხვად ჩალინი გვივობს ძლეულებს.

რა თავი ვიხლით ტაშისა და ვაშას —
იოლად გავგაქვს თავი იოლებს,
წლეულს არ გვასხოვს, რა ვქენით შარშან —
რაც ვქენით, იმას გავიმეორებთ.

დიდ ქაბში ჩიტი ვით დაეტყვა
და ვით იმარებს ის პატარაში?

თავის უფლება არის შეტყვა,
თავის უფლება არის თამაში.

არ მოტყუედო, ვითხრეს, არ ჭამო —
ჭამე, რადგანაც იყავ უძლები,
ჩიტი პო არ ხარ კაცი, ადამო,
ცდუნებას როგორ ვერ გაუძელი?

პო სამოთხეში გარდაიცვალა?
მერე? უფალი რად ვერ იცანი?
ვერცერთი მცნება ვერ დაიცავი,
ისეთ თაყბარს გეცემს ოთხი ფიცარი...

იყო, პო იყო უკვე, რაც ხდება?
რაც ერთი იყო, ათიც ის არი —
ღმერთთან ჭიდილში ყველა მარცხდება,
ატომიც, თოფიც და მშვილდ-ისარიც.

გაზაფხულისა

ვიწროა თვალი, ვიწროა და ხარბი —
განუკითხავი იცის ცეცება,
ჩვენ შორის ჩვენივე ჩრდილივით დარბის —
არ იცი კაცმა, როდის გვივება.

თვალს რო მივებდნენ, თვალი მოგვკარი
და ციმციმ თვალის გება ვისწავლე —
ბეჩაეს შევინა, ღმერთი მოგვკალი,
თურმე მე თვითონ გარდაიცვალე.

ღმერთი პო არ გველაფს, ღმერთი გაჩვენებს —
ჩვენ არის მიხი ნაცვალსახელი,

თვალები ჭამენ, ზამენ, გაჩვენენ,
რო შეები ვართ ჩვენ ერცახენი.

ვიდრე იყიელებს საშვერ მამალი,
შეები საშვერ გასწრებთ განდგომას —
გზაფხულს ელის ქვეწარმავალი
და გაზაფხულზე მოდის აღდგომაიც.

ო, გაზაფხული ტკივილს აყენებს,
თვალებს გვიჭრულებს როცა ცხრაფრად მზე,
და ვველას, ზამთარს ვინც გადავურჩით,
ყოჩივარდები მიგვაქვს საფლავზე.

მორბენალი სტრიმონებისა

ქართული
ლიტერატურის
საზოგადოებრივი ცენტრი

საქართველო გაიყიდა,
გაიყიდა და გაიყო —
ვინც ფეხებზე დაიყიდა,
ის სხვა და იყო და სხვა — ნიყო,
ქარმა, რაკი ზურმუხტს თხრიდა,
ფეხქვეშ ფიროუხი ცა იყო.

ტრაგედია იყო, მაგრამ
გმირი უკვე აღარ იყო,
რა ბედი აქვს ამ ჩვენ ნაგრამს —
ნიოც ჰყავს და ვვარყვარყოც,
ვვარყვარყოც ვინ დაჩაგრავს,
ისე რიხიანად ბრიყვობს!

დავვაბატარავა სარკემ —
(იბან, ჩვენ რო გავადიდეთ) —
რაც დაგკარგეთ, პო, დაგკარგეთ,
რაც გადარჩა, ისიც ვყიდეთ —

კარგად გვიცნობს პოლიცარგე
და ამიტომ თვალს ვარიდებთ.

ქათამა წყალი დალია,
ცას ახედა, ცა არ იყო —
არც აყავი, არც ილია
არ დაინდო ვვარყვარყოც,
კაცმა საფლავი გაყიდა
და კერავინ ვერ გაიყო.

სეირის კუდით სერზე დგას
და გუნუსხავს ქორინციონი —
საკვარლის საფლავს ეძებდა
აყავი...

ვვარყვარყოცი
პრესტიჟულ საფლავს ეძებენ
დღეს მორბენალი სტრიმონით.

SOS

SOS,
SOS,
SOS — ენავ, ენავ გვიშველე,
გამოგვახედე დროის თვალიდან —
მეფე კი არა, ჩვენ ვართ შიშველი,
ემმაყი ზღაპარს ყვება თავიდან!

მიდი ამირან, გვალე-გვალე —
მამის ორგული ფივის ყამარო,
ენაცარქექიობთ და ვვარყვარყოცობთ —
ცოტა კაცობა ცოტა რამ არი.

გვიშველე ენავ, თავის უფლებით
ისევე ემმაყი გვაბრყვებს, უხედავ —
სხვას სხვის ენაზე ეხაუბრებით,
დედაენაზე ვივინებთ დედას.

ნამუსის ქული უკულმა გეხურავს,
სიარულს ჩვენსას ჰქვია ტასავი —
მაგრა დააკლდა მშობლიურ სურათს
რალაც მთავარი, მთაწმინდასავით.

გვიშველე, ენავ, შემოგვაგებე,
შემოგვაგებე ხიტყვა მართალი —
მთამაშუნი თამაშს აგებენ
და თამაშვარე გერჩება სარდალიც.

ასე გამოდის, ხელმწიფის ნება
ჩვენს უფლებებზე მეტი არ არი,
თუ მოვიპარეთ, ვერ შეგვკვება —
არც ის და არც ჩვენ არ ვართ არავინ...

ვიეს ჩვენ ქორწილში შემოსვლა სურდა,
უეცობდა მის სახლს ხმა აღმაფრენის,
ჩვენ ერთმანეთის ყოველთვის გეკმურდა,
სხვათა არ გეკმურდა სულ არაფერი.

გამოვიარეთ დროთა ნაბული,
დროს მუდამ იქით ვკვლავდით ოცნებით,
შეიდ ხმაში მღერდა ჩვენი მამული,
„სავე ქართული პატიოსნებით...“

რაც უცდი, ენავ, უკვე გაწვიმდა,
წარღვნის წინმსწრები ბორგავს ბამარი,
გამოაბრწყინე ყველა მთაწმინდა,
შენ ხარ ვენახი, შენ ხარ ტაძარი!

შენ ხარ ლაზარე, ენავ, გვიშველე,
გამოგვახედე დროის თვალიდან,
ავვილორძინე და ავეიშენე
სამშობლოს ყველას — ყველას! —
თავიდან.

თამარ (თათული) ღვინიაშვილი

გიორგი შარვაშიძე

საქართველოში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი გიორგი შარვაშიძე, აფხაზეთის უკანასკნელი მთავრის, მიხეილის მემკვიდრე, უადრესად საინტერესო პიროვნებაა.

იგი მრავალმხრივი შემოქმედია: პოეტი, დრამატურგი, თეატრალური სტატიების ავტორი, მთარგმნელი და საინტერესო პუბლიცისტი.

მთელი მისი შემოქმედება, ლიტერატურული მემკვიდრეობა, პუბლიცისტური ნერილები შეტყვევებს მის დიდ ერულიციასა და ბრწყინვალე განათლებაზე, რაც უფაოდ მისი დედის ალექსანდრე დადიანის და მამის მიხეილ შარვაშიძის დამსახურება იყო, ისინი ზედმიწევნით განათლებულნი იყვნენ, კარგად იცოდნენ ქართული ენა, ქართული მწერლობა და მისი ისტორია.

ალსანიშნავია, რომ აფხაზეთის მთავრის, მიხეილის მთელი კანცელარია, საქმიანი თუ მტრადი მინურ-მონურა, ქართულად მიმდინარეობდა. აფხაზეთში ქართული ენა ადრინდელ გავრცელებული იყო, ამის შესახებ საინტერესო ცნობას იძლევა აკად. ნ. ჯანაშია კის (აფხაზეთი, თ.დ.) დანარჩენ სამთავრობებთან ერთად შეადგენს საქართველოს ფეოდალურ მონარქიას და მთლიანად არის მოქცეული ქართული კულტურის ნრეში, მაგრამ, ამას გარდა, ირკვევა, რომ უკვე აფხაზეთის სახელმწიფოს, მნივრობობისა და ეკლესიის ენა არის ქართული (აკად. ნ. ჯანაშია, ჟიორჯი შარვაშიძე, გამოც. 1946 წ. ქ. თბილისი, გვ. 25-26, არსებობს აკად. ს. ჯანაშიას სექციალური გამოკვლევა ამ საკითხებისადმი მიძღვნილი, თ.დ.) უდავოა, რომ შარვაშიძეების ოჯახში ასეთი ღრმა ცოდნა ქართული ენისა და კულტურისა ამ ფესვებიდან მომდინარეობს.

გიორგი ბრწყინვალედ ფლობდა ევროპულ ენებს: ფრანგულს (ზეპირად წარმოთქვამდა ანდრე დე მოსეს და ვიქტორ პიუგოს ლექსებს), გერმანულს, ინგლისურს, ლათინურს, ასევე ბრწყინვალედ იცოდა რუსული, რაზედაც შეტყვევებს მისი შესანიშნავი ლექსები და მამია გურიელის „ადამიანის“ თარგმანი. მშენიერად ლაპარაკობდა მეგრულად, ზედმიწევნით იცოდა მისი საყვარელი აფხაზური ენა.

მასზე ამბობდნენ, რომ ასე ახლა აფხაზეთში არავინ ლაპარაკობს აფხაზურსო (ამას დახატურებს ნ. ჯანაშიას მამა ნ. ჯანაშია, ილია ქყონია და გიორგი შარვაშიძის დისშვილი ნიკოლოზ [კოკი] დადიანი).

ურთულეს და უმძიმეს დროში მოუწია გიორგი შარვაშიძეს ცხოვრება და თავისი მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბება.

ეს ის პერიოდი, როდესაც გიორგის მამას აფხაზეთის უკანასკნელ მთავარს უბდება ქვეყ-

ნის მართვა, ამ დროს მეფის რუსეთი ანარმობებს რუსული მოსახლეობის ჩასახლების პოლიტიკას შავი ზღვის სანაპიროზე.

ცნობილია, რომ აფხაზეთი 1810 წლიდან იძულებული იყო ელიარებინა რუსეთის უზუნაესი ხელმწიფე. ხოლო ქვეყნის შიდა მმართველობის უფლება რჩებოდა მთავარს.

ეს შეთანხმება აფხაზეთის მთავარს, მიხეილ შარვაშიძესა და მეფის რუსეთის შორის დიდხანს არ დარღვეულა, მაგრამ დადგა საკითხი აფხაზეთის ავტონომიის გაუქმების (ცნობილია, რომ საქართველოს ყველა სხვა სამთავრო, მათ შორის სამეგრელოს სამთავრო დიდი ხნის გაუქმებული იყო).

მიუხედავად მიხეილის დიდი ნინაღმდეგობისა, 1864 წ. მიხეილი დაპატიმრებული იქნა და გადასახლებული ვორონეჟში, სადაც იგი გარდაიცვალა 1865 წ. (დაკრძალულია მოქმეში).

აფხაზეთის სამთავროს გაუქმების წყაღინადანახვერის შემდეგ, 1866 წელს, სოფ. ბიჭვინთაში იფეთა აჯანყებამ, რომელიც მოვეო მთელ ბზიფის ზეობას - აჯანყებულებმა გაიმარჯვეს და აფხაზეთის მთავრად გამოაცხადეს მიხეილის სრულიად ახალგაზრდა ვაჟი გიორგი, - მაგრამ აჯანყება მალე ჩახშობილი იქნა, მოსახლეობას იარაღი აყარეს, რამდენიმე განსაკუთრებით აქტიური მოსწინაღობით თვალწინ დახვრიტეს, ხოლო გიორგი რუსეთში გადაასახლეს. სულ მალე მას ადამიანული აპატივის და დააბრუნეს სასახლეში, სადაც იგი ფიციელადიფუტანტად რიცებოდა. ე.ა. ჭკინა უშაღლესი ნოღება სამეფო კარზე (რომელიც მას მთამომავლობით ეუთონოდა, როგორც აფხაზეთის მთავრის შვილს) პეტერბურგში მას დაუშეგორდა უფლისწული, შემდეგში გააფეხებული აღექსანდრე III. გიორგი შარვაშიძეს მისი განათლებით, ენების ცოდნით, გარეგნობით, ბრწყინვალე კარიერა ელოდა მეფის კარზე, მაგრამ იგი მალე ტოვებს პეტერბურგს და საცხოვრებლად საქართველოს უბრუნდება, ცხოვრობს ქუთაისში. აქ მომხდარი ერთი აქტივიანთოდ ანექტრინებს. შარვაშიძეს კავშირი მეფის მოავერობასთან. როდესაც აღექსანდრე III ესტუმრა ქუთაისს, გიორგი მის თანხლებს პირთა შორის უნდა ყოფილიყო, როგორც მეფის კართან მიახლოებული უმაღლესი ნოღების პირი, მაგრამ ადმინისტრაციამ იგი ჩათვალა პოლიტიკურად არასანდოდ და შესთავაზა ნიკონიკოლაძესთან და სხვა არასამეფოდ, გამოწინელ პიროვნებასთან ერთად დროებით დაეტოვებინა საქართველო. შეურცხყოფილმა გიორგიმ მოიხსნა ოქრის აქსელბანდები და წერილთან ერთად გაუფაჯანა იმპერატორს, თვითონ კი საზღვარგარეთ გაემგზავრა სამოგზაუროდ. იმპერატორი აღადგოთა მისმა საციკელმა, მაგრამ რამდენიმე წლის შემდეგ, როდესაც პეტერბურგში ერთ-ერთ ნეუულ-

ბაზე ალექსანდრე III შეხვდა გიორგის უმცროს ძმას, ჰუსართა გვარდიის ოფიცერს, მიხეილ მიხეილის ძე შარვაშიძეს – შესთავაზა, მიენერა გიორგისათვის, რომ იგი დაბრუნებოდა სასახლეს. მიხეილმა საკმაოდ ამაყად, მაგრამ თავაზიანად მიუგო: „აღელშივლე, ჩემი ძმა არასოდეს დაბრუნდება პეტერბურგში“.

და ის არც არასოდეს დაბრუნებია შვეფის კარს. საზღვარგარეთ მოგზაურობის შემდეგ იგი პრუსეცხა საქართველოში (კერძოდ ქუთაისსა და თბილისში ცხოვრობს), სადაც მთელი თავისი არსებით ქართულ კულტურულ სამყაროს უკავშირდება. აქ იგი აქტიურად ჩაება საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და იღებდა მონაწილეობას ყველა იმ საქართველოში მიმდინარე, რომელიც ანუხებდა XIX საუკუნის ჩვენს სახელწოდებ მოვლანებს.

მრავალწრივ საინტერესოა გიორგი შარვაშიძის ლიტერატურული შემოქმედებაც. მის ნაწარმოებებში საკმაოდ მძაფრად გაისმის მწერის რუსეთის თვითმწივრობელური პოლიტიკის წინააღმდეგ ამაღლებული ხმა. რუსეთის თვითმპყრობელი რევოლუციონერი დაჩაგრული სოციალისტების ბედი მას მოსვენებას არ აძლევს, უნაშავს სიცოცხლეს. პოეტის გულისტიკვილით აღნიშნავს ერთ-ერთ ლექსში:

**ჩრდილოეთისა სასტიკი ჩრდილი,
ჰოი, მამულო! სინათლეს მისპობს...**

იგივე გულისტიკვილია მეორე ლექსშიც:

**ხად ოცნობ, ძმოო, ქვეყანას ერთსა,
ხად შუე მარად ვაშს ანაოებს, ბრწყინავს,
ხად მის სახელსა, როგორც რომ ღმერთსა,
აღიღებს ერთ და მასხად ფიცავს!
იქა მუხთლობა გაუტანელი
იხდის ბეგაიას ბოროტებისას;
იქ გულთაჰკვერა დაუტანოველი
ასრულებს მხოლოდ კალსა ნებისას.
იქა მტყუნდება მხოლოდ მართალი,
რომელსაც თავი ძიარს დაუბრია.
იქ იხმის ფღერა ბორკალებისა,
იქ კენის სული, არ ყურობ განა?
ღირსა, ძმოო, შებრალებსა
ისი უბედური, ჩემი ქვეყანა!**

გიორგი შარვაშიძე მტკიცედ დგას თავის პოზიციებზე, მას არასოდეს მოუბრია ქვედ მუფის მთავრობის წინაშე.

ამასთან დაკავშირებით, არ შეიძლება არ გაიყინოს 1918 წ. „თეატრსა და ცხოვრებაში“ (№ 10) დაბეჭდილი ერთ-ერთი მისი თანამედროესი, ბრწყინვალე პიროვნების – ნიკო თავდგირიძის, (სოხუმის თავი) სიტყვა, რომელიც გიორგი შარვაშიძის დაკრძალვაზე იყო თქმული: „გაბედულად შეიძლება ითქვას, რომ გიორგი ერთადერთი გამონაკლისი მაცალითი იყო მთელ ჩვენ საკმაოდ მრავალრიცხოვან მთავრების შემოქმედრეთა და უმაღლესი არისტოკრატის ნეკრთა შორის, რომელმაც ქვედ არ მოიხანა, მცირეოდენდაც არ დაიმყირა ღირსება თავის ერის შიდაგრელ, თავის ხალხზედ ძალით გაბატონებულ ძლიერ

სახელმწიფოებრივ მმართველების წინაშე და ნამდვილებით შეიძლება ითქვას, რომ ყველა მისი დროისა და მისი წრის ოჯახობა დიდ ბედნიერებად და საოცრებო ნეტარებად სთვლიდა იმ ჯილდო-წარჩინებას, რომელმაც გიორგი ზიხლით უუგრებდა. ვინ არ იცის... როგორ მისიწარადგენ ყველა ჩვენი არისტოკრატის ნეკრნი სასახლის ყურადღება-წყალობის დასახურებისაკენ, გიორგის კი ყმანეილობიდან ეზიხლებოდა ყოველივე ის სიკეთე, რომელიც რუსეთის ტახტიდან გამომდინარეობდა. მიუხედავად ასეთი განწყობისა რუსეთისადმი, იგი როგორც ნამდვილი ინტელიგენტი, უაღრესად განათლებული პიროვნება დიდ მსახურს სცემდა და უწყობდა რუსული ლიტერატურა, რუსული კულტურა.

გიორგი შარვაშიძის მთელი შემოქმედება გრძობითაა გატენილი. მისი ნაწარმოებები იმეჭდებოდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში. თავისი შემოქმედებით იგი ემსახურება ქართულ მწერლობას და თავისი წელიწადი შეაქვს მისი განვითარების საქმეში. მის მაღალ მოქალაქეობრივ და პატრიოტულ დამოკიდებულებაზე მეტყველებს ბარათი, რომელიც მან ერთ-ერთ ჟურნალის რედაქტორს გაუგზავნა, სადაც იგი წერს:

„ბატონო რედაქტორო,

მადლობას შემოგწირავთ ხსოვნისათვის და დიდი საამოვნებით ვეგებები თქვენს მოწოდებას. ამჟამად გაახლებთ ამ რეველს, რომელიც ჯერ გამოცემული არ არის; მხოლოდ რამდენიმე გეგმულარია სამინიოდ დასტამებული და ჯერ კორექტურაც აკლია. თუ მოინებთ და დაიბეჭდება თქვენს ჟურნალში, მაშინ მეორე ნაწილსაც მოვათავსებ შემდეგში. სხვა კიდევ რამეებსაც მოუუყრი თავს და გაახლებთ.

რაიცა შეეხება შრომის პონორარს, მე ურაცხ ჩემს თავს ვალდებულიად, უსახიფლოდ ვემსახურო, შედეგების გეარად, სამშობლო მწერლობას, ვინაიდან მატერიალური შემწეობა არ შესაძლოა.

ვმთუმი თქვენდამი ღრმა პატივისცემითა გიორგი შარვაშიძე“.

მინდა აღვნიშნო ერთი ფაქტი, რომელიც საინტერესოა უნდა იყოს გიორგი შარვაშიძის პიროვნული და ზნეობრივი თვისებების დახასიათებისათვის (რა თქმა უნდა, რედაქტორისადმი გაგზავნილი წერილიც ამაზე მეტყველებს).

მონტე-კარლოში ეახნომი გიორგი შარვაშიძე შევიდა იმ დროს, როდესაც ერთ-ერთმა პიროვნებამ მოიგო დიდიდი თანხა. მან გამომწვევად გადახვდა იქ მყოფთ და შესთავაზა, ვინმეს ეთამაშა ამ თანხაზე მასთან. სურვილი ახაინ ვამოთქვა, გიორგი შარვაშიძემ გამოთქვა სურვილი თამაშისა. მოთამაშებ უნდაოდად შეხვდა მას და უთხრა, რომ ფული დედო მგერადახე. შეუარაცხოვლიმა გიორგიმ მაგიადახე დადო თავისი საეიზიტო ბარათი. გ. შარვაშიძემ მოიგო რ უდიდესი თანხა, დაუტოვა კაზინოს მსახურ ბიჭს და მთელი თანხა დაუტოვა მის და დატოვა კაზინო (ეს ფაქტი მონტე-კარლოს არქივშია აღწუსებული, მითითებულია ამ მსახური

ბიჭის გვარი. ეს არქივი ნახა ერთმა ქართველმა ჟურნალისტმა და გამოაქვეყნა კიდევ წერილი ამ ფაქტთან დაკავშირებით პრესაში).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საქართველოში დაბრუნების შემდეგ გ. შარვაშიძე ეწევა აქტიურ საზოგადოებრივ ცხოვრებას, ახლო მეგობრული ურთიერთობა აკავშირებდა ილია ძაჭავაძესთან, აკაკი წერეთელთან, ივანე მარაბულიანს, მამია გურიელიანს, ანტონ ფურცველაძესთან, სერგეი მესხთან, დავით შიქელაძესთან (მეფელე), ნიკო ნიკოლაძესა და სხვა ჩვენს სახელოვან მოღვაწეებთან.

ილიასა და გიორგი შარვაშიძის ახლო მეგობრულ ურთიერთობაზე ბევრი საინტერესო ცნობა არსებობს.

საინტერესოა ილიას წერილი, პეტრბურგიდან ოლღასადმი გამოგზავნილი (1837 წ. 19 დეკემბერს).

„იმ დღეს გიორგი შარვაშიძესთან ვიყავი, ამას წინათ თვითონ მოვიდა და მთხოვა შუქსპირის ტრაგედია „ღირი“, რომელიც ქართულად ინგლისურადამ გადათარგმნეთ, ნაგვიითხოვო, ნავედი ნასაკითხად: კარგა ბლომა ხალხი იყო და ძალიან მოიწონეს“ [ი. ძაჭავაძე, თხზულებანი, 1961 წ., ტ. X, გვ. 332].

კიდევ ერთი ილიას წერილი, უკვე თბილისიდან საგურამოში გაგზავნილი ოლღასადმი: „გიორგი შარვაშიძემ დღეს დღითი ძალიან კარგი ცხენი მომიყვანა და შემეხვენა ჩემგან იჩუქეთ. ბევრი უარი ვუთხარი, მაგრამ არ მომეშვა“ (იქვე, გვ. 364).

საყურადღებოა, რომ ილიამ ფართოდ გაულო „ვერის“ კარები გ. შარვაშიძეს, სადაც 1893-1894 წლებში დაბეჭდა მისი მნიშვნელოვანი და საყურადღებო წიგნატრალური რეცენზია.

აგრეთვე ახლო და მეგობრული ურთიერთობა აკავშირებდა აკაკისა და გიორგი შარვაშიძის. ამის საწინააღმდეგო მტკიცებითა მათი ლექსად გააქვეყნება, სადაც გიორგი შარვაშიძე მოკრძალებით უწოდებს თავის თავს აკაკის „შავირდს“. აი, ის ლექსი:

აკაკის ლექსი გიორგისადმი მიწერილი

შენი ტკბილი საუბარი მიყვარს, როგორც „ქუბან-ქუბა“,
შენი ნახვა წერეპა-შაშლას
სამკურნალოდ შეერგება!
ეს შენც იცი, მაგრამ, მგაო,
ცოტა მოიფხამურება:
ახალ-ახალ რომ მონახავ,
ძველებს აღარ — ყო უფურებს.
ეს არ არის მოსაწონი,
გაუფიქრებ შენა-არსსა,
ნათქვამია: „ნუ დააგებებ
ძველ ჭიხა და მეგობარსა“.
თათარხანი წამოსულა,
მაგრამ წემოთის ხალ მოვიდოს,
დღე სინანვს და დაზე ღლითს,
თამაშობს და ყანწებსა სცლს);
ჩემთვის ხალა დაურჩება
ან საღამო და ან დღა.
ხედე კაა, მეგობრობა
შენის არხად ვაგონილა!

გიორგის პასუხი აკაკისადმი:

შენი ტკბილი, მგონის ენა,
რა ხანია, არ მშინება,
ფუტკარმადა იცის კენა,
მაგრამ მაყლის გამწინაა.
რაც უნდ მითხრა, მეგობარო,
მე, შენს შაგირბ, მადლავ ლხენას,
რადგან ვიცი, უკეთ ხარო,
მადლს გწირავ ცას და ზენას.
მაგრამ შენსა მადალ ნაქსა
არ შეფერის უმართლოთა:
მოყვლიხარ ცოტა ჭორსა,
მოგრევა იმერლოთა.
ხვამი ყანწით გაღღერებლებს,
მე, აფხაზი, წრფელის გულით,
ყო სიქრდიათ მჯენს ძველებს,
მშობითა და სიყვარულით!

შესანიშნავია გიორგის ლექსი, რომელიც აკაკის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით არის დაწერილი:

სულმანაო, არა, არ გეთხოვები,
შენისთანვე არა კვდებიან,
სხელით მხოლოდ შენ განიხვეწე,
ხოლო ზეგურ-უკვდავო ხეში
შენის ქნარისა ჩვენთან შიგშიან.

მკვლევართა აზრით, ეს ლექსი ითვლება ერთ-ერთ საუკეთესო ლექსად, რომელიც აკაკის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით იყო დაწერილი.

აკაკისა და გიორგი შარვაშიძის ურთიერთობა საქართველოს ფარგლებსაც სცილდება, ამ მხრივ საგულისხმოა მათი ერთობლივი გამოსვლა პეტრბურგში — ამ ფაქტს აღნიშნავს „ვერის“ კორესპონდენტი და აი, რას წერს იგი: „1891 წლის 15 დეკემბერს სალიტერატურო-სამუსიკო საღამოზე გრანოზიუსური სიტყვა წარმოთქვეს პოეტებმა მერეკოვსკიმ, პოლონსკიმ, აკაკიმ და გიორგი შარვაშიძემ. მზურდა ამ სიტყვების შინაარსი გამეზიარებინა მკითხველებისათვის, მაგრამ ზოგიერთი მიზეზი, რომელთაც მკითხველი თვითონ მიხედება, ნებას არ მაძლევინ“ („ვერია“, 1892 წ. № 2) საინტერესოა ის ფაქტი, რომ გ. შარვაშიძის ურთიერთობა აქვს ქართველი ხალხის ისტორიით და კულტურით დიპლომატიურ-სახელმწიფო გამოიწვევით, მაგ.: ლონდონის უნივერსიტეტის ქართული ენის პროფესორის ურ. მორფლის (1834-1903 წ.წ.) პირად ბიბლიოთეკაში დღემდე შემორჩენილი გ. შარვაშიძის მისდამო მირთმული წიგნი საქართველოზე არის ცნობა, რომ ქართული კულტურის კარგ მცოდნეს ბარონ დე-ბაის — აქვს გიორგისადმი ნაბობები პარიზში გამოცემული წიგნი „Tiflis“.

ბევრის თქმა შეიძლება გ. შარვაშიძის პოეზიაზე მისი სატრფიალო და პატრიოტული ლირიკა საოცარი ხილდრით, ფაქიზი სულიერი ემოციონობა დატვირთული. მისი პატრიოტული ლირიკის ბრწყინვალე ნიმუშს წარმოადგენს მისი ერთ-ერთი ლექსი „ვარადა“, „მშობლიური თავისებურების დიდი ნიჭიანობის ნიაღბი

შეიძლებაა მხოლოდ დაბადებულიყო ისეთი შედეგით, როგორცაა მისი აფხაზური სიმღერა „ვარადა“ – უმინავანისი ლირიკული მღელვარების პოეტური შენიღობება; – წერს სიმონ ჯანაშია.

**განგებუ: ამა წუ მიწენ,
ვერ გაღავგვარედ ვვარადა,
ზანღაან დიდელღერო
შამაპაპური ვარადა.
იგი ღულნი — ხამღერა
არ არის უკასარადა,
ის არის შიმე მოზრობა
ველისა სატკავარადა.**

მართლაც ეს ლექსი მისი სულის ტკივილი, მისი დარდი და კავშირია, ეს ტკივილი იგრძნობა მის სხვა ნაწარმოებებშიც, მისი პოემები „გიორგი III“, „გვადანის ციხე“ და „მამაკვდავნი სურათინი“ – მაღალ მხატვრულ დონეზეა შესრულებული. აქაც მას ანუხებს თავის სამშობლოს ბედი, მისი გამაინჯება და ძლევამოსილება.

პოემა „გვადანის ციხეში“ ყაზარების სახით, როგორც სიმონ ჯანაშია აღნიშნავს, იგულისხმება აფხაზეთი, ხოლო ყაზართა შიავრის, გვადანის გულისთქმას ასე გამოხატავს გ. შარვაშიძე:

**დიდი ხანია რაც, რომ გვადანი
საქართველოსთან ცდილობს კავშირსა...
ეს იყო ის დრო, რის საქართველო,
აღმოსავლეთით დასავლეთამდე,
ჭუბდა ჭუბული, და სასახელო,
სავაიო ზეგნდა კიდით კიდემდე!
აღმარებლის დროს დიდებისა
ზედ კურხებული ესეა ზემედი,
და კაცობოვარე კეთილ მინებისა
წინაშე ვგვლამ დღასრა ჭელი!**

გიორგი შარვაშიძესაყაყის განწყობილება, ერთიანია საქართველო და აფხაზეთი. საქართველოს კულტურის და მისი ისტორიის დამცველად გამოდის იგი თავის პუბლიცისტურ წერილებშიც და აქ არ შეიძლება არ გავიხსენოთ მისი რამდენიმე პუბლიცისტური წერილი, რომელნიც მძაფრი პოლემიკური ხასიათისაა. მათ შორის აღსანიშნავია მისი პასუხი გერმანულ კორესპონდენტისადმი – ვინმე ლორენცისადმი, რომელმაც გაზ. „ბერლინერ ტაგელბლატ“-ში მოათავსა უდიერი კორესპონდენცია მისი საქართველოში, კერძოდ, აფხაზეთში მოგზაურობის შესახებ.

ამ წერილიდან ნათლად ჩანს, რომ აფხაზეთში მომხდარი ინციდენტი ძან მიიღო თავისი სამშობლოს, საქართველოს შეურაცხყოფად. რადგან, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მისთვის აფხაზეთი საქართველოს ერთი მთლიანი და განუყოფელი ნაწილია.

და აი, გიორგი შარვაშიძე თავაზიანი თხოვნით მიმართავს გერმანული გაზეთის რედაქტორს, რათა მან თავის გაზეთში გამოაქვეყნოს მისი პასუხი კორესპონდენტ ლორენცისადმი. როგორც გიორგი შარვაშიძე მოგვითხრობს,

ლორენცი სხვა სტუმრებთან ერთად „ფრენკენსტადტის“ პატივით მიუღია პრინც ოლდენბერგს, სწორედ რაში, რათა სტუმრისათვის ქართული სტუმარ-მასპინძლობის ლაზათი ეჩვენებინა, ნადიმს, რომ საზეიმო ხასიათი მისცემოდა, მას მიელი მაღალი ნოდების ნარმომადგენელი დაუპატონებია. მიუხედავად იმისა, რომ მასპინძლობა ჩვეული სიტყვაკაზმულობით და მზიარულობით ჩატარებულა, მომხდარა სამწუხარო რამ, ერთ-ერთ სტუმარს პალტო დაკარგვია, და აი, საქართველოში, კერძოდ აფხაზეთში, მოგზაურობის შემდეგაა დაწერილი ის, ზემოთ ხსენებული კორესპონდენცია, სადაც ლორენცს ქართველობა „სპილენძის ხანის“ ხალხად ვაჟს მოხსენიებული, ბოლო ქართველ მასპინძლებს საქმად უდიერად მოიხსენიებს.

გიორგი შარვაშიძე წერს: „... ეს სამწუხარო კორესპონდენცია შედეგია მხოლოდ ბინა ლორენცის ზერელე, ფელეტონური დამოკიდებულებისა იმ ქვეყნების და ხალხებისადმი, რომელსაც ის ეცნობა, მას ხომ უნდა აღვნიშნა რაიმე იმ ადამიანების ზნეობრივი თავისუფლების დასახასიათებლად – ვინც მას უმასპინძლებდა და, რა ეთქვა მათზე? კარგის სათქმელად საქორთო მეტი ცოდნა და დივიკურება, ხოლო ავისათვის მოსაზრება სულ უფიქო რეპორტიორსაც ვყოფა... დაიხ, ჩვენ ჩამოვრჩით ცილიზაციას;

არ გვყავს სუტინიორები, არც შინატიკისტები, არც აფრიკული საქმოსნები და ა.შ. და, ნარმოთგინეთ: თუმცა ასეთი ჩამორჩენილობა შეიძლება ჩვენი გზების სპილენძის საუკუნის ადამიანთა მსგავსად, მაგრამ ამაზე როდი ვნუხვართ, ეფიქრობთ რა, რომ არაა საქორთო შევითვისოთ ის ნაგვიტ, რასაც ზოგიერთი პროგრესის უნოდებს, არამედ ვცდებით ევროპული ცივილიზაციიდან ამოვარჩოთ როგორც მარგალიტი, ლიტერატურისა და ხელოვნების თვალსაჩინო ნაწარმოებები, თვალუური ვადვენოთ აღმოჩენის მცენიერებაში, ერთი სიტყვით ვღებულობთ მხოლოდ იმას, რაც სახარებლოდ და გამოსავლენლოდ მიგვანია ცხოვრებასა და საზოგადოებისათვის. ასე ყოველგვარი ემოკობის გარეშე ვცხოვრობთ, და ბატონ ლორენცს რომ უფრო ღრმად ჩაუხედა ქართველი ერის ცხოვრებაში, გაიგებდა, რომ ამ ხალხს, რომელიც მან ასე აბუჭა და იადგო, აქვს ბრწყინვალე ისტორიული წარსული, რომ ქართველები რაინდები არიან, რომელნიც მონაწილეობდნენ ჯვაროსნულ დამპყრობებში, რომ ისინი თხუთმეტე საუკუნის განმავლობაში ხმალამოლებული იდგნენ კავკასიის კარიბჭესთან არა იმისათვის, რომ შეჭრილიყვნენ სხვის ქალაქში და რომ დაეობათ სხვის დოვლათი, არამედ იმისათვის, რომ დაეცვათ სამშობლო, ქრისტიანული კულტურა და მშვიდობიანი ცხოვრება; გაიგებდა აგრეთვე, რომ ქართველებს აქვთ მთლიანი მნიშვნელობის უმდიდრესი ეპიკური ლიტერატურა, რომ ქართველ მეფეებს და ხალხს იგრანტაში გენიალური სიბრძნისა და არარეველბერიუ გმირობის ადამიანთა სახეებია და ასე შემდეგ და ასე შემდეგ... შეიძლება კიდევ ბევრის თქმა, მაგრამ ვასაოცარი გმირობის და დიდების

ნარსული ფურცლები ამ ხალხის სიხლითა და ცრემლებით განბანილი არ შეიძლება დაეცოს ერთ საგაზეთო სტატიამ, ანდა კი ღირს მარგალიტების ფრქვევა... ეს ნერილი აგრეთვე მარვაშიძემ გამოაქვეყნა რუსულ გაზეთში «Знамя труда» (1911 წ., № 146).

გ. მარვაშიძის ამ საოცარმა მახვილმა პოლემიკურმა ნერილა დიდი გამოხმაურება გამოიწვია იმდროინდელ მიწინავე ქართველ საზოგადო მოღვაწეთა შორის.

მოკვყავს თვალსაჩინო მოღვაწის ანტონ ფურცელაძის პირადი ნერილი გ. მარვაშიძისადმი (რომელიც ანტონ ფურცელაძის ოჯახში იყო შემორჩენილი):

უბრწყინვალესო თავადო
გიორგი მიხეილის ძე!

მე დიდი ხანია გიცნობთ, როგორც ჩვენი ბედკრული ქვეყნის ერთგულს და გულით მოყვარულს პირს. ვიცნობ თქვენს ნიჭსაც. ახლა ხომ თქვენმა ნერილმა, რომელიც დაიბეჭდა «Знамя труда»-ში, 1911 წ., № 146, უფრო დამარწმუნა თქვენი ქვეყნის სიყვარულსა და მწერლობით ნიჭში...

დაახ ცხარე არის ეს ნერილი, არის გულის სიღრმეადა ამოსული და „ნაღველი ამონაწები“ - კალმით დანერილი. ბევრს ხანწუხარო ფიქრს აღვიძებს ეს თქვენი ნერილი ყველა ქართველი შვიტვლის გულში. ბევრს დარდება პშლის და იქ, სადაც სხვა ძალა არ არის თავის პატრონობისა, უნდა კალმით მაინც ეაცნობდეთ ქვეყნის ჩვენს უსამართლო სასჯელს, ჩვენს ჩაგვარს, ჩვენს ქვეყნის გამოხალმებას. ამ მხრივ თქვენი ნერილი არის უფბარი, არის ძლიერი, არის სიმართლით საესე; არის ღრმად ჩაბეჭდილი გონებით დანერილი. სანატრელია, რომ მაგ ნერილმა მიაღწიოს გერმანელთა შეგნებული ხალხის ყურამდის ნემცივურ გაზეთის ფურცლებიდან და აცნობოს რა ხშირია, ხშირად თვით უგანათლებულეს ხალხშიაც, ათასი მარლატანობა და რა ხშირია, რომ ამ მარლატანებს უსმენენ განათლებული ერი.

გულითა და სულით მადლობას გწირავთ ამ შესანიშნავი და საგულსხმიერო ნერილისათვის

თქვენი ღრმად პატივცემული ძეგლი მოღვაწე

ანტონ ფურცელაძე.

ასეთივე ამაღლებული გრძობით არის დანერილი მისი ნერილი „სოციალიზმი საქართველოში“, რომელიც 1917 წ. გაზეთ „საქართველოში“ დაიბეჭდა, სადაც გიორგი მარვაშიძე დიდი იმედით შემყურებს რუსეთის რევოლუციას, რომელიც მის სამშობლოს მოუტანს თავისუფლებას. მართალია ჩვენს სამშობლოს ივერიახ, - ამბობს გიორგი მარვაშიძე, - ყოველგვარი დიდი კულტურული განცემა გამოსულია, მაგრამ ჩვენი ნარსული ისეთ ეპოქაშია, რომ დაგვებნა ბუნებრივი ევოლუციის შარა და კაიონი... უკულმართად დატრიალდა ერის არსება, შემოსული მტრები არ გვაძლევენ სამშველს და ხალხი დაიღალა... ენა გაღარიბდა, ზნეობა ნაკლებია, ქონება, შეძლება დაკარგვით, რაინდობა და პატიოსნება განუადგეთ... ამ დროს, როდესაც შეგნებული ნაწილი ივერთა დაკ-

უნული ხალხისა, ხელთგულდაკრეფილად დასაფლავებ თვის დაიწვებული, დაგანებული დიდებისა, დღეს უცრეად გაისმა შმა სიმართლისა და თავისუფლებისა! დაკრა საქართველომ ნალარა, დაჰკვილა ვაჟა, ვაჟა!

ამ საკითხთან დაკავშირებით საისტერესო ცნობას გვანდის გიორგი მარვაშიძის დის შეილიშვილი მიმა დადიანია, ემიგრაციაში დანერილი თავის შვიტვებში იგი წერს: „1917 წლის 8 მარტს გაერეულია ხმა, რომ ნიკოლოზ მეორე გადაედა ტახტიდან და პეტროგრად-მოსკოვი რევოლუცია შექნეარებს. მაშინ ნოსიონი ბრძანდებოდა ბაბუა გიორგი მარვაშიძე. მაშაქემი [კოკ დადიანი, გ. მარვაშიძის დის შეილი, თლ.] თავის მოგონებაში წერს: „სუნაკიდან დაბრუნებულმა შევედი ბიძა გიორგის ოთახში და მოვახსენე სუნაკში გაგონილი ამბავი რევოლუციის შესახებ. ეს მოხუცებულთა კაცია ნამოქირა ადგილიდან, ნელში გახსნორდა, პირველი გადაინერა და დინჯად წარმოსთქვა: მადღვარს გნირაუ უფლო, რომ ჩემი ქვეყნის დამშობის დამხობას მომხანარო“, „ბაბუა გიორგი, - დასძენს მიმა დადიანი, - „ისეთი ქართველი პატრონიტი იყო, რომ ის აფხაზეთს არ გულისხმობდა, არამედ იგი გულისხმობდა მთელს საქართველოს, როდესაც სთქვა „ჩემი ქვეყნის დამშობლის დამხობას მომხანარო“ (მის. დადიანის მოგონებები, ინახება ბ. დადიანის საოჯახო არქივში). სისარული, ნადარევი იყო, საბუნდუროდ გიორგი მარვაშიძე ვერ მოესწრო იმას, თუ რა უბედურება მოუტანა ამ „დამხობამ“ მის სამშობლოს - მის ხალხს, ახლობლებს და შთამომავლობას. საისტერესოა კიდევ გ. მარვაშიძის ერთი პუბლიცისტური ნერილი „ქართული ენის გარემო“, სადაც იგი ეხება ქართული მართლწერის საკითხებს. იცავს ქართული სალიტერატურო ენის სინწინდეს და ილაშქრებს უცხო სიტყვების და ტერმინების ნინაალმდეგ, რომელიც ასე ქარბად შემოიჭრა ქართულ მწერლობაში და იხილავს კიდევ ბევრ. საგულისხმო საკითხს, რომელიც ქართულ მწერლობას ეხება.

მრავალმხრივი შემოქმედის გ. მარვაშიძის ყურადღების ცენტრში იყო, როგორც აღვნიშნეთ, ყველა საქართველო საკითხი, რომელიც ეხებოდა ჩვენი ხალხის კულტურას, მის აწმყოსა და მომავალს. საგულისხმოა, რომ მისი ყურადღების გარეშე არ დარჩენილა სომეხი ხალხის ინტერესიც.

სომეხ-სოციალისტური დემოკრატიული გაზეთი „საქარ“-ის კორესპონდენტს მადლიერების გრძობით აღვნიშნავს, რომ 1904 წ. გიორგი მარვაშიძე გამოვიდა აფხაზეთში მცხოვრებს სომეხთა დასაცავად - იმ რეპაქციული ელემენტების ნინაალმდეგ, ვინც მძიმე პირობებს უქმნიდა მათ, გახეთის კორესპონდენტს აღვნიშნავდა, რომ ეს ფაქტი ნინაწია ქართველი ხალხის კეთილგანწყობისა სომეხი მგობრებისადმი (გაზ. „საქართველი“, 1916 წ., № 43).

არ შეიძლება ყურადღება არ შევაჩუროთ გ. მარვაშიძის ნერილებზე, რომელიც ეხება იმდროინდელ სასტენო ხელკონებას. მისი 15 თეატრალური სტატია, რომელიც „ივერიაში“

„როლის აკვაპლავა ნალკობივით ჩვენი ქვეყანა“

მარო მაყაშვილის, ბასსენება

გავიხსენოთ ერთი ხანმოკლე ცხოვრების ამბავი და ამისად კვლავად ისიც, რომ ამწყო ნარსულისგანაა შობილი. გავიხსენოთ ერთი განსაკუთრებული სიკვდილი, რომლის მიზეზი, ერთის მხრივ, სოციალ-დემოკრატიის (როგორც მენშევიკური, ისე ბოლშევიკური) ბეჭდით აღბეჭდილი საქართველო იყო და, მეორეს მხრივ, ის სულიერება, პიროვნება და ინდივიდს რომ აქვს, განუძიარებელი, უნიკალური, რომელსაც ზოგჯერ მომაკვდინებლად დაუპირისპირდება მწარე და გარდაუვალი რეალობა და ის საბედისწერო შემთხვევები, ასეთი მწარე რეალობის დროს დიდად, ათასგზის, ათი ათასგზის რომ მრავლდება.

„მარო მაყაშვილის დღიურის“ ბოლოსიტყვაობაში მიხი უმცროსი დაი მარიამ (სუგუბა) მაყაშვილი წერს: „ეკლავფერი უეცრად მოხდა, როცა 1921 წლის თებერვალში საქართველოს რუსეთის მე-11 არმია შემოსეა და მის თავისუფლებას დაემუქრა, უნივერსიტეტის რექტორმა ივანე ჯავახიშვილმა სტუდენტობას საბრძოლველად მოუწოდა...“

მამის თურმე, მაროზე აერაჯიოთარმა მუდარამ, რჩევამ ვერ გაჭრა... მეც უნდა იყვე, სადაც სისხლი და ცრემლია თიანამეაშულითა. 17 თებერვლი იგი ჩვენერა ნითელ ჯვარში მონყალენის დად. იმავე დღეს ნაიდა სანიტარულ რაზმთან ერთად კოჯრის ფრონტზე. 19 თებერვალს, საღამოს, მის გვერდით ვამსქადარმა ყუმბარამ არც კი დააცალა უკანასკნელი საღამო ეთქვა სამშობლოთა და მშობლებისთვის“.

ის ყუმბარა, ცხადია, რაღაც მოვლენათა, იმ მოვლენათა შედეგია, ნარსულში რომ ხდებოდა და შაროსდროინდელ ამყოში გასკდა და ვასაოცარი ეს არის, იგი თავის დღიურში ბავშვური გულწრფელობით გარკვეულნილად მიანიშნებს იმ მოვლენათა მღერევი მოწვევის წარმოშობას, საიდანაც იმა 1921 წლის თებერვალი, როდესაც „ყუმბარა გასკდა“ „ერეკლეტი რაზმე დავკლუე. მართალია, შენც სხვა გზა არ გქონდა, მაგრამ რუსს რად მიგვეცი, იმიტომ რომ თთელი ჩვენი სიცოცხლე ვიტანჯოთ, რათ? რა დაგიძევა საბრალე ერმა, ღმერთო!“

მარო მაყაშვილის დღიური მცირე მოცულობისაა, ანდა რა ტომეულების დაწერა უნდა მოესწრო 20 წლის ასულს, მაგრამ მაინც კარგად ეხვადეთ, რა ლამაზი და მშენიერი სამყარო დაინგრა იმის გამო, რომ ჩვენი ქვეყანა აქამა მხენელთა, დაღმა მბარავითა“ საჯალზე იყო შემდგარი. სრულად საპირისპირო იმ საჯალისა, დავით აღმაშენებელმა რომ ნახა და სახელმწიფოთა და ერის წინამე უდგენსი პასუხისმგებლობით გამოქველულმა, მთელი თავისი ცხოვრება, პირადი გრძობები ქვეყნის კეთი-

ლდღეობას ანაცვალა, დაამარცხა უამრავი მტერი და საქართველო აღმშენებლობის გზაზე დააყენა. იმ დროსა და თავის დროს შორის თავისდაუნებურად პარალელს რომ გავკლებს, მარო მაყაშვილი ასეთ სიტყვებს დაწერს: „ოპ, თამარ, თამარ, სად არის შენი ბრწყინვალე დრო ან შენი დავით აღმაშენებელი“.

ის ლამაზი და მშენიერი სამყარო კი ასეთი იყო: „დღეი ძილის შემდეგ ამოყო მზემ თავი, თვალები დაისრისა, ზარმაცად გამმოხედა დედამინას და გაიფიქრა: „ნეტა რას აკეთებენ იქ, დიდი ხანია, არ ზამიხდენია“. დედამინამ იგრძნო სითბო და ნელ-ნელა გადაიხადა თავისი თბილი საბანი, აწუხუნდნენ რუები, ადღედნენ ხეები, მოუთხლდა ელოდნენ თავიანთ კეკლუც კაბებს, ცამაც გადაიფარა ცისფერი სარტყელი, გაციოხლდა ბუნება და გააციოხლდა სულდგმულიც“.

მაღლა ზეცა ცისფერი სარტყელით დაშვენებული, მაგრამ დაბლა ქართული მინარუსის რექითა და რუსის რექითად უფხვამშვენებელ თვისტომთაგან იავარქმნილი და საქართველოს, ქართველი ერის შესაძლებლობა და პოტენციალი მრუზე და დამანგრეველ დინებასაა მიტეული. სწორედ ამ დინებამ გაიტაცა მარო მაყაშვილი და ჩვენს ქვეყანას შემოიწვეულ რაღაც აბსურდის ბომონის სისხლით მოთხრელ საკრთხელების ძირას მიავად. ქვემოთ მოყვანილი ყმანვილქალის ხელით დაწერილი ეს სიტყვები გვაშინობს ამ ბომონის აბსურდულობასა და დაუნყოფილობას. „... შენც გაუცინა კვლავ გაღვიძებულ დედამინას. სოფლები ახმავდნენ. ყველა ჩქარობდა ნას-უღიყო ყანაზედ და მოეთიხნა პური... ამ ფუსფუსში ბერეს ცრემლი ადგებოდა თვალბზე. რა ამბავი იყო? აი, რა: მუშახელი გამოილია, რამდენმა ყმანელიმა ბიჭმა შესწირა თავი მამულს და რამდენი სხვა ქვეყანაში იყო და თავისი სამშობლო გასაუბედურებლად დაუგდო. ამ ომმა ბოლო მოსალა მუშაობასა და ბედნიერებასაც. რამდენმა დედამ ცრემლებით ვავზანმა თავისი შვილი სასიკვდილოთ, რამდენმა დედამ ლაშქეში ლოცვამ და ტირილში გაატარა. საბრალე არსებანი ვაზარდეს რა წავლებით და ეხლა რა დღე დადავდა. ნუთო მკაცროვის შესწირა დედამ შვილი. სამშობლო, საქართველო აღარ იყო, მტერი სამშობლოს კი არ აწუხებდა, სამშობლოს უცხო პატრონს, როდესაც მტერი უნდა მოეგერიებინა და საბრალე ქართველი წახდა. სად არის სამართალი“.

ბავშვობის ხანა, სიყმანვილე მხოლოდ იმიტომ არ არის წმინდა, რომ ის ადამიანის, პიროვნების განთიადია, არამედ იმიტომაც, ვერ კიდევ იმდენადაა მიუშმლაერებელი, რომ თავის

ქვეყანას, იმის წარსულს, იმის აწმყოს ისე ზედავს, როგორც არის, ანუ შემზარითება მისთვის არ არის დაგმანული ცრუ სიტყვებით, რეალობის მიმართ შემზარავად ახიბტროული მითებით, რომელთა მუხუვებაც საქართველოს ორსამსახურეონთან და უახლეს ისტორიაშიც დახლუპველი შეიქნა: მარო მყაყაშვილის დროინდელი დედა არ ჰგავდა „უწინდელ“ ქართველ დედას, ვინც სიხარულით აგზავნიდა შვილს მამულის დასაცავად, რადგან იმ „უწინდელ“ დროს -

„თუ ამიწვრილით მტრის უჯარსა, შვილი არც კი მოვჯონებდი, რალა შვირბად, თუ მტრისას გაქვლტახ გავჯონებდი. გულიდამ ეკლის ხალტას მამინის მიყოფიონებდი“.

მარო მყაყაშვილი ვაჟა-ფშაველას მსგავსადვე ასე ფიქრობდა. უწინდელი დრო ყველაფრის მიუხედავად იმით იყო კარგი, რომ „კისურს უღელი არ ჰქონდა. ოპ, მონობა რა ცუდი ყოფილა... რუსეთმა, რაც კარგი გვქონდა, ჩვენი კულტურა სულ დასცა და ახალიც არაფერი შემოიტანა ენის გარდა. ამისთანა მფრეველი რომ ლმურთს არ გაეჩინა, უფრო კარგი იქნებოდა. ეს მეტად ცუდი იყო გლეხებისთვის, რომლებსაც თავს დაადგნენ და ტყავს აძრობდნენ. ამ რუსობამ განუხეიცი კი გააფუჭა და სინდისი დაუკარგა, ნაშუკიც. ეხლა თავისუფლება გამოვაცხადეთ, კვლავ დამოუკიდებლები ვართ. ამისდა მიუხედავად, გლეხი სულით და ხორციით დედაც, დაავინჯდა რწმენაც და პატრიონებაც. იმის მაგივრად, რომ ყველანი ერთად იდგნენ ამ მონობისგან განსათავისუფლებლად, აქ გლეხი გამბედავდა, თავის მომძე ქართველსა სკლასს. საზღვარი არ არის. ადამიანი დაიღუპა, გაფუჭდა. აი, რუსობამ რა შედეგი მოუტანა ჩვენი ერს. ნუთუ დადგება ის დრო, როგორც ძალბუღარად აუტყერებს გულს, ლმურთი, მალე, მალე მოვიდეს ის დღე... და მაინც, რა განსაოცარია, სოციალ-დემოკრატიის ხსენით შეპყრობილ ქვეყანაში ჯერ კიდევ სულ ყმანდელქალის ამოთქმული სიტყვები, რომლებიც გვამცნობს ოცნებას ძველებურად აძგერებელი გულზე, აქ ოცნება და ნატურა თანაბრადეა გადმოკრული, იქნებ როგორმე შეეცივალოთ, იქნებ საბოლოოდ არ შეიმუხროს ის ძაფები, რომლებიც ასე თუ ისე გვაკავშირებს იმ ნათელ ეპოქასთან, როდესაც ქართველმა ხალხმა თავად, მოყვარე-მტერის გარეშე შეძლო ქვეყნის გამილიანება, გამარჯვების მოპოვება და აღმშენებლობა-განვითარება. რადგან ადამიანიშვილი (როგორც თავისი ბალღურიად შეურყვნელი გუმანით მიხედავარია ამ დღიურის ავტორი), უპირველეს ყოვლისა, თავისი ერისა და სამშობლოს პირმშობა და თუ ნებისთ თუ უნებლიეთ, უარს ამბობს ამ პირმშობობაზე ამ რაღაცის სიბეცით არის მიმძღაერებული, იმის ქვეყანას ვერა და ვერ მოეულება და განწირული შეიქნება.

მართლაც, 1921 წლის თებერვალში საქართველო განწირული შეიქნა... იმითაც, რომ ქვეყანამ ვერ შეძლო მარო მყაყაშვილის და სხვა

მართალ უდანაშაულოთა და ღირსეულობის ოცხლის დაცვა, მიუხედავად იმისა, რომ „ყოველი სოციალისტის ლაპარაკში ეხლა ნაციონალურ-მატრიტული კლემენტაც შეიპარა“.

უკვე აღებულია რალაც მომაკედიანებელი ინერცია, რომლის გამოც სათანადო წინააღმდეგობა ვერ გაუწიეს მტერს, ისეთი, როგორც XX ს. 20-იან წლებში - პოლონელებმა, ხოლო 30-იანი წლების ბოლოს - ფინელებმა.

ქვეყნის მომავალს თითქოსდა სასიკეთო პირო უწინდა, 1919 წელს, თებერვალში - „15 ამ თვეს არჩევნები იყო დამფუძნებელი კრებისა. სოც. დემ. ძალიან ბევრნი გავიდნენ. შერე ჩე 2 ეროვნ. დემოკრ. და სხვა. დიდი ამბები იყო ქუჩებში. ბოლშევიკები დაფრინავდნენ პარტი, ავტომობილები დასრიალებდნენ და ნომრებს ყრიდნენ. ყველა ჩქარობდა, ხმა მიეცა იმ პარტიისათვის, რომელიც მოსწონდა... მთელი ერი მგონი წაპარტიად დაიყო. ახა რა იქნება, რა გამოვა“.

როგორც ვხედავთ, ჯერ კიდევ მაშინ იყო შესაძლებელი სამართლიანი, გაუყალბებელი არჩევნების ჩატარება, მაშინ ჯერ კიდევ არ არსებობდა თანამედრობის უცილობლად მოპოვების მანიით შეპყრობილი პოპო სოვეტიკუსი, დიდი და მცირე მასშტაბის პოლიტიკური ნარკომანები, რომელთათვის ხელისუფლების სადავეების შეანარჩუნება ცხოვრების მიზანი და არა ქვეყნის წინსვლა და განვითარება.

ის ზედითი ინერცია, რომელმაც შემდეგ პოპო სოვეტიკუსი შვა, ასეთი იყო - ყველამ იგარძნო, რომ საქართველოში სოციალისტობა შეუძლებელია. მაგრამ სოციალისტებს არ უნდათ, რომ სხვებმა ჩააჭუმონ ისინი და მაინც მაგ პარტიას აღმერთებენ. არ რა ხდება ეხლა საქართველოში?

მაშინაც, როგორც ახლა, შემზარავი სიღუბტიერ იყო გამეფებული, მაგრამ იმდროინდელი სოციალ-დემოკრატები სულ ახალი მოსხლეი იყვნენ ქვეყნის სათავეში, როგორც დავინახეთ, სამართლიანი არჩევნების გზით. ძალიან უჭირდა ხალხს, თავად მყაყაშვილის ცხოვრებინადაც ეს კარგად ჩანს: „თითქმის არსად არ დავდივარ... ფეხდასტელები მენახება“. და კიდევ: „ამისთანა ძვირობაში შეუძლებელია ავად გახდომა. მამა ჯერ ნუნუს ავადმყოფობით იტანჯება და შერე ძალიან ბევრი დახარჯვით. საშინელი ფასებია ნაშლებზე. მამამ სიტვა: უკანასკნელი ფულს დავხარჯავ, ოღონდ თქვენ კარგად მყავდეთო. საბრლო კაცმა რა დაუშავა ქვეყანას, იღბალმა რად უმტყუნა? რატომ მისი ცხოვრება ბედნიერი არ გახდა, სულ უბედობა და უღიბობა... ხვალ ახალი წელია... ლმერთო, ეს წელინადი გააბეჭდირე და მრავალი სიკეთე მოუტანე შენ გატანჯულ ერს“.

იმ დროსაც იყვნენ განდიდებული და განსუქებული, არა მარტო საკუთარი ქონების გამრავლების მსურველნი. მრუდე იდეალებითა და მრუდე სულერებით აღბეჭდილებიც, რომლებსაც ქვეყნის დამოუკიდებლობა და წინსვლა გულზე არ ხანტებოდათ, საკუთარი კეთილდღეობა და ზეობა იყო მათთვის მთავარი. ოცი წლის მაროს ეს კარგად შეუნიშნავს:

„მიხსიანა ადამიანი, რომელიც საკუთარ ინტერესებზე ფიქრობს, წერილშია. მისი შეხედულება უმნიშვნელო არის. ის სხვას არაფერს მოუტანს სასარგებლოს. ის ადამიანი, რომელიც ცხოვრობს სხვებისთვის, ის მესმის. მე არც ასეთი ვარ, არც — ისეთი. მაგრამ იქნება გავხდე... ბევრს უკონია, რომ ბედნიერება ფულშია. მეც ევრე მგონია, მაგრამ ამ ფულის დახარჯვა თავისზედ კი არა, არა, ამ ფულით შეიძლება სხვას მოუტარო ბედნიერება და მამის თითონაც იქნები ბედნიერი“.

მაშინაც ისევე, ალბათ, როგორც დღეს, ნატროლობდენ — აღმერთ, რად დამამდე ქალად: ქალი უბედური რაღაც საგანია კაცების აზრით, მაგრამ მაინც მინდობდ ვყოფილიყავი მძლავრ და ქჷუიან კაცად, კაცს უფრო ეხერხება ყველაფერი, ვიდრე ქალს“. მაშინაც, როგორც დღეს, შეინიშნებოდა (უფრო სწორად, გარკვეული სულიერებისა და მოვლენებისა და კვალად ვერ გამოჩენილიყო, ისევე, როგორც დღეს, იმდროინდელ ხელისუფალთა წიაღში) მძლავრი და ქჷვიანი კაცის დეფიციტი. მაშინდელი ქვეყნის მესაქუნი მარქსისტული მითებით იყვნენ გაბრუებულნი და ამის გამო ჰქონდათ დაკარგული საძლიერე და ქჷუა, მოკლებულნი იყვნენ იმ უნარს, რომელიც აუცილებელია დამოუკიდებელი სახელმწიფოს ხელისუფლებისთვის; განა ჩვენს დღევანდელი ქვეყნის ყოფაც ამას არ გვიჩვენებს, რომ რაღაც მითებით სახელმწიფოს მართვა დამლუპველია და შეუძლებელი, და თუ ამ 90-იან წლებში საქართველოს ტერიტორიულ წგრეებს გავითვალისწინებთ, ამ მხრივ დიდად აჯობებს მარო მაცაშვილისდროინდელ მენშევიკებს.

მარო მაცაშვილის სამშობლოს სიყვარული და თავჯანსიყვამ იმდენად ბუნებრივი და ნიშნადა, სულაც არ დაუკარგავს სხვა ერის კულტურის პატივისცემა. მისი დღიურის იმ ფურცელზე, რომელიც 30 იანუარისთვითა დათარიღებული, ასეთი სიტყვებია მოყვანილი: „გუშინ მესამედ ვიყავი „ეუკგენი ონიგინზე“. კიდევ ოცჯერ შემიძლიან წაყოფ“.

ადამიანის ცხოვრების უპირველესი ნიშანი თუ ნიშნები იმითაა წარმოჩენილი, რასაც სიცოცხლის არსს, აზრს ეძახიან. ნიკოლოზ ბრათაშვილს ეს თვისება ასე დიდებულად აქვს გამოცხადებული:

„მაინც რა არის ჩვენი ყოფა, წუთისოფელი, თუ არა ოდენ საწყალო აღუესებელი“.

სწორედ ამ „საწყალოს“ აღმსებები სიცოცხლის აზრია. მთელი დარგია ეს ფსიქოლოგიისა და კარგადაა ცნობილი, ამ საწყალოს სიცოცხლე იმდენად გაუსაძლისო ხდება ზოგჯერ ადამიანისთვის, რომ თავს იკლავს, ხოლო ძალიან ხშირად „საწყალოს აღუესებლობა“ პიროვნების გადავრეკებითა და დეგრადაციით თავიერდება. ალბერტ აინშტაინის მიხედვით, „ადამიანი, რომელიც თავის ცხოვრებას უაზროდ თვლის, არა მარტო უბედურია, სულიერადაც გამოუსადეგარია ცხოვრებისთვის“. კაცის საწყალოს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი აღმსებება სამშობლო და მისი სიყვარული. ამ სიყ-

ვარულის ქვეშარტიც გამოხატულებამაა საწყალო უნარზე ლეინითა და არცაა საცეს სიტყვებით ტრიალის დროს წარმოქმნილი სიტყვები, არამედ ადამიანის ის მოგეშარებობა და მოქმედება, რომელიც სამშობლოს სასიკეთოდაა მიმართული. გნებავთ, სულ ჩვეულებრივი, ყოველდღიური საქმიანობა და გნებავთ ექსტრემალურ წუთებში თავგანწირვა და მსხვერპლად მისვლა. აი ისე, მარო მაცაშვილმა რომ გვიჩვენა იმ ორელ 1921 წელს, ხილო ჩვენს დროს კი გია აბესამენ და აფხაზეთის ბრძოლების ბევრმა ქართველმა გვირმა.

მარო მაცაშვილი კარგად შეიშინაეს. აბერს არაფერს წარმოადგენს ადამიანი. იგი ხეილივით ხარობს, მხოლოდ უფრო მეტი სარგებლობა მოაქვს მით, რომ ის აზროვნებს და მოქმედებს, დანარჩენით კი ისიც იბადება, იკვებება და ბოლოს, როგორც ყველა, ხმება და ეს ყველაფერი იქცევა არაფრათ და ამ არაფერზე ისევ მისი მწვაესი მადობადა და ასეა... სწორედ აქ შველის ადამიანიშვილის სიცოცხლის ნათელი ორიენტრები. სამშობლოს სიყვარული ამ ნათელი ორიენტრებიდან ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია. მარო მაცაშვილის დროს, სოციალ-დემოკრატიის მითებისა და იდეების ზეობის, პირველობის მოუხედავად, სამშობლოს სიყვარული უმნიშვნელოვანესია. პატრიოტული სულიერსკვებება ბევრად სჭარბობს ამ ჩვენს დროს გამეფებულ ეროვნულ ნიშლიშმა და აპათიას.

ზოგჯერ ჩვენს აღზვეებულ მოქალაქეს, ჩვენს თანამედროვეს, რომლებიც ამავე დროს, ტკინებებით იმართებიან, გნებავთ ჯერ კიდევ საბჭოური ხანის დროინდელი მითებით, გნებავთ იმ მითებით, ფსევდო და არა ქვეშარტი უმნიშვნელო რომ არის გავრეხული და ჩვენს ჯერ კიდევ ფეხაუდგმულ სახელმწიფოს მშენებლობას ასე ბედიდად დაუტყობია, შიშით გული გაუსკვებოდათ ასეთი სურათის ხილვისას, იმწუთასვე დაიწყებდნენ ლაფისა და რაღაც ამარუხნი იარღლებას მინებებას, ლე-არსდას წამებვას: „როცა ხანაწინა თავსარ უახლოვდით, მუსიკის ხმა მოგვესმა. დაეინახეთ ქართული ჯარი ქართული დროშით მიმავალი მცხეთაში... დაუდგეთ შუა გზაში და ჯარი რომ მოგვიახლოვდა, ყველას დაეურვიეთ პატარ-პატარა თიგულები და მერე თავზე ვაშის ძახილით გადვავაყრეთ. ჯარი შედგა და ქართული სიმღერა დასძახებ... მერე ჯარს უკან მარშით გაყვევით, ხალხი გვიყურებდა და უკან მოგედგებ ცქერით“.

შიშოდ დროა, მარო მაცაშვილის თავზე უკვე აღმართულია დამოკლეს მახვილი (რუსის ზარბაზანი), მთელი ის ორი-სამი საუკუნე სულ მალა-მალა რომ მიიწვედა და არ გამოიწნდა ის ძალა, რომელიც შეარერებდა იმ მახვილის აღმსახლას. ჩვენი ქვეყნისთვის საბედისწერო მორვეი უკვე კარგა ხანია აიშვურა, ასევე, კარგა ხანია აღერულია იმ ზემოთ ხსენებული ძალის არ გამოჩენის გამო და ის მორვეი სულ უფრო და უფრო სწრაფი და ომობქარი ხდება. მისი ზატკი და გრუხუნი სულ უფრო და უფრო გვამცნობს სისხლის წვიმების, ავბედითი ფაშის დადგომას, ამ ფაშმა მრავალი უდანაშაულო სი-

ცოცხლე უნდა შეინიროს და არა იმითი, თავიანთი სიბუნებითა და სირვევით ხელი რომ შეწყუვეს იმ შავბნელი მორევის წარმოქმნას, მისთვის მრუდე და ყოვლისნამღეკავი სადინარის გამართვას — „მდგომარეობა უცვლელია, დენიკინი ჯარით არც ახლოდება, არც მიდის. კრებები გაუთავებელია. ამ დღეებში მოიხილხა ცია მოხდებაო. ოპ! როდის უნდა ამოვიხსნეთო თავისუფლად. როდის გავედგება ხალკოკით ჩვენი ქვეყანა, რათ უნდოიართ ჩვენ სხვებს, დაგაჩაებონ თაიო, ჩვენც ვგრძნობთ, ესუნთქავთ, ვქეპრობთ. ადამიანზე უარესი არაფერი არ არის. ის ყველა მხეცზე მხეცია და მისი განხრახება აუცილებელი“.

„მისი“ უკვე ვიცით, ვინც არის, დაახლოებით, იმას სახელი არ სჭირდება, თუმცა კი დაბადებულია და დადის კიდევაც, ფეხადგმულია, „მისი“ აუცილებელი განზრახვა უნდა აღსრულდეს კიდევ ამიტომაც, პატრიოტული სული სრულად ამ ასულშია გაკბადებული და არა იმითში, ვინც მოვალენი და მონადებულნი უნდა ყოფილიყვნენ ამ გრძნობით, ამ სულთ ემართათ ქვეყანა, ვისაც სრულად უნდა წარმოიჭინა და გზა გაეკვალა აი, ამისთვის: „ქართველი ური მხნე და გულადი არის, არავის დაანებებს თავის სამშობლოს, სამშობლოსადმი სიყვარული უდიდებია, სხვა ყველა გრძნობაზე მაღლა სივას. შეებრძოლება მტერს სისხლის უკანასკნელ წვეთამდის. შეებრძოლება და ან სიკვდილი, ან გამარჯვება. აი, დევიზი ქართველი ერისა“.

მაგრამ მწარე რეალობა ის შეიქნა, რომ სოციალ-დემოკრატიულ და იმით მერე ბოლშევიკურ საქართველოში შემზარავად, ამაოდ დაიღვარა ზღვა სისხლი. მარო მყაყაშვილის ამ ხილვას თუ ხილვებს ბოლო უნდა მოვდებოდა, განხორციელება არ ენერა, განხორციელება ენერა იმ განხრახვას აუცილებელს, რომელმაც უღეთოდ დაამოკლა მისი წუთისოფელი და საერთოდაც უღეთოდგი დამოკლებულიყო ის დრო-ფაშიც, კედარ გაივრცო სრულ გამარჯვებამდე, ანუ შეურყეველი, ნაუხილნაეი სახელმწიფოებრივი სულიერების დაბრუნებამდე. ჩვენი ისტორიული შეცნიერება კი გვაძნობს, ჩვენ გექონდა ისეთი სულიერება, რომელმაც მრავალ განსაცდელს გაგაძალბინა და ავად თუ კარგად (უნდა ვთქვათ, ავად უფრო) დღემდე მოგვიყვანა.

დაგვიანებული დღე 26 მაისი 1919 წ., — ნერს მარო მყაყაშვილი იმ დროს, როდესაც იყო რაღაც იმედი, უფრო სწორად, რაღაც ბუნდი, მაცდუნებელი, მოუხელთებელი იმედის ნატა-

მალი, — საქართველოს დამოუკიდებლობის ერთი წლის გამოცხადება. დღე თითქოს თანაუგრძნობდა ზეიმს. დილიდან საღამომდის მზე უხვად ახაჩურქვებდა დედამიწას სხვიმოსილი ისრებით. ქართველი ერი ბედნიერი იყო და დემურთიც, მზის გარშემო რამდენიმე საათის განმავლობაში ცისარტყელა იყო“.

მარო მყაყაშვილის დღიურში მრავალჯგონის ნახსენებია მზე. მზე და მისი ქვეყანა იყო სათაყვანებელი. სამშობლოს ნათელი წარსულისა და აწმყის შორის განფხვტილობა ძალზემა ბედუქულმართი დროება მოიტანა, დაირქვა სულიერი მთლიანობა, გზაგები გაუჩნდა საუქუნების ნიაღვი ჩაყრილ საძირკველს, ნგრევა და მსხვერვეა მოჰყვა ამას, თითქოსდა ქართული ზღაპრების გველმასაად გარდასახულმა ამ დროებამ უამრავი მსხვერპლი მოითხოვა. მარო მყაყაშვილი ამ უამრავთაგან ერთ-ერთი იყო, ოღონდ ამ თავისი დღიურის მეშვეობით დაგვიტოვა არა მარტო თავისი, იმ უამრავთა სავარაუდო ფიჭრები და გრძნობები, იფუმალი, მქრქალი არილით დაქრული, ისეთით, მოჩუხჩუხე წყარო რომ გვაჩვენებს თავის ზედაპირზე.

მარო მყაყაშვილის თავგანწირვა, სისპეტაკე, ბავშური, მართალი ხედვა, ნათელი ოცნებით მფეთქავი გული გვაძნობს, ბევრი რამ უღუქთოდ შეგვეძალა, მაგრამ მაინც უნდა გვეკაროდეს, რომ მომავალში, სულ ახლო მომავალში აღარ განმეორდება ოდინდელი შეცდომები. მრავალი წლის დაგვიანებით მისი ოცნება სორცს შეისხამს: „ოქება სხვები ამას ვერ ხედავენ, მაგრამ ისეთი გრძნობა მაქვს, რომ სრულად ელირსება ამ ბედმაე ურს თავისუფლება...“

აქ ციტატი უნდა გაუნყიტოთ და მცირე კომენტარი მოვიშველიოთ, დღეს ჩვენ გვინდა განთავისუფლება წარსულის იმ ლექსისგან, რომელმაც შეგვიმუსხრა ნათელი ორენტირები, შერყვნა ჩვენი ზნეობა, მძიმე დალი დაასვა ჩვენს სულიერებას. ამ ლექსის მძოაერობამ შვა ის სიცარიელე, რომელიც შეივსო გამრუდებული, საეჭვო, დამლუპველი ღირებულებებით... განვაგრძოთ ციტირება ამ, ასე უფროოდ და ტრაგიკულად (ჩვენი ქვეყნის ტრაგედიასთან რომ სრულიად შეიქნა წილნაყარი) ნასული ასულის სიტყვების და ამით გაეასრულოთ ეს წერილი: ... მაშინ იქნება მისთვის აუნერული ბუნდინერება. ყოველი ადამიანი მას აღტაცებით მიეგვება, როგორც მშობელს. მაშინ მზეც მზიარულად გაანათებს და გაათბობს არეს და მთავრეც გაანათებს ძველ კვალს, რომელიც სიპართლისკენ მიდის“.

საქართველო და რუსეთის ეკონომიკის ურთიერთობის ისტორიულად

XX ს. I ნახევარი

1801 წელს რუსეთის მიერ საქართველოს ანექსიის შედეგად მოხდა ქართველი ხალხის არა მხოლოდ პოლიტიკური, არამედ სულიერ-ეკლესიური დამოუკიდებლობის დაკარგვა. 1811 წლის 30 ივნისს იმპერატორმა ალექსანდრე I-მა თითბმეტსაფურსოვანი საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობა (ავტოკეფალია) გააუქმა, იგი საეგზარქოსოდ აქცია და რუსეთის უნმინდესი სინოდის სასულიერო ხელისუფლებას დაუმორჩილა. 1817 წლიდან 1917 წლამდე, ე.წ. მთელი ერთი საუკუნის მანძილზე საქართველოს ეკლესიას სათავეში ედგნენ რუსი ეგზარქოსები, რომელთა უმრავლესობა პათოლოგიურად სძულდა ქართველი ხალხი და მისი რელიგია, თუმცა რუსეთშიაც სახელმწიფო რელიგიას მართლმადიდებელი ქრისტიანობა წარმოადგენდა.

ქართველი ხალხის პროგრესული ნაწილი ინტელიგენცია და სამღვდელთა არასოფლად შერჩეული საკუთარი ეკლესიის თვითმწყობის დაკარგვის ფაქტს და ყოველგვარი შესაძლებელი საშუალებით ებრძოდა მას. ეს ბრძოლა განსაკუთრებით 1908 წლის მოვლენებთან დაკავშირებით განვადდა, რის შედეგად ნიკოლოზ II იძულებული გახდა, 1906 წლის აგვისტოში, საქართველოს ეკლესიის საკითხების გადაწყვეტად საქციელური კომისია (წინა სათაბითრო) კი შეექმნა, სადაც ავტოკეფალიის აღდგენას მომხრეებზე უფრო მეტი მონაწილეობა უნდა ჰქონოდა. ეგრეც ამ კომისიამ და ეგრეც უნმ. სინოდისადმი ქართველი სამღვდელთა არაერთმა მიმართავს თავისი ვერ უშველა. მხოლოდ 1917 წლის თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის მიერ მეფის ხელისუფლების დამხობამ შექმნა ხელსაყრელი პირობები საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღსადგენად, რომელიც საზემოდ გამოცხადდა 1917 წლის 12 მაისს.

მოუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სამღვდელთა ავტოკეფალიის აღდგენის პირველსავე დღეს საყოველთაოდ განაცხადა, რომ ქართული ეკლესია თავის წმიდათა წმიდა მიწიდან ისახავს ემსახურის საკლესიო კეთილდღეობას და რუს და ქართველ ხალხთა შორის მჭირი კავშირის შემდგომ განმტკიცებას, ურთიერთობისა და მორწმუნეთა სინდისის პატივისცემის ნიადაგზე, ავტოკეფალიის გამოცხადებამ რუსეთის რეჟიმულ წრეებში აშკარა უკმაყოფილება და გაბორბლება გამოიწვია. მართალია, რუსეთის დროებითმა მთავრობამ 1917 წლის 27 მარტს სიტყვიერად სცნო ეს აქტი, მაგრამ იმავე დროს ყველაფერი გააკეთა იმისათვის, რომ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია განსახლებულიყო ერთგულად და არა ტერორული პრინციპით, ე.წ. საქართველოს ეკლესიის იურისდიქცია გავრცელებულიყო მხოლოდ ქართველებზე და არა საქართველოში მცხოვრებ სხვა მართლმადიდებელ ქრისტიანე-

ბზე. რუსეთის მთავრობამ თავისი აშკარა ზენოლით აიძულა საქართველოს ეკლესიის ხელმძღვანელობა ამ დათმობაზე ნასულიყო.

საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის გამოცხადებამ აფორიაქა თბილისში მცხოვრებ და მოღვაწე რუსთა ერთი ნაწილი. 1917 წლის 27 მარტს ეგზარქოს პლატონთან შედგარუსი სამღვდელთა და ერისკაცთა წარმომადგენლობის კომიტეტის სხდომა, რომელმაც მიიღო ასეთი დადგენილება: „ეცნობის უნმ. სინოდს შემდეგი: რადგანაც საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გამოცხადება შესრულებულია ფაქტია, ხოლო ჩვენთვის შეუძლებელია საქართველოს საკათოლიკოსოში შესვლა, ვმუადგომლობთ უნმ. სინოდის წინაშე – დაარსდეს ამირკავკასიის საეგზარქოსო, უნმ. სინოდისადმი დაქვემდებარებული, რომლის შემადგენლობაშიც უნდა შევიდეს ყველა რუსული სამრევლო, აგრეთვე ამირკავკასიაში მცხოვრებ სხვა ეროვნებათა მართლმადიდებლებიც, უკეთესი იქნება მოსოვრებზე.“

1917 წლის მაისში, თბილისში შედგარკავკასიაში მოსახლარუს მორწმუნეთა საეკლესიო კრება, რომელმაც ასევე მიიღო ანტიავტოკეფალური რეზოლუცია.

1917 წლის 14 ივლისს უნმ. სინოდმა გამოცხადროგებია წესები კავკასიაში რუსული მართლმადიდებელი ეკლესიის მოწყობისათვის, რომლითაც დანსდა რუსული სამიტროპოლიტო კათედრა თბილისში, რაც, თავის მხრივ, აშკარად უწინააღმდეგობდა I მსოფლიო საეკლესიო კრების VIII კანონს, რომელიც ამბობს: „რათა არ იყვნენ ორი ეპისკოპოსი ერთსა ქალაქსა შინა.“

საქართველოს ეკლესიას მისი ავტოკეფალიის აღდგენის შემდეგაც არ გაუწვევტია კავშირი რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიასთან. ამასზე ნათლად მითითებებს 1917 წლის I აგვისტოს საქართველოს ეკლესიის დელეგაციის მიღება უნმ. სინოდში. ამ სინოდისადმი ქართული დელეგაციის მისალმებაში ნათქვამი იყო, რომ ამირედან ორივე მონათესავე სარწმუნოებითაც და სულიერ მისწრაფებით ეკლესიანი იცხოვრებენ ერთადანხმობით, მჭიდრო კავშირისა და ერთმანეთისადმი სიყვარულით, რათა ერთ გულითა, თუმცა არა ერთთა ენითა, აღდებდნენ ყოველდღეობაში ერთსა და იდითა მშვენიერსა სახელსა და ძისა და წმიდისა სულისა. ქრისტე არა ჩვენს შორის.“

უნმ. სინოდის სახელით საქართველოს დელეგაციას მისალმა ფინლანდიის არქივისკოპოსი სურგი, რომელმაც შემდეგი თქვა: „უნმ. სინოდი ევერებდა ღმრის (და მტკიცედ სახობს ამას), რათა ერთმორწმუნე ქართველმა ხალხმა თავისი რელიგიური-პოლიტიკური ცხოვრების ახალ პირობებში შპირის წყაროთი ახალი ღმრისა თავისი სულიერი განვითარებისა და ქრისტეს ჭეშ-

მარიტების დღე — მუდამ დაიცვისათვის. არ არის საჭირო მოვარდობა, რომ რუსულ ეკლესიურ შეგნებას არსობდეს არ ეუცხოებოდა აზრი, რათა საქართველოს ეკლესიის დაბრუნებოდა თავისი წინანდელი ნაწილობა და თუ ეს აზრი ამ წინაშედის ვერ პოვოლობდა განაარსებდა, ეს მიერერება სხვაგვარ, ჩვენგან დამოუკიდებელ მიზნებს. მით უფრო დიდი სიხარული ახლა საერთო თავისუფლების განსაზღვრების დღეებში რუსული საეკლესიო შეგნება მზად არის მისხალხის თქვენი დიდი ხნის ნატვრის აღსრულებას... ვიმედოვნებთ, რომ ზოგიერთი გაუგებრობა ამ საქმეში, მოგვარდება... რომ შევძლებთ გამოენახოთ გზა ურთიერთი გაგებისათვის, რათა მომავალში ჩვენმა ორმა ერთმორჩილად, საეკლესიო აღთქმითა შინა სარწმუნო ხალხმა შეძლების მშვიდობიანი ცხოვრება მხარისმხარ მიცემით და თვითველი შეუდგეს თავისი დანიშნულების შესრულებას ჩვენ ყოველთა საცხოვრებლათ და ღვთის სადღებლად.

მიუხედავად სინოდის თავმჯდომარის ასეთი კეთილშინაობრივი სიტყვებისა, სრულიად რუსეთის საეკლესიო კრებაზე (1917 წ.) სადაც სხვა საკითხებთან ერთად საქართველოს ეკლესიის საკითხიც უნდა განხილულიყო, ქართველთა დელეგაციის წინაშე არ ყოფილა, მაგრამ ქართველთა მღვდელმთავრებმა მიიღეს გადაწყვეტილება მისალოცი დეკლარაციის სინოდის ობერ-პროკურორსა და დროებითი მთავრობის წევრ კარტაშვილს, რომელსაც ეთხოვა გადაეცა კრებისათვის საქართველოს ეკლესიის სახელით, ქრისტეს მიერ მშური საღამო და სურვილი ნაყოფიერებისა მის წინამძებარე უდიდეს საღმრთოებელ მუშაობაში.⁶

სრულიად რუსეთის საეკლესიო კრებას განხილვის შემთხვევაშიც არ შეეძლო დადებითად გადაწყვიტა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის საკითხი, რამდენადაც რუსი მღვდელმთავრების პასუხები ამ პრობლემის თაობაზე წინასწარ დაგზავნილ შეკითხვებზე უბედესად უარყოფითი იყო, ზოგიერთი მათგანი კი მოითხოვდა ავტოკეფალიის ქართველი სამღვდელთა დაპატიმრებასაც კი.

მოუხედავად იმისა, რომ ქართველი სამღვდელთა ყოველწლიურად ცდილობდა რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიასთან არ გაენწყვიტა საქმიანი და კეთილშინაობრივი ურთიერთობა, მისმა ხელმძღვანელობამ მიტროპოლიტ ტინონის სახელით 1917 წლის 29 სექტემბერს საეკლესიო ეპისტოლე გამოუგზავნა საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქ კირილ II-ს, რომელშიც იგი საქართველოს ეკლესიის მესვეურებს ბრალს სდებდა იმისა, რომ მათ თითქოსდა, დაარღვიეს კანონიკური მიმართება მართლმადიდებელ რუსულ ეკლესიასთან და არ დაუბრუნებდნენ დროებითი მთავრობის გადაწყვეტილებას საქართველოს ეკლესიის თაობაზე, რითაც შეწყვიტეს ყოველწივი კანონიკური ურთიერთობა რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიასთან.

მიტროპოლიტ ტინონის ეპისტოლეით გამოცხადდა, რომ საუკუნეების განმავლობაში ავტოკეფალიის მქონე საქართველოს ეკლესიას, რომელსაც სრულიად ოკაინონიკურად, მსოფლიო საეკლესიო კრებების დადგენილებების სანაწილდევლოდ, რუსეთის უმაღლესმა

საერო და სასულიერო ხელისუფლებამ მისი უკიდებლობა წაართვა, თითქოსდა, უკიდებლობა მისი პატივითა და ნებართვის გარეშე აღედგინა თავისი თვითმყოფობა, როგორც ხშირად ხდებოდა ზოლზე სხვა ხალხებთან რუსეთის მიმართებაში, დამნაშავე გამოდიოდა დაზარალებულის ბრალმძებლად.

ამრიგად, რუსეთის უმაღლესმა სასულიერო უწყებამ უარყო საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიური უფლება. უნდა სინოდმა არაბრძოლველი ქრისტიანებისათვის შექმნა ამირაკეკელიის სამიტროპოლიტო ეპარქია. აღნიშნული დადგენილება საქართველოს ეკლესიის მესვეურებმა ანტიკანონიკურად მიიჩნიეს და მტკიცე პროტესტი განაცხადეს.

მიტროპოლიტ ტინონის მღვდელთა პატრიარქად იქნა არჩეული და აღსადგინებელი (1917 წ. 4-5 ნოემბერს) მან საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისადმი ძირითადად უნდა სინოდის პოზიცია შეინარჩუნა, რაც გამოიხატა მის ეპისტოლეში საქართველოს ეპისკოპოსების მიმართ. ამ ეპისტოლეში ასტროლიტო დაქტები წარმოადგენილია არასწორად და გამოტანილია სრულიად საქართველოს პირველი საეკლესიო კრების (1917 წ.) ძირითადი დადგენილებები — ავტოკეფალიის აღდგენის სანაწილდევლო დასკვნა. ცხადია, ეს რუსეთის საეკლესიო კრების აზრიც იყო.⁷

ამ ეპისტოლეზე ვრცელი და არგუმენტირებული პასუხი გასცა სრულიად საქართველოს მაშინდელმა კათალიკოს-პატრიარქმა ლეონიდემ.⁸

რუსეთის ეკლესიის უარყოფითი დამოკიდებულება საქართველოს ეკლესიასადმი თავის განმარტებულმა პოლიტიკამ აღმოსავლეთის საპატრიარქოთა პოზიციებში, რომლებიც არ ცდილობდნენ აღედგინათ საქმიანი და მეგობრული კავშირი საქართველოს ეკლესიასთან, რის გამოც ამ უკანასკნელის საერთაშორისო მდგომარეობა არასახარბილო იყო. ასე, მაგალითად, 1928 წლისათვის დაწინაურებული იყო VIII მსოფლიო საეკლესიო კრების მოწვევა მისმა ინიციატორებმა ამ კრებაზე საქართველოს ეკლესიის დელეგაცია არ მიიწვიეს იმის საბაბით, რომ ამ ეკლესიამ ავტოკეფალია თითქოსდა არა კანონიკური გზით მიიღო, როდესაც ის რუსეთის ეკლესიის გამოეყო. ამკარად სწამდა, რომ აღმოსავლეთის საპატრიარქებს საქართველოს ეკლესიის გამო არ უნდოდათ ისეთი ძლიერი ეკლესიის მომდგრება, როგორც რუსეთის ეკლესია იყო.

VIII მსოფლიო საეკლესიო კრებაზე საქართველოს ეკლესიის წარმომადგენლობის გამო საქართველოს საეკლესიო საბჭომ თვითონ მიმართა კონსტანტინოპოლის ყოველდღე უწინაშეს პატრიარქს მშური ეპისტოლეით, რომელშიც გამოთქმული იყო იმედი, რომ „პატარა ერის ეკლესიური ინტერესები მხვედრალად არ შეენიერებოდა დიდი ერის ეკლესიურ მეგობრობასა და კეთილგანწყობას და მართლმადიდებელი ეკლესიების საქეთმპრობელები აღადგენდნენ საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიასთან ძველ ურთიერთობას, ე.ი. როგორც სუფევდა მათ შორის XIX ს-ს დასაწყისამდე“⁹

მაგრამ ამ მიმართებაზე მათი ადრესატის არავითარი რეაგირება არ მოხდარა. რუსეთის ეკლესიასთან არასახარბილო უსიამოვნების

თავიდან აცილებს მიზნით, აღმოსავლეთის პატრიარქები კვლავ უგულვებელყოფდნენ საქართველოს ეკლესიის კანონიერ მოთხოვნებს და მის მიმართ კვლავაც გულგრილი რჩებოდნენ. ასე გრძელდებოდა 1943 წლამდე.

ცნობილია, რომ 1944 წელს კომუნისტური პარტია და საბჭოთა ხელისუფლების დამოკიდებულმა რელიგიისა და ეკლესიის მიმართ საგრძნობლად შეიცვალა, ის უფრო რბილი და ლიბერალური გახდა, რაც გამოწვეული იყო რიგი მიზეზებით: 1. ომის მსვლელობაში წარმოშობილი უმძიმესი მატერიალური და სულიერი ვითარებით, რამაც ხელი შეუწყო დროებით დათრგუნული და მიტოვებული რელიგიური გრძნობების გამოცხადებას; 2. ეკლესიების ლიბერალიზმით არსებული რეჟიმის მიმართ და მათი პატრიოტიზმით, რომელიც კეთილშეიშვებულ გავლენას ახდენდა ფაშისმის აგრესიის წინააღმდეგ მებრძოლ ადამიანებზე; 3. საერთაშორისო ურთიერთობის სარბიელზე სხვა კუთრის ავტორიტეტის შემდეგმი განმტკიცების საქაროებით.

დოკუმენტური მასალებით შეკვიდრება, რომ სწორედ პირადად კალისტინის ინიციატივით აღსდგა 1943 წლის სექტემბერში რუსეთის პატრიარქის თანამდებობა. 14 სექტემბერს სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა კალისტრატემ დეკემბით მიულოცა რუსეთის პატრიარქს არჩევა და იმედს გამოთქრა, რომ რუსეთისა და საქართველოს ეკლესიები „როგორც დები ერთად იცხოვრებენ კეთილი თანხმობით, სულიერი ერთიანობითა და ურთიერთშეყარულით და თითოეული მათგანი შეიწირულებს თავის მოვალეობას ღვთისა და ჩვენი დიდი სამშობლის წინაშე.“

ეს მილოცვა პატრიარქმა სერგიმ მიიღო დიდი გულითადობით და 21 სექტემბერს საპალესო დეკემბით საქართველოს ეკლესიის მწყემსმთავარს აცნობა, რომ თბილისში მისი დაეალებით ჩავა სტავროპოლის ეპისკოპოსი ანტონი, რუსეთისა და საქართველოს ეკლესიის ურთიერთობის მოგვარების მიზნით. ეპ. ანტონის წამოსვლის 25 ოქტომბერს, 31 ოქტომბერს სიონის საკათედრო ტაძარში კათალიკოს-პატრიარქმა კალისტრატემ ეპ. ანტონის თანამხიარველობით აღასრულა საღმრთო ლიტურგია. ამ აქტით აღსდგა ურთიერთობა აღნიშნულ ეკლესიებს შორის. კათალიკოს-პატრიარქმა კალისტრატეს აზრით, ამ აქტით „საქართველოს მორწმუნე (და არა მარტო მორწმუნე) ერს ჩამოშორდა დიდი და მძლავრი არამეგობრულად განწყობილი ორგანიზაცია.“

საქართველოსა და რუსეთის ეკლესიებს შორის წორმალური ურთიერთობის აღდგენის საქმეში კათალიკოს-პატრიარქ კალისტრატეს ღვაწლი ეპ. ანტონმა წირვის დროს სიონის ეკლესიაში წარმოქმნილ თავის სიტყვაში სვე დაბასხათა: „თქვენ, თქვენი უმნიშვნელობაზე, ჩვენი პატრიარქის სახელზე გამოგზავნილი დეკემბით პირველმა გაუწოდეთ ხელი მას მჭირი ურთიერთობისა: თქვენ ინებეთ გამოგეთქათა სურვილი იმისა, რომ ორი მართლმადიდებელი ეკლესია ძველებურად იყვნენ ერთმანეთთან შევიდობასა და თანხმობაში. ამიტომ ქება და დიდება თქვენ.“

საქართველოში ეპ. ანტონის ვიზიტის შედეგების შესახებ მოხსენება უნს. სინოდის სხდომაში დიდი გულიანკურად მოხსინა. სხდომაზე

პატრიარქმა აღნიშნა, რომ „საქართველოში ეკლესიის მხრიდან წინათაც იყო მცდელობები რუსეთის ეკლესიასთან მერგებისა, მაგრამ ამ მცდელობას რუსეთის ეკლესიის ხელმძღვანელობის მხრივ უდგებია არ მიუყლია.“

სინოდმა ამასთან დაკავშირებით თავის სხდომის რეზოლუციაში (სრულწოდებულ ოპრედელენიემ) აღნიშნა, რომ რუსეთის იმპერიაში საქართველოს და უკონდა არავითარი ავტონომია და ამის გამო მის ეკლესიას არ შეიძლებოდა უკონდა დამოუკიდებლობა ანუ ავტოკეფალია, მაგრამ ამჟამად ის არის სხრ. კავშირში გაერთიანებულ დამოუკიდებელ რესპუბლიკა და ამიტომაც უფილია, რომ მის ეკლესიას უკონდებს ავტოკეფალია. ამის საფუძველზე 1943 წლის 19 ნოემბერს უნს. სინოდმა საჭურბლო განმარტებში (დადგენილებაში - გრ.) ჩანერა, რომ საქართველოსა და რუსეთის ეკლესიებს შორის მეგობრული კავშირი აღდგენილია. ამის შესახებ სინოდმა უნდა ეცნობებია მართლმადიდებელი რუსული საზღვარგარეთული სამრევლოებისათვის; საქართველოს პატრიარქს საქართველოში არსებული რუსული სამრევლოები უნდა მიეღო თავისი მსრუსელების სვემ, მათთვის რუსული ნეს-ჩვეულებების შენარჩუნებით; საქართველოს საპატრიარქოს გადაეცა ზრუნვა სომხეთში არსებულ მართლმადიდებელ ეკლესიებზე.“ სინოდმა ასევე მიიღო დადგენილება, რომ საქართველოს და რუსეთის ეკლესიებს შორის კავშირის აღდგენის შესახებ დაეუნყებინათ სხვა საპატრიარქოებს.

სრულიად რუსეთის პატრიარქი სერგი თავის წერილში კათალიკოს პატრიარქ კალისტრატესადმი ხაზს უსვამდა ამ გაკემობას, რომ რუსეთის ეკლესიის უმნიშვნელობა სინოდმა სცნო საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია საქართველოს რესპუბლიკის მთელ ტერიტორიაზე და იქ არსებული რუსული სამრევლოები გადამდგა მის შემადგენლობაში. ამასთანვე პატრიარქმა სერგიმ საეკლესიო მიზნითვა გავუზავნა საქართველოში მცხოვრებ მართლმადიდებელ რუსებს, რომელშიც ჩაატეამია, რომ საქართველოს და რუსეთის ეკლესიებს შორის მეგობრობის აღდგენა არის დიდი საქმე, რომ ამის შემდეგ რუსმა მორწმუნეებმა საქართველოში თავი უნდა იგრძნონ ისე, როგორც ღვთის ქვეშარქ სახლში.“

1943 წლის 21 ნოემბერს პატრიარქმა სერგიმ საღვთო ლიტურგიაზე თავის კათედრალურ ტაძარში წარმოქმნილ ჰადაგებაში რუს მორწმუნეებს ამცნო „სახსიარულო ამბავი საქართველოს და რუსეთის ეკლესიების მერგებაზე და აღედგინა ლოცვა სხვა პატრიარქების სახელებთან ერთად საქართველოს პატრიარქის სახელზეც.“

ამრიგად, 25-წლიანი უსიამოვნო დუმბილი ზემოაღნიშნულ ეკლესიებს შორის დიდრალა და წორმალური საქმიანი და მეგობრული ურთიერთობა დაამყარა, რამაც ხელი შეუწყო, უპირველეს ყოვლისა, წდომის აღდგენასა და ურთიერთპატივისცემის განმტკიცებას ქართველ და რუს მართლმადიდებელ მორწმუნეთა შორის, ასევე საქართველოს ეკლესიის ურთიერთობის მოგვარებას სხვა მართლმადიდებელ საპატრიარქოებთან.

საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის

ოფიციალურად ცნობის შედეგად რუსული მხარე ზოგჯერ იწინააღმდეგებოდა „თვითნებობით“ განაცხადებულ, საქართველოს ეკლესიის თვითმყოფობას სათანადოდ „ვერ“ თუ „არ“ აფასებდა და არ იცავდა სრული თანასწორობის პრინციპებს, რაც სხვადასხვა ფორმით ვლინდებოდა. ამასი თვით სამთავრობო ინსტიტუტებიც სცოდნენ.

1943 წლის 21 ოქტომბერს სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოსთან დაარსდა რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის საქმეთა საბჭო, რომლის რწმუნებულის თანამდებობა შეიქმნა საქართველოს სსრ სახკომსაბჭოსთან, რაც უწინდა იმის საფუძველს, რომ საქართველოს ეკლესიის საქმეებში მარეულო რუსული ეკლესიის ხელმძღვანელობა. ამის თაობაზე 9 თებერვალს სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი კ. ცინცაძე „სამახსოვრო წერილს“ უგზავნიდა რუსული მართლმადიდებელი ეკლესიის საქმეთა საბჭოს თავმჯდომარეს გ. კარაშვსს, რომელშიც აღნიშნავს, რომ „საქართველოს ავტოკეფალური ეკლესია ფაქტურად იმყოფება რუსული მართლმადიდებელი ეკლესიის საქმეთა საბჭოს მმართველობის ქვეშ, რომ არ წარმოიქმნას შთაბეჭდილება, რომ საქართველოს ეკლესია ამით ექვემდებარება თანაბარუფლებიან რუსულ ეკლესიას, ვითოვთ აღძრათ შეამდგომლობა იმის თაობაზე, რომ საბჭოს ტიტულატურა შეიცვალოს შემადგენარად: „რუსეთისა და საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საქმეთა საბჭო“.¹

კათალიკოს-პატრიარქის სამართლიანი მოთხოვნა, ეტყობა არავინ ყურად არ იღო, რის გამოც ოთხი თვით შემდეგ იგი რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის საქმეთა საბჭოს რწმუნებულს საქართველოში კ. ჭადაგიშვილს შეხსენებას უგზავნის იმის თაობაზე, რომ მან ჯერ კიდევ

1944 წლის 27 მაისს საქართველოს საბჭოთა კავშირში წინაშე დააყენა საკითხი, რომ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საქმეთა საბჭო შექმნილიყო ცალკე ან სსრ კავშირის სახკომსაბჭოსთან დაარსებულიყო „რუსეთისა და საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიების საქმეთა საბჭო“, თორემ დიდმპყრობელობით აწრებიდა გატყუებული პირნი, რომელნიც ვერ ურიგდებინან „ახიურ“ ზნე-ჩვეულებათა შემცველ ეკლესიის დამოუკიდებლობას, მოიპოვებინან ბლომად არამაც თუ ჩვენში (და კავშირის სხვა „ქოხილებში“), არამედ თვით მოსკოვის საპატრიარქო კანცელარიამიც“. ამის მაგალითად კათალიკოს-პატრიარქს მოაქვს საპატრიარქოდან მიღებული ერთი დოკუმენტი — Указ святейшего патриарха и святейшего синода Патриарху Калкстрату, ასეთი დარღვებითა თანდართვით: «Вашему Преосвященству (ორივე თვის წინათ მიუღო მსოფლიოს გამოუცხადეს ყურები Святтейшим и блаженным каганско-патриарх-ის წერა ბექტვით) надлежит через благочинных дать указание настоятелям церквей» და სხვ.²

პატრიარქი ამასთანავე იქვე აღნიშნავდა თავის მიმართვაში, რომ „ეკალი ამოსვლისთანავე უნდა ამოუარდეს ძირიანად“.

ზემოთ აღნიშნული საკითხის მოგვარება საკმაოდ დიდხანს გაჭიანურდა, მხოლოდ 1947 წლის სექტემბერში გაუქმდა სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოსთან არსებული რუსული მართლმადიდებელი ეკლესიის საქმეთა საბჭოს რწმუნებულის თანამდებობა საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსთან და დაარსდა ამ საბჭოსთან საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის საქმეთა რწმუნებულის თანამდებობა. ამით ფორმალურად და აღმინისტრაციულად მოგვარებულ იქნა საქართველოსა და რუსეთის ეკლესიის თანასწორუფლებიანობის პრინციპული პრობლემა.

ლიტერატურა:

1. გ. როგავა, „რელიგია და ეკლესია საქართველოში (1801-1917 6.5.)“, 1998.
2. საქ. ცსსა, ფ. 1487, ს. 5, ფურც. 17.
3. Послание Святейшего Леониды Католикоса-Патриарха всея Грузии к Святейшему Тихону Патриарху Московскому и всея России, 1920.
4. «Церковные ведомости», 1917, № 30.
5. „ლეონიდეს ეპისტოლე“, გვ. 70.
6. იქვე, გვ. 73.
7. «Петроградские ведомости», 1917, № 103.
8. «Всероссийский церковно-общественный вестник», 1917, № 99.
9. «Церковные ведомости», 1918, № 3-4, с. 13-18.
10. 5. შაპუაშვილი, „საქართველოს ეკლესია ორ მსოფლიო ომს შუა“.
11. „ლეონიდეს ეპისტოლე“, გვ. 74.
12. კ. ეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტი, კ. ცინცაძის ფონდი, იმ. აგრეთვე 5. შაპუაშვილის „კმ. ცინცაძის ცხოვრება და მეცნიერული მემკვიდრეობა“, „მრავალთავე“ XIII, გვ. 105.
13. საქართველოს უახლესი ისტორიის სახელმწიფო ცენტრალური არქივი (შემდეგში სუიცია) ფ. 1879, ანან. 1, ს. 2. ფურც. 12.
14. იქვე, ფურც. 13.
15. იქვე, ფურც. 21.
16. იქვე, ფურც. 14.
17. იქვე, ფურც. 25.
18. იქვე, ფურც. 26.
19. იქვე, ფურც. 78.
20. იქვე, ფურც. 149.

აღზილის დელასთან დაბრუნება

სამხარაულო შეპირება-დღეობების არსი და ორგანიზაცია

დადგა უბი, როცა თითოეულმა ჩვენ-განმა უნდა გავიხსენოთ და გავაცნობიეროთ, როგორც დიდი ილია ბრძანებდა — რანი ვიყავით, რანი ვართ და რანი ვიქნებით, ვინ ვართ და საიდან მოვდივართ, სადაა ჩვენი ფესვი (ლენინბურთი გამოთქმა რომ ვიხმაროთ, „ინჩხვი“), სად ფეთქავს წინაპართა ადგილის დედის გული...

ანდა ფეთქავს კი? იქნებ მამა-პაპათა ფესვი ხმება და ადგილის დედის გული ჩერდება... იქნებ ვწყდებით ჩვენს მას-აზრდობებელ გარემოს? ვიდრე გამოუსწორებლად გვიან არ არის, ჩავუფიქრდეთ დღევანდელ ყოფას. ცალ-ცალკე ვერა, საშველს მხოლოდ ერთად ვიპოვით. სწორედ ამიტომ საქართველოში ჯერ კიდევ საბჭოთა ხელისუფლების წლებში დაიწყო რეგიონალური საქველმოქმედო საზოგადოებების ჩამოყალიბება, მიუხედავად იმისა, რომ მაშინდელი ოფიციალი ამ ეროვნულ საქმეს არ სწყალობდა. ერთ-ერთი პირველი საქველმოქმედო საზოგადოება „რაჭა“ 1989 წელს შეიქმნა. ამ მოძრაობის პარალელურად გვარების შეკრებაც დაიწყო. გვართა და სახელთა (ოჯახთა, კომლთა) გაერთიანებანი ქვეყნის საერთო შეჭირებების ფაშს საკუთარი თავისა და სამშობლოს გადარჩენის მიზნით ძველთაგანვე ყალიბდებოდა. აქ ერთიანდებოდა პირადი და სახელმწიფოებრივი ინტერესები, რაც პიროვნებისა და ერის თანაარსებობის ფენომენის ხდებოდა. ამ ფენომენის გააქტიურება, მიზანმიმართული წარმართვა შინაურ და ვარეშე მტრის მუხანათობას წარმატებით სძლედა, სწორედ ამით საქართველოს სამშვიდობოს გადადოდა.

მრავალთაგან ერთ დამახასიათებელ მაგალითს მოვიყვან: XVIII საუკუნის შუახანებში ჩვენს ქვეყანას მორიგი ძნელებდობის უმძიმესი პერიოდი დაუდგა. 1453 წელს მამაშაღის მოძღვრებით აღფრთოვანებულმა ოსმალებმა ბიზანტიის იმპერია დაამხეს, კონსტანტინოპოლი აიღეს და საქართველო კულტურულ მსოფლიოს მოწყვიტეს. XVI საუკუნიდან თურქეთის სამხედრო სახელმწიფომ ქართული მიწების გამიზნული მიტაცება დაიწყო. მიწის ვერაგული რეფორმით (მაშულს მხოლოდ მართლმორწმუნე სუნიტი

უნდა ფლობდეს) თავისი მამულის ვერ და-მთობი ქართველობა გაიამაჰმადიანეს, ე.ი. გაათურქეს და საკუთარ სამშობლოს მტრად შემოუსიეს. გაჩაღდა თანამომხებეთ ვაჭრობა — ავებდითი „ჭყვეთა სყიდვა“ და მახლობელი აღმოსავლეთის ბაზრები ქართველი მოწებით აივსო. ქართველი ერი გაინირა. ამ დამღუპველ პროცესს ჯერ ირანი, ხოლო შემდეგ რუსეთი გეგმაზომიერად უწყობდნენ ხელს. საქართველოს მოსპობით მძლავრ, მტაცებელ მეზობლებს საკუთარი აგრესიული ზრახვების განხორციელება სურდათ. ხსნა არსაიდან ჩანდა, მხოლოდ შინა-განი ძალისხმევით შეიძლებოდა გადაარჩენა. ერის სასიცოცხლო ძალები იზრტიებოდა, მაგრამ საქართველოს ღმერთმა ერუკლე მეორე და სოლომონ პირველი მოუვლინა. მათ შეუძლებელი შეძლეს — ქართველობა თვითგადარჩენისთვის დარაზმეს.

1752 წელს 17 წლის სოლომონი იმერეთის სამეფო ტახტზე ავიდა (1752-1784 წ.წ.). ყმან-ვილ-მეფეს გულწრფელად სწყუროდა სამეფო ოსმალებისგან გაენთავისუფლებინა, დიდებულთა პარაში ალექვეთა და ტყვეთა სყიდვა მოესპო, მოსახლეობის ყოფაცხოვრება გაეუმჯობესებინა და სულთქრება აემბლებინა, მაგრამ მას სულისმოთქმა არ აცალეს, საკუთარი ბაბუა ლევან აბაშიძე და როსტომ რაჭის ერისთავი აუჯანყდნენ და მყისვე ტახტიდან ჩამოაგდეს. მეფე შინაგანად არ ვარყვია, საკუთარ თავში შოვა ძალა, პატრიოტულად განწყობილი ახალგაზრდობა შემოიკრიბა და ტახტი დაიბრუნა. მტრის თავხედობით განამებული და მოლაღატეთაფების მკრეხელობით აღმუ-ოთებული მოსახლეობა მეფის ირგვლივ დაირაზმა. ასეთნაირად დაიწყო იმერეთში ფიცის კაცთა მოძრაობა. ლორთქიფანიძეები, მესხები, ავალიანები, იოსელიანები, დოღობერიძეები, ყიფიანები, ქორქაშვილები, იაშვილები, უგრეხელიძეები, გრიგალაშვილები, ჭაბუკიანები და სხვები ერთმანეთს ფიცით შეკრნენ და სოლომონ პირველის პირისპირ ქვეშ გაერთიანდნენ, რათა მეფეს თურქები გაეძევებინა, ადამიანებით სამარცხენო ვაჭრობა მოესპო და ქვეყნის ასალორძინებელი რეფორმები გაე-ტარებინა.

ყოველი წლის 15 მაისს ფიცის კაცები სათანადო სახეიμο მსვლელობით წმინდა მუხების ქვეშ იკრიბებოდნენ და მეფისა და ქვეყნის ერთგულებაზე სახეიმო ფიცს დებდნენ, ბოლოს რიტუალურ სუფრას შლიდნენ, ღვინის მადლით და მგზნებარე საღვებრძოლოებით ფიცს ერთხელ კიდევ განამტკიცებდნენ.

წმინდობლივია, რომ 15 მაისს მეფისა და სამშობლოსთვის თავის ჯანრივის მიზნით ფიცის დასადებად ყველა წოდების ქაბუკები მოდიოდნენ, ვისაც კი 15 წელი შეუსრულდებოდა, უფროსებს კი წინა წლებში ჰქონდათ მიღებული ფიცი. მაგრამ შთამაგონებელ სიტყვებს და ლოცვას მიიღო იმეორებდნენ.

ფიცის კაცთა თითოეული სახლი მეფის ციხე-სიმაგრე იყო, თან ტადრის სათნობით და მრავალაღიანობით შემოსილი. ვინც იქ თავს შეაფარებდა, მეფისაგან უსათუოდ სამართალს მიიღებდა. ყოველ ფიცის კაცს მეფე უსმენდა და ენდობოდა.

ფიცის კაცთა ლაშქრის სარდლობის პატივი ლორთქიფანიძეებს ჰქონდათ მინიჭებული. პირველი დამახებისთანავე ფიცის კაცები საომრად გამოდიოდნენ, თავდა-აზნაურთაგან — ქუდზე კაცი, გლეხებისგან — კომლზე კაცი, რათა გუთინისდედანი და მევენახეები ნაკლებად დაზარალებულიყვნენ...

რაც უფრო შეძლებული იყვნენ ფიცის კაცები, მით უფრო უკეთ იყვნენ შეჭურვილნი. მუზარად-ჩაჩენ-ჯაჭვის პურანგში ჩამსხდარი დარახტულ-თორისან მერნებს მოაგლეგებდნენ. თითოეულ გვარს თავის ბავრყა-ბაირალი და დროშა მოჰქონდა, ბუკნალარას არიხებდნენ და ომახიანი მხედრული სიძლერები ზეცას წვდებოდა.

ფიცის კაცები ფიცხელ ომში სასწაულებს ახდენდნენ. მეფეს განუყრელად ახლდნენ და მისი საიმედო მცველნი, ერთგული გვარდიელები იყვნენ, ნამდვილი რაინდები. ერის მოლატატებს, სამშობლოს გამყიდველებს, რენეგატებს რისხვად ევლინებოდნენ. კაიყმათა ეს მოდგმა მარადჯამს იქ იმყოფებოდა, სადაც მეფეს, მრავალტანჯულ მამულს სჭირდებოდა. „მამაცი ვითარცა უბოროტნი“, თავგანწირულნი, სამშობლოს გადარჩენისთვის სიცოცხლეს არ ზოგავდნენ... ათასმა ფიცის კაცმა სოლომონ მეფეს სული მოათქმევინა და მისი სასიკადალო წინაპრის დაეთი აღმამებლის მსგავსად, დიდ-დიდი საქვეყნო საქმეების გაკეთების შესაძლებლობა მისცა.

ერი დემორალისებული და დაბეჩავებული იყო. საერთაშორისო ვითარება — ურთულესი. სიღომი და განუყოფლობა მძვინვარებდა. ოსმალებმა სამხრეთი საქართ-

ველი გადაყლაბა და ჯერი იმერეთზე შევიდა. თურქები სისასტიკესა და ვერაგობაში ყველა დამპყრობელს აჭარბებდნენ. დასაბამიდანვე მკვიდრი, მინათმოქმედი ქართველების წინააღმდეგ მათ საშინელი კანონი შეიმუშავეს, რომლის ძალითაც მინა-მამულის ფლობის უფლება მხოლოდ მართლმორწმუნე მამადაიანს — სუნიტს ჰქონდა. ვიხვ არ განაშამადიანდებოდა, ის ადგილ-მამულს, საცხოვრისს კარგავდა. ბევრი ქართველი აიყარა და შიდასაქართველოს შეაფარა თავი, ვინც ეს ვერ შეძლო, ადგილზე დარჩა და განაშამადიანდა. ნიჭიერმა და შთამომავლობით ომებში განაფულმა ქართველობამ ხონთქრის კარზე ადვილად გაიკაფა გზა და მათგან ფანატიკოსნი დედა-საქართველოს დაუძინებელ მტრებად მოეცილენ. სამშობლოზე დამოკლეს მახვილით იყო დამიზნებული ახალციხის საფაშო, სადაც ვაშაშაძიანებული ქართველი ფაშა იჯდა და სამშობლოს დასალუბნად ოსმალების სიძლიერით მოქმედებდა. შავი ზღვის მხრიდან ლაზეთი, აჭარა, აფხაზეთი თურქეთს ჰქონდა მითვისებული. ცეცხლით და მახვილით სდევნიდნენ იქ ქრისტიანობას, ესე იგი ქართველობას. მარტოოდენ იმერეთის სამეფო იყო ოაზისად დარჩენილი, იქაც აღზევებული თავადები გამეფებას ლაშობდნენ, არც მეფეს ზოგავდნენ და არც ერთმანეთს, ხალხი შეუფებოდა და ისრისებოდა. ქაბუკმა მეფემ თანამოძმეთა გადასარჩინად ყველაფერი იღონა. მისი ერთადერთი საყრდენი ფიცის კაცები და მეფე ერეკლე იყვნენ, მეფე ერეკლე, ისიც ლეკთა ურდოებს და ირან-ოსმალეთს სამკვედრო-სასიცოცხლოდ შექიფებული.

1757 წელს ხონთქარმა სოლომონის სამაგალითოდ დასჯა გადაწყვიტა. დიდი ჯარი გამოგზავნა, თან იმერეთის ირველიც რკალად დარტყმულ საფაშოებს უბრძანა სოლომონის წინააღმდეგ თავ-თავიანთი ლაშქრობით გამოსულიყვნენ. მოლატატე ლეკვა აბაშიძე მტერს ახალციხეში შეეგება და ნამოუძღვა. მეფემ მტერი ზრენისის მიწიდან (ტიბულთან) შეიჭყუა და გაანადგურა. გამცემი ლეკვა აბაშიძე დაიღუპა, ხოლო როსტომ რაჭის ერისთავმა გაქცევაში უშველა თავს. მამაცობაში ფიცის კაცებს აფხაზები არ წამოირნენ. ზრენისის ომი საქართველოს ისტორიაში ოქროს ასოებით ჩაინერვა, მაგრამ წამოშობით თურქის სისხლი იქ ნაკლებად დაიდგა, ქართველებმა ამონყვიტეს ერთმანეთი. მათგან სამშობლოსათვის თავდადებულნი და მართალინი სასუფეველს, სამოთხის მარადისობას უზიარნენ, მოლატატნი, გადაგვარებულინი, ხორციელ კეთილდღეობას, ფუფუნებას, გა-

დაყოლილნი ჯოჯოხეთში, კუპრის ზღვაში აღმოჩნდნენ. ხეს ტყულიად არ ათქმევინა ხალხმა: რკინა რას მიზამს, ჩემი ნაწილი რომ არ ურიოსო...

1759 წელს სოლომონმა ეროვნული თვითშეგნების ამაღლებისა და განმტკიცების მიზნით სასულიერო-საერო კრება მოიწვია, ყველა ჯანსაღად მოაზროვნე და სამშობლოს სიყვარულით გულანთებული ქართველი შეკრიბა, ტყვეთა სყიდვა აკრძალა, ერთმანეთს გადაკიდებული მთავრები შეარიგა, მოსახლეობას გადასახადების შემსუბუქებით შეება მიანიჭა, სულიერება აღადგინა და დაკარგული იმედი აღორძინა. საქართველო გადაარჩა.

როგორც აღნიშნული გვქონდა, ეს დევით აღმაშენებლური ადიდ-დიდნი საქმენი“ სოლომონმა ფიცის კაცების თანადგომაში შეძლო.

ფიცის კაცობა გვარების პატრიოტული მორაობა იყო და ამის გათვალისწინება დღესაც არ გვანყენდა. გადაშენების საფრთხე, გადაგვარება და უბედურება საქართველოს დღესაც არ აკლია...

„გვარიშვილობას“, „გვარიანობას“, „ოჯახიშვილობას“ საქართველოში მიწყვიტქონდა ფასი და ძლიერი შინაგანი ძალა, რომელსაც მამულიშვილმა გერონტი ქიქოძემ — ეროვნული ენერჯია უწოდა. სულმნათმა ივანე ჯავახიშვილმა ცხადყო, რომ ქართველობა კუთვნილ საცხოვრისში გვარების მიხედვით მკვიდრდებოდა და საგვარეულო ბუდე-სოფლებს, მოსახლეობას XVIII ს-ის აღმერის მასალებით, ვერ კიდევ მყარი იყო. განსახლების ეს უძველესი, მაგრამ უაღრესად დახვეწილი და სრულყოფილი სისტემა ტრადიციული სოფლების სახით, მეტნაკლებად შენარჩუნებულია და ჩვენი ქვეყნის მომავალი ამ სოფლების სიმტკიცეზე და მოკიდებული. ყველამ იმ ადგილის დედას უნდა მივხედოთ, საიდანაც ვართ და როგორმე უნდა შევძლოთ, რომ თოხათა შორის კავშირი არ განყდეს, ქართული მინა უქართველებოდ არ დარჩეს. ამისი საფრთხე კი მესამე ათასწლეულის კვირბაღზე არაღურად არსებობს. რაც თავის დროზე არაკლებმა, მონღოლებმა, შამაბასმა, თემურ-ლენგმა და მისთანებმა ვერ შეძლეს, დღეს გაუცნობიერებელი მტერი მიზანმიმართულად აკეთებს; სამუშაოდა, საქართველოს განქართველება დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ უფრო გამძაფრდა. როგორც ყოველთვის, ახლაც საკუთარმა თავმა უნდა გვიშველოს, უპირველეს ყოვლისა, გვარების მოძრაობას ეროვნულ-პატრიოტული მიმართულება უნდა მიეცეს. სწორედ ამიტომ ქართული ცხოვრების ნესს

უნდა დავუბრუნდეთ და სარწმუნოებრივ მრწამსით ვიცოცხლოთ და ვიმოქმედოთ. უკვე დროა, მართლმადიდებლობა ჩვენი ყოველდღიურობის მომწესრიგებელ რელიგიად გავიხადოთ და ქრისტიანულად ვიცხოვროთ, ისე როგორც საუკუნეთა მანძილზე ვცხოვრობდით. რელიგიურობა მხოლოდ დემოტიის ზერელე, თვალთმაქცური, მოჩვენებითი აღიარება როდია, ზოგიერთი მედროვე რომ ურცხვად პირველს არს იწერს და ვითომ საზოგადოებას არწმუნებს, ჭეშმარიტი მორწმუნე გავხდეთ...

სხვა გზა არ არსებობს, საქართველო გერარული კალენდრით მოწესრიგებულ ყოფას უნდა დაუბრუნდეს. საქმის დღეთა და უქმეთა მონაცვლეობის აღსრულებით, მარხვა-ხსნილის შენახვით. აქ უკვე გამოიკვეთება საგვარეულო დღეობათა არსი და მნიშვნელობა. ეროვნულ-სარწმუნოებრივი კალენდრით საქართველოს ყველა სოფელს და დაბა-ქალაქს ვერტიკალურ ზონალობაში განსახლების და შრომა-საქმიანობის გათვალისწინებით, თავთავიანთი დღესასწაული ქქონდა. ამ დღეს თითოეული მკვიდრი სახლი (კომბა, ოჯახი) ვალდებული იყო, საზეიმო სუფრა გაეშალა და სხვაგან წასულ სახლი-კაცებს, მოყვარე-მოკეთებებს მასპინძლად დახვედროდა. სახლიკაცი — გვარიშვილი, სადაც უნდა ყოფილიყო, უსათუოდ თავის ნაფუძარს უნდა დაბრუნებოდა, საგვარეულო სალოცავისთვის თავყვანი ეცა, ადგილის დედას მიფერებოდა, წინაპართა საფლავები მოეწახულებინა, წმინდა სათელი დაენთო და მშობლიურ მიწაში დამარხვა ენატრა. ეს დიდებული ჩვეულება საქართველოში დღესაც სრულდება (ამ სტრიქონების ავტორი, როგორც ეთნოგრაფი, ხშირად გამხდარა დღესასწაულის ყამს საგვარეულო სოფლებსა და მშობლიურ სალოცავებში, საბჭოთა კავშირში გაფანტულ ჭეშმარიტ მამულიშვილთა მოსვლის მონაშენ).

ჩვენთან დღემდე შემონახული ზედაშეს მიტანის ძველთაძელი ნესი, რუსეთის ბატონობის დამყარებამდე საქართველო, ძირითადად, ქართველთი დასახლებული ქვეყანა იყო. მართვის განუწყვეტილი შემოსევებით აოხრებული, გაუკაცრიელებული ბარი თანმიმდევრულად მთის მოსახლეობის ნამატი ივსებოდა. ეს პროცესი რელიგიურად იყო მონქსრიგებული და ღვთაებრიობის მადლით მიმდინარეობდა. მომრავლებული კომლი, როცა გაიყრებოდა, თითოეულ განაყოფს კარ-მიყვამო, ფუძე-საკომლო, სარახებო სოფრე უკვე შერჩული ქქონდა. ხშირად მამაპაპური სახლი, როგორც მოდგმის საგვარეულო სინმინდე,

ხელუხლებელი რჩებოდა და იქ მიდიოდნენ, ვითარცა ტაძარში. ამ სახლიდან წასული ყოველი სახლიშვილი ვალდებული იყო, წელიწადში ერთხელ მაინც, საგვარეულო-სასოფლო დღეობაზე საკლავით, სანთელ-საქმელებით, ტაბლა-ვანატებით და ზედაშეთი მისულიყო, მოელოცა წინაპართა ფუძე-სახლი, გვარის — სოფლის ტაძარ-სალოცავი, საგვარეულო ნიში და სასაფლაო.

ზედაშეთ — ქართული სარწმუნოების საფუძველთსაფუძველი, ადამიანის შრომის ნაყოფის გაღვთაებრიობის სიმბოლოა, უპირველესად თავღვინო, ერთი და სრული (ზორბლის შური). ქართლ-კახეთის ტრადიციულ ოჯახებში მარნებში დღესაც აქეთ საზედაშეთ ქვევრები (ერთი, სამი...) საგვარეულო სალოცავებისათვის განკუთვნილი, სადაც საუკეთესო თავღვინოს ასხამენ და დღესასწაულის დროს ზედაშეთ მოიხმარენ. სალოცავში ზედაშეს მიტანა არა მარტო წმინდა მოვალეობაა, არამედ იმის ნიშანიც, რომ კომლი ფეხზე დგას, ცოცხლობს, მოქმედებს, ანამოებს, ღმერთის და ქვეყნის სამსახური შეუძლია. და როცა მამულმწიფილი ამას ვერ შეძლებენ, მეურნეობა მოშლუბათ, აიყრებიან და სხვაგან პოუებენ თავმესაფარს, მაშინ ვალდებული არიან საზედაშეთ ქვევრები მოთხარონ და სალოცავზე მიიტანონ, თან ღმერთს შეევედრონ:

— ზედაშეთი ვეღარ გემსახურებით და გვაპატიე... ეს ქვევრები საუკუნოდ მოგართვით, გვჩამს ჩვენი მოდგმა თქვენის წყალობით კვლავ მობრუნდება, მამაპაპურ მარანში ამ ქვევრებს ისევ ჩაფლავს და სამსახურს, ზედაშეს არ მოგაკლებსო...

ეაი, რომ ჯერჯერობით საქართველოს ეკლესიებთან [განსაკუთრებით შიდა ქართლში] მოთხრილი საზედაშეთ ქვევრები მრავლდება. სხვაგან კი ეს ჩვეულება თითქმის დაიწყებულია. დასკვნა ასეთია: ზედაშეს დამყენებელი კომლები თუ მოიშალნენ, მაშინ საქართველოს არსებობა ექვევრე დადგება...

აი, ყოველივე ეს უნდა გააცნობიეროს გვარებმა, რომელთაც დღეთაბრციე ზემთაგონებით, შინაგანად, სულიწმინდის მადლით შეკრებისა და ერთმანეთის გვერდში დადაშრომის აუცილებლობა შეიგრძნეს. გვართა შეკრება-შეკავშირების საინიციატივო ჯგუფმა — გვარის კაცებმა — შემდგომად უნდა გაითვალისწინონ: შეკრიბონ და დააზუსტონ საგვარეულო ლეგენდა-გადმოცემები. არ არსებობს გვარი, რომელსაც თავის წარმოშობაზე რაიმე ცნობა (ზეპირი ან წერილობითი) არ გააჩნდეს. ამ მასალის შეკრებას და სისტემაში მოყვანას, ცნობისმოყვარეობის და კმაყოფილების გარდა, შემეცნებითი

მნიშვნელობა ენიჭება. ასევე, რელიგიური ოჯახმა უნდა შეადგინოს გენეალოგიური ნუსხა, რომელიც სახლში ძვირფას რელიკვიად შეინახება და თანდათან შეივსება. ზოგჯერ გენეალოგიურ ნუსხას მუხის ზროვარჯით და შტოების სახლის ან მარნის კედლის თეალსაჩინო ადგილას ხატვდნენ, მინახავს ბუბრის კამარაზე ამოკვეთილი, ანდა სპილენძის ფირფიტაზე ამოტვიფრული...

საერთოდ, უნდა აღდგეს ძველი ტრადიცია და საქართველოში თითოეული გვარის მატრიანე უნდა დაინეროს. ჩვენამდე ჯერჯერობით მოაღწია სუბმატადიეთის ძის თხზულება — „ცხოვრება და უწყება ბაგრატიონთა ჩუნე ქართულთა მეფეთასა, თუ სადათ მოიხიენეს ამას ქუეყანასა იგინი, ანუ რომლით ეამითგან უპყრეს მათ მეფობა ქართლისა“ (XI ს.) და გრიგოლ ბანდაისძის (XV ს-ის დასაწყისი) „ძეგლი ერისთავთა“, რომელიც მოგვითხრობს ცხრაზმის ერისთავების, ქვენიფეველთა ფეოდალური საგვარეულოს ისტორიას ცხრაზმში დამკვიდრებლადან XV ს-ის დასაწყისამდე. ცალკეული ფრანგმენტებია აგრეთვე გადარჩენილი მაჩაბელთა საგვარეულო მატრიანედან (გ. არახამია, „ძველი ქართული საგვარეულო მატრიანეები“, თბილისი, მეცნიერება, 1988).

ვინც არ იცის, მეცნიერთა მეშვეობით უნდა დაადგინოს საკუთარი გვარის ბუდე-სოფელი (ნასოფლარი) და წლიური კალენდარული დღესასწაული. დღესასწაულის მიმდინარეობა მარტივია: სტუმრები და მაშინძლები ეკლესიაში წირვას მოიხსენენ, მამა პაპათა საფლავებს მოინახულებენ და მოუფიქრებ (თუ ეს აუცილებელი რიტუალი აღდგომის ჟამს არ შესრულდა). ბოლოს ყველა კომლი თავის სტუმარს გაუმასპინძლებდა. შეიძლება ეკლესიასთან — „საფერხი-სოფზე“, „საჯვარზე“, „საერობაზე“ და ა.შ. საერთო ლხინიც გაიმართოს. ეს საფლის თოსნობაზე და მოკიდებული ბუნებრივია, ასეთი ლხინი (თემად დაუდგომა“, „თემობა“, „სალრწმუნობა“ და ა.შ.) ღრეობა-ლოთობის ასპარეზად არ უნდა იქმნეს. ეს უნდა იყოს დარბაისელთა შეკრება, ასევე ახალგაზრდობას და ნებისმიერს უნდა პქონდეს შესაძლებლობა, თავისი თავანკარა ხელოვნება ყველას აჩვენოს. დღეობის მიმდინარეობა და ტრადიციული სუფრის რიტუალი ისე უნდა წარმოიწინდეს, რომ მიზარდი თაობის ეროვნული სულის კვეთებით აღზრდას ემსახურებოდეს. არ არის გამორიცხული აქ სოფლის ავ-კარგი გაიჩრეს და მტკიცეული საკითხები მოგვარდეს, თან თამადაობა-მჭყერმეტყველება, ზმა და სიტყვაკაზმულო-

ბა, ცეკვა და სიმღერა წყაროსთვალავით უნდა მოჩქეფდეს.

სალოცავები, როგორც წესი, ძნელადმისადგომ, მაღალ ბორცვებზე, ან მწვერვალებზეა, ამიტომ ძველად ძირს ნიშებს და სტელებს დგამდნენ, რომელთაც ჩუქურთმებით და წარწერებით ამკობდნენ. ხშირად ცალკეულ გვარს თავისი ნიში (სტელა) ჰქონდა. ახალ საცხოვრისში გადასახლებული ოჯახი, როგორც კი თავშესაფარს გაიკეთებდა, მაშინვე სანიშე ადგილს შეარჩევდა და ეკლესიის ანდა სამლოცველოს აშენებდნენ, იქ თავის მამა-პაპის სალოცავ ნიშ-სასანთლეს ჩადგამდა. რწმენის, სულიერების გარეშე ცხოვრება და, მეტადრე, ახალმოსახლეობა, საერთოდ წარმოუდგენელი იყო. საბჭოთა ხელისუფლების წლებში, როდესაც ათეიზმს სახელმწიფო იდეოლოგიის მნიშვნელობა ჰქონდა, ზედაშესა და სალოცავ ნიშებზე ოცნებაც არ შეიძლებოდა. ასეთი ქმედებისათვის ხალხს დევნიდნენ. მიუხედავად ამისა, მოსახლეობა მაინც მამა-პაპის ვესს ადგა, საგვარეულო დღესასწაულებს და სალოცავებს არ თმობდა. ახლა რელიგიური თავისუფლება და უცხო, ქართველთა ყოფისათვის მიუღებელი სექტანტური ლვარძლის საპირისპიროდ, ზედაშეს მიტანის უპარესად აზრიანი, უწმინდესი წესი, წინაპართა სალოცავების მოლოცვა და ადგილის დედის მაღლი უნდა აღვადგინოთ. ამისათვის ერის სულიერმა მამებმა შეცნირებთან ერთად უნდა იფიქრონ.

მამასადამე, საგვარეულო დღესასწაულები ქრისტიანთათვის ქრისტიანული მოძღვრებით უნდა გაცისკროვნდეს, ხოლო სხვა რელიგიის მიმდევარნი სოფლისა და გვარის დღეობას ისევე შეინყნარებენ და პატივს მიაგებენ, როგორც ეს თავის დროზე ქრისტიანობამ გააკეთა.

აქვე უნდა აღინიშნოს ქართველთა ძველთაძველი ჩვეულების, სახელდობრ ყრმთა ხატში მიხარების, განათვლის შესახებ. ფიქრობ, ნათლობის რიტუალი ამ წესს მოიცავს. თუ მსხვერპლშენივრებს მოვანესრიგებთ და ეროვნულ სიმბოლიკას მიზნობრივად გამოვიყენებთ, მაშინ ყველა

საგვარეულო დღესასწაულს პიროვნებებზე პატრიოტულ-ეროვნული თვალსაზრისით განათვლის, ანუ მიზანმიმართული ცხოვრების დაწყების მნიშვნელოვან ასპარეზად ვაქცევთ.

გარდა ამისა, საგვარეულო დღეობა-შეკრებებს ახალგაზრდობის პატრიოტული სულისკვეთებით აღზრდისათვის ფასდაუდებელი მნიშვნელობა ენიჭება. მარტო გვარში გამოჩენილი ადამიანების მრავლისმეტყველო მავალითები რად ღირს. არ არის გამორიცხული, ასეთ დროს გვარის შემარცხვენელთა მზილებაც მოხდეს, ყოველ შემთხვევაში, „დანაშაულება“ მაინც. ბუნებრივია, ადგილი არ უნდა დაეთმოს დაუშსახურებელ ურთიერთშექებას, ხობტას, მლიქვნელობას და ქედის მოდრეკას. მართალი სიტყვა, პირუთენელი განსჯა, მიმდინარე მოვლენების სწორი, ჯანსაღი შეფასება და სამშობლოს კეთილდღეობაზე ფიქრი და განსჯა საგვარეულო შეკრებათა მიზანი უნდა ვახდეს. ასეთნაირად მოიაზრება ადგილის დედასთან დაბრუნება.

ანგარიში უნდა გავუწიოთ იმ რეალობას, რომ ნებისმიერი სოფლის მოქმედი, სასიცოცხლო ძალა ამჟამად ქალაქებში, ძირითადად, დედაქალაქშია თავმოყრილი. მათი გაერთიანება მეტნაკლებად უკვე მომხდარია სამხარეო თუ სასოფლო საქველმოქმედო საზოგადოებების სახით. მაგრამ ამ საზოგადოებათა უმრავლესობა არ მუშაობს. დაფუძნების ენთუზიაზმი ჩაინაგლა და ისინი მესიას ელოდებიან – გვიშველისო! წყალნაღებული კაცისა არ იყოს, ღმერთი მაშინ გვიშველის, თუ თითოეული ჩვენგანი ამოქმედდება. ბოლოს და ბოლოს, კუთბის, გვარისა თუ პოლიტიკური პარტიის მუშეობით ერთმანეთის გვერდით დავდგებით და არსებობის აზრად გაეხდით სამშობლოს გაერთიანებას, სრულ ეროვნულ თავისუფლებას, პატიოსანი შრომის უზენაესობას და ზნეობრივად სრულქმნილ ცხოვრებას. აი, ამ იდეალებს უნდა ემსახურებოდეს საგვარეულო შეკრება-ღლეობები, სოფლად გაიმართება ისინი თუ ქალაქად. შთაგარი მაინც ადგილის დედასთან დაბრუნება და მისი გაცნობიერება.

თეიმურაზ ლონდარიძე

ბალახიონი ქართულ მუსიკაში

გალაკტიონმა ახლებური ხედვა, ახალი რიტმები და რითმები, ახალი ორიგინალური მეტაფორები შემოიტანა ქართულ პოეზიაში და კიდევ უფრო გაამდიდრა იგი. ეს არ არის შემთხვევითი, ეს პოეტის ბუნებიანად, მაღალნიჭიერებიდან, მისი უხადო მუსიკალური მოსაცემებიდან მოდის, და რწმენიდანაც, რომ... „პოეზია მუსიკალური აზრია, ხოლო ქემპარტი პოეტი ის, ვინც მუსიკალური სახეებით აზროვნებს...“

გალაკტიონის თქმითვე, როგორც პოეტური, ისე მუსიკალური ნაწარმოები, უპირატესად ხალხის ინტერესებს, მასების სწრაფებასა და ხალხისკენებობას, მათ იღვებს უნდა გამოხატავდეს — სულისშემძვრელს, სულისაზამალდეხელს... რომ ლექსიცა და სიმღერაც უნდა იყოს ხალხური, ხალხურობის გარეშე, ზუსთავგანებული, ხალისიანი, საქმროებისას — „ბრძოლის ყოფინა, უკვდავებისაკენ გზის გამკაფავი...“

ბუნებრივია, ყოველივე ეს აისახა პოეტის ლექსებში, და აქედან გამომდინარე, მის ტექსტებზე შექმნილ ქართულ კომპოზიტორთა ნაწარმოებებში, რომელთა რიცხვი საკმაოდ სოლიდურია. ამასთანავე, შეინიშნება ვოკალური ძანრებით გატაცება (სიმღერა, გუნდი, ბალადა, ვოკალური ციკლი, კანტატარატორია), გუნდის პრიორიტეტი. გამოიკვლის ნარმოადგენს დავით თორაძის სიმფონია № 2 „ქებათა-ქება ნიკოპრმინდას“, რომელშიც კომპოზიტორი მანინე ვერ ასცდა ვოკალს — ცხრა სპორანო ჩართული სიმფონიის განაპირა ნაწილებში. რაც შეეხება გუნდის სიჭარბეს, ეს უთუოდ ამ ძანრისთვის დამახასიათებელი მასშტაბურობისა და კომპაქტური ფურადობის შედეგია, იგი ყველაზე მეტად მიეხადაგება „პოეზიის მეფის“ ლექსებს, მისი სიტყვის მუსიკაში გადატანას. აქ მხედველობაში გვაქვს ძირითადად საბრძოლველ-რევოლუციური სულისკვეთებით გამსჭვალული ნიმუშები, რომელთათვის დამახასიათებელია მხნე, მორთავებითი ინტონაციები, გმირული სული, აქტიური სინკოპურ-პუნქტირებული რიტმი, რეზიტაციური, დეკლამაციის ფართოდ გამოყენებით. მეორე ჯგუფის ანუ ლირიკული სიმღერებისთვის კი — ამაღლებული ლირია, მღერად-სუფიანი კანტატები, პოეტური აღმადრენა... პოეტურ და მუსიკალურ ტექსტებს შორის ორგანული მითიანობაა, ფორმა — მოხდენილი, სტილისტურად — შრავალფეროვანი.

შეინიშნება ერთი და იგივე ლექსით გატაცება, რის გამოც ერთი და იმავე ტექსტზე რამდენიმე ავტორის მუსიკალური ნაწარმოები მოგვეპოვება. მაგალითად: ლექსებს „დროები ჩქარა“, „მზეო, თიბათისა“ — მიმართებს ოთარ თაქთაქიშვილი, დავით თორაძემ, იაკობ

ბობოხიძემ, „მრავალჭამიერს“ — ნიკოლოზ გუდიაშვილმა და შოთა მილორაევამ, „მე და ღამე“-ს ოთარ თაქთაქიშვილმა, რამაზ ქარუნიშვილმა, „ქარი ქის“ — იაკობ ბობოხიძემ, დავით თორაძემ, ალექსანდრე შავერზაძემ, სერგო ჯვანიამ...

კომპოზიტორმა ოთარ თაქთაქიშვილმა პირველმა მიმართა გალაკტიონის პოეზიას მუსიკაში — შექმნა სიმღერები: „მზეო, თიბათისა“, „მუდარა“, „მე და ღამე“, „შეშლილი ხმითა კოდა ქება“, „ანი მედგარად“, „დროები ჩქარა“, რომლებსაც ავტორი „ვოკალურ პოემებს“ უწოდებს და ციკლშიც აერთიანებს, თუმცა მათი შესრულება დამოუკიდებლადაც (ცალკე) შეიძლება. მთლიანობაში თუ დაუკვირდებით, შეიძლება ასეთი დასკვნის გამოტანა: პოეტის (გმირის) ფიქრებში ნაშთად გაირჩევა რევოლუციის დროებითი მარცხით გამოწვეული სევდა და საიდუმლოც, რომელსაც მხოლოდ „ათარ ღამეს“ და „მთაწმინდის მთვარეს“ ანდობს. კერძოდ, „მუდარა“ პოეტის ფარულ სევდას ნარმოაჩენს, კომპოზიტორი მათთვის ზუსტად შესატყვის მელოდიას პოულობს...

„დედაო ღვთისა, მზეო მარია, როგორც ნანვიმარ სილაში ვარდი ჩემი ცხოვრების გზა სიზმარია და შორეული ცის სილავეარდ...“

აქ საგალობლის სტილს უბადლოდ ერწყმის მღერადი კანტილეზა. ფართო (ორ ოქტავამდე) დიაპაზონი მელოდიური გამლა-ვანჯითარებებს დიდ საშუალებას ქმნის, რაც რეალიზებულია კიდევ სიმღერის შუა ნაწილში (დინარია საბნანილიანი ფორმით ABA). სწორედ შუა ნაწილში ნარმოებს მუსიკალური მასლის დრამატუზება, აქვე მოდის კულმინაცია, სიტყვებზე: „მე ფოჯახებით ვარ დაფარული...“ ამიტომაც აქ ადგილი აქვს ტონალობათა, ტემპებისა და ზომის ცვლას... მძლავრ დინამიკურ ტალღას მძაფრი ემოციურობისაკენ მივყავართ, რეპრიზა ხანვის კორალურ დაღაფის ალაგვინს: „დედაო ღვთისავე... ოღონდ უკვე განსხვავებულ ზომაში.

კორალურ ინტონაციებზეც ეწყარება ამავე ავტორის სიმღერა „მზეო, თიბათისა“, რომელშიც სევდა-კაჟამანი (პოეტური ტექსტოდან გამომდინარე) უფრო გამოკვეთილია არა მარტო ინტონაციურად, ტონალობითაც (ფამინორი).

„მზეო, თიბათის, ყოფნა უმზეოდ, მზე მიიცვალა ღია თვალებით...“ — ფლერს დიდი ეროციური ძალის მქონე თემატური მელოდია, რომელიც ამომწურავად ხსნის პოეტურ ტექსტს. აქ კომპოზიტორი მუსიკას ერთ სქემას

უნარჩუნებს. ერთი სქემის შენარჩუნებით კი ანარჩოებს ქორალურობის ხაზგასმას. ამასთანავე, ისევ და ისევ ლექსიდან გამომდინარე, ტონალობის ტონიკური ბგერის („ფა“-ს) გამაფრთხილებელი, მონოტონური ფერადობით (მთელი სიმღერის მანძილზე) ნაწარმოებში შემოაქვს მფოთისა და განგამის შეგრძნებაც — მოცემული სიტუაციისათვის უაღრესად საჭირო.

ფარობრივად ორივე სიმღერა ლირიკულია, დრამატული ელემენტებით (ანუ ლირიკულ-დრამატული). მათ შორის არის რაღაც საერთოც: ამალღებული სული, განწმენდილი, ლოცვისმაგვარი ღალადისი, არაქველდებრივი სითბო და კანტილენა, თუმცე მთლიანდურად განსხვავებულია. ორივე სიმღერის შუა ნაწილებში წარმოებს ლირიკული ნაკადის თანდათანობით დრამატიზება, პანტი აღწევს ტუმბორიტად სულისშემძვრელ და სულისამამალღებელ ფერადობას... ეს კი — მუსიკალური მასალის თანდათანობით დრამატიზაცია, საერთოდ, უაღრესად დამახასიათებელია ამ ავტორისათვის, და ეს მომენტი აქაც მშვენივრად წარმოიწინაა.

გალაკტიონის ლექსებზე „მე და ღამე“, „მთაწინდის მთარზე“ ო. თაქთაქიშვილმა შექმნა ლირიკულ-რომანტიკული ფანტის სიმღერები, სადაც ავტორი პეიზაჟის სურათსაც ხატავს — ზეპოეტურს, იდემალებით მოცულს... ამ სიმღერათა რომანტიზებული, მცოცნებე თემა-მელოდები კარგად წარმოაჩენს პოეტის განცდათა გამას...

„ჯერ არასდროს არ შობილა მთვარე ასე წყნარი, მღუმარებით შემოსილი შეღამების ქნარი...“

„მხოლოდ ღამემ უძილობის დროს სარკმელში მოვლადარემ, იცის ჩემი საიდუმლო, ყველა იცის თეთრმა ღამემ...“

ო. თაქთაქიშვილი მუსიკალურ მასალას სექვენციური განვითარების პრინციპით აგებს და, ლექტის შინაარსიდან გამომდინარე, აღწევს კულმინაციას. დიდი ადგილი ეთმობა აქტუმბრულ კოლორირებას, მგლისის პოეტიზაციას... რეპრიზის დასკვნით ტაქტებში კიდევ ერთხელ რემინისცენების (გახსენების) სახით გათხლერებს თემა-მელოდები და კიდევ ურთბულ შეგვასხენებს მთაწინდის პეიზაჟის სიმშვენიერეს, თეთრი ღამის იდემალებას, და მუსიკაც ზეციურ ფერებში იკარგება...

ციკლში მშვიდ, მკოცნებე-რომანტიკულ განწყობილებას არღვევს სიმღერა „შემოილი ხმითა კოდა ქუჩა“ — დამყარებული რეჩიტაციოსა და დეკლამაციის სინთეზზე. იგი გამორჩეულია როგორც გალაკტიონის, ისე თაქთაქიშვილის შემოქმედებაში. პანტი დისონანსებითაა სავსე, მოულოდნელი ინტერვალური ნახტომებით, არაბუნებრივი სვლიებით, სინკოპური რიტმით, რასაც ვოკალის ახლებურ, ორიგინალურ გადაწვეტასთან მიყვარათ. დიახ, ო. თაქთაქიშვილმა აქ სრულიად

ახლებური მიდგომა გამოიჩინა ვოკალის დრამატიზება სტილისტურად მუსორგსკისხეული დრამატიზებული რეჩიტაციის შექვევლი სიმღერის ნაშბში, პოეტური და მუსიკალური ტექტის ორგანული მთლიანობით გამორჩეული (გაეხსენოთ მუსორგსკის სიმღერებ: „მობუცი კაპრალი“, „ტიტულარული მრჩეველი“...) ო. თაქთაქიშვილი მზანგანი სიმჭაფრით მსჭვალავს მუსიკალურ ქსოვილს, წყვეტილ ფრაზებზე მოედინება პანტი: „შემოილი ხმითა კოდა ქუჩა, ქალაქში მტვერში დაეცა ბავშვი...“ რომელიც არაერთგზის იჩებს თავს და ყოველთვის ახალი რაკურსით ფერს. საგანგამო განწყობილებას ამბაფრებს ინსტრუმენტული თანხლება — სწრაფი-მობორული, მოკლე გამბებური პასაჟებზე დამყარებული, რითაც ავტორს შემოაქვს განწყობის სიმწვავე, მფოთი... დრამატიზებული რეჩიტაციის ინტონაციების კულმინაციის მომენტებში ერწყმის ხალხური დეკლამაციის ელემენტები, სადაც ვოკალის გამომხატველი სახეების წრე იმპროვიზაციულ სახეს იღებს.

ციკლში უმეფო განწყობილებას ალაღვევს სიმღერა „დუმლი“: „მუწევა ნუგემ, ბუღბუღის სვენა, მზე ჩაყვენა...“ რაც მინორული ტონალობითაცაა კიდევ უფრო ხაგზასმული.

„მზარი-მზარს“ მარშის რიტმს ემყარება, მონოდებიითა, გმირულ-პროიკული, რაც კარგად მანს პოეტურ ტექსტშიც:

„ღე ფრფლად იქცეს მტერი, დრომა მომაქვს აღისფერი, წინ მედგრად!“

საბრძოლო აღზევება და რეკოლუციური სულიკვეთება თავის მაქსიმუმს აღწევს სიმღერაში — „დროშები ჩქარა“, სადაც კომპოზიტორს სიერცობრივობისა და რიტმზარალობის მიზნით, შემოაქვს გუნდი (ზალხი). მუსიკა უწყვეტი განვითარების პრინციპს ემყარება, დიდი როლი ენიჭება აქტიურ, ქმედით-სინკოპურ რიტმს, და მონოდებით შექაბილებს: „დროშები ჩქარა.“ — დამყარებულს მშფოთვარე ტრიოლებსა და კეინტოლებზე, იმიტაციური გადაძაბილებით სახით რომ ფლერს ერთგვაროვანი და შერეული გუნდების მიერ; იგივე სიმფონიური დინამიკით მსჭვალავს მთელ ნაწარმოებს. აქ ამკარაა პროტეტის გრძობაც და თავისუფლებისკენ მონოდებაც... საბრძოლო სულისკვეთებაც ისმის, რისთვისაც ავტორს შემოაქვს სოლისტები (პოეტო-ტირბუნი და პოეტო-სიმბოლისტი) და გარკვეულ ფუნქციასაც აკონსრებს მათ: პოეტ-სიმბოლისტს, როგორც ხალხისგან ვარყულს, ცალდა სევედიანი მელოდის შესრულებას აეალებს, პოეტ-ტირბუნს კი, როგორც ხალხთან კონტაქტში მყოფს, პათეტურ-მონოდებითი დეკლამაციით: „გათენდა, ცეცხლის მზე აენთო, აცურდა, დროშები ჩქარა! თავისუფლება სულს ისე მოსწყურდა, თვის დაჭირებების გუნდს წყარო ანკარა, დროშები ჩქარა!“

საქართველოს
საგარეო
აღმართმშენებელი
სამსახური

ამ მონადეების ბოლო ფრაზებს (აღრმობები ჩქარა!) შერეული გუნდი აიტაცებს და შიარდი გუგუნით აგვირგვინებს ნაწარმოებს, რაც გვარწმუნებს რეკლუციის, სამართლიანობის გამარჯვებაში. ინსტრუმენტული თანხლება აქ ძირითადად ოქტაურ ფანდარებს ემყარება. მუსიკა, კულმინაციური ბიძგების ვაელით, მძლერი კულმინაციის აღწევს, იგივეა მთელი ნაწარმოების კულმინაცია. ბრწყინვალე ტონობა (რე-მაჟორი) კიდევ უფრო ნათელს ხდის ხალხის ვამარჯვების გარდუვალობას. მართლაც, რა დააკავენ რეკლუციური სულისკვეთებით გამსჭვალულ ადამიანებს, ხალხს, რომელსაც სწყურია ბედნიერი ანწყო და ნათელი მომავალი.

ცხოვრების მძიმე ნუთებშია შექმნილი რ. ქარუხნიშვილის ვოკალური ციკლი „გამოთხოვნა“ (ქმედება მის მეფლეს), დამყარებული გალაკტიონის ლექსებზე: „როგორც სიზმარი“, „უსივარულოდ“, „ქალაჯ“, „ვედრება“, ოთხხანდიანია; სიუჟეტური ქარვა ვითარდება ციკლისათვის დამახასიათებელი გამკვეთი ხაზით, რაც აღნიშნება როგორც პოეტურ, ისე მუსიკალურ ტექსტებში. ნაწილებს შორის ინტონაციური კავშირებია, საერთო დრამატურგიული დინამიკად გამოიშინავენ.

რ. ქარუხნიშვილმა დიდი შემოქმედებითი მგზნებარება ჩააქისოვა ამ ნაწარმოებს. ორიგინალობა თვით ვოკალისა და თანხლების უთიერთკავშირშიც გამოიხატა: კომპოზიტორი აკომპანიმენტს (კედრებაში) ძალიან დაბალ რევისტრში წარმოადგენს; ვოკალს კი – მეტად მაღალ ფარდებში (იგი თანხლებს ფონზე ფერს), რაც საბოლოო ფაშში, მეტად ორიგინალურ სახეს იღებს და აღიქმება როგორც ცრემლის ნვეთები, როგორც გულის ფოტეჟა... რითაც ავტორმა ციკლით განწყობის სიმწვავე გააძლიერა – ტრადიციულმა განცდამ რეალური სახე მიიღო – სულისშემწერლი, ამასთანავე, სულის ამამაღლებელიც; განმწმენდილი... რადგან აქ ქორალური ფერადობაც ამკარა... სადაღე ჩორიდან თითქოს ეკლესიის ზარების რეკავე ჩაგვემის... ავედრება“ ჭეშმარიტად საუკეთესო ლოკური ნერტილია მთელი ციკლის, როგორც იდეურ-თემატური, ისე მხატვრულ-ემოციური და ფსიქოლოგიური თვალსაზრისითაც. ამ ციკლის სახით რ. ქარუხნიშვილმა შექმნა უაღრესად საინტერესო ნიმუში ამ ფანრისა ქართულ მუსიკაში.

გალაკტიონის პოეზიით შთაგონებულ ნაწარმოებთაგან, იაკობ ბობოხიძის ლირიკულ რომანსებს გამორჩეული ადგილი უკავია, როგორც მუსიკალური ზორტმესხმის, ისე პოპულარობის მხრივ. მათში მაქსიმალურად გამოვლინდა კომპოზიტორისათვის დამახასიათებელი თვისებები: მელოდიური სიმღერი და სილამაზე, ლირიკული სითბო და პარმონიული კოლორიტის ფაქტიზ გრმობა, გროუნული ქართული სული, გულწრფელობა, უშუალობა, ემპათიურობა... მსხუტუქა კომპოზიტორის შემოქმედებითი სტილი, ფაქტიზი – ლირიკა, დახვეწილი გემოვნება... „ქარი ქრის“, „შუვი, თიბათვისა“, „ჩამავალი მზე“, ავერებები“, ამ ვარდი-

სფერ ატმებს“, „მოგონება“ – ამეს საუკეთესო დასტურია. მათ, თავის დროზე მძალე შეტანებას აძლევდა კომპოზიტორი ანდრია ზალანდიაძე:

„იაკობ ბობოხიძის ნაწარმოებებმა, შექმნილმა გალაკტიონის ლექსების მიხედვით, მომავონეს ჩემი ახალგაზრდობა, როცა ამ დიდ პოეტთან ვემოტრობდი, და მასთან ერთად გამოვდიოდი ხოლმე ხალაშობებზე – მუსიკალური იმპროვიზაციების ვუკრავდი მის მიერ ნაკითხულ ლექსებს.“

სწორედ მაშინ, 20-იან წლებში, მეტად პოპულარული იყო დები იმხნელების სიმღერები, მათი სტილი – თავისებური იმერული ქალაქური მუსიკალური ფოლკლორი, რომელიც გალაკტიონს ძალიან მოსწონდა.

იმდროინდელი, იმხნელებისგური სტილით, უფრო სწორედ სულით, არის გავლენითი ი. ბობოხიძის ლირიკული რომანსები; მათში ამკარა კომპოზიტორის მოფერებითი დამოკიდებულება გალაკტიონის პოეზიისადმი, მაქსიმალურად წარმოიწილია მისი პოეზიის მშენიერება და სილამაზე, ამასთან, ყოველგვარი ხედმეტობის გარეშე. დარწმუნებული ვარ, რომ ისინი გალაკტიონსაც მოეწონებოდა; იგი იყო არარეველებრივად მუსიკალური, და მჭერა, როცა ლექსებს ქმნიდა, მღეროდა კიდევ...

ჭეშმარიტად. გალაკტიონის მუსიკალური ფენომენი ჩანს მის ყველა ლექსში. თანამედროვეთა მითითებით, იგი ყოველთვის, როცა ლექსს ქმნიდა, ჯერ მღეროდა, შემდეგ კი ქალაღზე გადაქონდა ნამღერი სტრუქტურებდ. დასანაწია, რომ მისეული მუსიკალური ინტერპრეტაცია მისივე ლექსებისია, ჩაუნერელი დარჩა.

რაც შეეხება ი. ბობოხიძის ლირიკულ რომანსებს გალაკტიონის ტექსტებზე, ისინი მოეწონებოდა არა მარტო გალაკტიონს, ყველას, რადგან დანერლია შთავლებით, სიყვერულით, პოეტის ლექსთა არსმა ღრმა ნეფოში... კომპოზიტორმა მონახა ზუსტად შესატყვისი სტილი, ფორმა, პარმონია და, რაც მთავარია, მელოდია – აზრითად და გულიდან მომდინარე, რითაც ერთხელ კიდევ დაადასტურა რომენ როლანის საქმად გახმარებული სიტყვები: „მელოდია – პოეზიის მგრმობიარე სიცოცხლეა, მისი სული და გული“...

დაის, გალაკტიონის ლექსებში ასახულმა მყსიერმა განცდებმა – სატრფოსთან შეხვედრის მოლოდინით („ქარი ქრის“), თუ წარსულის გახსენებით („ჩამავალი მზე“, „ამ ვარდისფერ ატმებს“) გამოწვეულმა, ზუსტად შესატყვისი მუსიკალური განხვეულება პოევა ი. ბობოხიძის შემოქმედებაში. მათში მაღალოსტატურადაა შერწყმული ამაღლებული ლირიკა და რომანტიკული აღმავრენა, ლოცვისმავარი ინტონაციები, მღერადი რწმითაცია და კატილენა. და მინც, განსაკუთრებით უნდა გამოვყოთ: „შუვი თიბათვისა“, „ქარი ქრის“, რომლებიც არა მარტო ამ კომპოზიტორის, არამედ ქართული ვოკალური ლირიკის მშენიერი ნიმუშებია, განრის შედეგებიც.

თავიზი ლირიკული რომანსებით, ი. ბობოხიძემ, გარდა მუსიკალური მაღალნიჭიერ-

რებისა, გამოაქვინა ადამიანთა ფსიქოლოგიის დიდი ცოდნა, მათ ფაქტს გრძობათა სამყაროში ღრმად ნდობის უნარი. ამიტომაც ამ რომანსებში პოეტის ქერტიტა-მეოცნებე თუ სული-სმემქნელი განცდები გამოცემულია მთელი სისრულით, რეალისტური დამაჯერებლობით, რამაც აეტორს მაქსიმალურად იყენებს როგორც ეოკოს, ისე თანხლებას – მღერადს, ფილიგრანულს, დახვეწილს, ეროვნული და ელასიკური პარამონის სინთეზზე (მათ შორი-ანობაზე) დამყარებულს. სწორედ ამ მთლიანობით, ეოკალური პარტიისა და ინსტრუმენტული თანხლების ერთობლივი მდგომარეობით გადმავლენილი კომპოზიტორი აღწევს პოეტის შინაგანი სამყაროს უზღაურ ნიუანსების გამოვლენასაც კი. ამიტომაც ი. ბობოხიძის ლირიკული რომანები გამორჩეული, ამიტომაც დამკვიდრდნენ ისინი არაერთი ცნობილი მომღერლის მუდმივ რეპერტუარში.

რაც შეეხება იაკო ბობოხიძის კანტატას – „მთანმინდის მთვარე“ (გუნდის, მკითხველისა და მეოცნებეთა ანსამბლისათვის), იგი საგრძნობლად განსხვავდება მისივე ლირიკული რომანებისაგან სტილით, ფორმით, სტრუქტურით... ყოველმხრივ. ტემპორითაც კი, რაც მიღწეულია გუნდისა და ვიოლინოების ტემპრების შერწყმით. სწორედ ვიოლინოს პოეტურ ტემპრს შეაქვს ციკლში მტკი პოეტურება და სინაზე, გამჭვრევადება, მღერადობა... კომპოზიტორი აქ უკვე ძირითადად საგლობლის სტილს ემყარება და რეჟიტატივს – მომდინარეს ძველი ქართული საეკლესიო საგლობლებიდან, რასაც უაღრესად შემოქმედებითად უდგება და ახლებურ ვლერადობას ქმნის.

კანტატაშივე გვხვდება ლიტთემა და ლიტტემური (ვიოლინოების პარტიიდან გამომდინარე), რომლებიც გარკვეულ როლს ასრულებენ ნაწარმოების დრამატურგიულ განვითარებაში, აგრეთვე პარმონიულ და ინტონაციურ მთლიანობაში.

კანტატა, ემყარება გალაქტიონის სამ ლექსს: „ნიკორმინდა“, „სილაქვარდე“, „მთანმინდის მთვარე“, სამწილიანია. ხასიათდება ჩანაფიქრის სიღრმით, ვითარდება პოლიფონურად, სადაც კომპოზიტორი ანტიფონსაც მიმართავს.

პირველი ნაწილი – „ნიკორმინდა“, დიდებულ ტაძრის (X ს.) არქიტექტურულ ანსამბლს ხაზისახავს; ამიტომაც მუსიკა შესაბამისად დინჯია (ლარგო რელიგიოზო), გარინებულად, ამაღლებულ-ქერტიტით, რამდენადაც ფრესკული იერაი. იწვევა შესავლის თემით, რომელიც ვითა გუნდის ეოკოსს წარმოადგენს (ბოვანზე – ა); იგი ტონს აძლევს მთელ ციკლს და ტაძრის შემოგარენსაც ასახავს. მთავარი თემა ანუ ნიკორმინდის თემა თავისი ხასიათით კიდევ უფრო აძლიერებს ქორალურობას...

„აქვე მღერდს მიდებული ქნარა როგორც მინდა, ზემოთის დიდებული ზივი გამოზრწინდა... ნეტკ ვინ ააგო, რა ზღუდა ააგო ტაძარი ნიკორმინდა.“

ნიკორმინდის თემა კანტატის სხვა ნაწილებშიც ჩნდება ტრანსფორმირებული სახით, რითაც

იქმნება ნაწარმოების ინტონაციური პარმონიული და ტემპრული მთლიანობა. ამ უკლებიანობაში მატური ბირთვის ხმოვანება თანდათანობრივ იზრდება, კოლორისტულ-გამომსახველობითი ხასიყსით ივსება; მდიდრდება და აღწევს კულმინაციას... ქალთა და ვაჟთა ერთგვაროვანი გუნდების ანტიფონით მიღწეულია ტემპრული მრავალფეროვნება. მათი შერწყმა მეოცნებეთა ანსამბლიან, პარმონიისა და კოლორისტის მრავალფეროვნების დიდ საშუალებას ქმნის, რაც რეალიზებულია კიდევ კომპოზიტორის მიერ. ამიტომაც აქ ეოკოს რამდენადაც ტემპრული საღებავის ფუნქციაც აკისრია, ორგანულად ერწყმის ფილინოების პოეტურ ტემპრებს და მეტ სითბოსა და ამაღლებულ იერს ანიჭებს კანტატის ამ ნაწილს და მთლიანად ციკლს.

რამდენადაც განსხვავებულია მისგან II ნაწილი – „სილაქვარდე“, პოეტური ტექსტიდან გამომდინარე:

„შეშობილბებს მთის ნაპარლებში და თუ როგორმე იხვე გათვდა, ღამნათვე და ნამთვარელა დაღილ ქალავთი მივაღ ხატებთან...“

აქ მუსიკალური გამოზრწინების ყველა საშუალება (მელიოდი, პარმონია, რიტმი, ტემპი...) მაქსიმალურად მობილიზებულია, იგრძნობა დინამიკა, კულმინაციური ბიძგები, რაც ციკლის III ნაწილში (მთანმინდის მთვარე), კიდევ უფრო იკვეთება და აღწევს მძლავრ კულმინაციას. ამავე ნაწილში ჩნდება დეკლამაცია: „ჯერ არასდროს არ შობილა მთვარე ასე წყნარი, მდუმარებით შემოსილი, შეღამების ქნარი“... მუსიკალური მსოფლიო რამდენადაც დრამატუზებას განიცდის; შესაბამისად, ადგილ იკავებს მოდულაცია, რაც ექსპრესიულობას ანიჭებს მუსიკას, ქორალურობასთან ერთად. დეკლამაციას მოსდევს კოლავი სვანური ხალხური „ნანის“ ფრავმენტისა: „ნანა, ნანო, ნანო, ნანინა“... მას რამდენადაც სიმპოლური ხასიათი აქვს; ხალხი „ნანას“ უმღერის მთავის საყვარელ პოეტს მთანმინდაზე, რომელიც უკვე საბოლოო ნავსაყუდელია მისთვის. სვანურ „ნანას“ ამავე დროს ლირიკული ნაკადიც შემოაქვს ციკლში, და აძლიერებს ეროვნულ საფუძველსაც (პანგით, აკორდიკით). ამავე ნაწილში რემინისცენციის სახით ტრადება თემები I და II ნაწილებიდან, ოღონდ ტრანსფორმირებულიად, ასევე ნანვეტიც დეკლამაციიდან: „ჯერ არასდროს არ შობილა მთვარე ასე წყნარი“... – ვიოლინოების გამჭვრევალ ბურდონულ-აკორდის ფონზე. გენერალურ პაუზას ექვს სახით მოსდევს ინტონაცია იმავე სვანური „ნანისა“: „ნანო, ნანა“... და, მუსიკაც ორიგინალურად, პოეტურ ზეციურ ფერებში ქრება... ამით კომპოზიტორმა კიდევ ერთხელ გაუსვა ხაზი ხალხური „ნანას“ სიმბოლურობას, იგივე აღიქმება ერისგან, გალაქტიონის ნიჭის თაყვანისმცემელთაგან ნამღერ „ნანად“, რომ იძიოს მან მშეოდაც; ტკილად...

ამ კანტატის შექმნით ი. ბობოხიძემ შექმნა ფარის ერთ-ერთი საუკეთესო ნიმუში, გამოვლინა ეროვნული საგლობლებიდან დიდი

სიყვარული და მისდამი შემოქმედებით მიდგომა, რაც ახალი დღერადობის შექმნაში გამოიხატა.

სიყვარულის მარადიული თემა, პოეტის პირადული ინტიმური დრამა აიხანა გალაკტიონის ლექსში - „მერი“. იგი ავტობიოგრაფიულია, ეძღვნება უღამაზეს ქართველ ქალს - მერი შერვაშიძეს - ხილამაზისა და სათნოების სიმბოლოს.

თანამედროვეთა გადმოცემით, პოეტი მას პირადად არ იცნობდა, არამედ შემთხვევით, ქუთაისში ყოფნისას უნახავს მისი ფოტოსურათი, აღფრთოვანებულა მისი სიმშვენიერით და იქვე, შორიდან მონმვე გამხდარა მერი შერვაშიძის ქორწინებისა. სწორედ ამ ამბით გამოწვეული განცდებითა ლექსად ჩამოქნილი პოეტის მიერ - გულისმემჩერელი, სულისხამა-მალღებელი...

იგივე დაედო საფუძვლად ხანდრო მირიანაშვილის ამავე სახელწოდების სიმღერას, რომლისთვისაც ოთხსტროფიანი ლექსიდან, კომპოზიტორმა მხოლოდ I და III ტაქტი გამოიყენა:

„შენ ჯვარს იწერდი იმ ღამე, მერი, მერი, იმ ღამეს მაგ თვალთა კრთომა, ხანდომიან ცის ვლვა და ფერი მწუხარე იყო, ვით შემოდგომა!“

სიმღერის ტაქტებიდან III და IV სტრიქონების განმეორებით კომპოზიტორმა მისამღერი შექმნა. საფორტეპიანო შესავალს უკვე შეეყვართ პოეტის განცდითა სამყაროში. მართალია, აქ თანხლებას ძირითადად პარამონიული ფონის შექმნის ფუნქცია აკისრია, მაგრამ მღერაფია, უმეტესად პანგვის ინტონაციებზეა დაწყებული. კომპოზიტორმა მონახა ტექსტისთვის ზუსტად შესატყვისი მელიოდა - უაღრესად გულშიჩამწეფომი, ემოციური, გამოსახაზელი... იგი დიდი ძალით ხსნის პოეტურ ტექსტს, სადაც ყოველი სტრიქონის ბოლოს მოცემულია რბილი სინკოპები, სიტყვებზე: „მერი“, „კრთომა“... რითაც ხაზგასმულია ემოციური დატვირთვა, შინაგანი დრამატურგიული დინებიდან გამომდინარე. აკი ამბობს კიდევ პოეტი: „სივდა მიმძიდაო“... შინაგანი დრამატიზმით აღსავსე მუსიკა, აგრული გრძნობის უზადოდ გამომხატველი, კლასიციური ბიძგების ვავლით, მისამღერში მღდაურ კულმინაციამი გადაიზრდება, დასასრულს კი ტრაგიკული ფერებითაც იმსლება, იგვება... სიტყვებზე: „ბედი, რომელიც მე არ მელირსა, ქარს მიყვებოდა, როგორც ნამქერი“... იგივე დაიქმება როგორც მოთქმავადება და-კარგული ბედნიერებით გამომწვეული.

„მერი“ განრობრივად ლირიკულ-დრამატულია, კომპოზიტორმა მშვენიერი შესატყვისი ექვივალენტი მონახა ლექსისათვის. მირიანაშვილი - მეთოდისტზე, მირიანაშვილი-დრამატურგი მთელი ძალით ნარმოსდგა, რაც ბუნებრივია, რადგან იგი არაერთი მშვენიერი სიმღერის ავტორია, რომლებითაც გაამდიდრა ეროვნული სახიმღერი განრი (საყვარელ ქაზეზე, „სებრო“, აყვავარ თუ არ გყვარებ-

არ...), სადაც „მერის“ გამორჩეული ადგილი უკავია. უთუოდ ამიტომაც, გალაკტიონის ამ ლექსისათვის აღარავის მიუშართავს და სხვა ინტერპრეტაცია თითქმის ნარმოუდგენელიცაა.

გ. ტაბიძის ლექსს „ქარი პქრის“ ი. ბობოხიძის, დ. თორაძის და ს. ფანაიას გარდა, აღვესანდრე მაჭერზამველაც მიმართა, თანაც უაღრესად განსხვავებულად, რაც იმაში გამოიხატა, რომ პოეტური ტექსტის გახსნაში განსაკუთრებით დიდი დატვირთვა მისცა თანხლებას (ფორტეპიანოს). ამიტომაც აკომპანემენტო აქ უაღრესად განვითარებულია, ტექნიკურად რთული, ერთობ ვირტუოზულიც (იგი დაუოკებელი რიტმული პულსით (მეთექვსმეტედი და ოცდამეთორმეტედი გრძლიობის ბგერათა ტრიოლურ ფიგურაციებზე დაწყებული), ფართოდ გამოღე ნაკვად მოედინება... ბგერწერითი ელემენტების ოსტატურ გამოყენებით ქარის ქროლის სურათი იქმნება - პოეტის განცდითა ნარმომწერი, ხაზგასმული ყოკალური პარტიით, რომელშიც სინკოპებსა და რიტმატიულ ბგერებსაც ეხმედებით. პანგვი არსებული კვარტული ნახტომი კიდევ უფრო აძლიერებს მის დინამიკურობას, სწრაფვით განწყობას, აღველებს, მოუთმნლობის წვედებას. ამიტომაც აქ მეტ მიციურ დატვირთვას იძებს ინტონაცია: „სადა ხარ, სადა ხარ, სადა ხარ?“.

პოეტის ლექსი „შენ მეგულები“ საფუძვლად უდევს ვაფა აზარაშვილის ამავე სახელწოდების სიმღერას - გამორჩეულს ლირიზმითა და გულისხმირი სიტოთი, რა ხავსულით კანონზომიერია, რადგან ეძღვნება მშობელ დედას, მის ტბლდ „ნანას“ და კეთილ გულს; გახსენდება დედის ამანას, რომელსაც შვილი ვერასდროს გადაიხდის. ამიტომაც პანგვი გულია ლირიკასთან ერთად, ფარული სევდაც ისმის, ხალხური „ნანას“ რწვედად რიტმი კ მეტ სიტონსა და უშუალობას ანიჭებს მუსიკას.

„არ ვარ ობოლი ამ ქვეყანაზე, შენ მეგულები იმედად ხანამ, რა არის ტბილი დედის ნანაზე, მე მიმატოვა ადრე იმ ნანამ!“

სიმღერის მღერადი მელიოდა რბილი სინკოპების შემკულია, მელიზმატიკისაც (ხემაკომბელი ბგერების), რის გამოც „საერთო სინათით ძველი თბილისის ქალაქური სიმღერების იერს ატარებს, სულს, კოლორიტს და არც თემბატურ მელიოდას. თუქც, უნდა ითქვას ისიც, რომ აღმოსავლურ შტოსთან სტილისტური სიახლოვე უნებო არ არის ამ კომპოზიტორისათვის. გავიხსენოთ მისი სუტა - „ძველი თბილისური სურათები“, სიმღერები: „ავლაბარი“, „სიმღერაა მთელი ჩემი ქონება“ და სხვა.

გალაკტიონის შემოქმედებამი, საბრძოლო-რევილუციური და ლირიკულ-სატრფიალი თემბატიკის გარდა, ფილოსოფიური სიღრმით გაჯერებულ ლექსებსაც საკმოდ ეხედებით, რამაც ასევე პპოვა ასახვა ქართველ კომპოზიტორთა ოპუსებში. მხედველობაში გეაქვს სულბან ცინცაძის ზალად „შესაფლავა“, რომელიც ზოგადსაკაცობრიო პირობებს -

ყოფნა-არყოფნის საკითხს ეხება. დანერვილი ბანისთვის, ფორტეპიანოს თანხლებით, ვარია-ციულ-ვარიანტული კუბლტური ფორმით (რონდოს ელემენტებით).

როგორც პოეტი, ისე კომპოზიტორი უნარ-უნებს ამ ნაწარმოებს ხალხური ბალადისათვის დამახასიათებელ სპეციფიკურ ნიშნებს: თხრობით ხასიათს, შინაარსისა და ფორმის ერთიანობას, პოეტური ტექსტის მესამე პირში გადმოცემას, ლირიკული და დრამატული ელემენტების შერწყმას, პოეტური ტექსტის თანდათანობით დრამატიზებას... ხალხური ბალადიდანვე მოდის რთული მეტრო-რიტმი (სინკოპურ-უნქტიონებულ), რეიტაციისა და მღერადობის შერწყმა (სინთეზი), რეგრესიის გამოყენება, აგრეთვე ინსტრუმენტული შესავლისა (ენ. სამზადისისა)... აქ რეგრესიის როლს ასრულებს შესავლავისადმი ერთი და იგივე მიმართვა: „შესავლავე, შენ ამბობ, რომ ქვეყანავ ვინც კი კვდება, იმავ წუთში მისი ჩრდილი ყველას, ყველას ავიწყდება“... რასაც ცინცადის ბალადში ლიტმობიტვის ფუნქციაც ენიჭება. ხალხური ბალადიდანვე გამოიწინარე, აღინიშნება დინამიკური გავაქტურება, სტრიქონების და ცალკეული სიტყვების აღმავალი ანუ ენ. მზარდი განწყობება, რასაც მეტი დინამიკურობა შეაქვს თხრობაში და წინ სწევს მას.

ს. ცინცადის ბალადში, დატირების ელემენტებთან და სწრაფტემპოსთან ერთად, დიდი ყურადღება ეთმობა ასევე რიტმს, ტემბრულ და რეგისტრულ კონტრასტებს, აქცენტებს, ფაქტურის მრავალფეროვნებას... აღვხნებულ, დრამატულ ეპიზოდებთან ერთად, ვხვდებოდა დინჯი, ერთობ ლირიკული მომენტებზე, პოეტური ტექსტიდან გამოიწინარე, ამ ვაჟმა ქალს მიუტანა ერთი ვარდი... გამომყვი ქალი, ცოლად, ძლიერი მაქვს სიყვარული...

აღნიშნული ბალადი მასშტაბურია, გაშლილი, რთული, როგორც ვოკალური თვალსაზრისით, ისე თანხლების შირი. მასში აშკარაა მუსიკალური მასალის გამჭოლი განვითარება, სიმფონიური დინამიკა, ეროვნულ ფესვებთან მჭიდრო კავშირი. ფანობობივად – დრამატულია (ტრაგიკული ელემენტებით). იგი ერთადერთი ინტერპრეტაციაა მუსიკაში, ამ ტექსტისათვის აღარაქვს მიუშვარებია უთუოდ მისი დიდი ტრაგიკულობის გამო.

ქართული ხალხური რიტმო-ინტონაციები-თეკა გავლენითილი შოთა შილორავას და ნიკოლოზ გუდიაშვილის მიხედვით „მრავალფალონი“ – აღმოცენებული გალაკტიონის ამავე სახელწოდების ლექსზე. პოეტური ტექსტიდან (და თვით სათაურშიდან) გამოიწინარე, კომპოზიტორები უნარუნებენ თავიანთ სიმღერებს ხალხური „მრავალფალონი“ საერთო-სახეიმო განწყობილებას, მშვენიერად წარმოაჩინენ ქართული სუფრული სიმღერებისათვის დამახასიათებელ ამაღლებულ ხასიათს, ერთგვარი შეჯობისა, მელიოდური ორნამენტაციის და ქართული რეიტაციის ოსტატური გამოყენებით.

ხალხური „მრავალფალონი“ რიტმო-ინტონაციებზე ეყარება შლვა და ვითაშვი-

ლის სიმღერა – „გალაკტიონი ჩემი ლმწივანი“ (ხმისა და ფორტეპიანოსათვის), რომელიც ხოტბაა, მიმართვა დიდი პოეტისადმი, მისი დიდებული ქნარისადმი... სიმღერის ტექსტი ეკუთვნის კომპოზიტორის მეგობარს, ინსტრუმენტალისტ თთარ ფრცხვალას.

შ. დავითაშვილმა დიდი სიყვარული ჩააქოვა ამ სიმღერის შექმნას; პანტო მოხდენილად ჩართული ხალხური „მრავალფალონი“ რიტმო-ინტონაციებით მეტი ბრწყინვალება და პათოსი შესძინა მთელ სიმღერას. მისამღერი, დამყარებული ერთი და იმავე შეხებითზე: „გალაკტიონი – ეს სტიქონი, შეფთა-შეფე, ქართველად ღმერთი...“ – არაერთგზის რომ გაისმის მთელი სიმღერის მანძილზე, კიდევ უფრო მეტ სადღესასწაულო ელფერს ანიჭებს მას. იგივე პოეტის ხოტბად გაისმის, მისი, როგორც შემოქმედის, დამსახურებას უხვამს ხაზს.

გალაკტიონის ტექსტებზე დამყარებულ ნაწარმოებთან, დავით თორაძის საგუნდო მინიატურები („ქართული ხალხური ჩანამღერები“) და სიმფონია № 2 – „ქებათა-ქება ნიკორშინდის“, პირველი ნიმუშებია მსხვილი ფორმის ნაწარმოებებისა პოეტის ტექსტზე. „ჩანამღერებს“ საფუძვლად დაედო: „დროშები ჩქარა“, „ქარი ქრის“, „ბალადი არნივე“, „შენზე ვფიქრობ“, „შეხო, თიბათვისა“, „ნათადება სახლები“, „განთიადი“. ნაწარმოები განკუთვნილია შერეული გუნდის, პობოისა და კონტრაბასისათვის. მისი მუსიკალური დრამატურგია კონტრასტული და პრინციპირების პრინციპს ეყარება, ხასიათდება მთლიანობით, თანამედროვე ფლერადობით, ჯანსაღი მუსიკალური ენით, საკრავთა ტემბრების კოლორიტული ფერადოვნებით. კომპოზიტორი ოსტატურად სარგებლობს პოლიფონიური ხერხებით, სადაც დიდ როლს ასრულებს იმიტაციის მეთოდი. ამა-სთან, მიმართავს არა მხოლოდ თემატური მასალის იმიტაციას, არამედ „რიტმულ“ იმიტაციასაც. შეინიშნება, რომ „ჩანამღერებში“ დ. თორაძის ვოკალური ბაზი ტრადიციულიდან რამდენადმე უფრო ახლოს დგას, თანხლება კი უმეტესად თანამედროვე იმპულსებთანაა დაკავშირებული. ამიტომაც აქ ვოკალი უფრო ინარჩუნებს მღერადობას, ფარულ ელემენტებს, ხალხურ რიტმო-ინტონაციურ მიმოქცევებს; აკომპანინენტი კი უფრო ინდივიდუალიზებულია, ის უზრალო პარმონიული ფონი არაა, არამედ განწყობის სიმწვავის შემო-სმენი.

„ჩანამღერების“ ღირსება მის მრავალფეროვნებასა და საგუნდო ფლერადობის მაღალ ტექნიკაში მდგომარეობს, რომელსაც საფუძვლად უდევს რიტმის, ფაქტურის, სამე-სრულულად ნიუანსების მკვეთრი კონტრასტი. საგუნდო ციკლის ნაწილებს შორის საკმაო ინტონაციური კავშირია და თემატურიც, რაც საერთო დრამატურგიული დინებიდან მომდინარეობს. აქ ხალხური მუსიკის ელემენტებზე ვხვდებით, მაგრამ იგი შემოდის არა როგორც ფოლკლორი, არამედ როგორც პულისი, იფრი, კომპოზიტორის მიერ სიმახვილთა და ახალი რაკურსით წარმოდგენილი.

უნდა ითქვას იმაზედაც, რომ დ. თორაძის „ჩანაშაფები“ პირველი ცდაა (პირველი ნიმუში) საგუნდო მინიატურის შექმნისა ჩვენში. შემდეგ ამ სახეობაზე სხვა კომპოზიტორებმაც მიმართეს: იაკობ ზობოხიძემ, გოგი წლაიძემ და სხვებმა.

დ. თორაძის სიმფონია „ქებათა-ქება ნიკორწმინდას“ შთაგონებულია თავად ამ დადებული ტაძრით და გალავტორის პოეტური შედეგით – „ნიკორწმინდა“.

გალავტორის პოეზიას მიმართის და მუსიკალური ნაწარმოებები დაწერეს აგრეთვე არჩილ ჩიმაკაძემ, გრიგოლ კოკელაძემ, მერი დავითაშვილმა, მანანა ცერცვაძემ, თამაზ ბაკურაძემ, გოგი წლაიძემ, გომარ სიხარულიძემ, ფელიქს ლლონტმა, გურამ პაატაშვილმა, რამაზ კემულარიამ და სხვებმა. დიას, მისი პოეზია მრავალმხრივ აისახა მუსიკაში, შეინიშნება ფოკალური ფარებით გატაცება, ფანრულ-სტილიზტური მრავალფეროვნება, პარამონიული ენის სიმდიდრე... ამის ნათელსაყოფად საკმარისია დავასახელოთ ლექსი – „ქარი ქრის“, რომელსაც თბილისის კომპოზიტორმა მიმართა: ი. ზობოხიძის ვარიანტი ლირიკულია, მღერადი სანჯისი პრიორიტეტით, სადაც აშკარაა კომპოზიტორის „მოფერებითი“ დამოკიდებულება ავტორის გრძნობებისადმი. ა. შავერზაშვილმა ლირიკულ-დრამატულ ასპექტში გადაწყვიტა იგივე ლექსი, ინსტრუმენტულ თანხლებაში ქარის ქროლვის (ზოგჯერ სტიქიის) ჩვენებით. დ. თორაძის ვარიანტი ლექსმა საგუნდო ფანრული ჩანახატის სახე მიიღო, ს. ფეანიასთან კი აკაპელა გუნდში განსხვულდა ხალხური სანჯისის ხაზგასმით.

თეატრიკის მხრივ აღინიშნება ლირიკული და პატრიოტული ლექსებით გატაცება, ნაკლებად – ფილოსოფიური შინაარსის ნიმუშებით. აშკარაა მუსიკალური ენის სიმდიდრე, ღრმა ეროვნულ ფესვებზე მყარად დგომა, თანამედროვე სიხარულზე – თანამედროვე აკორდიკის, თანამედროვე სონორული ტექნიკის გამოყენება...

ფოლკლორული მასალით სარგებლობის შემთხვევები ძალიან იშვიათია, უმთავრესად მიმართავენ ხალხურ ფანრებს, მათ სტილიზაციას; ასევე ლოცვისმაგვარ ინტონაციებს, ქორალურ სანჯისს... სტილითან დაკავშირებით შეიმჩნევა კლასიკური სტილის პრიორიტეტი; შემდეგ ქუთაისური ტელაქური ხალხური სიმღერებიდან მომდინარე სტილისა (ტონიკა-დომინანტური ფუნქციებითა და პარალელური ტერციებით და

სექსტებით). რაც შეეხება ძველ თბილისურ მღერობას (სტილიზაცია) (მისთვის დამახასიათებელი მღერობატიკი) ძალიან იშვიათობაა აღინიშნება რეჩიტატივის (მღერადი და დრამატული), დეკლამაციისა და ხალხური თქმის რთული ინტონაციური სინთეზი, მღერადი კანტილენით სარგებლობა. თუმცა ორივე შემთხვევაში მაინც შელოდია ნამდვილი, შელოდია ბუნებრივი და შელოდია მოსაუბრე, აზრიდან და სიტყვის ფლერადობიდან მომდინარე, აქ ორგანოულად რომ ზრუნვის ერთმანეთს. აღნიშნება სინკოპებით სარგებლობის სიმძირე, რბილი და მახვილი ანუ აქცენტირებული სინკოპები. ამასთანავე, რბილი სინკოპა დამახასიათებელია ლირიკული ფანრის ნიმუშებისათვის (მაგალითად: ი. ზობოხიძის „ქარი ქრის“, „შხვი, თბათვისა“, ს. მირიანაშვილის „მერი“, ვ. აზარაშვილის „შენ მეგულები“, ა. შავერზაშვილის „ქარი ქრის“), მახვილი სინკოპა კი პერიოდიკულ-პათეტური, რევოლუციური ხასიათის ნაწარმოებებთანაა დაკავშირებული. (მაგალითად: ი. თაქთაქიშვილის „გრომები ჩქარა“, „მხარი-მხარს“, დ. თორაძის საგუნდო მინიატურა „დროშები ჩქარა“, რ. ტარუნციშვილის „შინა-შინას“ და სხვა) იგი (თანკოპა) შინაგან დინამიკას და სწრაფეის ხასიათს ანიჭებს მუსიკას – ეზოდენ შესატყვისა გალავტორის პოეზიისთვის.

მუსიკალური ფორმის თვალსაზრისით დიდი თავისუფლებაა, გეზვდება როგორც მარტივი, ისე რთული ფორმები; განსაკუთრებით ხშირია სამანალიანი და კუპლეტური ფორმები (კუპლეტური მისამღერით). ინსტრუმენტულ თანხლებას აქაც, ჩვეულებისამებრ, გარკვეული როლი აკისრია პოეტური სიტყვის მუსიკალურ გახსნაში, ლექსის კონცეფციის უკეთ ნარმოჩენაში. მოგვეპოვება ნაწარმოებები, სადაც თანხლება არა მარტო პარამონიული ფონის შემქმნელია, არამედ კონსტრუქციული საფუძვლის როლსაც ასრულებს და სიტუაციითა უზადლოდ ნარმოქმნია, რის გამოც გართულბულია მათი პარამონია, გამომსახველობითი ხერხები, და საინტერესოა წმინდა პანისტრუქტურა თვალსაზრისითაც (მაგალითად: ა. შავერზაშვილის „ქარი ქრის“, ს. ცინცაძის ბალადა „შესაფლავე“).

დაბოლოს, გალავტორის პოეზიაზე დამყარებულ მუსიკალურ ქმნილებებში შეინიშნება მინორულ ტონალობათა სიჭარბე, ფარული სევედა – გამომწვეული პოეტის პირადი უღებლობით, ბედის უკუღმართობით, უსამართლობით...

„შედეგები და საუკუნეები“

სულ ახლახან საქართველოს განათლებულმა საზოგადოებამ მიიღო მჭირფასი საჩუქარი. გამოქვეყნდა „ნეკრისმა“ დასტამბა ცნობილი ხელოვნებათმცოდნის, შესანიშნავი მეცნიერი ქალბატონის, პროფესორ კტი მაჩაბლის ნიგნი შედეგები და საუკუნეები.

კტი მაჩაბლის გამოკვლევები, სტატიები, ნერილები ყოველთვის დიდი ინტერესით იკითხებოდა. ვარდა იმისა, რომ მათ წინადად შემეცნებითი ღირებულება გააჩნდათ, ამავე დროს, დაწერილი იყო უაღრესად კარგი ქართული, დახვეწილი და გასაგები ენით.

ეს სადა, ელასტიური, პოპულარული ენა უშუალოდ ამ ნიგნისთვისაცა (შედეგები და საუკუნეები) დამახასიათებელი ფიქრობს, რომ ეს მეტად სლიდური, შესანიშნავი პოლიგრაფიულ დონეზე გამოცემული, უხვად ილუსტრირებული ნიგნი, რომლის დიზაინის ავტორია გიორგი ბაგრატიონი, ხოლო რედაქტორი, აკადემიკოსი ვახტანგ ბერიძე, საეტაპო მოვლენად უნდა ჩაითვალოს არა მხოლოდ კტი მაჩაბლის მრავალწლიანი, დაუღალავ მოღვაწეობაში, არამედ, საერთოდ, ქართულ ხელოვნებათმცოდნეობაში.

„შედეგები და საუკუნეები“ — ზედმინვევით ზუსტად მოქმედი სათაური... თუ მოვახდენთ გამოთქმის დროს მფლობელ და არა მფლობელ ერთგვარ პერიფრაზირებას, ამ ნიგნის მავალთითაც შეიძლება ითქვას, რომ მხოლოდ იმ შეფთა, იმპერატორთა, ამა ქვეყნის ძლიერთა სახელზე არ ფერმკრთალდება დროში, მხოლოდ მათ ვერ აკლებს ვერაფერს საუკუნეები, რომელთა მოვლენობაც უშუალოდ დაკავშირებულია სწორედ შედეგების შექმნასთან.

ამ ნიგნის გამოსვლა დღევანდელ საქართველოში, პირადად მე, სიმბოლურადაც შესაბამისად. დღეს, როცა ასეთი აბსურდული ენებათმცოდნეობის მონაწილე ვართ პოლიტიკურ ავიანსცენაზე, როცა ამ სცენაზე გათამაშებულ, ქართული პოლიტიკოსთა მიერ დადგმულ უმწიფო, მდარე, გამჭურვალე სპექტაკლებს უყურებ, რომლის ქვეტექსტებში ყოველთვის წერილობრივ, ეგოსტური, მანკიერი ვნებები და ინტერესები იკითხება, ნიგნი „საუკუნეები და შედეგები“ კიდევ ერთხელ შეგვახსენებს, რომ სწრაფნარმავალია სოფელი, რომ წყალნი ნაქვნი და ნაშობელი, ქვიშანი დარბზიანი“.

ეს ქვიშა ოქროს ნამცეცხბად თუ ზოდებად გაფანტულა შედეგების სახით მთელს დედამიწაზე... ეს ოქრო სწორედ ხელოვნების ნიმუშებია.

ამ ნიგნში ეს შედეგები, ხელოვნების მაღალი ნიმუშები წარმოადგენილია უძველესი ხანიდან, პალეოლითური ქვის ხანის პერიოდის მკვლევართა თუ მომდევნო საუკუნეებში შექმნილი შედეგებით, იქნება ეს — რომაული

ფორუმები, ოლიმპიური ზევის ქანდაკება, არმაზისხევის საგანძური, ლენინადო და კინჩის — საიდუმლო სერობა, ფაიუმის ფერწერული პორტრეტები, ხანულის კარები, კაპელა მელინი, მცხეთის ჯვარი, დათუ გარეჯი, ვარძია თუ სხვა.

პირველყოფილი ადამიანისათვის ხელოვნება, შემოქმედება, ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი იყო. უკვე ძველი ქვის ხანაში, ხელოვნება მისი ცხოვრების ატრიბუტს წარმოადგენდა.

კტი მაჩაბელი არამეულური გულითა-მეურებით აღწერს ადრეული ხანის ამ ადამიანების მიერ მოხატულ კედლებს — მღვიმეებსა და გამოქვაბულებში. კედლებია მისი გაკვირვება, როდესაც მიკვანიშებს, სრულად აუხსნელ ფაქტზე, რომ — პრიმიტიული ადამიანის ხელოვნება თავისი არსით სულაც არ შესაბამება ჩვენს წარმოდგენას ქვის ხანის ადამიანის შესაძლებლობებზე.

მე არ ვყოფილვარ ესპანეთში და ამიტომ, ბუნებრივია, არც ალტამირას გამოქვაბულის ქერზე შესრულებული ბიზონის ფიგურა მინახავს, მაგრამ კტი მაჩაბელი ისე აღწერს სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლისათვის შემზადებული მხეცის მოძრაობას, დინამიკასა და გახელებას, რომ ერთბაშად მონშე დედა ამ ინსტინქტური თუ ქვეცნობიერი სამყაროსი, რომელიც თავდაცვისათუ სიცოცხლის გაგრძელებისათვის თავგანწირულ ბრძოლაში არამეულური მხატვრული მონასმებითა და უშუალოდ გამობატება.

შედა ითქვას, რომ ამ მხატვრობამ გააოცა მეცნიერები. ვერ კიდევ გასული საუკუნის შუა წლებში მიანდათ, რომ მსოფლიო ხელოვნების უძველესი კრებულა ეგვიპტე და შუამდინარეთი. ალტამირას გამოქვაბულმა ეს ვერსია შეცვალა. ამ გამოქვაბულში აღმოჩენილიმა ნახატებმა, რომელთაც შემთხვევით გადააწყდა ერთერთი გრაფის ქალიშვილი, უარმაზარი მთაბეჭდილება მოახდინა. გრაფის ფალსიფიცირებაც კი დასწამეს, რადგან წარმოუდგენელი იყო ოციათასი წლის წინანდელი მხატვრის ოსტატობა.

ხელოვნების ნიმუშებს ადამიანდგით თავიანთ თავგადასავალი და ბედისწერა გააჩნიათ. ეს შეგრძნება განსაკუთრებით გომოფრედებათ, როცა ამ ნიგნის ასურეთის ფრთოსან ხარებზე დანერგულ თავს კითხულობთ.

ინგლისელი ოფიცერი, ოსტინდოეთის კომპანიის წარმომადგენელი ბალდუინი — ჯეიმს რიჩი გატაკებთ ექებად უცნაური ნაკარებთ დაფარულ თიხის ფირფიტებს და კერამიკის ნატებებს. მას ყოველგვარად ლეგენდარული ნინევიის აღმოჩენა, მაგრამ ვერ მოასწრო. ოფიცერი ქოლერამ იმსხვერპლა. ხოლო მისმა ქერიმა ეს ლურსმულ წარწერებანი ფირფიტები ბრიტანეთის მუზეუმს გადაცა.

ორი ათეული წლის შერე იგივე ადგილს ახლა საფრანგეთის კონსული ეწოდება ესტუმრა. სწორედ მან აღმოაჩინა ასურეთის ფრთოსანი ხარები, გიგანტური ზომის უცნაური ძეგლები, ლომისა თუ ხარის ფიგურები, ნეკროსან ადამიანთა თავებით. ერთი ფიგურა წერს ტრანს ინონია. ბოტამ დააბრუნინა და ისე გადააზიფინა საფრანგეთში. დღეს ლუვრის მუზეუმში ამწყვენებს იგი. ერთ-ერთი ძველი ბოტას დასაბრუნად დაინანა და ისე დატვირთა ტვი. მაგრამ ტივმა ვერ გაუძლო და ჩაიძირა...

აღსანიშნავია, რომ ასურეთში აღმოჩენილი ნარნერები, რომლებიც მუფეებს, იმპერატორებს ეკუთვნოდა, ყოველთვის იწყებოდა ასე — „მე დაეარბიე“, „მე გადაეწვი“, „მე დაეანგრეი“ და ა.შ.

ერთგვარი ტრანზიტია და სიამაყით ჩამოთვლილი ე.წ. „საგმირი საქმეები“, პარალელურად ტალანტების მიერ აისახებოდა კედლის ბარელიეფებში, საცა ამ ხოცვა-ღლეტვის მთელი სცენები იყო გადმოცემული...

ერთის მხრივ, დამანგრეველი, სისხლის-მსმელი ფარაონები, მეფეები, იმპერატორები, მეორე მხრივ, ხელოვანი ადამიანები, რომლებიც თვით ბროტეტებსაც კი, უკვე ხელოვნებაში გარდაქმნილს შედეგებზე დაქვევდნ.

ამ „მე გადაეწვი“, „მე გადაეზუგეს“ ფონზე კიტი მანაბლის ნიგნში მუხავით გამოანათებს დავით დიდი კურაპალატის სახება, რომელზედაც უცხოელი ისტორიკოსები, მათ

შორის, სომეხი ისტორიკოსები, ტრეფდერქიქს ამბობს ასე ტუნად რომ იმეტებენ საქება სიტყვას, დავითის პორტრეტს ისე აღწერენ, რომ გახსენდება როსტევან მეფე „ეფესისტკაოსნიდან“.

სწორედ დავით მეფის სახელს უკავშირდება ხახულის სამონასტრო კომპლექსის აგება... ნიგნში დიდი სიყვარულითა და ცოდვითა მოთხრობილი მსოფლიო შედეგების კიდევ ერთ ნიმუშზე — ხახულის ღვთისმშობლის კარდზე.

საერთოდ, უფა აღინიშნოს, რომ ქართული შედეგების მოხსენიება და ანალიზი ამ ნიგნში, რომელშიც მსოფლიო შედეგებია განხილული, ისევე ბუნებრივად ხდება, ყოველგვარი ზემოქმეტი პატრიოტული ინტონაციებისა და პათოსის გარეშე, როგორც ბუნებრივი, ისტორიულ-სოციალური თუ კულტურული ძარღვებითაც იყო საქართველო ოდითგან დაკავშირებული აღმოსავლურ-დასავლურ კულტურებთან. განიცდიდა რა მათ კეთილ-სმოფულ გავლენას, ყოველთვის ბუნებრივად ინარჩუნებდა თვითმყოფადობას და თავით-ავადობას.

სწორედ ამ თავისთავადი ღირებულების გამო აკთვება კიტი მანაბლის შესანიშნავი ნიგნში „შედეგები და საუკუნეები“ მცხეთის ჯვარზე, დავით გარეჯზე, არმაზის სახახებზე დაწერილი გამოკვლევები ისეთივე დიდი ინტერესით, როგორც დავითის პორტრეტებზე, მაღიერების კამელაზე, ოლიმპიელი ზეჯის ქანდაკებებზე და ა.შ.

„აღმოსავლური ნოველიანი“

სასიხარულო კულტურულ მოვლენად მიმაჩნია ის ფაქტი, რომ ქართულ ენაზე ითარგმნა შესანიშნავი ფრანგი მწერლის, მარგერიტ იურსენარის ნიგნე „აღმოსავლური ნოველები“, რომელიც ვაისხებოდა გამოცემლობა „უილიამსონი“ და გამოიცა საფრანგეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროსა და საქართველოში საფრანგეთის საელჩოს ხელშეწყობით.

1981 წლის 22 იანვარს საფრანგეთის აკადემიამ თავისი ოთხსაუკუნოვანი არსებობის განმავლობაში პირველად აირჩია აკადემიის წევრად ქალთა სქესის წარმომადგენელი. ეს ქალბატონი მარგერიტ იურსენარი გახლდათ. სხვათა შორის, ამ ემანსიპირებულ ქვეყანაში ეს ფაქტი სენსაციად იყო მიჩნეული.

საფრანგეთის აკადემიის 39 კონსერვატორმა და ტრადიციების ერთგულმა მამაკაცმა გაულო იურსენარს ქალებისათვის ადრე ჩარჩული კარი და სთხოვა „უკუდავითა“ საქარძლის დაკავება.

მარგერიტ იურსენარს ამ სახეობა საღამოს ასეთი სიტყვებით მიმართეს: „დახაზილი არაფერია, ქალბატონო, დღეს თქვენ აქ იმიტომ კი არ ხართ, რომ ქალი ბრძანდებით, არამედ იმიტომ, რომ დიდი მწერალი ხართ. უნდა ვაღიაროთ, რომ უფრო ადვილად და ბევრად ადრე ავირჩევდით, მამაკაცი რომ ყოფილიყავით. ნეტავ ენება ღმერთს, რომ ამ 350 წლის განმავლობაში არჩულ ყველა მამაკაცს პქონდეს ქალის ის დიდი ნიჭი, თქვენ რომ გაქეთ“.

მარგერიტ იურსენარის უპირველესი ღირსებაა ის, რომ მან დაარღვია ქალთა ლიტერატურის ე.წ. მითი. თუ შარვაღ-კოსტუმში გამონყობილი ფორჯ სახეი კაცების გასაღიზიანებლად სიგარას ეწეოდა და ქალთა მოძრაობას უწყობდა ხელს, თუ მშვენიერი სქესის არაერთი ნიჭიერი წარმომადგენლის შემოქმედებას მაინც ეტყობოდა ქალის ხელი, იურსენარზე ნერდნენ: „კარგი იქნება, რომ ბევრმა მამაკაცმა ასე წარბის, ასე მტკიცედ, ასე ძლიერად, ასეთი შეუდარებელი სინათლით“.

იურსენარი ბრიუსელში დაიბადა. მანამისი ნამდვილი ინტელექტუალი იყო და სწორედ მისი შემუქვებით ეწიარა მარგერიტ ბაეშვიზიანზე უძველეს ენებსა და ცივილიზაციებს. მამისგანეე დაჰყვა დამოუკიდებლობის მძაფრი შეგრძნება, ლიტერატურის დიდი სიყვარული და მოგზაურის სუალი.

მთელი სიცოცხლე მოვზაურობაში გაატარა: იტალია, საბერძნეთი, შვეიცია, გერმანია, იაპონია, ჩინეთი, ინდოეთი, სკანდინავია, აფრიკა... არ დარჩენილა ქვეყანა, სადაც იგი არ ყოფილიყო. ამიტომ თუ უკვარდა ხშირად თქმა: „რამდენიმე სამშობლო და რამდენიმე რელიგია მაქვს“.

და მაინც, გამორჩეულად საბერძნეთს ეტრფოდა. იმდენად, რომ ბერძნად დააბეჭდას ნატირობდა. საერთოდ, საბერძნეთში უნდოდა დასახლება, მაგრამ მოხდა ისე, რომ მეორე მსოფლიო ომის დროს ამერიკაში თავისი შთარ-

გმწელობა და მეგობრის სანახავად ჩასულს, ერთი პატარა კუნძული მოეწონა და სამუდამოდ იქ დასახლდა. კუნძულისადმი ყოველთვის მიყვარდა, თითქოს მინისა და ზეცის მიჯნაზე იმყოფებოდა.

იურსენარს ღრმა და ფართო ერუდიცია ჰქონდა, შესანიშნავად იცნობდა ანტიკურ ფილოსოფიას, ხელოვნებას, ლიტერატურას, აღმოსავლეთის სიბრძნესა და ინდურ მისტიკას.

მისი ნაწარმოებების ლიტერატურული სიერაცე თითქოს მთელ ქვეყნიერებას მოიცავს, ხოლო დროის მრავალფეროვნება ყოველგვარ მოლოდინს აჭარბებს: ანტიკური, ქრისტიანული, თანამედროვე საბერძნეთი და რომი, საშუალო საუკუნეები, რენესანსი, XVIII-XIX საუკუნეები, I მსოფლიო ომი...

როდესაც იურსენარს კითხულობ, გრძობ, რომ მისი პერსონაჟები შენთვის ახლობლები ხდებიან. ეს არის ძირითადი კლასიკური ადამიანი: გონიერი, მგრძობიარე, ღირსეული, გულგახსნილი ადამიანური ემოციების მიმართ (მაგალითად: „აღრიანეს მოგონებები“).

ალიარება იურსენართან გვიან მოვიდა, 65 წლის ასაკში. 78 წლისა აკადემიკოსად აირჩიეს, ხოლო 84 წლისას ვერონის მწერლების უმაღლესი ჯილდო მიეკუთვნა.

„აღმოსავლური ნოველების“ კრებულში შეტანილი ნოველები საზრდოობენ უძველესი ჩინური ლეგენდებით, ბალკანური ბალადებით, ინდური მითებით და ა.შ.

იურსენარს არ უყვარდა ინტერვიუების მიცემა და მხოლოდ აკადემიაში შესვლის შემდეგ დაიბეჭდა მისი რამდენიმე ვრცელი ინტერვიუ. მანამდე კი მხოლოდ ერთხელ აიჭულეს, ეპასუხა კითხვებზე, რომელსაც მარსელ პრუსტის კითხვარი ეწოდებოდა.

უფრო სრულყოფილი ნარმოდგენა რომ შეგექმნას იმაზე, თუ როგორ შეკვდა იურსენარის საკუთარ შემოქმედებას, მოვიტან მცირე ამონარიდს ამ ინტერვიუდან, რომელიც, სხვათა შორის, ნინგის გარე ყდაზუა გატანილი. ვკითხებთან:

— თქვენი საყვარელი პერსონაჟი რეალურ ცხოვრებაში?

— ყველა ის, ვისაც რაიმე სარგებლობა მოუტანია ადამიანისათვის ან თავი გაუჩირავს მისთვის.

— რა თვისებებს აფასებთ ყველაზე მეტად მამაკაცში?

— ჭკუას, უბრალოებას, სიკეთეს, სიმართლეს.

— რა არის თქვენთვის უბედურების მწვერვალი?

— შუბღებლობა, ან უმცირესი შესაძლებლობა, ვუშველო რაიმეთი სამყაროს ტანჯვასა და სასონარკეთას.

— ბედნიერების თქვენი ოცნება?

— ვიცხოვრო ისეთ სამყაროში, სადა ყველა იმეფებს ჭკუა, უბრალოება, სიკეთე, სამართაობა და სიბრძნე.

მაშ ასე, ჭკუა, უბრალოება, სიკეთე, სამართალი. ამ მსოფლმხედველობითა და ამის გამუდმებული სურვილითაა აღსაქვე აღმოსავლურ ნოველებში. შესული ათივე ნოველა, რომელიც შესანიშნავად თარგმნეს შზია ბაქრაძემ და მანახა გიცინივილიმა.

და მაინც, მინდა ორიოდე სიტყვით შეგერწმუნო ნოველაზე როგორ გადარჩა უანფორ, რომელიც თარგმნა შზია ბაქრაძემ.

ეს არის ნოველა ორ რეალობაზე — ცხოვრებისეულ და ხელოვნებისეულ რეალობაზე. ეს არის ნოველა ხელოვნაზე და მის მიერ შექმნილი სამყაროსადმი ორგვარ დამოკიდებულებაზე; დიდ სიყვარულზე — ღინის სახით და დიდ შურზე — იმპერატორის სახით.

ერთის მხრივ, ღინი, რომელიც ისე შეიყვარებს ხელოვნასა და ხელოვნებას, რომ გასწინავს ყველაფერს, გაყიდის სახლ-კარს და უანფოს ტვირთის შზიდავად და საღვთაების გამოხატებად იქცევა და, მეორეს მხრივ, მოტყუებული და შეურაცხყოფილი იმპერატორი, რომელიც გადაყვეტს, მოხუც მხატვარს თვალები დასთხაროს და ხელები მოაკვეთოს. ამის მიზნუნი კი თურმე ისაა, რომ მამამისი უან-ფოს კოლექციით ზრდიდა ზიქს და ერთ მშვენიერ დღეს, გაღვაქანს იქით რომ გადაიხედა, აღმოაჩინა ამ ნახატების ანარეკლი, მახინჯი და ქუჭყანი სამყარი.

სიკვდილის ნიშნით მოწყალებას და უბრძანებს დაუსრულებელი ესკიზის დამთავრებას, რომელზედაც მდინარეთა შესართავი და ხეცია გამოხატული.

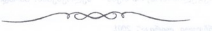
მოხუც მხატვარს, რომელსაც გამოსარჩლების გამო ერთგული მეგობარი მოუკლეს, სხვა რაღა დარჩენია, იწყებს ხატვას და თანდათან მატულობს მის მიერ დახატული ზღვის დონე-წყალი ფარავს ყველაფერს, თვით იმპერატორს ფარავს ყველაფერ და ხოცვარ სიწუმეში გაიქცის ნიშნების მოსმის ხმა.

— შე მკვდარი შეგონე, — მიმარავს უან-ფორ ღინს.

— როგორ შემეძლო მოემკვდარიყავი, როცა თქვენ ცოცხალი მეგულებოდით.

ნავი, რომელიც სურათის ნინა პლანზეა დახატული, თანდათან შორდება ნაპირს და სურათის პერსპექტივაში მიჰყავს ორი კაცი — უან-ფორ და ღინი.

იმ მისტურობის შეგრძნება, რომელიც შემოქმედებით პროცესს თან ახლავს, არაჩვეულებრივი მგრძობილობითაა გადმოცემული და ტოვებს იმედს, რომ შემოქმედებითი პროცესი დაუმარცხებელი პროცესია სამყაროში. შემოქმედება, რომელიც ახე ძალიან უკავს დაბადებას და სიკვდილს.

„რჩეული ლირიკა“

გამომცემლობა „დიოგენემ“ გამოსცა ედგარ ალან პოს „რჩეული ლირიკა“.* ნიგნის რედაქტორ-შემდგენლები არიან ლილა გამსახურდია და კოტე ჯანდიერი. უნდა ითქვას, რომ ამგვარი გამოცემებით მინცდამაინც განებფრებულები არა ვართ. წინამდებარე გამოცემა საშუალებას გვაძლევს თვალი გავადევნოთ ჩვენს კულტურულ გარემოში დიდი ამერიკელი მწერლის დამკვიდრების გზას. რა თქმა უნდა, ეს გზა დღესაც გრძელდება, მაგრამ აღნიშნული კრებული დღემდე არსებულ მასალას გვანდის. წინასწარვე მიიდა ეთქვა, რომ ჩემი მიზანი არ არის კრებულში თავმოყრილი თარგმანების შეფასება, მათი ავტორების გარკვევა ალბათ ცალკე საუბრის თემაა. მე მიიდა აქცენტი გავაკეთო კრებულის სტრუქტურაზე, მის აკადემიურ ხასიათზე, წინასიტყვაობაზე და კომენტარებზე. ქართული ვარიანტების პარალელურ ტექსტებთან „თანაარსებობაზე“. ამ კრებულის კულტურული მისია ნამდვილად მისასალმებელია. ეს არის ამერიკელი პოეტის ქართულ კონტექსტში დაფიქსირების ცდა. ქართულ კონტექსტში ყველაფერი იგულისხმება: ქართველი მთარგმნელი, ქართველი კომენტატორი, ქართული თვლი, რომელმაც თავისი ენის და საერთოდ, კულტურული გამოცდილების მეშვეობით აღიქვა ედგარ პოს ფენომენი.

ედგარ პოს „რჩეული ლირიკა“ ცნობილი მეცხიერის ერეკლე ტაბიშვილის ხსოვნას ეძღვნება. მიძღვნის ქვეშ გაკეთებული მინანური გვამცნობს: „ეს ნიგნი, პირველ რიგში, განაკუთვნილია ინგლისურენოვანი ლიტერატურით დაინტერესებულნი სპეციალისტების, სტუდენტებისა და პედაგოგებისათვის, ედგარ პოს ლექსების ინგლისურ ტექსტებს პარალელურად მისდევს ქართული თარგმანი. ეს თარგმანები ძირითადად ლილა გამსახურდიას მიერ არის შესრულებული და დედანთან მაქსიმალური სიახლოვით გამოირჩევა, რაც, უდავოდ, ხელს შეუწყობს ინგლისური ენის შემსწავლელთა...“

მინანურის შინაარსი ცხადყოფს კრებულის პრაქტიკულ დაინშულებას: შეწენა ინგლისური ენის შემსწავლელთათვის. შეწენვაც არის და შეწენვაც, ედგარ პოს სამყაროსთან ზიარება, მისი ბგერნერული ნიუანსების აღქმა (გველისხმობ, რა თქმა

უნდა, დედანს) მნიშვნელოვანწილად გავფართოვებს ენის შემსწავლელთა თუნდაც „სმენით თვალსაწიერს“. ნიგნი ახლავს დანათი, სადაც „მოყვანილია სხვადასხვა დროს შესრულებული, განსაკუთრებული პოეტური ღირსებით გამორჩეული ქართული თარგმანები“.

ლილა გამსახურდიას ნერილში „ედგარ ალან პოს ლირიკის თავისებურება“ მრავალი საინტერესო დაკვირვება და მიგნებაა, ვითქვით ასეთი: „ე. პოს პოეზიაში ენობრივ ერთეულთა არაორდინარული განლაგება ლექსს არა მარტო მშვენიერებასა და მუსიკალობას ანიჭებს, არამედ გადმოსცემს ქვეტექსტურ შინაარსსაც. ან ვითქვით ასეთი: „ედგარ პო კონტრასტების ფსტატია. მისი ლექსების კონტრასტულობა, თემატური დინამიკა, რიტმი, კომპოზიცია, ლექსის ბგერითი ორკესტრირება, პოეტური ხატები ესთეტიკური შოკის ეფექტს იწვევს“. ბუნებრივია, ამგვარი წინასიტყვაობა არა მარტო ინფორმაციულ მასალას მიანდის ედგარ პოს შემოქმედების შემსწავლელთ, არამედ ანალიტიკურსაც. წინასიტყვაობის ავტორს მოხმობილი აქვს ზუსტი და მახვილგონიერული პარალელური ედგარ პოს და გალაკტიონის ლექსიკურ თავისებურებებზე. გამსახურდია წერს: „ალბათ არ კმარა მარტო ზემოთ დასახელებულ თავისებურებათა ცოდნა და გათვალისწინება, საჭიროა კიდევ ენობრივი ალორ და პოეტური ნიჭი“. ჩემი მხრივ მიიდა დაეამატო ერთი რამ: ედგარ პოს თარგმნისას წარმატების მიღწევა მართლაც რჩეულთა ხედურია. ძელია იმაზე საუბარი, თუ რას უნდა ფლობდეს მთარგმნელი ამ წარმატების მისაღწევად. ერთი მხრივ, საეჭვო არ უნდა იყოს, რომ შთაგონების გარეშე „ყორანის“, „ზარების“, „ენებელ ლის“, „ულაუმი“ და სხვა ლექსების თარგმნა წარმოუდგენელია. მეორე მხრივ კი, თუ თვითონ ედგარ პოსსაც წერილს „კომპოზიციის ფილოსოფია“ გავცნობით, ვიწმუნებთ: უდაბველიესი სალექსო ტექნიკის ფლორუპირველესი პირობაა ძელიადმოსახელებელი ბგერნერული ნიუანსების გადმოსაცემად. ჭკვიანი გაცი იმისაც კი იკითხავს, ღირს საერთოდ ედგარ პოს პოეზიის თარგმნა? ექვემდებარება ეს გრძნეული ფლერადობის პოეტური თხზულებები თარგმანის ხელოვნებას? პარადოქსია, მაგრამ ფაქტია:

რაც უფრო რთული სათარგმნია ესა თუ ის ლირიკული ნაწარმოები, მით უფრო მეტ მთარგმნელს უღვიძებს მუზას. დანართში აღნიშნულია, რომ „ყორანის“ პირველი ქართული თარგმანი ვაჟა-ფშაველას ეკუთვნის. ალბათ, ცოტამ თუ იცის – ვაჟა იყო პირველი მგებური ამერიკელი პოეტისა ქართულ სამყაროში. მას აქეთ არაერთხელ ითარგმნა ედგარ პოს ლექსები ქართულად. აქვს თუ არა მნიშვნელობა ამ შემთხვევაში ქრონოლოგიას, ისტორიას, განვილილ გზას? ჩემი აზრით, აქვს. გროვდება გამოცდილება, გასაქანი ეძლევა კრიტიკულ აზრს, დროთა მანძილზე იხვეწება დედანთან დამოკიდებულების კულტურა, ვერსიფიკაციული თანხედრის დონე, სტრუქტურა, ჟღერადობა. ნინამდებარე გამოცემაც სწორედ იმ ნიშნითაა

საგულისხმო, რომ აჯამებს ედგარ პოს სახე აროში შეღწევის შემოქმედებით შედეგებს. კოტე ჯანდიერის მიერ შესრულებული კომენტარები კიდევ უფრო ამდიდრებს ჩვენს წარმოდგენას ამერიკელ პოეტზე. კომენტატორისათვის ედგარ პოს ესა თუ ის განსამარტავი პოეტური სიტყვა-ცნება ერთგვარი საბაბია, რათა მთელი შემოქმედების დაფარული შრეები წარმოაჩინოს. კომენტარებში ფაქტობრივი, ინფორმაციული და ანალიტიკური მასალა ბუნებრივად ერწყმის ერთმანეთს. ყველაზე საგულისხმო კი ის გახლავთ, რომ ამერიკელი პოეტის შემოქმედება წიგნის ამ ნაწილში თანამედროვეობის ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან, სასიცოცხლო ძარღვს უკავშირდება.

ანდრო გუაჩიძე

ბეზ. შნაგ ძიუჯედიანტუ, თბილისი
 16-72-44 – ძიუჯედიანტუ, თბილისი
 00-17-44 – ძიუჯედიანტუ

© SOCS-IVAN1 დამოუკიდებელი თარგმანი © SOCS-IVAN1 დამოუკიდებელი
 IVAN1 დამოუკიდებელი

ბეზ. შნაგ ძიუჯედიანტუ, თბილისი, თბილისი

7 3524/2

2002-396

ფასი ორი ლარი

ინდექსი
76125